

TOLNAI

A VILÁGHÁBORÚ TÖRTÉNETE

1914-1918

DIPLOMÁCIAI OKIRATOK, HIVATALOS JELENTÉSEK, SZEM-
TANÚK HITELES FÖLJEGYZÉSEI ÉS EREDETI ADATOK NYOMÁN

TELJESEN ÁTDOLGOZOTT II. KIADÁS

TÖBBSZÁZ KÉPPEL, EREDETI FELVÉTELEKKEL ÉS TÉRKÉPEKKEL

II. KÖTET

BUDAPEST,
TOLNA I NYO.MDAI MŰINTÉZET ÉS KIADÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
KIADÁSA

A háború borzalmai. Rubens világhírű hollandi festő (1577—1640) képe

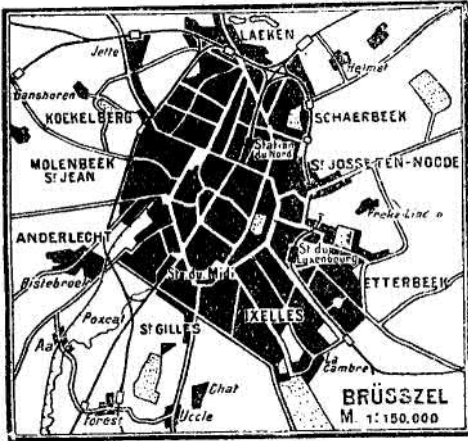
Belgium leigázása

Brüsszel után Gent

Brüsszel elfoglalásával a német hadvezetőség Megnyitotta az utat seregének felfejlődésére északnyugat felé és most már teljesen világos volt, hogy jobbszárnyával körülbelül Gént városáig fog kiterjeszkedni s aztán Lille irányában fog előre nyomulni, hogy Namur bevétele után Maubeuge ostromát megkezdhesse. Ezt a mozdulatot, illetőleg annak első lépését, már augusztus 20-án reggel végre is hajtotta egy német ulánus- és huszárezred, mely hirtelen megjelent Gént, város kapui előtt. A megrémült polgármester, a rettegő lakosság képviseletében, azonnal kiment a német csapatokhoz, hogy tanácskozzék a parancsnokkal a város átadásáról. A megegyezés csakhamar létrejött, ugyanolyan feltételek mellett, mint Brüsszelben s délután már bevonultak a német csapatok a kardcsapás nélkül meghódított városba. Ez a foglalás körülbelül éppen annyit jelentett politikailag, mint Brüsszel bevétele; mert Gént lakosainak száma körülbelül negyedmillió ember s a város maga nevezetes vasúti csomópont, melyet a Schelde vize és több csatorna 26 szigetre oszt. Mivel e csatornák és a Schelde, valamint ennek mellékfolyói is hajózhatók, „Belgium Velencéje”, ahogy Gent városát nevezik, stra-

tégiailag is igen fontos hely, melynek birtoka egyszersmind egész Kelet-Flandria birtokai is biztosítja.

Belgium sorsa ekkor már körülbelül meg volt pecsételve; mert igaz ugyan, hogy Namur és Antwerpen még a belgák birtokában voltak, de egészen bizonyos volt, hogy ez a két vár is előbb-utóbb a németek kezére jut. Brüsszelt igen erős német csapatok tartották megszállva, s mivel a város lakossága, a polgármester komoly figyelmeztetése ellenére

Brüsszel, a belga királyság fő- és székvárosának térképe

is, lövöldözött a német katonákra, Gollz tábornok, Brüsszel katonai kormányzója, 201 millió franknyi hadisereot vett ki a lázongó városra. Lütlichben szintén vasmarokkal csináltak rendet a németek. Mivel ebben a városban és környékén is több ízben megtörtént, hogy a lakosság előbb megadást színel, azután pedig megtámadta a német katonaságot: Lüttich parancsnoka, hogy elejét vegye a további támadásoknak, elrendelte a város 10 legelőkelőbb polgárának letartóztatását s egyúttal 10 millió franknyi hadisarccal sújtotta a város lakosságát.

A német vonatok akadály nélkül közlekedtek már Belgium területén; Lüttichen keresztül Brüsszelig és tovább egészen Gentig az utász-csapatok rendbehozták a vasutakat, hidakat és alagutakat; Lüttich rom halott erődeit pedig helyreállították és megerősítették.

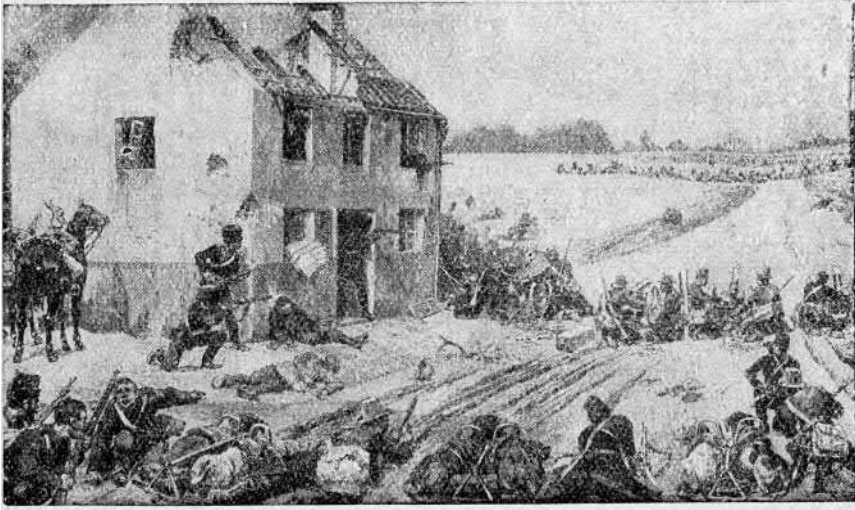
Elesik Namur is

Augusztus 23-ikán jelentette a német vezérkar, hogy a német ágyúk megdördültek Namur alatt és három nappal később már azt a hírt közölte, hogy: „A namuri erősségek öt erődje és a város birtokunkba jutott: négy erődöt még lövünk, de ezek elesle is küszöbön van . . .”

Namur eleste jobban lepte meg az egész világot, mint Lüttich elfoglalása. Lüttichet ugyanis meglepetésszerűen érte a német támadás,

Namur védelmére azonban volt idejük a szövetségeseknek készülniük, de az előkészületek nem sokat használtak.

A német hadsereg valósággal bekerítette a hatalmas erődítést, amely mint vasúti csomópont is igen nagyjelentőségű és Gallwitz tábornok vezetése alatt elkezdődött az ostrom. Az északi erődöket a német 12. cs és a magyar-osztrák 30 és feles mozsarak oly erővel bombázták,

A belga harcterréről. Battidze falu határán a háltérben látszik a német gyalogság, míg a belgák a falu egyik szélső háza körül vettek fel védelmi állást

hogy a gyalogság már 24-én megkezdhette előnyomulását. A következő napon elestek az északi és keleti erődök, sőt maga Namur város is, 26-án pedig az összes erődök a német csapatok kezére jutottak.

Namur meghódításával megnyíltak a Maas és Sombre folyók völgyei a német hadsereg előtt és ezek a völgyek már egyenesen a francia határra vezettek.

Augusztus 26-án Antwerpen kivételével Belgiumnak valamennyi jelentős pontja a németek kezére került.

Belgium legázolása mindössze három hétig tartott, augusztus 3-ától augusztus 26-áig.

Ezzel a három héttel szemben ríkító ellentétben áll az a másik terminus, amit a franciák és angolok szabtak ki egyedül Lüttich számára, melynek sikeres ellenállását tizenhárom hónapi időtartamra becsülték. Belgium meghódítása elsősorban Angliára nézve volt súlyos kudarc, mert Anglia Belgium semlegességének hangoztatását használta föl arra,

hogy hadat üzenjen Németországnak: és íme, Belgium már kétharmad részben német terület volt, mingyárt a háború első hónapjában. Szabad volt a német csapatok útja Franciaország felé.

Amíg Lüttich ostrománál a német gyalogság rohammal foglalta el az első erődöket, Namur alatt leginkább csak az ostrommozsarak dolgoztak s a hadvezetőség nem vitte mézsárszékre a csapatokat. A belgák azt hitték, hogy a németek a gyöngébb erődök felől kezdik meg a

Brüsszelben, a belgák volt fővárosában, szemlét tart a német csapatok felett Von der Goltz pása, Belgium német kormányzója (képiünkön x-cl jelzett lovas)

támadást és az előkészítő tüzérharc után rohammal igyekeznek elfoglalni a bombázott erődöket; ezért hosszú és széles lövészárkokat ástak az erődök frontja körül, sőt szárazföldi torpedókkal, aknákkal és drótsövényekkel is megerősítették az erődök körül a terepet, hogy megsemmisítsék és levegőbe röpítsék a rohamra tóduló német csapatokat. Am helyett az történt, hogy a németek legelőször a legerősebb erődöket fogták ostrom alá s így hátába kerültek a többi erődnek, melyeknek helyőrsége aztán kénytelen volt a saját aknáit fölült és szárazföldi torpedói, drótsövényei között menekülni. . .

„Teljes megnyugvással hihettük azt — kesergett a londoni „Times” katonai tudósítója Namur elestének hírére, — hogy a város ostroma hetekig föltartóztatja a németeket. Ehelyett Namur úgyszólván már az első rohamra elesett. Itteni fölfogás szerint, mely a namuri vezérkar jelentéseiből alakult ki, a várvédelem két igen nagy hibát követett el; először is nagyon közel eresztette a várhoz az ellenséget, anélkül, hogy ezt megtámadta volna és másodszor nagyon is sokáig várt arra a segítségre, melyet állítólag a franciáknak kellett volna hozniuk. A németek, okulván lüttichi veszteségeiken, nem vitték rohamra ezredeiket Namur sáncai ellen, hanem megvárták a nagy ostrommozsarak és a nehéz ütegek megérkezését. A mindenütt jelenlévő német lovasság gondosan elleplezte a nehéz ütegek és a derékhad mozdulatait: és Michel tábornokot, valamint egész vezérkarát súlyosan éri a gáncs, hogy ez alatt az egész idő alatt ölhetett kezekkel ült Namurban. A németek, amidőn végre, a legnagyobb titokban, sikerült fölláítaniuk nehéz ostromágyúikat két kedvező pozícióban, valamennyi ütegük tüzét mindig az erődvonalnak csak egyetlen egy szakaszára koncentrálták s mivel körülbelül 12 kilométernyire álltak föl a namuri sáncoktól, a belga ütegek tüze el se érhette őket!”

Linde hadnagy bravúrja

Ugyanaz a lovashadosztály, mely Perveznél visszavetette a francia lovasságot, végezte a földérítő szolgálatot Namur felé is, melynek ostroma előtt a nyomában járó német sereg szinte kardsapás nélkül foglalta el Huv záróerődöt a fele úton Lüttich és Namur között. Ezután következett Andenne elpusztítása, melynek lakói az éjjeli támadással hiába igyekeztek feltartóztatni a diadalmasan előrenyomuló német csapatokat. Senki sem várta ily korán a támadást. Ennek volt tulajdonítható az a vakmerő hadicsíny is, mellyel Linde Oltó hadnagy a Namur előtt fekvő Malonne-erődöt 4 emberrel elfoglalta.

„Ötszáz emberemmel kellett teljesen nyílt terepen megtámadnom az erősséget — írja a bátor hadnagy, aki jutalmul a legnagyobb hadi kitüntetést, a „Pour le Mérite” rendjelet kapta. — Mindenfelől lőrések ásitottak felém, melyekből minden másodpercben reánk zúdulhatott az ellenség golyózápora: vagy ha ez nem is, lépten-nyomon rátévedhettünk a sok akna valamelyikére, melyek köröskörül védték az erődöt. Én tehát 4 embert választottam ki csapatomból, akikkel libasorban közeledtem az erődhöz. Bejutni persze nem tudtunk, mert a híd át volt húzva az erődbe a nagy víziárok fölött. Amint a parancsnok észrevett

Lilić Ottó tüzérfőhadnagy, aki a Matonne-erődöt 4 emberével elfoglalta

bennünket, én felszólítottam őt és megmagyaráztam neki, hogy az erdőben egész ezred áll megfelelő nehéz űtegekkel, amelyek nyomban megkezdik a bombázást, ha ő csak egy percet is késlekedik az erőd átadásával. A parancsnok nagyon megijedhetett, mert azonnal leeresztelte a hidat s mi beléphettünk a nagyon megerősített várba. Egyenként vezettettem elő az őrséget, melynek minden tagját kikutattuk s miután letetettük velük a fegyvert, valamennyit kivezényeltem az erődből, a hídon túl. Ezalatt 4 emberem folyton lövésre készen tartott fegyverrel ügyelt, míg végre a parancsnok is átadta nekem a kardját. Most egy sarokba tereltem a belgákat, úgyhogy nem láthatták, kik

jönnek be a várba. A parancsnokon kívül öt tisztet és 20 közlegényt ejtettem foglyul, mert a többi 400 már előbb megszökött. Látni kellett volna a belga tisztek megnyúlt arcát, midőn rájöttek, hogy mindössze csak 500 emberem volt! . . .”

Namur eleste

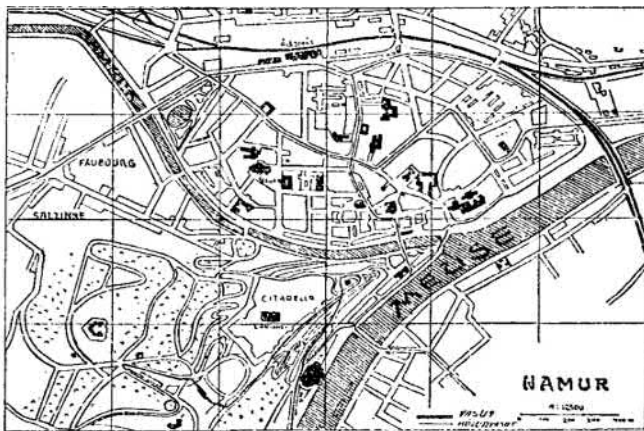
Magától értetődik, hogy a német hadvezetőség fölötté fontosnak tartotta Namur gyors bevételét is, mert várható volt, hogy a franciák nagyobb hadsereggel sietnek majd a vár fölmentésére. Éppen ezért itt még sokkal nagyobb szerep jutott a nehéz űtegeknek, mint Lüttich ostrománál. A 42 centiméteresek közül ugyan csak egy vett részt az erődök bombázásában, de annál nagyobb sikerük volt a 30 és feles magyarosztrák motoros űtegeknek, melyek a keleti erődök bombázását megnyitották . . .” „Midőn az est leszállt — írja egy tüzérfőhadnagy, aki résztvett az ostromban, — már tudtuk, hogy nem fogunk aludni a kis faluban, ahova beszállásollak, hanem még az éjjel meg kell ásunk a sáncárcokat az ostromhoz Javában dolgoztunk, midőn hirtelen három

óriási fénysugár árasztod el bennünket: az előttünk fekvő namuri erődök fényszórói, melyek teljesen megvilágították hadállásunkat. Most kezdődött az igazi mulatság! A gránátok és shrapnellek süvöltöztek, durrogtak, füttyültek a fejünk fölött, mert az erődök tüzérsége már délután belötte az ütegeket. A golyók ijesztő pontossággal csaptak le hátunk mögött abba a faluba, ahol az első parancs szerint az éjszakát kellett volna töltenünk: és most örültünk csak igazán, hogy kivezényeltek bennünket onnan. Az előttünk fekvő falvakat már nagyrészt rombalötte és felgyújtotta a mi tüzérségünk, melyet nagyszerű eredménnyel támogattak a magyar-osztrák motoros ütegek. Köröskörül lobogva égtek a falvak s az ágyúk dörgését szinte elnyomta a sortűzek és a gépfegyverek ropogása.

Másnap reggel még mindig megszállva tartottuk ugyan lövészárkainkat, de már sokkal gyérebben, mint tegnap, mert nyilvánvaló volt, hogy az erődök helyőrsége nem mer kitörni s ezért csapataink zömének pihenőt adhattunk. Általában az erődök tüzelése egyre lanyhább lett. Ezen a második éjszakán már nem működtek az erődök fényszórói sem s csak itt-ott dördült el még egy-egy ágyú, ami azonban nem sok kárt okozott bennünk.

Másnap reggel három erőd már kitűzte a fehér zászlót, mire gyalogságunk gyorsan előrenyomult és közvetlenül Namur előtt ásta be magát. Ezen a napon értek bennünket a legnagyobb veszteségek, mert eddig csak tüzérségünk dolgozott és a gyalogságot nem vittük ostromra.

Egész nap löttek ránk a namuri ütegek és a srappellek gyilkos golyó záporral árasztottak el bennünket, úgy-hogy egyes zászlóaljkat valóság-gal megtizedelt a makacs tüzelés. És éjszaka se védett meg bennünket a sötétség, mert köröskörül lobogva ég-

Namurt Par. zs. kapujának neveztek a franciak s azt hitték, hogy egy évig is ellen tud állni az ostromnak

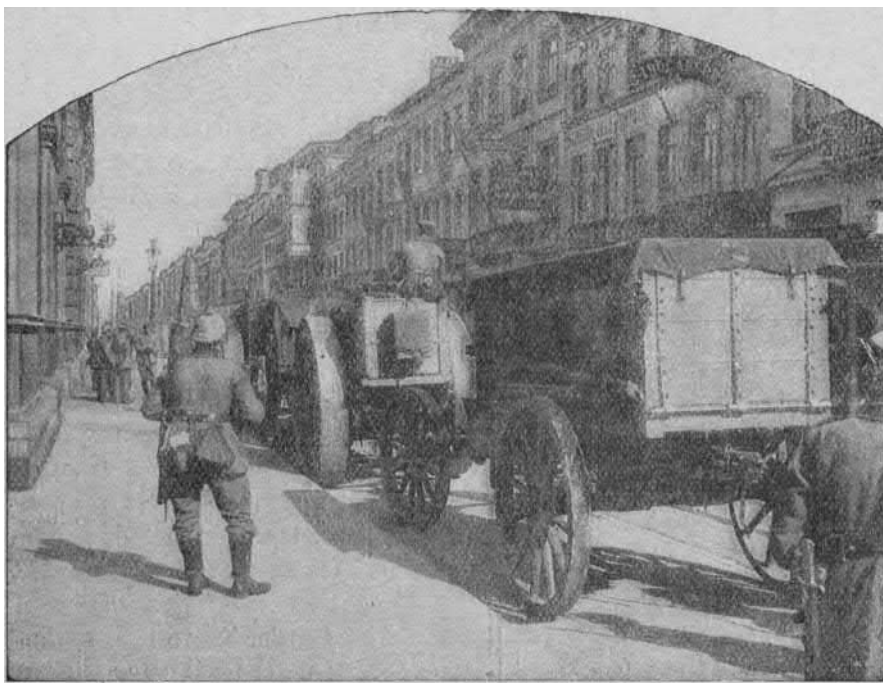
tek a falvak és ez a nappali világosság is elárulta hadállásainkat. Egy gránát alig 10 méternyire csapott le tőlem, olyan mély lyukat vágva a talajban, hogy 4 ember kényelmesen elfért volna benne: de szerencsére nem robbant föl a lágó répaföldben, mert különben egész szakaszommal együtt darabokra tépett volna.

A leghevesebb ágyútűzben egyszerre csak megjelent fejünk fölött egy ellenséges repülőgép. Vakmerően keringett a levegőben, alig 300 méter magasan fölöttünk, hogy pontosan kikémlelhesse hadállásainkat. Valamennyi puska fölmeredt a levegőbe és egymásután dördültek el a sortűzek, azonban egyetlen golyó se érte. Épen és sértetlenül tért vissza Namurbe jelentésével. Ekkor már megkaptuk a parancsot, hogy rohamra megyünk. Fokozott heveségű ágyútűz kezdődött akkor s az első zászlóalj egy mély szakadékban nyomult előre, de néhány száz lépés után már odacsaptak a várvédő ütegek, úgyhogy a zászlóalj megritkította sorait és szilaj hurrá kiáltással tört előre, hogy minél előbb kijusson a veszedelmes tűzkörletből. Ugyanekkor heves tüzet indított a belga gyalogság, mely a szemben fekvő magaslaton erősen el volt sáncolva. A német zászlóalj azonban halálmegvetéssel, lihegve tört fölfelé a hegynek . . . Aki elesik, nyugodjék békében! . . . Fölhangzik a vezényszó, hogy föl kell tüzni a szuronyt, a kürtösök tele tudóvel rohamra fűjnek, 4000 torokból egetverő hurrá kiáltás tör ki s mint a medréből kiáradt folyam, előnti a hegyet a németek szuronyerdeje ... Ez volt a belgák utolsó erőfeszítése Namur előtt: aki tudott, elmenekült, még mielőtt a németek felértek a hegyre: a többiek feltartották kezüket vagy lefeküdtek és holtnak tetették magukat, de sokan újból felkapták fegyverüket és tovább lőttek katonáinkra.

Most már semmi sem álii! Lotta meg a német csapatok rohamát. Keresztültörtek a drótsövényeken, a farkasvermeken és legázoltak minden akadályt. Szinte a menekülő belga csapatokkal együtt törtek be Namur városába, ahonnan jól látták, hogy a citadella már felhúzta a fehér lobogót. Közben a nagy Maas-hidat fölrobbantotta a helyőrség, éppen mikor a parlementaire keresztül akart jönni rajta, de utász katonáink gyorsan helyreállították a hidat. Sajnos, a teljes bevonulás még egy egész napig késett, részint a hidjavítás miatt, részint pedig azért, mert a citadella, noha már felhúzta a fehér lobogót, még egyre tovább ágyúzott. Kénytelenek voltunk tehát rommá lőni a citadellát is s akkor már nem volt többé szükségünk a fehér lobogóra, mellyel a belgák visszatartották az azonnali rohamot..."

A citadella pusztulása

A 42-es mozsarak irtózatosa hatása Namur ostrománál mutatkozott a maga teljes borzalmasságában. A belgák már ismerték hírből a Lüttich-nél elért eredmények után s annyira féltek tőle, hogy szinte az első lövésre megadták magukat. A régiebb szerkezetű és sokkal kisebb kaliberű ágyúk nem is tudtak ellenállni és szinte rá se került a sor, hogy erélyesebben

Az antant réme. 42-es ágyú szállítása egy belga városon keresztül

viszonzhassák a német és magyar-osztrák ütegek tüzelését. A Maizerederőd például csak 10 lövést adott le, ellenben több mint 1200 gránátot kapott és pedig percnként legalább húszat. Valahányszor egy-egy német gránát lecsapott, ennek robbanása vagy teljesen szétvetette a helyiséget, amelybe lecsapott, vagy pedig megtöltötte mérges, fojtó gázokkal, törmelékkel és oly sűrű füsttel, porral, hogy az ottlévők a megfulladással küzdöttek és sokan el is ájultak. Egyetlenegy lövés 75 embert ölt meg ennek az erődnek a páncéltornyában, mire a többiek hangosan követelték a parancsnoktól, hogy húzza fel a fehér lobogót és adja meg a várat.

Még rettenetesebb pusztítást vittek véghez a magyar-osztrák és német nehéz ütegek a namuri citadellában, melyet már a város kellő közepéről ostromoltak. Az ablakok köröskörül mind betöredeztek a nagy légnyomástól, sőt néhány ház tetejéről leröpültek még a cserépszindelyek is. Mindössze talán 20—25 gránátot kaphatott csak a citadella s ekkor megadta magát. Egy vadászszázad vonult be elsőnek az erődbe és valószínűleg visszadöbrent a rémes látványtól. A pusztítás irtózatossá volt; több mint 400 halott hevert egymás hátán a rettenetes romhalmaz alatt. A sebesültek száma többszáz volt: az egyetlen ép ember a parancsnok

Frigyes szász-meiningeni herceg Namur ostrománál hősi halált halt. Ugyanitt cselte! a herceg fia is, Ernő herceg, aki apja oldala mellett harcolt a német seregben

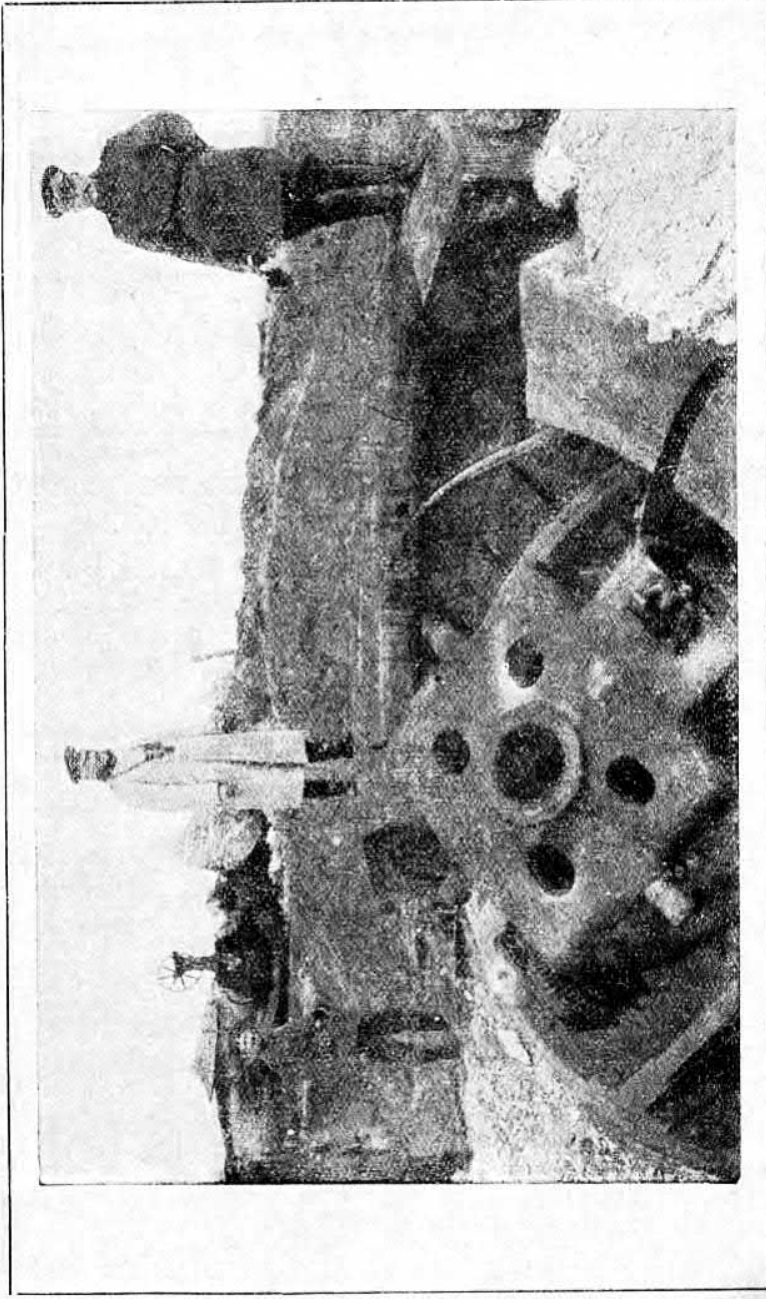
volt, aki egy kazamatába menekült, — amelynek vasajtáját azonban szintén szétdobta a fölrobbant gránát, — a helyőrség többi része elmenekült. A betegszobában a műtőasztalon feküdt egy sebesült — illetőleg ekkor már halott, takat, akit éppen operálni akartak, midőn a becsapó gránát robbanása megölte a kezelőorvossal és az ápolókkal együtt.

A páncéltoronyban a halottakat éppen abban az állapotban találták meg, amint töltötték az ágyút; néhány tüzzért csak megfojtott, de egyébként éppen hagyott a robba-

nás, másoknak ellenben leszakította a fejét, a kezét-lábát vagy teljesen darabokra tépte őket.

Namur elfoglalása ujjongó örömei és lelkesedést keltett Németországban, mert ez a siker nemcsak az utat tette szabadabbá és rövidebbé Franciaország belsejébe, hanem felszabadította egyúttal azt a jelentékeny német sereget is, mely eddig körülzárta és ostromolta a belga erőseget. Hogy a német hadsereg vezérei személyesen vettek részt a világháborúban, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy Frigyes herceg, a szász-meiningeni herceg testvére fiával együtt elesett az ostromban; gránátlövés sebezte meg, de már azzal a tudattal halt meg, hogy a német hadsereg győzni fog és beveszi Namurt.

A város elfoglalása egyébként is nagyjelentőségű esemény volt.

A belgák és franciák abban bizakodtak, hogy az ő erődjeiket a világnak semmiféle tüzérsége sem képes bevenni. Képzünk a namuri citadella egy páncéltornya látható, melyet a rettenetes erejű mozsarak törték össze

Lakosainak száma, a külvárosokkal együtt, meghaladja az ötvenezret; nagy gyárai vannak s különösen vasöntői és késműhelyei híresek, közelében pedig gazdag szén- és ólombányászatot művelnek. A város fölötté fontos stratégiai pont is; kilenc erőd védi, melyeket a híres Brialmont tábornok építtetett 1870-ben. A döntő győzelmet és biztató sikert a nehéz magyar-osztrák és német ütegek szerezték meg, amelyek ettől fogva legendás hírbe kerültek. A 42 cm.-esek a németek, a 30 és fél cm.-es ütegek pedig a mi hadseregünk felszereléséhez tartoztak s míg 30 és feleseinkkel kizárólag csak mi dolgoztunk 42 cm.-eseink később már nekünk is voltak.

Augusztus 25-ikén harsogó katonazene mellett vonultak be a német csapatok Namurba. A helyőrség egy részét foglyul ejtették, a másik része ellenben elmenekült Maubeuge felé, ahova egyelőre nem üldözték a diadalmas németek. Beleszámítva azokat a belga csapatokat is, melyek Namur erődjei közt elsáncolt hadállásokban harcoltak, az ellenség mindössze 25.000 főnyi lehetett. Ezek közül körülbelül 12.000-nek sikerült elmenekülnie, úgyhogy a belga hadsereg vesztesége foglyokban, sebesültekben és halottakban 14.000 ember volt. Jóval nagyobb tehát, mint Lüttichnél, aminthogy Namur elfoglalása is többet jelentett, mint Lüttiché, mert megnyitotta az utat a német hadseregnek Franciaország területére.

Japán a háborúban

Hadüzenet a távoli keletről

Nyugaton, keleten, délen és északon már zúgott a fergeg: bömböltek az ágyúk, vadul kattogtak a gépfegyverek.

Azt lehetett volna hinni, hogy ez a fergeg már nem erősödhetik. Holott ez még csak a kezdet kezdete volt.

Egvre-másra továbbították a diplomaták az újabb és újabb hadüzeneteket.

Augusztus 5-én a monarchia üzent háborút Oroszországnak. Augusztus 6-án Szerbia Németországnak. Augusztus 7-én Montenegró a monarchiának. Augusztus 13-án Franciaország és Anglia a monarchiának.

Európa már lángokban állott.

De ennek a tűzvésznek át kellett csapnia más világrészekbe is.

A távol Kelet, ahol az európai államoknak annyi érdekszála fut egybe, csakhamar meg is mozdult. Ezt a megmozdulást Japán kezdte.

Július utolsó napjaiban és augusztus elején a közvélemény általában még azt hitte, hogy Japán a hármasszövetséghez fog csatlakozni és Kelet-Ázsiában hátbatámadja Oroszországot. Annyival hihetőbb és természetesebb volt ez a felfogás, mert a japán nemzetben még élnie kellett annak a nagy csalódásnak és keserűségnek, hogy abban a diadalmas hadjáratban, melyet éppen 10 évvel előbb vívott Oroszországgal, a nagy győzelmek fejében még csak hadikárpót lást sem kapott. Az európai diplomácia — és ebben legkivált Anglia — ütötte el Japánt azoktól az eredményektől, melyeket kardjával és vére hullajtása árán kivívott. Természetesnek látszott tehát, hogy Japán fel fogja használni ezt a kedvező alkalmat arra, hogy az akkor meg nem kapott ázsiai birtokokat most fegyverrel vegye el Oroszországtól. A közvélemény azonban súlyosan csalódott ebben a föltevésében, bár a háború első napjaiban, annak a hírére, hogy Japán mozgósít, lelkes tüntetések voltak Berlinben is, Bécsben is a japán követség előtt.

De már augusztus első hetében kezdett megváltozni a közvélemény és egyre jobban kidomborodott Japán magatartása. Ekkor már valamennyi állam, mely nem vett részt a világháborúban, kijelentette semlegességét, csak a japán semlegességi nyilatkozat hiányzott; augusztus 8-ikán ellenben a következő hivatalos értesítés érkezett Tokióból: „Tekintettel az angol-japán szerződésre, Japán nem adott ki semlegességi nyilatkozatot. Magatartása azoktól az eseményektől fog függni, melyek a távoli Kelet tengerein lejátszódnak . . .”

Ez a kijelentés már gondolkodóba ejtette a közvéleményt és sokan előre látták, hogy Japán szintén bele fog avatkozni a világháborúba,

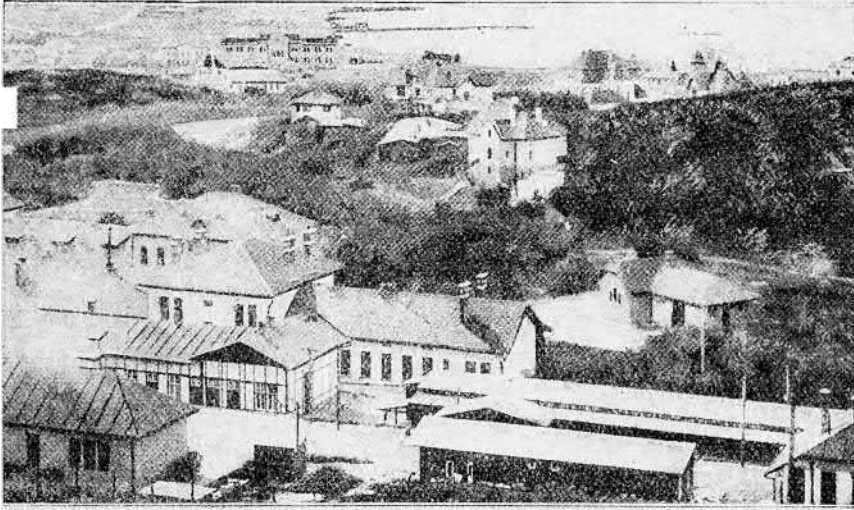
ha talán Európában nem is, de a távoli Keleten mindenesetre, ahol valószínűleg megtámadja Kiaucsaut, a németek kínai gyarmatát. Erre a fegyveres beavatkozásra az a szövetségi szerződés kötelezte Japánt, melyet Angliával az orosz-japán háború kitörése után kötött 1911 július 12-ikán. Már augusztus első hetében széliében hirdették a tokiói lapok, hogy: „Japán célja gyökerestől kiirtani a német befolyást Kína területéről, mert Kiaucsau volt eddig is Kelet-Ázsia minden bajának kútfeje. Amióta Németország befészkelte magát Kínába, azóta sokkal vakmerőbbek, követelőbbek és hetvenkedőbbek a kímáiak is, mintha tudnak

Joshihito, Japán császára (a mikádó), aki 1912-ben vette át az uralmat

hogy Németország bármikor kész őket segíteni akár Japán ellen is. Holott pedig Japán a Csendes-óceán ura: s mint ilyen, egyetlen napig se tűrheti tovább hegemoniájának ezt a veszélyeztetését.”

Ezt az ellenséges hangulatot Németország ellen mesterségesen és angol pénzért csinálták a lapok Tokióban. Általában az angolok nem fukarkodtak itt a pénzzel és nemcsak a japán újságokat vásárolták meg, hogy németgyűlöletre, izgassák a népet, hanem 200 millió yen hadiköltséget is adtak — „kölcson” címén — Japánnak.

Kiautschau kikötőváros; a németek kínai gyarmatának volt a fővárosa

Eközben, körülbelül augusztus derekán, lassan kezdtek eltűnedezni a német egyetemek japán diákjai. Csak Münchenből 46 orvostanhallgató utazott el egyik napról a másikra.

Mindez augusztus derekán történt s alig pár napra rá, augusztus 19-ikén, már a következő ultimátumot nyújtotta át a japán nagykövet a német külügyi kormánynak:

„A japán császári kormány fölötte szükségesnek tartja, hogy a jelen körülmények között megtegye azokat az intézkedéseket, melyek a béke megzavarását elháríthatják a távoli Keleten s megóvhatják azokat az egyetemes érdekeket, amelyekre való tekintettel Japán szövetségi szerződésre lépett Angliával, hogy a távoli Kelet békéjét állandóan biztosítsa. Kötelességének tartja ezért azt a tanácsot adni a német császári kormánynak, hogy fogadja el és hajtsa végre az alább következő

két javaslatot: 1. Rendelje vissza haladéktalanul a német hadihajókat és mindennemű fegyveres járóműveket a japán és kínai vizekről, azokat pedig, amelyek nem rendelhetők vissza, haladéktalanul szereltesse le. — 2. Szolgáltassa ki legkésőbb 1914 szeptember 15-éig minden feltétel és kárpótlás nélkül az egész kiaucsaui bérelt területet a japán császári hatóságoknak, vagy esetleg Kínának. — A japán császári kormány közli egyúttal, hogy amennyiben 1914 augusztus 23-án délig nem kap a német császári kormánytól olyan választ, mely a fenn megjelölt tanácsok feltétlen elfogadását tartalmazza, akkor kénytelen lesz olyan eljárást követni, aminőt a dolgok állása és a megtagadás folytán előállott helyzet rákényszerít.”

Japánnak ez az eljárása már nem lepte meg a német hivatalos köröket, mert a jegyzék átadása előtt néhány nappal már maga a japán nagykövet is eltűnt Berlinből s a jegyzék átadását, valamint a német kormány válaszának átvételét már a japán ügyvivőre bízta. A német kormány nem adott írásbeli választ a japán jegyzékre, hanem augusztus 23-ikán délelőtt a következő szóbeli választ közölte az ügyvivővel: „Japán követeléseire a német kormánynak nincs mit válaszolnia. Ezért indítatva érzi magát arra, hogy visszahívja tokiói nagykövetét, a berlini japán ügyvivőnek pedig kiadja az útlevelét.” — Ez a válasz, természetesen egyértelmű volt a hadüzenettel.

A következő napon a berlini magyar-osztrák nagykövet közölte a német külügyi hivattal, hogy a „Kaiserin Elisabeth” nevű magyar-osztrák hadihajó, amely Csingtauban tartózkodik, parancsot kapott, hogy a hajó a németekkel együtt Csingtaunál vegyen részt a meginduló harcokban.

Augusztus 25-én a bécsi külügyminisztérium hazahívta a tokiói magyar-osztrák követet és a bécsi japán követnek kiadta útlevelét

Kitört a háború Japánnal is.

Kiaucsau

Kiaucsau, melyre a japánok most szemet vetettek, Shantung kínai tartomány fővárosa és legfontosabb kikötője. Csingtau, ahogy leginkább nevezik, 1897 november havában került a németek birtokába, mikor a német keletázsiai flotta parancsnoka, Diederichs tengernagy, két német hittérítő meggyilkolása miatt megjelent hadihajóival a kikötő előtt, tengerészeket szállított parira és rohammal bevette a várost védő régi erődítményeket. A németek erre német területnek nyilvánították a

várost, majd 1898-ban megegyeztek a pekingi kormánnyal s 50 négyzetkilométernyi területtel együtt 90 évre bérbe vették a már elfoglalt várost.

A németek azonnal hozzáfogtak a kikötő kiépítéséhez és megerősítéséhez, aminek az lett az eredménye, hogy rövid néhány évi munka után Kiaucsau a német keletázsiai flotta erős bázisává fejlődött. A város maga hatalmasan kiépült, a kikötőben pedig hajógyár épült, mely a nagy úszódokkal együtt bármily javítást el tudott végezni a legnagyobb hadihajókon is. A város egyúttal nagyon fontos és élénk ke-

reskedelmi kikötő is, mert a mögötte fekvő Shantung egyike Kína leggazdagabb tartományainak. Így aztán a német tőke és szorgalom hatalmas vállalatokat teremtett az új városban, amely most már nemcsak hadi, hanem kereskedelmi szempontból is egyike lett a távoli Kelet legfontosabb kikötőinek. A németek gondosan meg is erősítették ezt a kikötőt.

A japánok nyilvánvalóan Anglia sze-

Kínai malom Kiaucsauban

repét akarják eljátszani Kelet-Ázsiában. Országukat ugyanis már földrajzi helyzete is hasonlóná teszi Angliához; ugyanolyan szigetország, mint európai szövetségstársa: külső támadások ellen szintén meglehetősen védve van. Éppen úgy, ahogy Anglia is cselekedte évszázados politikája során, Japán is legelőször a tenger legjobb és legbiztosabb kapuit igyekezett hatalmába keríteni.

A világháborúba való beavatkozásra is leplezetlen uralom- és hatalomvágya készítette Japánt.

Ez a beavatkozás ugyan az európai harcterekre nem gyakorolt befolyást, de a távoli Keleten csakhamar véres eseményeket vont maga után.

Különös figyelemre érdemes Amerikának szerepe a világháborúban, kiváltképpen Japán beavatkozásával szemben. Nem mull el év és hónap, hogy ne olvastunk volna Amerika féltékenységéről, mely állandóan gyűlöletre izgatott a „sárga veszedelem” ellen. Valahányszor Japán megmozdult és a Csendes-óceán túlsó partja felé kacsintott vagy akár csak Kínában igyekezett is megvetni a lábát, Amerika mindannyiszor körilhordozta a véres kardot és „szent háborút” hirdetett Japán ellen. És mégis, mikor a japánok elhatározták, hogy elfoglalják Kiaucsaut, az Egyesült-Államok képviselője kijelentette Tokióban, hogy az Unió teljesen semleges nézője lesz a német-japán harcoknak, de elvárja, hogy Kiaucsaut a japánok ismét visszaadják Kínának, melytől Német ország csak bérbe vette ezt a területei.

Annál érthetlenebb volt Amerikának ez a sajátos magatartása, mert hiszen az Uniónak minden katonai és haditengerészeti törekvése egyenesen a japánok ellen irányult.

Már a háború előtt nyilvánvaló volt, hogy Japán minden erejével a Csöndes-óceán világhuralmának megszerzésére vágyik, ami elé éppen az Egyesült-Államok gördítették a legtöbb akadályt.

A „semleges” Amerikának a japánok fellépése miatt azonban most nem volt eg^T tiltakozó szava sem.

Csingtau ostroma

Augusztus 23-án érkezett meg Kiaucsába a hadüzenet híre. Meyer-Waldeck tengerészkapitány, Kiaucsau katonai parancsnoka és kormányzója napiparancsban közölte a német védőőrséggel a történeteket és lelkesen buzdította kis seregét.

„Önként sosem fogjuk átadni az ellenségnek e föld legkisebb darabját sem. A német zászló becsületét megvédjük itt is, távol a hazától, elszigetelten, ellenségektől körülvéve. Ha az ellenség akarja Csingtaut, jöjjön ide érte. Minket is itt talál őrhelyünkön és Csingtau őrsége! lebegjenek szemetek előtt a német hősiesség évszázados példái! A császárnak már megtáviratoztam, hogy Csingtaut utolsó lehelletünkig védeni fogjuk.”

Erre a táviratra Vilmos császár a következő távirati választ küldte Csingtauba:

„Isten legyen Veletek! A rátok váró nehéz harcban reálok gondolok.”

Csingtau kormányzója sürgősen elrendelte, hogy a nem hadköteles

férfilakosság, továbbá a nők és gyermekek hagyják el a várost; 200 német asszony azonban önként vállalkozott arra, hogy a városban marad és ellátja a sebesültek ápolását. Elutazott Bredford angol konzul is, aki csingtaui tartózkodása alatt szerzett ismereteit és tapasztalatait emlékiratba foglalva átadta a japánoknak, ő maga pedig egy angol zászlóalj élén vezette a város ostromát és romba lövette azokat a házakat, amelyekben oly sokszor vendégül látták a németek.

Meyer-Waldeck, tengerészkapitány, Kiaucsau kormányzója

Csingtau ostroma augusztus 27-én kezdődött azzal, hogy egy japán hajóraj biokirozta a német területet. A blokádot a „Suwe” nevű japán cirkáló hirdette ki, amely valamikor orosz hadihajó volt s 1904-ben vették el a japánok az oroszoktól.

A másik pikantériája az volt Csingtau ostromának, hogy Kató japán admirális, aki a blokádot vezette, a német haditengerészetben nyerte katonai kiképzését s akkoriban roppant mód lelkesedett Németországért. Németországnak állítólag leglelkesebb tisztelője és barátja támada meg Csingtaut egy oroszoktól elfoglalt hadihajó fedélzetén!

Természetes, hogy az ostromlott városból nem érkezhettek Európába közvetlen hírek; de amit az ellenséges sajtó közleményei elárultak, őszinte csodálattal és lelkesedéssel tölthette el mind a monarchia, mind pedig Németország népeit. Mert a magyar-osztrák „Kaiserin Elisabeth” legénységével megszorodott német helyőrség bámulatos hősiességgel védelmezte Csingtaut a japánok támadása ellen és vitézül visszaverte a nagy számbeli túlsúlyban levő ellenség első kísérleteit. Már a japánok partraszállása is nehezen ment, augusztus 31-én még annyira se bírták vinni, hogy bombázhatták volna Kiaucsau erődítményeit. Ellenben az egyik német torpedónaszád kifutott a kikötőből és megtámada a „Kennel” nevű angol torpedózúzó, mely súlyos sérülésekkel, három halot-

tal és 8 sebesülttel menekült Weihaiwei kikötőbe, míg a német hajó sértetlenül tért vissza Csingtauba. Csak szeptember 2-án tudott partra szállni a tízezer főre rúgó japán ostromló sereg, melyet azonban angol és francia hadihajók is támogattak.

Mingyárt az első összetűzések megmutatták, hogy Csingtau elfoglalása kemény dió lesz a japánoknak és sok véráldozatba fog kerülni. Szeptember első napjaiban a németek minden japán támadást visszavertek s a német hadihajók is hősiiesen verték vissza az egyesült angol-francia-japán páncélosok támadását. Ebben a harcban nagy segítségükre voltak a német erődítmények nehéz ütegei, melyek sokkal messzebbre hordtak, mint a japán hajók és a szárazföldi tüzérség ágyúi. A „Kaiserin Elisabeth” csatahajót, miután lövészerei elfogytak, parancsnoka elsüllyesztette, a legénység pedig partra szállott és a várvédő német csapatokhoz csatlakozott. Az így megerősödött helyőrség fokozottabb erővel és lelkesedéssel védekezett s ez a hősiés ellenállás végsőkig felingerelte a japánokat. A tokiói lapok ekkor már egyértelműleg azt hirdették, hogy az erőd bevételét a nemzeti becsület követeli és Japánnak nem kell sajnálnia semminemű áldozatot, hogy minél előbb elfoglalja a várat.

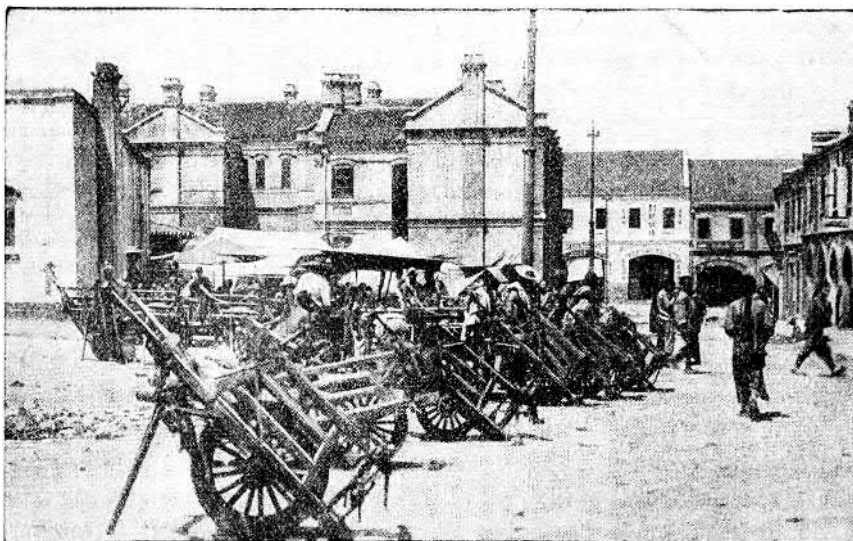
Az ostrom legirtózatosabb napja

Közben az áradás is erősen hátráltatta a japánok mozdulatait s október elején már több mint 2500 japán esett el és sebesült meg Csingtau érődéi előtt. A japánokat végtelenül elkésérítették ezek a veszteségek, mert mikor az ultimátumot elküldték Németországnak, Tokióban egész könnyedén csak holmi „katonai sétáról” beszéltek. Október 17-én a „Takacsiho” nevű japán páncélos aknára futott és elsüllyedt a Kiaucsau-öbölben; 264 főnyi legénységéből csak egy tiszt és kilenc matróz menekült meg. Az első ostrom-támadásban pedig 700 japán esett el és több mint 800 megsebesült.

A túlerő ellen azonban mégse tarthatta magát a csekélyszámú csingtaui helyőrség. A japánok minden erejüket megfeszítették, hogy október 31-re, a mikádó születésnapjára — mint ahogy ezt a japán vezérkar ünnepélyesen megígérte — bevonulhassanak Csingtauba. Szünet nélkül ontották tehát a bombákat és október 29-én 213, október 30-án 239 darab 20½ cm.-cs lövedék érte a várost csak a tenger felől. Közben, október 27-én, megérkezett a német császár szikratávirata, mely köszönetéről biztosította Csingtau hős védőit, akikre „vele együtt

büszkeséggel tekint az egész német nemzet” s ez a távirat még inkább fokozta a várvédők lelkesedését. Midőn pedig kémeiktől megtudták, hogy a japánok „terminusra” akarják szállítani Csingtaut, minden erejüket megfeszítették, hogy ezt megakadályozzák.

Most következett az ostrom legirtózatosabb napja. A japánok ugyanis elkészültek már szárazföldi ütegeik fölállításával is és 31-én reggel hat órától kezdve két oldalról — a tenger felől és a szárazföldről is — valóságos tüzesövel borították el a várost. A japán gránátok fölgyújtották a petróleumtartályokat s a nehéz fekete füst lassan gomoly-

Vásár Csingtau kínai negyedében. Előtérben egykerekű taligák láthatók, amelyeken kínai kulik szállítanak árúkat

gott a szélcsöndes, tiszta időben a kék ég felé. Mintha a pokol kapui nyíltak volna meg, oly borzalmas, fülrepszító zajjal robbantak föl a szertehulló gránátok, bombák és srappellek. A lövedékek helyenként egész hegykúpokat borotváltak le s 5—10 méter átmérőjű üregeket vájtak a földben . . .

Estére aztán megszűnt az ágyúharc. A japánok azt hitték, hogy irtózatos ágyútüzük teljesen elpusztította a német ütegeket s rohamra indultak. Az orosz-japán háborúban oly félelmetesen bevált éjjeli támadás azonban kudarcot vallott. Nesztelenül, mint a zsákmányához lopózó tigris, hason kúsztak a „sárga ördögök” a német sáncok felé, de midőn szilaj „banzáj” kiáltással talpra ugrottak, hogy tömött soraikkal el-

árásszák a sáncokat: minden oldalról irtózatos tüzelés fogadta őket. A hatás oly megsemmisítő volt, hogy a japánok azonnal beszüntették a támadást és még a szokásos ágyúharcot is csak másnap délben kezdték újra.

Felröppen a fehér zászló

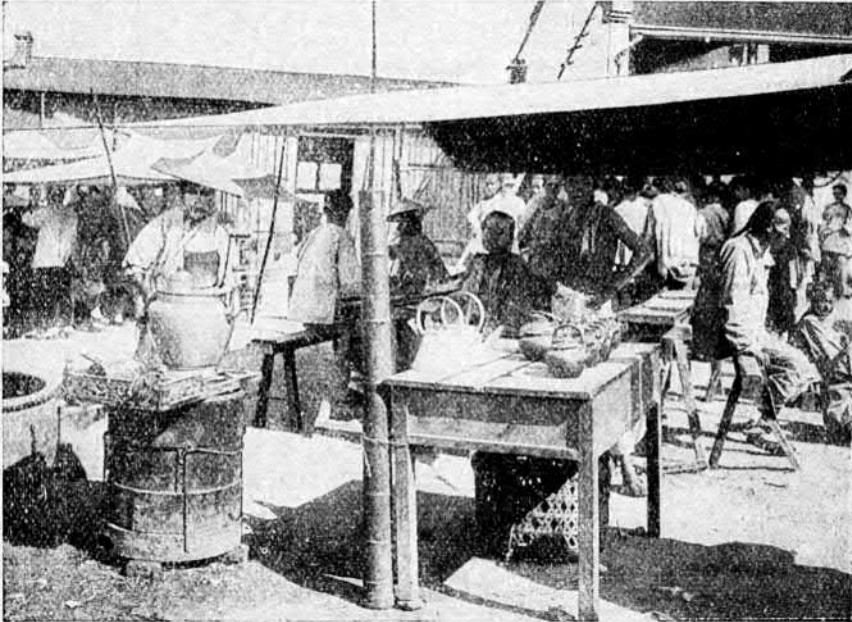
Ettől fogva aztán éjjel-nappal, folytonosan dörögtek az ágyúk. A várvédők már annyira belefásultak a golyózápomba, hogy föl se veték a le-lecsapó gránátokat és csak akkor ugrottak hirtelen fal, vagy más fedezék mögé, ha süvöltésük túlközletről hallatszott. Különösen a gyalogsági fedezék s a mögötte fekvő védősereg szenvedett sokat, mert — ez lévén a fővédelmi vonal — oda központosul! az ellenséges tüzelés főereje. Az egész sáncvonal hossza 5000 méter lehetett s a védelmére alig volt 3000 ember; képzelhető hát, milyen óriási erőfeszítésbe került a védelem! . . . Mégis, mikor november 1-én újból rohamra indultak a japánok a balszárny ellen, a németek ismét visszaverték őket. Ekkor megint akcióba lépett a japán tüzérség s egyúttal a gyalogság is halálmegevetéssel tört egyre közelebb a német hadállások felé.

November 2-án a japánok elpusztították a legszélső drótakadályt is és 50 lépésnyire megközelítették a németeket. Aztán, november 5-én, újabb sikertelen rohamot intéztek a csaknem teljesen rommá lőtt erősségek ellen, de csak november (3-án, délután 5 órakor tudták elfoglalni Csingtau záróerődeit. A kisebb védőművek — mivel élelmiszer- és lövészerkészletük csaknem teljesen elfogyott — most már egymás után húzlak föl a fehér lobogót s ekkor már maga a vár se tarthatta magát tovább. A döntő küzdelem a november 7-ére virradó éjszakán volt s amikor a japánok reggel 7 órára elfoglalták a Bismarck-hegy érődéit, az obszervatórium tornyán is megjelent a fehér lobogó, mely a végleges kapitulációt jelentette.

A japánok még ebben az utolsó támadásban is közel 300 embert veszítettek, de megsebesült maga a parancsnok, Meyer-Waldeck kapitány is, úgyhogy helyette és az ő megbízásából Saxer kapitány tárgyalta a japánokkal a vár átadásáról. A föltételek szerint Csingtau polgári lakossága tovább is a városban maradhatott. A várvédő őrség foglyul esett, hadiszerekben azonban nem sokat zsákmányoltak a japánok Csingtauban. Mert a németek nemcsak minden fegyvert elpusztítottak, hanem szétrombolták, illetőleg felgyújtották a petróleumrezervoárokat és a kőszénkészleteket is, sőt megfűrták és elsüllyesztették az összes hadihajókat is.

Mindössze 4800 ember védelmezte Csingtaut, körülbelül 20.000 japán, angol és francia ellen és hősiesen tartotta magát tíz hétig. Csingtau eleste, noha előrelátható volt, mégis fájdalmasan esett a németeknek. Japán diadalmáorban úszott a zsákmány fölött való örömeiben.

A japánok hadijelentése szerint a japán császár elrendelte, hogy Csingtau erőd parancsnoka és tisztjei megtarthassák kardjukat. A foglyul ejtett német katonák között 400 sebesült volt. A német kormányzót

Vásár Csingtaubnn. Képünkön kínai lacikonyhák láthatók, melyekben a vásári nép — azonban majdnem kizárólag csak alsóbbrendű kínaiak — szoktak étkezni

és 25 tisztjét internálták. A japánok 2500 fegyvert, 100 gépfegyvert, 30 ágyút és 1200 font sterlinget zsákmányoltak. A német hajókat a kikötőben mind elpusztították a német tengerészek, hogy ne kerüljenek az ellenség kezére.

Így zajlott le és fejeződött be a távoli Keleten a csingtaui ostrom, amely a világháború történetének egyik leghősibb fejezete volt.

Csingtau elfoglalásával megindult az összes német gyarmatok ellen a hódító hadjárat.

És az anyaországtól távol cső, magára maradt német gyarmatok egymás után foglalták el az angolok, franciák, belgák és japánok.

Megindul az orosz kolosszus

Nagy Péter cár hódító politikájú

Az orosz hódító politika irányait Nagy Péter cár jelölte ki. Terjeszkedni és mindent eloroszosítani! Ez volt a nagy orosz politika alapelve. És bámulatraméltó, hogy e politika segítségével 200 esztendő alatt milyen hatalmas birodalmat tudtak az oroszok teremteni. A háború kitörésekor olyan birodalom állott a cár uralma alatt, melynek lakossága 1G0 millió lélekből állott. De Oroszország még tovább akart hódítani, szlávósítani és ez a törekvés volt a világháború igazi előidézője.

Hogy milyen politikai viszonyok között kovácsolódott össze ez a hatalmas birodalom, mi sem jellemzi jobban, mint a cári család rövid története. Nagy Péter megölette fiát, Alexis trónörökösét, mert a konzervatív oroszokkal tartott. Nagy Péter egyetlen unokáját, II. Ivánt börtönbe záratta a trónbitorló Erzsébet cárnő. Huszonöt év múlva pedig Katalin cárnő megfőjtatla börtönében Ivánt. A hatalmas és erőszakos cárnő előzőleg már megölette férjét, III. Pétert. Pál császárt fiának, I. Sándornak hallgatólagos hozzájárulásával gárdisták gyilkolták meg.

Sándort is gyilkos kezek küldték a másvilágra, sőt III. Sándor életét is csak a véletlen mentette meg a többszörös nihilista merényletek közben. A háború kitörésekor uralkodó II. Miklós cárt is valósággal négy fal között kellett őrizni a folyton megismétlődő összeesküvések és merényletek elől.

A gyöngé akaraterejű II. Miklós cárt a Nikolajevics Nikoláj nagyherceg vezérlete mellett dolgozó háborús párt vitte bele a háborúba. Nagy Péter hódító politikáját, a háborús katonai párt fenyegetően erőszakos követeléseit nem utasíthatta el a cár, aki jól ismerte családjá történetét. Az orosz kolosszus megindult, az eseményeket nem lehetett megállítani többé és nem lehetett kikerülni a borzalmas tragédiát, amely az események méhen II. Miklós cárra, családjára és az egész orosz birodalomra várt. . . Nagy Péter könyörtelen, kegyetlen hódító politikája rettenetesen megbosszulta magát. . .

A német és a magyar-osztrák hadvezetőség elgondolása a háború kitörésekor a következő volt: Az orosz hadsereg mozgósítása csak lassan történhetik meg egyrészt a birodalom mérhetetlen kiterjedése, más-

Hindenburg a főhadiszállásán. Séta közben

részt a szállítási nehézségek miatt. A háború első heteiben kisebb német erők is fel tudják majd tartóztatni az orosz előnyomulást a porosz határon, az orosz hadsereg zömét pedig majd a magyar-osztrák haderők vonják magukra. Így a német hadsereg zöme a nyugati harctérre irányítható és a Franciaországgal való villámgyors elszámolás után a német haderő majd szembeszállhat a hadilétszámra emelt orosz hadseregekkel is.

Ennek az elgondolásnak és haditervnek alapján Németország csak a legszükségesebb haderőt: négy és fél hadtestet, egy lovas hadosztályt és az ennek megfelelő tüzérséget vitte az orosz határra. A legelső terv az volt, hogy ezt a haderőt a Visztula védelmi vonalán állítják fel és nem is próbálják védeni Kelet-Poroszország legkeletibb részeit, de ettől a tervtől elállottak, tekintettel arra, hogy gazdasági szempontból nem lett volna helyénvaló ezt a gazdagon termő földrészt: Németország egyik legdúsabb élelétárát kardcsapás nélkül átadni az ellenségnek.

Veszedelembe jut a porosz határ

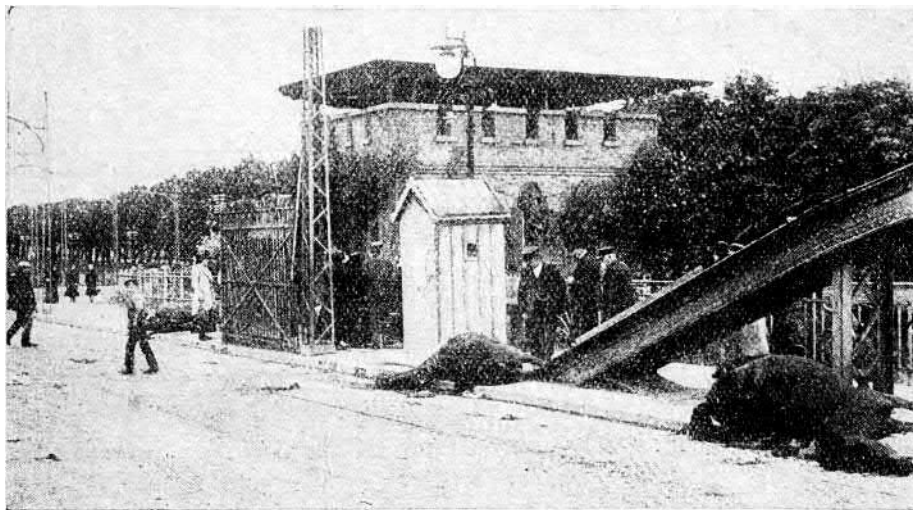
Az orosz-német háború azzal kezdődött, hogy az orosz lovasscapatok az egész határvonalon benyomultak Kelet-Poroszország területére.

Az első összecsapások, sőt még a kisebb ütközetek sem voltak nagyjelentőségűek. Inkább csak felderítő kísérletek voltak ezek, melyekkel az egyes hadseregek parancsnokai kölcsönösen ki akarták tapogatni ellenfeleik hadállását, erejét és készülségét. Ám az oroszok hirtelen rohammal törtek előre, hogy áttegyék a háború színterét a németek területére. Ismételten megkísértették a határ átlépését Kovno irányában, Wirballen fölött, majd Bjelostok felé igyekeztek Grajevón át s egy harmadik hadosztályuk Tilsiten át iparkodott a Memel torkolata felé, mivel erről a vidékről víziközlekedés vezetett az Északi-tengerbe. Természetes, hogy a roppant hosszú keletporoszországi határvonal védelme fölötté nagy nehézségekkel járt. Mint minden határt, úgy ezt is akképpen védték, hogy szétszórt előőrsokkal őriztették az egész határvonalat, a főhaderőt pedig központi hadállásban helyezték el a védelmi vonal mögött, hogy szükség esetén a veszélyeztetett pontokra siethessen.

Ez a védelmi rendszer sok tekintetben hátrányos és a nagyon hosszú keletporoszországi vonalon nem is igen vált be. Az orosz birodalom földje ugyanis a szó szoros értelmében átkarolja és körülfogja egész Kelet-Poroszország területét, amelynek határvonalával szemben egész sor erődláncolat áll az orosz földön, míg a Njemen és a Narew folyók, mint két természetes sáncárok, szinte párvonalosan haladnak a védtelen német határral. Ezekkel a mesterséges és természetes erődvonalakkal szemben Németországnak csak egyetlen egy hatalmas határvára van: Königsberg, amely ugyan jól megvédi a területet a tengerről jövő támadások ellen, de az északkeletről, keletről és délről támadó szárazföldi sereg ellen semmi védelmet nem nyújt. Mindamellet Königsberg védőműveit mingyárt a háború kezdetén, sőt annak során is, hatal-

masan megerősítették és tovább fejlesztették. Augusztus és szeptember hónapokban éjjel-nappal dolgozott 1000 póttartalékos, hogy olyan erőseget építsenek Königsbergből, mely minden ellenséges támadással dacolhasson.

Az orosz lovasság támadásait egyelőre még sikerült visszaverni Kelet-Poroszország egész területén. A soldai lovastámadás után Bialla mellett már egy egész lovashadosztályt kergettek vissza a németek s ez alkalommal 8 ágyút és számos lőszerkocsit is zsákmányoltak az oroszoktól. Ezen a vonalon különös hevességgel támadtak az oroszok, ami-

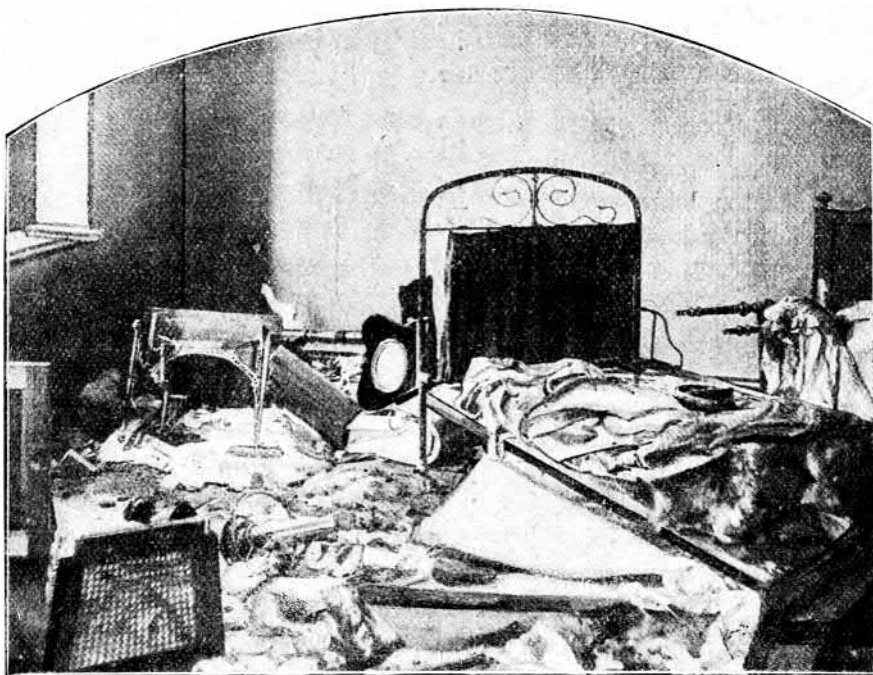

Tilsit keletporoszországi kis város, közel az orosz halárhoz, ahol három hétig élveztek az oroszok a sikerült betörés diadalmámorát

nek magyarázatát a helyzet geográfiai alakulása adja meg. Insterburgtól dél felé kezdődik ugyanis a Mazuri-tavak láncolata, melyek közt az egyetlen átjárót Lützentől délre a Boyen-erőd zárja. Ezen a vonalon tehát nem törhettek be Poroszország szívébe az oroszok s éppen ezért akarták megkerülni ezt az akadályt Soldau felé, hogy elfoglalhassák a nagyfontosságú Thorn — aüensteini útvonalat és szétrombolják a iiátamögötti körvasút a Soldau — lautenburgi vonalon. Ugyanezeket a vonalakat délnyugat felől is fenyegették az oroszok, hogy egy sikerült támadás után Danzigba nyomulhassanak és megszakítsák az összeköttetést Kclet- és Nyugat-Poroszország között.

Mindezek a kísérletek azonban teljes kudarcot vallottak s az oroszoknak igen súlyos, a németeknek ellenben csak csekély veszteséget

okoztak. Csakhamar azonban új és új tömegek támadtak a régiek helyén. Az apróbb-nagyobb ütközetek egymást érték s hol az egyik, hol a másik ellenfél vonult vissza kedvezőbb hadállásokba, ahol újra összeszedte magát, friss csapatokkal megerősödve ismét előretört és ellentámadásba ment át. De már ezek az apró csatározások is előrevetették a későbbi nagy és öldöklő csaták árnyékát; az egyik részen a vezetés meg a csa-

Htt oroszok laktak. Szoba egy keletporoszországi német kastélyban

polok kiválósága, a másikon pedig a számbeli túlsúly érvényesült, mely brutális tömegével nehezedett rá a hadviselés mérlegére.

Egyik példája ennek az ellentétnek az az ügyesség, mellyel egy kis német kerékpárcsapat Marggrabova városkát, mindenféle vakmerő és furfangos fogással, hat napon át megvédte attól, hogy az oroszok megrohanják. Végre is két lovashadosztályt és megfelelő gyalogsapatokat mozgósított ellenük az orosz hadvezetőség s amikor a kis csapat kénytelen volt meghátrálni a túlerő előtt, az oroszok felgyújtották a várost.

Ezalatt kelet felől, Wirballenen át, újabb és egyre számosabb orosz tömegek nyomultak előre Kelet-Poroszországban s az összecsapások most már még sűrűbben követték egymást. Augusztus 10-én három

határvédő századnak sikerült Kydtkuhen mellett a III. orosz lovas-hadosztályt megállítani. De nem minden orosz betörés visszaverése sikerült. Johannisburg környékén például már augusztus 1-én betörték az oroszok s a nagyszámú lovascsapat rövid csatározás után visszakergette a német előőrsöket.

Az oroszok előzönlük Kelet-Poroszországot

Augusztus közepén azonban már lényegesen megváltozott a helyzet. Az orosz kolosszus gyorsabban jött mozgásba, mint a németek gondolták és napról-napra erősödött a támadás, az orosz előnyomulás.

Kovno irányából Rennenkampf tábornok vezetésével a Njemen és a Vilna-hadsereg 250 ezer emberrel, Grodno irányából 90 ezer főnyi sereg, Oslrolenka felől Samsonov tábornok vezetése mellett pedig a 200 ezer főből álló Narew-hadsereg tört elő.

Több mint félmillió hadsereg volt már ez, amelynek Nikolajevics Nikoláj nagyherceg volt a főparancsnoka. Az orosz haditerv és feladat az volt: a német védőseregeket visszavetni a Visztula mögé!

Lassanként azonban felvonult a német haderő is, amely ekkor már Poroszország területén megívta első nagyobb ütközetét az ellen-séggel. Több mint 3000 fogoly és 6 gépfegyver került a németek kezébe a stallupöneni csatában, melyben az orosz Njemen-hadsereg elővédje támadta meg az I. német hadtestet.

Az ütközetben résztvevő tisztek jelentése szerint az oroszok példátlan könnyelműséggel és oktalansággal rohantak bele a német géppuskák gyilkos füzébe. Részleges sikereket értek még el a hősiesen küzdő német csapatok Gumbinnennél is, ahol augusztus 20-án az I. német hadtest támadta meg itt a Gumbinnen felé előnyomuló ellenséget. A véres ütközet hajnali 3 órától este 6 óráig tartott s végzetes eredménnyel járt az oroszokra nézve. Hetezer halottat hagytak a csatatéren a menekülő oroszok s a németek 8000 foglyot, 8 ágyút és sok gépfegyvert zsákmá-

Rennenkampf orosz tábornok, a gli-ciai határra vezényelt egyik orosz hadtest parancsnoka. Az oroszok sokat vártak Rennenkampf vitéségétől

nyoltak. Ez a csata már 35 km.-nyire folyt a halártól német területen. Az egyre erősödő orosz túlerő már jó mélyen benyomult Poroszországba, sőt nemsokára már a hatalmas Narew-hadsereg is erélyes akcióba kezdett. A kolosszust nem lehetett megállítani.

Az oroszok nagy területen fejlődtek föl és a jobbszárnyon csakhamar átkarolták a németek hadállásait, míg dél felől a gyorsan előre nyomuló Narew-hadsereg kényszerítette be a németek másik szárnyát. Az angol újságok, melyek megírták ezt az orosz hadmozdulatot, már előre ujjongtak, hogy a keletporoszországi német hadsereg olyan helyzetbe került, mint a dió, mikor a diótörő két szára közé fogják. Kárörvendve jósolták, hogy a Njemen- és a Narew-hadsereg, a diótörőnek ez a két szára, össze fogja Toppantani a poroszokat s az utána következő óriási orosz haderő tömege, mint egy gigászi gőzhenger, le fogja hengerelni egész Németországot és Berlinig meg se áll.

A helyzet mindenesetre rendkívül komoly volt és csakis a legzseniálisabb taktika nyújthatott reményt arra, hogy a németek szét-törhetik a vasgyűrűt, mely minden oldalról körülfogta őket. A német sereg parancsnoka mindenekelőtt elrendelte a visszavonulást s ugyanekkor Stein főhadiszállásmester a következő, éppen nem biztató jelentést adta ki:

„Mialatt a nyugati hadszíntéren a német hadsereg helyzete, Isten kegyelméből nem várt módon kedvező, a keleti hadszíntéren az ellenség német területre lépett. Hatalmas erők törtek előre Angcrapp irányában és a stallupönen—insterburgi vasútvonaltól északra. Az I. hadtest győzelmes csatában feltartóztatta az ellenséget Wirballen mellett, de aztán visszavonult a hátrább álló csapatokhoz. Az itt összegyűjtött erők ismét megtámadták a Gumbinnen felé nyomuló ellenséget. Az I. hadtest győzelmesen visszavetette a vele szemben álló ellenséget, 8000 foglyot ejtett és több üteget zsákmányolt. A hadtesthez tartozó egyik lovashadosztály megvert két orosz lovashadosztályt és 500 fogollyal tért vissza. A tovább délre harcoló csapatok részint erős földsáncokra akadtak, melyek előkészítés nélkül nem voltak bevehetőek, részint pedig győzelmesen nyomultak előre. Ekkor azonban jelentés érkezett arról, hogy a Narew-folyó irányából további ellenséges haderők nyomulnak előre a Mazuri-tavaktól délnyugatra cső vidék felé. A legfőbb hadvezetőség ellenintézkedések megtételére határozta el magát s ezért visszavonta a csapatokat. A visszavonulás minden nehézség nélkül történt, az ellenség nem követte csapatainkat. A keleti hadszíntéren tervbe vett intézkedéseket előbb végre kell hajtani s olyan mederbe terelni, hogy az újabb döntés megkísért-

hető legyen. Ez közvetlenül küszöbön is áll. Az ellenség azt a hírt terjeszti, hogy megvert négy német hadtestet. Ez a hír nem igaz. Egyetlen egy német hadtestet sem vertek meg. Csapataink a diadal és a felsőbb-ség öntudatával vonultak vissza. Az ellenség az Angerapp vizén át eddig csak lovassággal jött utánunk. A vasút mentén állítólag már Insterburgig jutott. A tartománynak azok a sajnálatraméltó vidékei, melyek az ellenséges betörésnek ki vannak téve, a haza érdekében szenvedik

A Gumbinnen mellett szétvert oroszok vad futásban menekültek . . .

ezt az áldozatot, amelyre, a megtörtént döntés után, hálásan fogunk emlékezni.”

Az „áldozat”, melyről a főhadiszállásmester beszélt, oly irtózatossan súlyos és kegyetlen volt, hogy Németország többi részében fogalmuk se lehetett a szorongó, aggódó lakosságnak.

A német hadsereg kritikus helyzete

A hivatalos vizsgálat megállapította, hogy az oroszok céltudatosan és előre megfontolt szándékkal pusztították el a vidéket s eközben hajmeresztő kegyetlenségeket követtek el. A községek elöljáróit a legtöbb helyről túszként elhurcolták, több papot, mivel nem akartak felvilágosítást adni a német csapatok hadállásáról, agyonlőttek. Egyes

falvakban minden ürügy nélkül gyújtogattak és több ízben ölték halomra a védtelen lakosságot.

Néha felszólították a lakosságot, hogy távozzék a faluból, mielőtt felgyújtják, de gyakran még ezt sem tették meg, úgyhogy a gyújtogatásnak tömérdek emberélet is esett áldozatul. Elpusztították köröskörül a kastélyokat és a porosz nemesi birtokokat is, úgyhogy mértföldekre kihalt volt a vidék, mint a temető.

Oly irtózatossá volt az orosz kegyetlenkedés, hogy egész Németország felzúdult ellene elkeseredésében. Hogy mily irtózatossá pusztítást vittek véghez az oroszok Kelet-Poroszországban, legjobban bizonyítja az, hogy a károk részleges fedezésére 400 millió márkát szavazott meg a birodalmi tanács az oroszok kivonulása után.

A kegyetlenkedések megszüntetésére Németország külön figyelmet fordított Oroszországot, mellyel egy semleges hatalom útján a következőket közölte: „Keleti határterületeinkről érkezett jelentések egybehangzóan adják hírül, hogy az orosz csapatok, ahol porosz területre lépnek, felgyújtják a községeket és kifosztják a védtelen lakosságot. Különösen nagy kegyetlenségeket jelentenek Schirwind, Lyck és

Hindenburgnak és Ludendorff vezérkari főnöknek a Mazuri-tavaknál aratott győzelmükért a legnagyobb kitüntetést, a Pour le mérite cserlelét ajándékozta Vilmos császár. Jobbról Hindenburg, balról Ludendorff

Soldau vidékeiről. Németország a nyilvánosság előtt emel óvást a hadviselésnek illetően módja ellen, mely a nemzetközi jogba ütközik. Ha emiatt a kegyetlen eljárás miatt a harc módja rendkívül rideg jellegű lesz: egyedül Oroszországot terheli érte a felelősség.”

Legkevesebbet szenvedett még Insterburg vidéke, ahol az orosz főparancsnokság tartózkodott. Magában a városban csak néhány plakát mutatta az oroszok ottvoltának nyomát, de az épületek és az üzletek teljesen sértetlenek maradtak. A főparancsnokság a „Dessauer Hof”-ban lakott és éppen mikor az oroszok betoppantak a fogadóba, még két német katona volt ott. Mivel annyi idejük már nem volt, hogy megugorhassanak az oroszok elöl, a fogadás az egyiket pincérfrakkba, a másikat kőművesruhába öltöztette. Így aztán német katona szolgálta ki Nikolajevics Nikoláj nagyherceget és Rennenkampf tábornokot, akik a szállóban laklak. Természetesen, a muszkák pompásan éltek a fogadóban; a pezsgő patakokban folyt.

Ezalatt a németek keleti hadseregének mindjobban vissza kellett vonulnia a túlerő elöl, mely állandóan átkarolással fenyegette. Az oroszok garázdálkodása Kelet-Porosországban tehát továbbra is lidércnyomásként nehezedett a német nép hangulatára. A német védősereg visszavonult az egész vonalon a Visztula mögé és így a folyótól jobbra az oroszok kezére jutott az egész országrész. Hiába érkeztek a győzelmi hírek egyre-másra a nyugati hadszíntérről: még a diadaloknak se tudlak igazán örülni, hiszen a német birodalomnak egy jókora területe az ellenség kezében volt! A rendkívül kritikus helyzetben Vilmos császár Hindenburg tábornokot nevezte ki a kelet- és nyugatporoszországi VIII. hadsereg fővezérévé és melléje adta Ludendorff vezérőrnagyot, aki már Lüttich ostrománál is úgy kitüntette magát, hogy a Pour la Mérite-rendjelet kapta.

Hindenburg!

Hindenburg tábornok a háború kitörésekor nyugdíjban volt és saját kérelmére lépett ismét a hadseregbe. Kezdetben a nyugati harctéren volt és csak akkor kapta meg a keleti harctér főparancsnokságát, mikor az oroszok már egészen előzönlőitek Kelet-Porosországot. A tábornok 20 óra alatt utazott nyugatról keletre egy lokomotívval és egy személykocsival. Állandóan távirati jelentéseket kapott arról, hogy miként állanak a csapatok keleten és ezekből a jelentésekből még utazása alatt elkészítette haditervét s minden állomásról, ahol mozdonyt

váltott, távirati parancsokat küldött a keleti seregnek, úgyhogy amikor augusztus 23-án megérkezett a marienburgi főhadiszállásra és a főparancsnokságot átvette, úgyszólván azonnal megkezdődött a döntő ütközet is. A feladat óriási és felelősségteljes volt. Két ellenséges hadsereget

Az oroszok Insterburgban. Nem mint győzők, hanem mint uccaseprők . . .

kellott megverni, melyek közül mindegyik külön-külön is jóval erősebb volt, mint a német hadsereg, továbbá a győzelemnek oly gyorsnak kellett lennie, hogy meg lehessen verni az egyik hadsereget, mielőtt másik a segítségére jöhetne.

Az orosz Narew-hadsereg lassanként átnyomult a keletporoszországi tavaktól nyugatra és Angerburgtól egészen Allensteinig körülbelül 90—100 km. hosszúságban tört előre, mindenütt felgyújtva a váro-

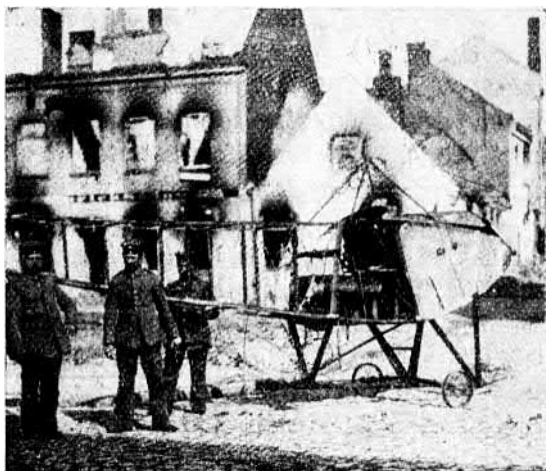
sokat és falvakat. Nagy kanyarulattal tört előre, egyenesen Berlin felé, nem is gondolva arra, hogy háta mögött a Mazuri-tavak fekszenek, ugyancsak Angerburgtól Ostorodéig és hogy a tavaknak e között a láncolata között nehezen vagy éppen nem járható, ingoványos talaj fekszik. Annál jobban gondolt erre Hindenburg, aki az első csapást éppen a Narew-hadseregére akarta mérni, mert a német haderő Osterode irányában vonult vissza és Allensteint még megszállva tartotta. Kétszeresen kedvező volt az alkalom a leszámolásra azért is, mert a Njemen-hadsereg zöme még nagyon messze volt és a Pregel-folyótól északra, a folyam völgyében egyenesen Königsberg felé nyomult előre.

A németek mindaddig visszavonultak s az orosz hadsereg először csak Allenstein és Hohenstein előtt talált ellenállást. Amikor Hindenburg átvette a főparancsnokságot, már nem csak új csoportosításban álltak a német csapatok, hanem jelentékeny erősítéseket is kaptak. Még közvetlenül a belga harctérről is érkeztek német csapattestek és itt ismét bebizonyult, hogy milyen fontos, sőt gyakran döntő szerepük van a vasutaknak a modern háborúban. A németek hadrendje az augusztus 25-ről 26-ra virradó éjszakán állt fel Gilgenburg, Mühlen és Hohenstein között; ez volt a centrum, de a hadállások elnyúltak egészen Allensteinig. A centrumnak kellett feltartóztatnia az orosz haderő előretörését, míg a két szárny feladata a támadás volt. Közvetlenül Mühlen mellett fekszik Tannenberg, ahol a német lovagrend 1410 nyarán úgyszólván teljesen elvérzett a lengyel nemesség kardcsapásai alatt.

A tannobergi csata

A csata augusztus 26-án kezdődött. Hohenstein városkát csakhamar romhalmazzá lőtte az orosz tüzéség: de a német népfőlkéldandár, amely haláltmegvető bátorsággal küzdött, azért se nem hátrált, se meg nem ingott. Az I. gyaloghadtest, több tartalékra osztva, menetelt Deutsch-Eylautól Taudschkenig, ahol a leghevesebb ágyútűzben ismét összeszedte magát és erős frontba állva, szintén megállította az orosz támadást. Másnap aztán ellentámadásba ment át, megrohanta az oroszok hadállását, Usdau mellett, Gilgenburgtól délkeletre. Amikor azonban Soldau felől új haderők fenyegettek, hirtelen arra kanyarodott, ezt a támadást visszaverte s aztán Neidenburgon át kelet felé menetelt, hogy elvágja az oroszok főerejét. Ezzel a német hadsereg megtette az első jelentékeny és döntő hadmozdulatot az orosz hadsereg átkarolására; a támadás eredménye tömérdek orosz trénoszlop volt, mely a németek kezébe került.

Hasonló módon támadott a német hadsereg balszárnyán álló XVII. hadtest, mely Allensteintől s ezen túl, Wartenburgtól északkeletre karolta át az orosz hadsereget. Irtózatossal rohammal tört előre Passenheim és Ortelsburg irányában, amivel most már három oldalról voltak bekerítve az oroszok: a vasgyűrű bezárult körülöttük és nekik is észre kellett venniük, hogy csapdába kerültek. A kétségbeesés bátorságával kísérelték meg a vasgyűrű áttörését minden irányban, amerre csak a szárazföld kaput nyitott a mocsarak között. De a rohamok mindig és mindenütt megtörték a német ellenállás acélfalán, míg az oroszok ereje

Neidenburg kelet poroszországi város főterén dült leghevesebben a harc az oroszok ellen s a városban egyetlen ép ház sem maradt

teljesen kimerült, mert ütegeiket a németek elhallgattatták és gyalogságuk hullái magas halmokban tornyosultak. A kocka tehát meg ordult. Az orosz seregek, midőn a Njemen és a Narew felől előretörték, úgy akarták közrefogni a német hadsereget, mint a diótörő két szára a diót. Most azonban az orosz Narewliadsereg lett a dió, mely recsegve, ropogva tört össze a keleti hadsereg halálos szorításában. A zárva: semerre se vezetett belőle út kifelé. Hindenburg nekiszorította az oroszokat a tavaknak és a mocsaraknak s irtózatossal lehetett az oroszok helyzete és lelkiállapota az erdőkben, melyeket egyre lött a német tüzérség; míg hátuk mögött a tavak és mocsarak véstjéslő tükre csillogott... Az orosz halottak és sebesültek számát bizonyára nem lehet megállapítani soha, de kétségtelen, hogy irtózatossal nagy lehetett. A mocsaras ingóvány százával és ezrével nyelte el őket; aki félrelépett, az egyre mélyebben süppedt a dágványba és arra, hogy kihúzzák, gondolni se lehetett. Aki életben maradt, megadta magát; kilométer hosszú sorokban vonultak el a foglyul ejtett oroszok s a vonatok napokig egyebet se tettek, csak orosz foglyokat szállítottak.

Olyan győzelem volt ez, amelyhez foghatót keveset ismer a világhistoria. A fényes diadal hírért hihetetlen lelkesedéssel fogadta egész Németország, mindenki megkönnyebbülten lélegzett fel, mintha lidércnyomástól szabadult volna meg. A főhadiszállásmester nagyon egyszerű szavakkal jelentette be a nagyszerű eredményt. Az első jelentés csak arról szólt, hogy Hindenburg tábornok háromnapos ütközetben megverte Gilgenburg és Ortelsburg között a Narew-hadsereget, melynek 5 hadteste és 3 lovashadosztálya volt és hogy a német csapatok üldözik az ellenséget. Másnap jött az első híradás arról, hogy a németek 30.000 foglyot ejtettek; ez a szám harmadnapra a duplájára emelkedett, végül pedig 90.000 lett a foglyok száma, a zsákmányolt ágyúk pedig 516. Napokig tartott, míg a környék erdőségeibe és mocsaraiba szorult éhező orosz katonákat mind összefogdosztatta a német hadvezetőség s az összeterelt fogolycsapatok százalmas látványt nyújtottak,

Hindenburg zseniális haditerve

A világháború első igazi nagy ütközte: a tannenbergi csata, voltaképpen augusztus 26-án kezdődött és 30-án ért véget. A világtörténelmi jelentőségű, gigászi nagy csatában az orosz haderő foglyokban, halottakban és sebesültekben több mint 200 ezer katonát veszített, ami egy teljes orosz hadsereg pusztulását jelentette. Az egész tüzérség, az egész trén a németek kezébe került. Samsonow orosz generális szégyenében agyonlőtte magát. A német hadsereg az oroszok óriási veszteségével szemben körülbelül 12 ezer katonáját veszítette el.

A Narew-hadsereg elpusztítója, Poroszország felszabadítója, a tannenbergi győző, a mazuri csaták hőse: a 67 éves Hindenburg Pál generális egyszerűen világhírű emberré vált.

Németországnak ez a gondviselés küldötte nagy fia 1847-ben született Pozenben. Atyja őrnagy volt. Hindenburg Pál is a katonai pályára lépett és mint fiatal hadnagy a königgratzi csatában tűnt ki, ahol gyalogos csapata élén egy ellenséges ágyú üteget rohamozott meg és bár kartácsolóvést kapott fején, embereit diadalra vitte. A német-francia háborúban mint ezredsegédtiszt vett részt, majd 1877-ben a nagyvezérkarhoz került először kapitányi, majd őrnagyi rangban. 1890-ben a berlini hadügyminisztériumba került mint alezredes, 1896-ban a 8. német hadtest vezérkari főnökévé nevezték ki, a következő évben vezérőrnagy lett, majd 1900-ban generális... Az egyszerű kis hadnagy a béke éveiben is gyönyörű ívelésű pályát futott be

De igazi hivatását a háborúban töltötte be.

A született, vérbeli hadvezér csak a háborúban bizonyíthatja be hivatottságát.

A tannenbergi győzelem egész Németország rajongó lelkesedése közepette bizonyította be Hindenburg katonai zsenijét.

Hindenburg tábornok fényes eredménnyel oldotta meg a rábízott nehéz feladatot, s amidőn bejelentette a császárnak a Narew-hadsereg megsemmisítését, Vilmos császár azzal köszönte meg a nagyszerű győzelmet, hogy a „Pour le Mérite” rendjellel tüntette ki a tannenbergi hőst, Ferenc József királyunk pedig a Szent István-rend nagykeresztjét és a katonai keresztet a hadidísszel adományozta neki. A német császár

Az orosz foglytáborból. A tannenbergi csatában elfogott oroszok egy része

Hindenburghoz intézett távirata hangsúlyozta azt is, hogy a tannenbergi fényes diadal szinte páratlanul áll a világtörténelemben . . .

De másfél évtized múltán is az a véleménye a világ összes katonai szakértőinek, hogy a tannenbergi csata stratégiai szempontból a világháború legnagyobb és legszebb harctéri győzelme volt.

Hogyan folyt le ez az eredményében szinte példátlanul álló nagy csata?

Hindenburg alapvető elgondolása az volt, hogy először az egyik

Az oroszverő német hősök. A keletporoszországi győzelmes harcokban valóságos oroszláncként harcoltak a német népfelkelők; csodálatos kitartással álltak napok hosszat a lövőárkokban

orosz hadsereget kell megsemmisítenie, hogy a másikkal is leszámolhasson. Számított a német csapatok gyors mozgására és az orosz kolosszus lassúságára.

Az előcsatározásokkal és a bekerítő mozdulatokkal együtt 12 napig tartott a tannenbergi csata s ezalatt az idő alatt a német csapatok, melyek folyton visszavonultak, hogy törbe csalják az orosz sereget, naponta néha többször is visszacsaptak a túlnyomó ellenségre, hogy megállítsák előretörésében. Az utolsó kilenc nap alatt valósággal „terelték” az oro-

szokat a kelepcé felé, úgyhogy erőltetett éjjeli menetelésekkel hol egyik, hol másik szárnyának a hátába kerültek, hogy ezekkel a támadásokkal tereljék helyes irányba. Voltak napok, amikor 50—60 kilométeres erőltetett menet után nyomban támadtak a német csapatok s ekkor oly irtózatos rohamban törtek előre, hogy a tisztek alig tudták fékezni vakmerőségüket.

Természetes, hogy a németek veszteségei is súlyosak voltak, amiben nagy része volt az oroszok kitűnően szervezett kémrendszerének is. Az utolsó harcok egyikénél föltűnt a német sereg parancsnokának, hogy az oroszok bizonyos német ezredek mozdulatairól állandóan pontosan értesülnek s így az ellenintézkedéseket mindig idejekorán megteszik. Végre az egyik vezérkari tiszt észrevette, hogy az egyik dombon álló szélmalom szárnyai mindig abban az irányban forognak, amerre a német ezredek fölvonulnak... A tiszt próbát tett és visszarendelte a már menetelő ezredeket, mire a szélmalom szárnyai nyomban az ellenkező irányban kezdtek forogni... Öt perc múlva sisteregve csapott be egy gránát a szélmalomba s a molnár nem forgathatta többé a lángborult szélmalom szárnyait.

A döntő csatát irtózatos tüzérpárbaj nyitotta meg. Csaknem ezer ágyú dörgött itt az első napon és nem üres frázis, hogy a shrapnellek és gránátok jégesőként hullottak mindkét oldalról. De az orosz ütegek már a második napon elhallgattak; részint a muníciójuk fogyott el, részint pedig a németek némították el őket. Ekkor a német ütegek lángba borították gránátjaikkal azokat az erdőségeket, melyekben, a repülőgépek jelentései szerint, az orosz csapatok rejtőzködtek. Aztán, a harmadik napon, reggeli nyolc órakor, elérkezett a döntő pillanat. Egyszerre hallgattak el a német ütegek és ebben a csaknem temetői csöndben indult rohamra a német gyalogság . . . Föltűzött szuronyral, kibontott zászlókkal, némán törtek előre a századok, zászlóaljok és ezredek, míg egyszer csak, mint vulkánikus kitörés, 50.000 torokból szakadt ki az egetverő hurrá-kiáltás: és a germán vasáradat nekizúdult az orosz lövészárkoknak.

Egy óráig se tartott a rettenetes szuronyharc, amely inkább hasonlított öldöklő mézárkláshoz, mint rendes ütközethez. Aztán, aki el nem esett vagy a mocsarakba nem fült, megadta magát, de egy résznek sikerült el is menekülnie . . .

Kelet-Poroszország felszabadítása

A földadat első részét fényesen megoldotta Hindenburg: a Narew-sereget szétverte és délkeleti Poroszországot megtisztította az oroszoktól. De még ott volt a Njemen-sereg — a nagyobbik és erősebbik — mely északkeleti Poroszországban garázdálkodott. Le kellett, még számolni ezzel is: és a végleges leszámolás órája most már csak rövid idő kérdése volt!

A porosz tartomány keleti csücske ugyanis, Labiautól északra, egészen Johannsburgig délen még mindig az oroszok kezében volt. De Labiau és Wehlau környékén csakhamar egymást érték a heves és elkeseredett csaták, melyek mind a németek győzelmével végződtek és elzárták az oroszok útja Königsberg felé, melynek új erődítései akkor még nem voltak készen. Königsberg vára ekkor (szeptember első felében) a leglázasabb hadikészülődés színhelye volt. A menekülők ezerszámra tódultak oda, s amikor már a házakban nem fértek el, kint rekedtek az uccákon

Konstantinovic Olej orosz herceg,

aki bátyjával együtt esett el a keleti harctéren

meg az országutak mentén és ott ütöttek tanyát. Több ezer menekülő mingvárt a Narew- és Njemen-hadsereg első betörésekor sietve szaladt nyugati Poroszországba, Pomerániába és Brandenburgba, ahol a lakosság szíves szeretettel fogadta a hajléktalanokat.

A Njemen-hadsereg főparancsnoka Rennenkampf lovassági tábornok volt, származására nézve balti német, az orosz hadseregnek egyik legagilisabb és legrátermettebb embere, aki már a kínai boxer-lázadás vérbefojtására kiküldött nemzetközi büntető-expedícióban, majd az orosz-japán háborúban is nagy hírnevet szerzett és izig-vérig katona volt. A kínaiak „tigris-generális”-nak nevezték el félelmetes bátorsága és kegyetlensége miatt, a japán háborúban pedig ő volt jóformán az egyetlen orosz generális, aki vitézől megállta helyét és hogy a japánok is mennyire félték tőle, bizonyítja az, hogy 200.000 rubel vérdíjat tűztek ki a fejére. A 60 éves Rennenkampf Pál 1870-ben lépett katonai szolgálatba s három évvel később, a helsingforsi katonai akadémián nyert kiképzése után kapott tiszti rangot. A csapatoknál és a vezérkarban teljesített szolgálatai jutalmául már 1871-ben ezredparancsnoka lett a

36-ik dragonyos ezrednek, 1899-ben pedig a transzbaj káli csapatok vezérkari főnökének nevezték ki. A boxer-lázadás elnyomásában, mint vezérőrnagynak, nagy szerepe volt, a japán háborúban pedig már altábornagy volt és kitűnő fegyelmet tartott hadseregében.

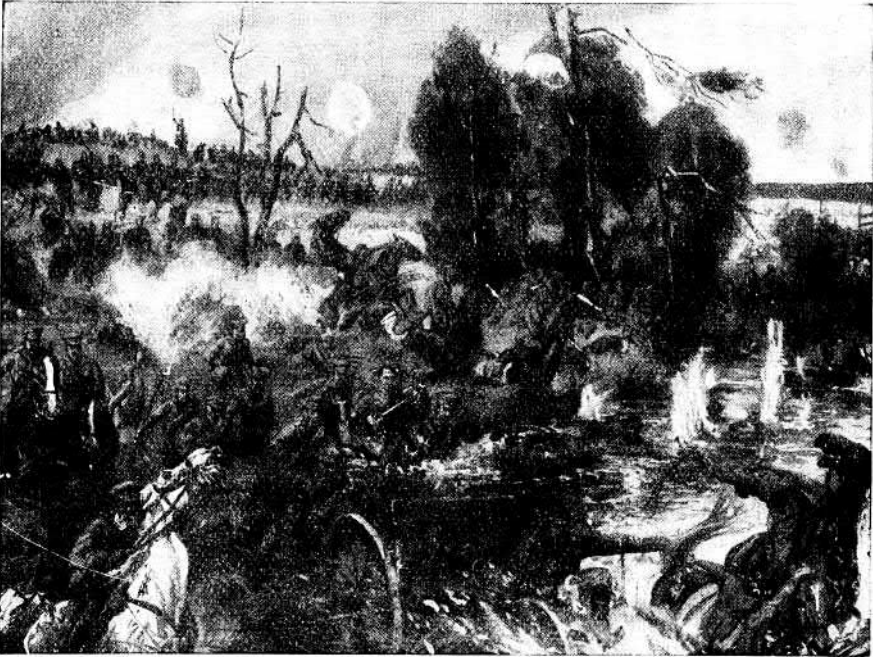
A japán háború után Rennenkampf kapta a vilnai III. hadtest parancsnokságát, 1913-ban pedig a négy hadtestet magábanfoglaló egész vilnai katonai kerület főparancsnokságát rábízta a cár. Azóta úgy szerepelt, mint a németek ellen kilátásban levő orosz háború fővezére s neki magának se volt nagyobb kívánsága, mint az, hogy mennél előbb kitörjön ez a háború. Végre teljesült ez a vágya is: de balsorsa Hindenburg tábornokkal hozta össze a „tigris-generálist”. Vele volt Nikolájevics Nikoláj nagyherceg is, az orosz hadsereg főparancsnoka, aki türelmetlenségében, hogy minél előbb eljuthasson „Németország szívébe”, azaz Berlinbe, együtt vezette Uennenkampf altábornaggal a vilnai hadsereget, mely a Kovno- és Grodno-erődökre támaszkodva operált és 300.000 emberből állott. Egyike volt ez a vilnai (vagy Njemen-) hadsereg Oroszország legjobban képzelt és kitűnően felszerelt csapattesteinek, amelytől nagyon sokat vártak a háborúban . . .

A mazuri csata

Rennenkampf tábornoknak, nem számítva a repülőgépeket, öt lovashadosztálya volt a földérintő szolgálatokra. Egyes lovassapatok alkalmilag át is törték a szemben álló, gyöngye német arcvonalat s előrenyomultak egészen Rösselig, Rastenburgtól nyugatra, sőt beljebb is a német területen, Bischofsburg határáig s a tannenbergi csatatér szomszédságába. De ezzel aztán be is fejezték működésüket, mert a vilnai hadsereg zöme a tartomány keleti részében maradt, védelmi pozícióban. Wehiauól délkeletre húzódtak az orosz hadállások Allenburgon és Gerdaunen át, az Allé- és Omet-folyók jobbpartján, tovább Nordenburgon és Angerburgon túl, ahol a nagy Mazuri-tavak legészakibb medencéjére, a Mauer-Lóra támaszkodtak. Ezeket az állásokat ügyesen megerősítették lövőárokokkal és földsáncokkal, amelyekbe nehéz ütegeket ékeltek be. A németek, csapataiknak folytonos átcsoportosításával, a ténylegesnél sokkal nagyobb haderőt fitogtattak s ezzel a fogással tartották sakkban az oroszokat mindaddig, míg a tannenbergi győzelmes hadsereg erőltetett menetekben megérkezett.

Hindenburg tábornoknak most már együtt volt minden hadereje; csapatai párhuzamos utakon törték előre a koncentrikus támadásra,

bár itt is átkarolással akarta levérni a hatalmas orosz hadsereget. Míg azonban Tannenbergnél seregének mindkét szárnyát előretolta, hogy teljesen bekerítse a Narew-hadsereget, addig a Njemen-hadsereget csak déli (bal-) szárnyán támadhatta meg, Angerburg mellett és csak a Mazuri-tavak irányából göngyölíthette föl. A Wehlautól északra fekvő terep ugyanis mocsaras jellege és a várszerű orosz földsáncok miatt a

Az orosz sereg pusztulása Kelet-Poroszországban. Hindenburg diadalmas csapatai rettenetesen megverték a Németországba benyomult oroszokat. Beszorították őket Mazuria ingoványos vidékére s a menekülő oroszok ágyústól, lovastól együtt ezerszámra fulladtak bele a vízbe

támadásra nem volt alkalmas, és itt megint az I. német hadtestnek jutott a dicsőség, hogy eldöntse a véres csata sorsát. . .

Angerburgtól északra, Gerdauen és Nordenburg mellett, délnyugati irányból támadtak a németek és itt is visszanyomták az oroszokat, bár ezek hatalmasan megerősített hadállásokból védekeztek. Közben a német jobbszárny egyre előbbre tört dél felől és utat nyitott magának az ellenség hátába . . . Ekkor azonban Rennenkampf tábornok már fölismerte a veszélyt, mely egész hadseregét fenyegette: hogy a németek átkarolják és elvágják összekötő vonalait, mire nyomban, parancsot

adott a visszavonulásra s ezt azonnal meg is kezdték Goldap irányában. Előbb azonban még egyszer megkísérették az oroszok, hogy megállítsák a németek előnyomulását és üldözését, sőt az átkaroló szárnyat is át akarták törni. , . Lehetővé tette ezt a kísérletet az a nagy tartalék, mellyel az oroszok a háború kezdelén még mindenütt rendelkeztek: s így indult el a grodnói tartalékhadserg délkelet felől Lyck felé, ahol

Kelet poroszországi menekültek

azonban szeptember 11-ikén irtózatos vereséget szenvedett.

E vereség után az oroszok gyors visszavonulással akarták elérni a Memel-folyót, hogy Schirwmdt mellett átkelhessenek a határon, Oly nagy volt a pánik, hogy — szemtanuk állítása szerint — maga Rennenkampf tábornok és Nikolájevics Nikoláj nagyherceg civilruhába öltözve, automobilon szöktek meg, mert az üldöző németek mindenütt a menekülő orosz sereg sarkában voltak, ezt egyre tizedelték és rengeteg foglyot, hadizsákmányt ejtettek . . .

És szeptember 14-ikén már jelentette is Hindenburg a fényes eredményt császárnak: „A vilnai hadsereget — a II., III., IV. és XX. hadtestet, a 3-ik és 4-ik tartalékadosztályt, továbbá öt lovas-hadosztályt — a Mazuri-tavak mellett vívott csatában s az erre következő üldözésben teljesen megvertük. A grodnói tartalékhadserg — a

XXII. hadtest, a VI. hadtest maradványai és a III. szibériai hadtest részei — súlyos veszteséget szenvedett a Lyck melletti külön ütközetben. Halottakban és sebesültekben óriási az ellenség vesztesége. A foglyok száma emelkedik és a hadizsákmány fölötte nagy. Mivel a hadsereg arcvonala több mint 100 kilométer hosszú s mivel a csapatok négy nap alatt mintegy 150 km.-t meneteltek, egyelőre még nem jelenthetem teljes eredményét azoknak a harcoknak, melyek az egész front hosszában és mélységében lefolytak. Néhány csapattestünk a leghesebb ütközet közepébe került, de a veszteségei azért aránylag csekélyek voltak ...” Ez a győzelmi jelentés még kiegészítésre szorul; nincs benne a 150 ágyú és a 40.000 hadifogoly, amit a németek ejtettek.

Nagy és megsemmisítő volt tehát ez a diadal is. Ha nem is pusztult el az egész Njemen-hadsereg, mint Tannenbergnél a Narew-hadsereg, ennek az oka egyfelől az volt, hogy az orosz hadsereg lélcszakadva menekült, másfelől pedig az, hogy az esőtől fölázott, mocsaras terepen nehéz volt az üldözés. De azért az északi orosz hadsereg ereje teljesen megtört ezekben a véres csatákban . . .

Hindenburg „bogara“

Hindenburg, az öreg tábornok, aki nyugdíjas sorból állt seregének élére, zseniális hadműveletek árán verte semmivé a Kelet-Poroszországba betört orosz hadtesteket s amikor végigcsinálta ezt a háborút, voltaképpen egész életének a programját hajtotta végre. Évtizedek előtt állapította meg a taktikát, amellyel megvert, megsemmisített két orosz hadsereget: s ha ki nem tör a világháború, valószínű, hogy „a Mazurítavak stratégiája”, mint valami bizarr utópia fűződött volna Hindenburg nevéhez, amíg el nem felejtették volna őt is, meg az ideáját is. Mert az öreg tábornoknak — akárcsak egynémely egyetemi professzornak — megvolt a maga „bogara”, a fogas kérdése: és ez a fogas kérdés „a Mazurítavak problémája” volt. Kimondta és keményen ragaszkodott hozzá, hogy az orosz sereget, ha betörne Kelet-Poroszországba, a Mazurítavakba kell fojtani. És dühbe jött, ha nemzetgazdasági szempontból azt fejletették, hogy le kellene csapolni a Mazurítavakat, hadd legyen belőlük termőföld, eke alá fogott búzaterület. . .

— A tavakat nem szabad bántani! Ott fogjuk megverni az oroszokat! . . .

Hét hadgyakorlatot csinált végig a Mazurítavak közt, mielőtt nyugalomba vonul: és nyolcadszor, amikor már igazába ment a „bar-

cászati játék”, véres precizitással oldotta meg a „Mazuri-tavak problémáját” és csakugyan „belefojtotta” a mocsarakba az orosz hadsereget. Teljesen kiforrott, a legapróbb részletekig kidolgozott haditerve volt s ezt oly pontosan hajtotta végre, mintha csak sakktáblán játszott volna a hadtestekkel. Látszólagos, kisebb veszteségekkel és visszavonulásokkal, gyöngébbnek színelve hadseregét a valóságnál, nagyszerű furfanggal

Német pánevélautomobil üldözőbe vesz egy kozák őrjáratot. Azautomobil nagyszerű védelmet biztosít a benne ülő német katonáknak, akik gyilkos tüzelésükkel megsemmisítik a menekülő kozákokat

csalta lépre, maga után az orosz hadsereget, egészen a Mazuri-tavakig, ahonnan „nincs tovább”. Mert az ingoványból valóban nincs menekülés: ott el kell pusztulnia a világ leghősiesebb, legnagyobb hadseregének is, mert elnyeli a mocsár. Hadi felszereléssel ott még az egyes ember is belesüpped, beleragad a sárba: hát még a ló, hát még az ágyú! Igazibb temetője, mint a Mazuri-tavak, nem lehetett a vert hadseregnek, amelyik hátrál; azt nem a süvítő halál tüzdarazsai pusztítják el, hanem az alatomos ingovány láthatatlan polipkarjai húzzák le a dicstelen elmúlásba...

Szeptember 15-én tehát jelenthette már a császárnak Hindenburg, hogy német földön nincs többé orosz katona, hacsak nem mint fogoly. Ő ellenben diadalmas seregével tovább üldözte a menekülő orosz sereget és átlépve az orosz határt, megszállta Suvalki kormányzóságot. Ennek a területnek különös stratégiai fontosságot ad az, hogy róla ágaznak el a nagy vasútvonalak Kovno-Vilna-Minszken át Szent Pétervár felé s ezt a vonalat Grodno-Bielostokon át szárnyvasút köti össze Varsóval. Varsóból aztán ismét két fontos fővonal ágazik ki; az egyik Lida-Polozkon át Szent Pétervár, a másik Brest-Litovszkon és Minszk-Szmolenszken át Moszkva felé . . . Ezen a területen indult meg a német offenzíva Oroszország ellen. És ekkor, mint midőn a sziklához csapódó áradat önmagába omolva visszafelé hömpölyög: úgy indult hátrálásnak a mérhetetlen orosz haderő is az egész fronton. Nem egyes dandárok, hadosztályok és hadtestek hátráltak már, hanem az egész orosz hadsereg, végig a több száz kilométeres keletporoszországi és Galícia-bukovinai fronton: ugyanakkor, amikor a szövetséges német és magyar-osztrák csapatok nyugaton már Antwerpent és Párizst, keleten Varsót és Lvovot fenyegették, délen pedig betörték Szerbia szívébe.

A német sereg betör Franciaországba

A francia haditerv bukása

A keletporoszországi eseményekkel csaknem egyidejűleg a nyugati határon is győzelmesen törtek előre a német csapatok. Mintha csak megismétlődnék az 1870-iki diadalmas hadjárat, most is egymást érték a győzelmi hírek. Lüttichtől, Luxemburgon és Lotharingián keresztül le egészen Felső-Elzászig, mindenütt bátran nyomultak előre a németek. A hatalmas vonalban felfejlődött sereg jobbszárnya Maubeuge vidékén állt, Kluck tábornok vezérlete alatt s ez volt az I. hadsereg, melynek mozdulatait Marwitz lovashadteste leplezte. Folytatása volt az I. hadseregnek délkeleti irányban a II. hadsereg, melyet Bülow tábornok vezényelt s ehhez csatlakozott a III. hadsereg, a szász hadtestek, Hausen tábornok vezérlete alatt. Aztán következtek a svábok, a IV. hadsereg, melyet a württembergi herceg vezetett, majd az V., melynek vezére a német trónörökös volt s ez Longwy környékén állott, aztán a VI. hadsereg, a hatalmas és vakmerő bajorok, akiket trónörökösük vezetett és végül a VII. hadsereg Heeringen tábornok vezetése alatt.

Egy elesett francia tábornok iratai közt megtalálták a németek a franciák haditervét, illetőleg a fölvonulás taktikáját és az egyes hadseregek előnyomulásának irányát. Eszerint: Az I. hadsereg egyesül az angol és belga seregekkel s átnyomulván Belgiumon, megszállja Köln és Koblenz városokat, aztán pedig az északi Németországból előretörő német csapatokkal veszi fel a küzdelmet. A II. hadsereg megszállja Metz s a város bevétele után Saarlouis és Koblenz felé nyomul előre, ahol az I. hadsereggel egyesül.

A III. hadsereg betör Lotharingiába, megszállja a Vogézek északi részét s aztán Strassburg előtt üt tábornok. A IV. hadsereg megszállja a Vogézek többi részét s aztán, mint tartalék, követi a többi hadseregeket. Az V. hadsereg elfoglalja Altkirchent és Mühlhausent s aztán Strassburgot szűri meg, melynek bevétele után a III. hadsereggel egyesül. . . Ez volt a francia haditerv.

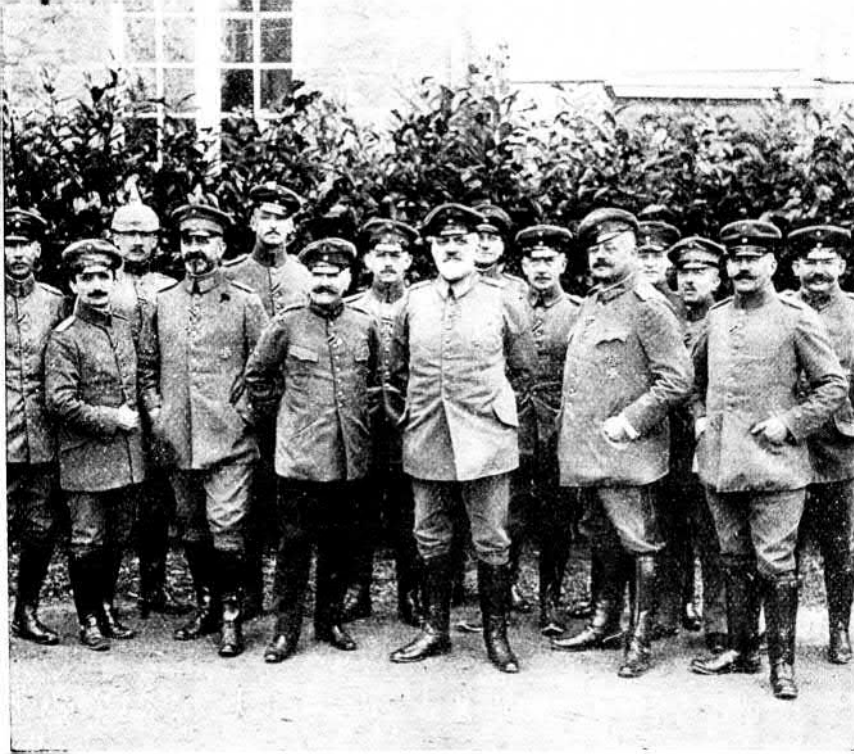
A németek gyors előretörése Belgiumban azonban kártyavárként döntötte halomra a franciáknak ezt a haditervét. Csakis az V. hadsereg kezdetett hozzá eredeti feladatának a végrehajtásához. A betörés Felső-Elzászba, különösen Lüttich eleste után, fontos volt a francia hadvezetőségre nézve, mert azzal a reménnyel kecsegtetett, hogy útját szegi a német északi sereg további előnyomulásának Belgiumban, sőt siker esetén megnyitotta volna az utat a francia csapatoknak Németország felé is. Fontos volt továbbá a franciákra nézve az is, hogyha ez a betörés sikerül, akkor felszabadíthatják Elzászt és Lotharingiát, ami nagy politikai sikert jelentett volna. E szempontoknak megfelelően, a történelmi nevezetességű „belforti rés”-en át, a Vogézek és a Jura között, mindenekelőtt a hetedik francia hadtest nyomult előre Mühlhausen felé, amelyet el is foglalt. A franciák uralma azonban csak 5 óráig tartott Mühlhausenben, mert a város felmentésére siető német sereg félkörben bekerítette a francia csapatokat, melyek eközben csatát vesztvén, rendetlenül vonultak vissza. A németek ereje kevés volt ahhoz, hogy a franciákat elvágják Belforttól, vagy svájci területre szorítsák. Ez a csata csak alkalmi ütközet volt, noha már nagyobb méretekben folyt le és jelentékeny eredménnyel is járt. Követte ezt a német diadalt a lagardei győzelem augusztus 11-én, amelyben már nagyobb csapatok mérköztek s a franciák különösen bátran harcoltak.

Véres csaták a határvonalon

Már ekkor nyilvánvaló volt, hogy a franciák legkivált a frontális támadásokat kedvelik, míg ellenben a német stratégia inkább az átkarolást és az oldalszárnyak benyomását tartja sikeresebbnek. Ennek az ellentétnek megfelelően előrelátható volt, hogy a franciák több ízben meg fogják kíséreni a betörést Elzászba és Lotharingiába, mert ennek a vidéknek a terepviszonyai kiválóan alkalmasak az arcvonaltámadások végrehajtására, illetőleg a német határfront áttörésére. Ebből magyarázható a francia támadás Schirmceck felől is, augusztus 14-én, ahol a németek vereséget szenvedtek, sőt sok ágyút is vesztek. A németek azonban már augusztus 19-én megverték az 55-ik francia brigádot Weiler mellett és nagy veszteségekkel kergették vissza a Yogézeken túl. A rákövetkező napon pedig a bajor trónörökös támadta meg a franciákat.

Ez az összetűzés rendkívül heves volt és késő alkonyatig tartott; az eredmény pedig az lett, hogy a németek egészen a Delme, Chateau-

Salins, Marsai, Bispingen vonalig visszanyomták a franciákat. Különösen véres volt a Dieuze környékén vívott csata augusztus 20-án. Reggeli V26 óra tájban kapták a németek a parancsot, hogy támadják meg a francia hadállásokat Bieuzetől keletre és nyugatra. A német csapatok erős tüzelést indítottak, melyet a franciák is élénken viszonoztak. A német gépfegyverek heves működése folytán azonban a francia

A diadalmas Heeringen tábornok (x) vezérkarával, francia földön

puskatúz lassanként alábbhagyott. Az ellenség jobbszárnyát szuronyrohammal döntötték meg a német csapatok, mire a francia sorok ingadozni kezdtek, majd megfutamodtak és visszamenekültek a főhadálláshoz. A szántóföldeket sűrűn borították a francia halottak s az életben maradtak vad rohanását gyilkos ágyú tüzeléssel próbálta fődözni a főhadállás jól fedett tüzérsége. A németek rohamát azonban nem b rta feltartóztatni az ágyú tűz, úgyhogy a franciák csakhamar főhadállásaikból is megkezdték a visszavonulást az egész vonalon. Vergaville-

től Dieuzeig tele volt az út francia halottakkal, puskákkal és torniszterekkel, melyeket a menekülők eldobáltak, hogy gyorsabban fut-hassanak.

Hozzátartozik az elzászi harcokhoz a tagsdorfi csata is, melyben

Franciaország néger katonái. Francia gyarmatkatonák szuronyrohama a német gépfegyverek tüzeiben összeomlik (Gróf Looz-Corswarem festménye)

a német honvédek fényes taktikával vetették vissza a náluk jóval erősebb francia csapatokat. A német honvédzászlóalj Helfranzkirchen át törte előre Tagsdorf felé, mikor azt a jelentést kapta, hogy a helységtől keletre valószínűleg nagyszámú francia csapat áll erős hadállásokban. A zászlóalj nyomban megkezdte a fölfejlődést és ügyesen felhasználva

a terep fedezékeit, óvatosan nyomult előre. A franciák azonnal heves tüzelést indítottak ellenük, mire a németek hosszú rajvonalba fejlődtek, hogy lehetőleg átkarolják a franciák lövészárkait. De kevesebben voltak, semhogy átkarolhatták volna az ellenséget. Már az utolsó német század is raj vonalba fejlődött, de nem mert előretörni az erdő széléről, ahonnan felfejlődött, nehogy a franciák észrevegyék, mily kevesen vannak. De nem mertek lámadni a franciák sem, mert azt hitték, hogy a német raj vonal mögött tekintélyes tartalék rejtőzik az erdőben.

Megkezdődött tehát a puskaharc, amely körülbelül egy óráig tartott; a németek csak lassan és gyéren lőttek, mert nem akarták pazarolni a lövészet. Valószínűleg ebből következtették a franciák, hogy a német raj vonal meggyöngült vagy megritkult, mert a német hadállás centrumával szemben hirtelen megjelent 700-800 afrikai lovasvadász, mire rögtön fölhangozott a német utasítás, hogy mindenki maradjon a helyén, biztosan célozzon és nyugodtan lőjjen:

először a lóra és csak aztán a lovasra. Alig osztották ki a németek egymás közt a belövendő területet s alig hozták rendbe a gépfegyvereket, amikor már szélteben zúgott a lég a szárguldo paripák patkózajától, a fegyverek csörgésétől és a fekete vadászok rémes ordításától. Az afrikai vadászok azonban nem tömött sorokban lovagolnak attakot, mint a németek, hanem laza sorokban törtek előre s már 800 méter távolságban át is mentek ebbe a formációba. A németek még mindig nem tüzeltek s a gépfegyverek is csak

Baró Hausen tábornok, a győzelmes szász hadsereg paranesnoka. Már az 1866-i és az 1870-i háborút is végigküzdötte és hosszabb ideig szász hadügyminiszter is volt

akkor szólallak meg, de lassú tempóban, mikor a lovasroham már csak 500 méternyire volt a fronttól. Még 100 méter s ekkor eldőrdült az első sortűz, melyet gyors egymásutánban követett a többi is, mire aztán a gépfegyverek is „kaszálni” kezdtek ... A hatás irtózatossá volt s a puskatűz legfőleg 3—4 percig tarthatott. A francia lovasság első sora úgy bukott föl, mintha láthatatlan akadályba botlott volna s az utána következőket részint az előttük fetregő akadályok, részint pedig a német puskák és gépfegyverek semmisítették meg. A heves rohamban egyetlen lovas se bírt megfordulni, úgyhogy pár perc alatt az egész csatater tele volt véresen vonagló, egymásba gabalyodott lovakkal, lovasokkal s a halálra sebzett lovak rémes nyerítését, az alájuk szőriül és félig agyontaposott lovasok hörgésél irtózat volt hallani . . .

Mind a franciákat, mind pedig a németeket annyira megrázta a tömeghalálnak ez az irtózatossá képe, hogy percek múltak el, mielőtt bármelyik is támadásra gondolt volna. Amikor aztán a franciák rohamra akartak indulni, a németektől sürgősen kért másik honvédszászlóalj erőltetett meneteléssel megérkezett és nyomban oldalba kapta a franciák jobbszárnyát. A két tűz közé szorult franciák gyorsan vonultak vissza, otthagyván halottaikat és sebesültjeiket a csatateren. Az afrikai vadászokból mindössze 27 maradt sértetlenül s ezek német fogságba kerültek a sebesültekkel együtt; a lovasezrednek több mint a fele holtan maradt a kis erdő előtt.

Ez volt az afrikai feketék első szereplése az európai világháborúban.

A metzi győzelem

Körülbelül 100 km. hosszú vonalon, Metztől a Vogézekig vívták augusztus 17-től 21-ig a háború egyik legnagyobb csatáját a németek és a franciák. Körülbelül 400.000 francia és 900 ágyú állott szemben 300.000 némettel és szintén 900 ágyúval, aminél több ember még az ókor legvéresebb csatáiban sem mérkőzött egymással. Éjjel-nappal tartott a harc s a bajor trónörökös serege megállás nélkül nyomta dél-nyugat felé a franciákat, egészen a Monzel, Arracourt, Bourdonnaye vonalig. A francia derékhadat a Vogézek természetes védelme alatt összpontosították az elzászi határon. A hadsereg mögött a Párizst védő modern erődítmények, magában a seregben a legképzettebb és leglelkesebb francia katonák — a hadsereg színe-java, — próbálták meg a betörést Elzászba. Abban a hitben tették ezt, hogy a német hadsereg zöme Luxemburgen és Belgiumon át északra vonult s az elzászi határon

összpontosított nyolc francia hadtest hatalmas hadereje áttörheti a német védelmi vonal frontját és diadalmasan előrenyomulhat Metzig.

A nagy diadalt már augusztus 22-én jelentette a nagyvezérkar, azzal a két megjegyzéssel, hogy: a mostani csatátér sokkal nagyobb kiterjedésű, mint amilyen az 1870—71-iki harcokban az egész német haderő mozgott és hogy: a német csapatok üldözik az ellenséget, a csata pedig még mindig tart. A franciák eleinte még rendben vonultak vissza, de „azután eszeveszetten menekültek”, — mondja a nagyvezérkar jelentése: a csata pedig tovább folyt Verdun és Nancy között mert a németek irtózatos erőfeszítéssel vetették magukat a futó franciák után, hogy elvágják menekülésüknek az útját. Ez ugyan nem sikerült, de azért a győztes németek rohamlásban nyomulnak előre a megvert francia sereg nyomában, augusztus 24-én elfoglalták Lunéville, a franciák első várvédelmi vonalának egyik jelentékeny, megerősített pontját.

Ekkor már három irányból törtek előre a német seregek, hogy a visszavonuló franciák hátába kertivé, elvágják a csapatok között az összeköttetést. A bajor trónörökös, aki Metz és Strassburg között állott seregeivel, a dieuzei győzelem után délnyugati irányban üldözte centrumával az ellenséget, míg a német trónörökös, aki augusztus 23-án szintén megverte a franciákat,

a Luxemburg-francia határon fekvő Longwy irányában tört előre a menekülők után: a württembergi herceg pedig, aki Neufchateau mellett állott, déli irányba tartva szorította vissza a franciákat, hogy egyenesen belekeresse őket a német trónörökös szuronyába, melyek Longwy felé közeledtek.

Súlyos vereséget szenvedtek a franciák a Semois-folyó mellett is, amelyen át akartak kelni, hogy betörhessenek német területre. Albert württembergi herceg állta itt a francia sereg útját és véres, elkeseredett küzdelem után két irányban is visszaszóld tolt az ellenséget Sedan felé. Ez a győzelem megnyitotta a közvetlen, a legrövidebb utat Párizs felé a belga határról, míg a német trónörökös győzelme Longwy mellett a

Albert württembergi herceg, a hatodik német hadsereg főfelügyelője. Gyűjtemény a német hadak legvirágzóbb vezéreinek

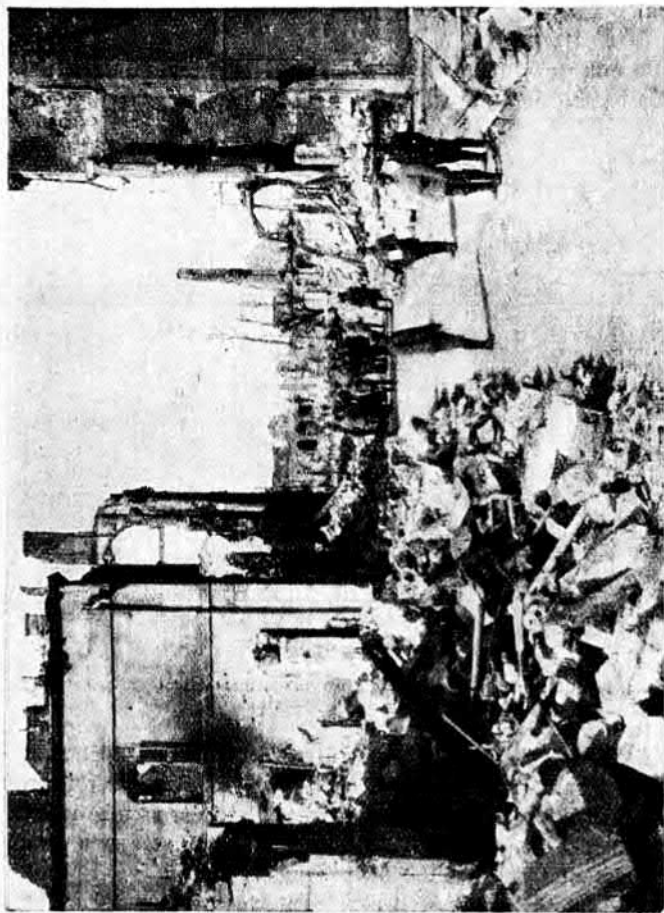
német középső hadseregnek nyitott utat Franciarországba s egyúttal lehetővé tette azt is, hogy a német középső sereg teljesen elvágja egymástól az északi és déli francia hadsereget és beékelje magát a két sereg közé.

Különösen fontos volt a német trónörökös győzelme. Tudott dolog volt ugyanis, hogy a franciák középső serege, melyet a legjobb francia várak védtek, azon a határvonalon akart betörni Németországba, mely Charlevilletől, Méziérestől és Sedantól délkelet felé húzódik Metz irányában. Ennek a határvonalnak mintegy a központja volt Longwy, nevezetes francia erősség abban a kiszögellésben, ahol a luxemburgi, a belga és a német határ majdnem érintkezik egymással. Ezen a vonalon addig alig volt harc, csak a háború elején jött híre annak, hogy a németek megszállották Brieyt, mely Longwy tói mintegy 30 kilométerre délre fekszik. És most a német trónörökös serege Longwy mellett átlépte a francia határt, ugyanakkor, midőn Rupprecht bajor trónörökös csapatai a francia offenzíva hosszú vonalának minden egyes pontján visszaverték és vad futásban kergették az ellenséget a Toul-Épinal vonal felé.

Ki kell egészítenünk a német győzelmek nagy jelentőségét még azokkal a döntő eredményekkel is, melyeket a württembergi herceg, továbbá a negyedik német hadsereg fegyverei vívtak ki. A Semois-folyó, a Maas egyik keleti mellékfolyója, Belgium legdélibb részét szeli át: s a württembergi hercegnek itt aratott győzelme kezére járt a németek negyedik hadseregének, mely Namurtól délnyugati irányban tört előre a Sambrc-folyó mentén. Ennek az előnyomulásnak a célja a francia-belga határon fekvő Maubeuge-erőd ostroma volt, amit a württembergi herceg fényes diadala nagyon megkönnyített, mert Belgium déli részét megtisztította a franciáktól s így lehetővé tette Maubeuge teljes körülzárását. .

Új Sedan előtt?

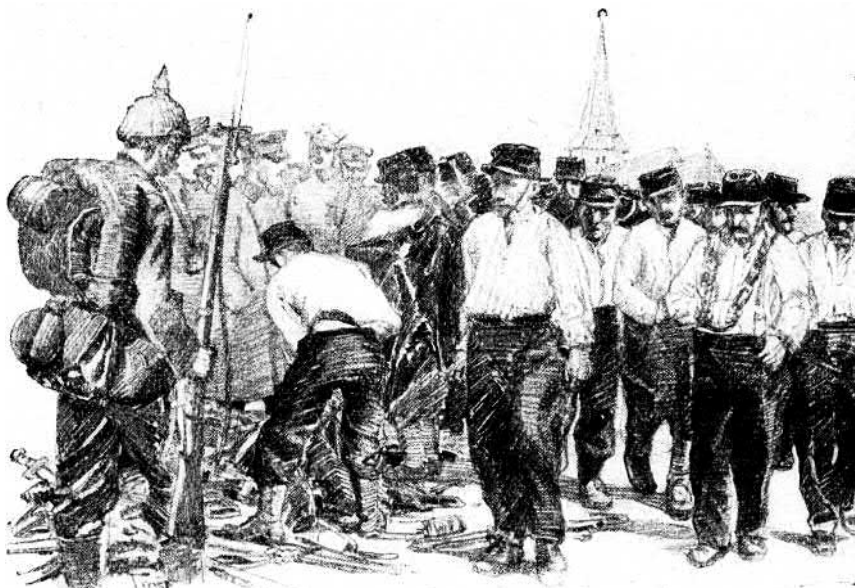
Északról délnek, száz kilométer hosszú vonalon, négy ponton verték vissza a németek az előretörő francia seregeket. A német trónörökös boldogan jelenti, hogy serege ragyogó diadalt aratott és a franciák rendetlen futásban menekülnek: fegyvert, ágyút, muníciót tömegesen hagynak el, csakhogy pusztá életüket megmenthessék. Württemberg hercege Méziéresig kergeti a Luxemburgba betört francia sereget s onnan már csak néhány kilométer az út Sedanig, ahol egyszer már eltemették a francia dicsőséget. A belga határnál, a Párizs—brüsszeli

Longwy egyik uccája, miután a német trónörökös serege elfoglalta a várost. Az ostromló sereg bombái rommá lőtték a város jó részét. Ott, ahol előbb díszes paloták sorakoztak, az embermagasságu törmelékek között győztes német katonák tanyáztak.

vasútvonal francia vámstációján, Maubeuge előtt, a IV. német hadsereg már a francia és angol sereget is megverte, a bajor trónörökös pedig már benn van Lunévilleben, közel Nancyhoz, 200 kilométernyire Chalons-sur-Marnétól, Párizs kulcsától. Ez a Chalons-sur-Marne volt a hajdani Catalaunum, ahol egeivívó csatában zúdultak egymásnak Attila és Aetius seregei. . .

De mik voltak az ókor és középkor legvéresebb csatái a modern néphadseregek háborújához, melynek borzalmas képe csak most kez-

A németek levetkőztették a francia hadifoglyokat, mert ezek gyakran ruhájuk alá dugdosták fegyvereiket

lett kibontakozni a megdőbent világ előtt! Először történt meg a világhistóriában, hogy az első mozgósításra milliók álltak fegyverbe, s a modern közlekedés szárnyain pár hét alatt már szembe is kerültek egymással. Északon és délen, keleten és nyugaton százezrek birkóztak halálos elszántsággal 50—100 kilométeres frontokon.

„A német nyugati sereg — jelentette a nagyvezérkar augusztus 27-én, — kilenc nappal fölvonulásának befejezése után, folytonos és győzelmes ütközetek során, francia területre nyomult, Cambraitól a délnyugati Vogézekig. Mindenütt megverte az ellenséget, amely most rendetlenül vonul vissza. Tekintettel a csataterék hatalmas kiterjedé-

sére, a részben átláthatatlan erdőségekben és hegyi vidékeken, az ellenség vesztesége halottakban, hadifoglyokban, ágyúknban és győzelmi jelvényekben még megközelítően se állapítható meg . . . ”

És aztán következnek súlyos, lapidáris mondatokban a részletek: Kluck tábornok csapatai Maubengenél visszaverték az angol sereget, amelyet, mintán augusztus 27-én megkerülték, Maubeugetől délnyugatra ismét megtámadtak és visszavetettek. Bülow herceg és báró Hausen tábornokok seregei nyolc francia és belga hadtestből álló ellenséges sereget vertek szét

Sambre—Namur és a Maas folyó közt; a küzdelem több napig tartott, de a németek döntő győzelmet arattak és Maubeugetől keletre tovább üldözik az ellenséget.

Miután Namur elesett, a német IV. hadsereg hozzáfogott Maubeuge ostromához. Albert württembergi herceg serege a Se-mois-folyón túl üldözi a megvert ellenséget és már átkelt a Maas-folyón is. A német trónörökös serege elfoglalta az ellenség megerősített hadállását Longwy előtt és visszaverte az ellenségnek Verdun felől intézett erős támadását, majd pedig a Maas felé nyomult előre ... És Longwy elesett!

A francia főhadvezér: Joffre tábornok

Az első francia vár német kézen

A nevezetes és döntő csaták sorozatában, melyek augusztus 18-tól 23-ig Lotharingiában folytak, Longwy eleste azért fontos, mert ez volt az első francia vár, melyet a németek elfoglaltak. Miután a franciák támadása Mühlhausen ellen meghiúsult, a Vogézekbe visszaszorító Lt francia hadsereg, a Belforttól Toulon és Verdunön át húzódó hosszú erődláncolatra támaszkodva, a Saarburg—Lauterdingen—Dieuze—Delme vonalon akarta áttörni a német védelmi frontot, de ezt az offenzívát a bajor trónörökös az augusztus 18—22-iki véres csatákban visszaverte. Eközben a német trónörökös, csatlakozván Rupprecht herceg mozdulataihoz, Longwy irányában tört előre és a Chiers völgyében,

valamint a szomszédos magaslatokon, erősen elsáncolt ellenségre bukkant. Itt vívták meg a német és francia haderők augusztus 22-én a longwy-i döntő csatát. Longwy két oldalán, magát a várat is ostromgyűrűbe zárva, a Chiers völgyében és a Romain-Cosnes magaslatokon támadtak a németek és az előretörésük oly heves volt, hogy a franciák több helyen véres fejjel, pánikszerűen menekültek megerősített földsáncaikból.

„Az augusztusi nap rekkenő forróságában indultunk a fejbúbjáig elsáncolt ellenség ellen — írja a csatának egyik részese. — A franciák ugyanis hatalmas és nagykiterjedésű földsánccokat hánytak a különben is hepehupás csalitos, vizerektől átszelt és nehezen járható terepen. Azon a réten, amelyen át kellett vágnunk, nagy területen farkasvermeket ástak, amelyeket szénával és fűvel gondosan betakartak. Ahogy rajvonalban 2000—2500 métert haladtunk, a franciák hirtelen tüzelni kezdtek s a golyózápor minden oldalról jégesőként hullott reánk. Az előttünk fekvő zabföld lábön álló termése miatt nem láthattuk az ellenséget, amely viszont kitűnően lőtt, mert már előzően kimérte a távolságot is belőtte magát. Részben

Egyes vihos, német trónörökös, Metz-től északra óriási győzelemben megverte és visszaszorította a franciákat. A fényes diadal mámoros lelkesedést keltett Németországban

állva kellett tehát lőnünk, ami fölötté kellemetlen és veszélyes volt, úgyhogy inkább rohamra mentünk. Olyan erővel vetettük magunkat a sáncokra, hogy a franciáknak ezt az első vonalát hamar áttörtük és elfoglaltuk, ugyanakkor pedig egy másik csapatunk rohammal foglalta el azt az üteget is, melyet a franciák a falu szélén állítottak fel, hogy halomra lőjjenek minket. Ekkor, egyesülve ezzel a csapattal, magát a falut „sturmoltuk” meg, de itt már keményebb munkánk volt. A franciák ugyanis elsáncolták, eltorlaszolták magukat a házakban s az ablakokból, padlásokról szakadatlanul tüzeltek ránk. Elkéseredett uccai harc kezdődött köztünk, igazi késhegyre menő küzdelem, amelyben külön kellett megostromolnunk és elfoglalnunk minden házat. De végre mégis csak sikerült kiszorítanunk az ellenséget a faluból: s mikor a véres munkával elkészültünk, már láttuk, hogy a Romain-Cosnes magaslatokon is zavart hadrendben menekül az ellenség . . .”

A győzelem teljes volt, s a német trónörökös seregének egy részével a menekülő franciákat üldözte, míg a másik rész körülzárta és megostromolta Longwyt. A vár maga uralkodik a hasonló nevű városon, melynek mintegy 9000 lakosa van. Erődítményeit még a híres Vauban tábornok tervezte és építtette, kitűnő fekvésénél fogva pedig igazi záróerődje a Chiers-folyó völgyének, mely a francia határ kapuja dél-nyugat felé. Az 1870—71-iki porosz-francia háborúban ötödfél hónapig ostromolták a németek, most pedig mingyárt harmadnapra a longwy-i csata után (aug. 26-án) megadta magát. A hatalmas nehéz ágyúk rommá lőtték az alsóvárost, a vízvezetéket és irtózatos pusztítást vittek véghez magában az erősségben is, amelynek parancsnoka végre kapitulált s a németek a rengeteg hadifőlszerelés mellett még 3500 sebcsületlen foglyot is ejtettek a várban.

A „metzi csata”, — melyet azért neveztek el így, mivel a német trónörökös Metz irányából csapott le a francia offenzívára, — eközben tovább folyt. . . „A bajor trónörökös serege, — jelentette a nagyvezérkar, — melyet Lotharingiában az ellenség üldözése közben francia csapattek ismét megtámadták Nancy környékén: másodszer is megverte az ellenséget, Heeringen tábornok serege pedig a Vogézekben szorította dél felé a menekülő franciákat . . .” Elzászt tehát teljesen megtisztították az ellenségtől a németek, sőt augusztus 27-én már arról is beszámolt a hivatalos jelentés, hogy a német csapatok (a balszárnny) folytonos harcok közepette átkeltek a Maas-folyón s mindenütt visszavervén az ellenséget, diadalmasan nyomulnak előre. Egyidejűleg az angol hadsereget, amelyhez három francia territoriális hadosztály is

csatlakozott, a Kluck, Bülow és Hausen tábornokok vezérlete alatt egyesült északi hadsereg csapatai Saint-Quentintól északra teljesen szétverték és menekülésében tovább üldözték . . .

A metzi győzelem óriási jelentősége abban volt, hogy a németek a belga-francia határ egész hosszában megverték és visszaszorították

A st.-quentini csatában történt, hogy Eitel Frigyes császári herceg csapatában elesett az ezred dobosa. Amikor észrevette ezt a német császár fia, rögtön helyére ugrott s ő maga pergette a dobot s vezette rohamra lelkesült katonáit

a franciákat. Ennek az óriási hadvonalnak a folytatásaként pedig a német trónörökös visszaverte a Verdin felől Longwy fölfelmentésére siető franciákat s átmenvén a Maas-folyón, véglegesen francia területre lépett. Amidőn aztán a franciák Nancy felől nagyobb sereget próbáltak küldeni a bajor trónörökös üldöző seregeinek feltartóztatására, a németek ezt a sereget is megverték és üldözőbe vették, mialatt egy másik német sereg dél felé üldözte, már francia földön, az elzászi tartományokból kivert franciákat.

Párizs felé!

Gyorsabb előrenyomulást nem ismer a világtörténelem, mint amilyen a németeké volt 1914 augusztusában a nyugati harctéren.

Hét német hadsereg rohant éjjel-nappal nyugatra: Párizs felé!

Harc harc után. De nem lehet elfáradni. Minden német katona tudja: sietni kell!

Belgium lerohamozva. A győztes német seregek a déli határon már betörték Franciaországba. A középső, a déli seregek, mind-mind már francia földön futnak a nagy cél: a franciák fővárosa felé.

Marwitz lovasai a jobbszárnyon nyargalnak előre. Augusztus 22-én Valenciennesnél, 23-án Monsnál verik szét a feltartóztatásukra jövő angol seregeket. És már mélyen francia földön, a Somme-folyónál, St. Quentin előtt nyargalnak a forró nyárban a német lovasseregek Párizs felé.

Fel kell őket tartóztatni!

Az angol fővezér, French tábornok több francia hadosztályt kap segítségül. St. Quintinnél meg kell állítani Marwitzot.

Augusztus 28-án megütközik a rohanó német hadsereg az angol-francia haderővel. French tábornok elveszti a nagy csatát.

„Higyjétek el — mesélte egy angol katona, — a saint-quentini csata igazi pokol volt! Ott voltam a boxerlázadásnál, végigharcoltam a búr háborút elejétől végig: de ehhez fogható borzalmakat sohase láttam. Minden oly hirtelen és váratlanul jött, hogy meg se álmodtuk. Azt hittük, hogy a németek legalább 15 mértföldnyire vannak tőlünk, mikor egyszerre csak megkezdték a tüzelést nehéz ágyúikból. Mikor csata után névszerint szólítottak bennünket, az én századomból csak hárman jelentkeztünk: éri és még két bajtársam. Oly irtózatos volt a németek rohama és oly túlnyomó a számuk, hogy ellenállásról szó se lehetett. Mielőtt az ágyúharc megkezdődött, egy német repülőgép repült el az angol csapatok fölött. A németek bizonyára már előbb tanulmányozták és egész pontosan ismerték ezt a területet, oly hatásos és megsemmisítő volt a tüzelésük. Lövészárkaink nem nyújtottak semmiféle védelmet: emberi hatalom nem állhatott ellen ennek a gyilkos támadásnak. Nem is „ólomeső“ volt ez már, hanem valóságos vízözöne a golyóknak: és én még ma se tudom, hogy mi történt! . . .”

Az angol-francia sereg a nagy vereség után visszavonult Compiègne-n keresztül a Marne-folyó balpartjára Meaux irányában.

Fs a német sereg utánuk.

A háború egyik legteljesebben előkészült St.-Quantin-nél volt, ahol a németek megverték az angol sereget. A csaát folyamán most szemlélésben kerültek egymással a német Szatogorsók és a skót katonák. Valóságos kezdetre fejlődött ki. Ember ember ellen küzdött ittoztos tumbulushan. Dolgozott a szorong és a puskatus, omlott a vér.

A Somme és Oise folyamokon keresztül a Marne felé, ami már Párizs közvetlen környéke. A Marne-folyó a Szajnával Párizs határában ömlik össze . . . Marwitz, az ő robogó, száguldó lovásaival már olt is van a Marne partján, Párizs alatt. . .

De közeledik a Marne felé a többi sereg is!

A második számú német hadsereg, amely Belgiumban Lüttichet

Kluck tábornok (x) aki csaknem Párizs alá jutott, vezérkara körében.

és Namurt foglal La el, szintén rohamosan halad előre. Ez a Bülow serege. Előrenyomulását nem lehet megállítani. A sereg Soissons-t elfoglalja és átkel az Aisne-n, eléri a Marne-t, sőt át is megy a balpartjára, magávalrántva az első hadsereget, amely szintén előbbre tör, elfoglalja Meaux-t és most már itt foglal el állást.

De jön és idejében beérkezik a többi sereg is. A harmadik német hadsereg folytonos nehéz harcok között Beims felé zúdul. A franciák szeptember 3-án feladják. A sereg megy tovább, Epernay-nél átlépi a Marne-t és 6-án már Vitry környékén van.

A három sereg alig három hét alatt egyetlen egy pihenő nap nélkül, mindennapos harcok közepette, a rettenetes hőségben több mint 450 kilométernyire nyomult előre, Párizs felé, sőt Párizs alá . . . Olyan teljesítmény ez, amire még nem volt példa a világtörténelemben.

Ekkorra a 4. német sereg az Argonne-okat, az 5. sereg Verdunt, a 6. sereg Nancyt érte el, a 7. sereg pedig a Vogézekben tört előre a Meurthe-folyóig. Az egész német haderő egységesen összefüggő fronttal nyomult előre a francia földön és a német sereg jobbszárnya már ott állott Párizs alatt.

Ez volt a diadalmas német felvonulás a nagy marnei csatához.

A francia főváros kritikus helyzete

Párizs helyzete tehát igen kritikussá vált már abban a pillanatban, midőn a német sereg Saint-Quentin mellett az angol sereget szétverte, mert ez a város légvonalban már csak 130 kilométernyire fekszik Párizstól. Amidőn pedig mindezekre a győzelmekre azzal duplázott rá Heeringen tábornok, hogy augusztus 28-án elfoglalta Manonvillers-t is, a franciák egyik legerősebb záróerődjét, akkor már maga a francia hadvezetőség se tagadta a rettentő csapást, amelynek csak részleteit és döntő fontosságát igyekezett kisebbiteni. De a nagy megdöbbenés m'glátszott abból a lázas, kétségbeesett erőfeszítésből, amellyel Párizs városának védelmére minden előkészületet s elve megtettek, de meg abból a szomorú üzenetből is, mellyel a francia kormány kijelentette a belga kormánynak, hogy most már nem támogathatja offenzív módon, mert önmaga is teljes védekezésre kényszerül.

Visszatükröződött a francia kormány megdöbbenése abban a kiáltványban is, melyet a nagy vereség morális hatásának az ellensúlyozására bocsátott ki. Azzal próbálta galvanizálni a csüggedő lelkeket augusztus 29-én!, hogy: „Oroszország határozott lépésekkel közeledik a német főváros felé, mely tele van remegéssel”, holott ekkor már Hindenburg véresen összetörte a Njemen-hadsereget a tannenbergi csatában . . . „Franciaország nem olyan olcsó zsákmány, miül ahogy azt a türelmetlen ellenség képzei!” jaj elül föl elkeseredve a francia kormány és ebben az őszinte elszólásban már benne van a vereség bevallása is, amely már csak azt hangsúlyozza, hogy ez a vereség nem volt döntő és megsemmisítő és Franciaország nem adja meg magát olcsón . . .

„Rettegés nélkül álljuk a vasnak és a tűznek azt a borzasztó ostromál, amelyhez fogható még egyetlen népet se árasztott el soha”, foly-

Német lovasság támadása angol gyalogság ellen. A német lovasok, rájuk zúdult golyózápor ellenére is, bravúros vakmerőséggel rohanlak meg a skót gyalogosokat és kiverték őket lövészárkaikból

tatja a kiáltvány és nyomban rá lemond a francia hadügyminiszter, mert „a hadsereg szervezetlensége miatt” nem meri vállalni a felelőséget. A közvélemény pedig nyíltan, elkeseredve vádolta Joffre tábornokot, hogy ő a katasztrófa oka s mivel a fővezért letenni nem lehet: 15 francia tábornok esik áldozatul, mint bűnbak, az új hadügyminiszter Millerand lesz s a rekonstruált kabinetbe szocialista minisztereket is beveznek. Majd leváltják Michel tábornokot is, Párizs katonai kormány-

zóját és helyébe Gallienit nevezik ki, aki erővel fojtja el az Izvolszkij orosz nagykövet ellen fölháborodott párizsiak kétségbeesett tüntetését.

S mialatt Párizs arcára kiült a rémület, London se tudta már palástolni a rettegését. Kitchener hadügyminiszter jelentette az angol felsőházban, hogy „stratégiai okok akadályozták az angol hadsereget abban, hogy a kétségbeesetten nagy túlerővel szemben fényes harcot vívó belga hadsereg mellé állhasson . . .” „Stratégiai okok”, mondta Kitchener és French tábornok, az angol fővezér, sietett megmagyarázni, hogy ezek a „stratégiai okok” az angol csapatok saint-quentini vereségét jelentik, amely ugyan — sajnos! — megtörtént, de az angolok — mondta tovább a fővezér, — „nagy ügyességgel” kivágták magukat a kelepcéből.

Hozzá tartozik ehhez a képhez még az angol király távirata is a belga királyhoz. Mert, mialatt a metzi nagy csatában százezrek mérköztek, egy német Zeppelin megjelent Antwerpen fölött, agyonbombázta a gázgyárat, sőt — mily szörnyűség! — bombát dobott a királyi palotára is és a bomba egyik szilánkjá belerobbant a belga királyi család hálószobájába ...” Iszonyattal értesültem — táviratozta erre az angol király a belga királynak, — hogy egy német léghajóból ledobott bomba a te életedet is veszélyeztette...”

Az első nagy győzelem a nyugati hadszíntéren leírhatatlan, lázas lelkesedésbe hozta a német fővárost. Minden házat föllobogóztak, a belváros uccáin, az Unter den Linden-en, a Friedrichstrassén végig tömérdek nép hullámozott, ujjongott és dalolt; a közönség a „Wacht am Rhein”-t és a „Heil dir im Siegeskranz”-ot énekelve hömpölygött a császári palota felé.

A nagy német győzelmek híre leírhatatlan csüggedést okozott Franciaországnak. A kormány először titkolta, majd szépítette a vereségeket, amelyeknek első eredményük az lett, hogy Joffre vezérkari főnök a keleti hadsereg több tábornokát leváltatta és helyettük Pau tábornokra bízta az alsó-elszászi francia seregek fővezérletét. A francia lapok egymás után szellőztették a nagy vereség részleteit és megállapították, hogy a francia offenzíva meghiúsult, mert a francia hadseregnek nem sikerült az egy millió katonából álló német frontot áttörnie. „Határozott kudarc”-nak minősítették azt a szomorú eredményt, hogy a francia offenzíva kénytelen volt megállni, sőt fedezeti állásokba visszavonulni, amivel meghiúsult az a reménység, hogy „plhatározó sikerrel” nyissák meg a háborút. A vereség részleteinek kommentálásában néhány lap dicsérte Joffre tábornokot, hogy abbahagyta a harcot, mielőtt „nagy vereség” érte volna a francia hadsereget, mely „rendezett sorokban”

vonult vissza defenzív állásaiba; míg más lapok viszont Joffre táborokban keresték a bűnbakot és minden áron le akarták mondadni, mert őt tartották felelősnek a katasztrófiáért.

Annyi bizonyos, hogy a lappangó ellentét hevesen kitört Messimy hadügyminiszter és Joffre között; ez az utóbbi ugyanis azzal védekezett, hogy ő — jobb meggyőződése ellenére — csakis felsőbb parancsra és a közhangulat nyomása alatt kísértette meg az offenzívát: annak kudarcáért tehát nem ő a felelős; viszont a hadügyminiszter kifogásolta a stratégiai mozdulatokat, melyek szerinte a kudarc okai voltak s részint ebben, részint a hadsereg laza fegyelmében kereste a vereség okát.

Pánik és ostromállapot Párizsban

Mindezek a rémhírek rettenetes izgalomba hozták Párizs lakosságát, mely már különben se hitt a hivatalos jelentéseknek. Ezek ugyanis folytonos győzelmekről számollak be, titkolták Lüttich, Namur és Brüsszel elestét, a belga hadsereg teljes vereségét és a legképtelenebb hazugságokkal áltatták a közvéleményt. És most a szépítő hazugságok fátyolát egyszerre foszlányokra tépte a német szurony: kiderült, hogy a németek a háború kitörése óta — a mühlhauseni egyetlen vereség leszámításával — minden vonalon győztek s hogy mily nagyarányúnk lehetnek ezek a győzelmek, nyilvánvaló volt abból, hogy a francia kormány fölszólította Párizs lakosságát: hagyja el a várost és menjen az ország déli részébe!

A pánik nyomban kitört a francia fővárosban. Sok család — a tehetősebbek — rohamosan menekült, a közép- és alsóbb osztály pedig elkeseredetten tüntetett az elnöki palota meg a hadügyminisztérium előtt. Fegyverrel nyomták el ezt a tüntetést s a kormány — számolva azzal az eshetőséggel, hogy Párizs esetleg ostrom alá kerül — az erélyes Gallieni tábornokot nevezte ki Párizs katonai kormányzójává, azzal a ketlős föladattal, hogy vezesse a védelmi harcot s egyúttal nyomja el az esetleges zavargásokat, nehogy egy második kommun-lázadás törjön ki Párizsban, mint 1870—71-ben.

Párizs Lehát ostromállapotba jutott s mialatt öl népfölkelő hadosztály (mintegy 150.000 ember) lázasan dolgozott az elsáncolt párizsi tábor megerősítésén, a francia kormány minden előkészületet megtett arra, hogy elhelyezze Párizsból az állami hivatalokat. . . Ugyanekkor Messimy hadügyminiszter „a francia hadsereg dezorganizációja miatt” lemondott, mire — hogy a lemondás rossz hatását enyhítsék — elhatá-

rozták, hogy az egész kormány lemond és megalakítja a „nemzeti védelem” kormányát. Egyúttal szigorú cenzúrát léptettek életbe s a londoni „Times”-t — tehát a szövetséges angol lapot — több napra kitiltották az országból, mivel leplezetlenül közölte a francia vereségeket. A kabinét-változásban Milleránd lett a hadügyminiszter és bevettek két szocialistát is — Semba-t és Guesde-t — hogy visszatartsák a szocialista és radikális árnalatokat az erősebb kritikától.

A franciák nagy vereségének hírére Wilson — az Egyesült-Államok

A németek rettenetes erejű tüzelese sorra elhallgattatta már az angol ágyúkat. Egyetlen egy tüzér maradt meg közülük. Ez még egyszer elsűti az ágyút, mielőtt az ellenség golyója őt is odafekteti néma társai mellé.

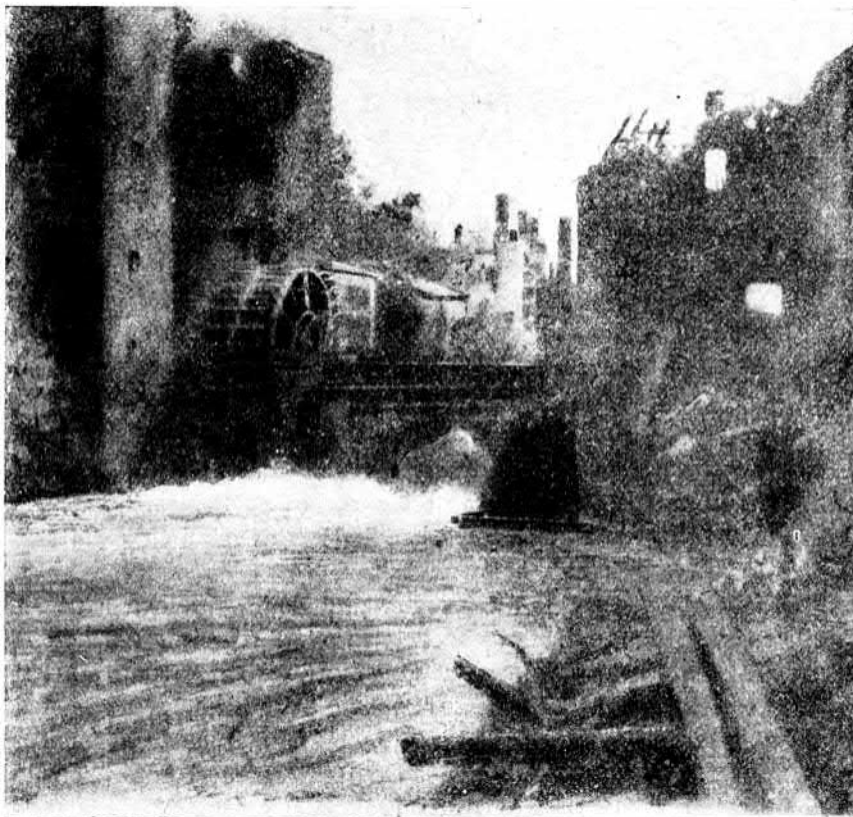
Manonviller francia erődöt heves ostrom alá fogták a német csapatok. Összesen 1120 lövési adtak le rá és Franciaország erős vára elesett. Itt a foglyul ejtett helyőrséget kísérik

elnöke — közvetítő felhívást intézett Ferenc József királyhoz, Vilmos császárhoz, az angol királyhoz, az orosz cárhoz és Poincaré elnökhöz „a béke érdekében”, de ajánlatát a hadviselő felek mind elutasították, hogy „az ajánlat még nem időszerű . . .”

Lunévillettől keletre és a Tarroy-erdőtől délre — ahova a német csapatok bekergették a Lagarde mellett megvert francia ezredeket — fekszik Manonviller erősség, Franciaország legerősebb záróerődje a keleti fronton, Németország felé. Augusztus 28-ikán jött a hír, hogy a németek elfoglalták ezt a „bevehetetlen” erődöt, mely nem tudott ellenállni a 42 centiméteres ütegeknek. Az erődöt Deutsch-Avrucourt határállomásról bombázták; két 42-es mozsarat sáncoltak el a vasúti állomás mellett, amelyek csaknem függőlegesen lőttek föl a levegőbe, úgyhogy a tüzérek nem is láthatták a bombázott erődöt, mert néhány magasabb domb feküdt közte és a mozsarak között. A bombák hatását egy kötélén felszerelt léghajó vizsgálta s kezdetben minden 10, később minden 5 percen lőttek az erődre egy bombát. . . Összesen 120 lövés: és Franciaország legerősebb záróerődje elesett, a német sereg egyetlen egy csöpp vérvesztése nélkül!

Augusztus utolsó és szeptember első napjain egymást érték a fontos német győzelmek, most már francia területen. Kinek tábornok véresen visszaverte egy francia hadtest támadását Combles határában;

Bülow tábornok, miután egy egész zászlóalj angol gyalogságot elfogott, teljesen megsemmisítette Saint-Quentin mellett az ellene támadó, túlnyomó francia haderőt; Hausen tábornok visszazorította az előretörő ellenséget az Aisne-folyó vonalára; a württembergi herceg átkelt a

A Maas-folyó mentén elkeseredett, veres csaták dúltak. A nagy sereglösszúszók a csöndes folyó partján találkoztak és csaptak össze szörnyű erővel. Gyönyörű városok romhalmazzá lettek a csaták hevében. Ilyen festői kis város volt Dun is, a Haas partján, amelyet az ágyúk rommá lőttek

Maas-folyón, élcsapataival legázolta a francia sereget, de később, a túlnyomó ellenség elől, részben ismét vissza kellett vonulnia a Maas innenső partjára. A csorbát azonban csakhamar kiköszörülte, mert újra átkelt a Maason, megverte a franciákat, elfoglalta Les Ayvelles erődöt és győzelmesen nyomult előre az Aisne-folyó felé. Ugyanekkor a német trónörökös szintén átkelt a Maason, a Monlmédy-erődből ki-

törő helyőrséget parancsnokával együtt elfogta, mire az erőd elesett. Végül a bajor trónörökös és Heeringen tábornok seregei tovább vívták győzelmes csatáikat a francia Lotharingiában . . .

„Givet francia erőd, a belga-francia határ szögletében, augusztus 31-én elesett. A magas sziklatetőn fekvő Givet záróerőd elfoglalásában — jelentette a német nagyvezérkar, — éppen úgy, mint Namur ostrománál is, kitűnően beváltak az Ausztria-Magyarországtól küldött nehéz motoros útegek, melyeknek mozgékonyasága, találati biztossága és hatása elsőrendű. Ezek a 30% centiméteres mozsarak pompás segítségünkre voltak. Kardcsapás nélkül foglaltuk el, a már korábban bevett Les Ayvellesen kívül, a Hirson, Condé, La Kére és Laon záróerődöket. Ezekkel — Maubeuge várán kívül — északi Franciaországnak valamennyi záróerődjé kezünkre került. Reims ostromát előkészítettük.”

Givet a Maas két partján fekszik, az Ardennes département északi szögletében, Dinant és Namur erődöktől délre, az utóbbtól 37 kilométernyire. Fontos stratégiai pont, mert a nagy belga központi vasútvonal állomása és Belgium felől igazi kapu, mely a Maas-folyót is védelmezi; külső erődjei magas sziklatetőkön védik a három részre osztott várost, s éppen úgy a folyó balpartján fekszenek, mint a 215 méter magas szirtfokon épült Charlemont-erőd.

Sokkal fontosabb volt ennél az a győzelem, melyet a német trónörökös szeptember 1-én vívott ki Reims és Verdun között a franciák középhadseregén, amely mintegy tíz hadtestet számlált. Nem sokkal a kétszeres saint-quéntini győzelem után s mingyárt aztán, hogy a német hadsereg az Aisne-vonalig előnyomult, a német trónörökösnek sikeiült a Toul—verduni nagy erődvonal háta mögé kerülnie. Ezzel a villámgyorsan végrehajtott hadművelettel nemcsak megzavarta, hanem egyenesen keresztül is húzta a franciák védelmi haditervét, mert sikerült megkerülnie a francia defenzív-vonal két leghatalmasabb bástyáját, amely mindaddig eredményesen tartóztatta föl Rupprecht bajor trónörökös és Heeringen tábornok csapatait. A német császár szintén jelen volt ebben a csatában s még a győzelem után is a csapatok közt töltötte az éjszakát. . . Sedan évfordulójának az előestéje volt ez.

A német sereg Párizs alatt

A francia kormány menekül — Maubeuyc elesik.

Augusztus 28-án a német főhadiszállásról jelentették:

„A felvonulás befejezése után a német nyugati hadsereg folytonos győzelmek között nyomult be a franciák földjére. Cambrai-Lól a déli Vogézekig az ellenséget mindenütt legyőztük. A francia és angol sereg visszavonulóban van. Kinek vezérezredes serege tegnap Maubeuge-nél megverte az angol sereget. Maubeuge ellen megindult a támadás. A Württembergi trónörökös serege átvonult a Maas-folyón. A német trónörökös serege elfoglalta Longwy-t. Elzász egész területén megszabadult az ellenségtől.”

A hét német sereg az egész vonalon lankadatlan erővel nyomult előre. Az első három hadsereg már Párizst szorongatta. A németek győzelmet győzelem után arattak és valósággal száguldottak előre. Párizs felé! Úgy látszott, hogy a folyton hátráló francia-angol sereg nem is tudja már ezt az elementáris rohanást megállítani.

A német győzelmeknek ez a sorozata általános rémületet okozott Párizsban s a pánik akkor érte el tetőfokát, mikor Kinek tábornok seregei másodszor is megverték Saint-Quentin mellett a Maubeuge alól elkergett angol expedíciós sereget. Saint-Quentin neve ugyanis szomorú emlékeket kavart föl: 1871 január 19-ikén itt verték meg a németek Faidherbe tábornok fölmentő seregét, mely segítséget akart vinni Párizs ostromlót és éhező népének. S mivel ugyanez napon verték vissza a németek a párizsi helyőrség utolsó kitörését is, ami a szerencsétlen Párizs sorsát végleg megpecsételte: a párizsiak elborzadva hallották, hogy Saint-Quentin alatt ismét föltűnedeztek a poroszok. Ekkor határozta e! a francia kormány, hogy székhelyét valamelyik déli városba teszi át s most már hivatalos plakátokon is fölhívták Párizs lakosságát a távozásra, mivel „nem lehetetlen, hogy a németek körülfárhatják az ország fővárosát . .

A korai kétségbeesésnek ebben a fejlesztésében Pichon, volt francia külügyminiszter heves agitációt indított amellett, hogy a francia kormány haladéktalanul bocsátkozzék tárgyalásokba Japánnal és kérjen félmillió japán katonát segítségül. „Semmi ár se. elég nagy akkor, amidőn Franciaország megmentéséről van szó — hirdette Pichon, — és lia Japán még Indokínát követelné is, ezt is meg kellene adni a segítségért, mely letörheti a német militarizmust.

A francia és angol gyarmatokról már megjelentek az európai harctéren a „színes” katonák. Szeptember elején már vagy 200.000 „színes katona” lehetett francia területen és Marseille valósággal hemzsegett a bushman-ektől, hottentottáktól, kongónégerektől, kofferektől és egyéb afrikai törzsek modern fegyverekkel felszerelt harcosaitól. De a gyarmati seregek segítsége ekkor még kevésnek bizonyult és a franciák ezért gondoltak Japánnak az európai harctérre való invitálására. De Japánnak egészen más háborús céljai, voltak.

Szenegáli lövész. Francia gyarmati katona

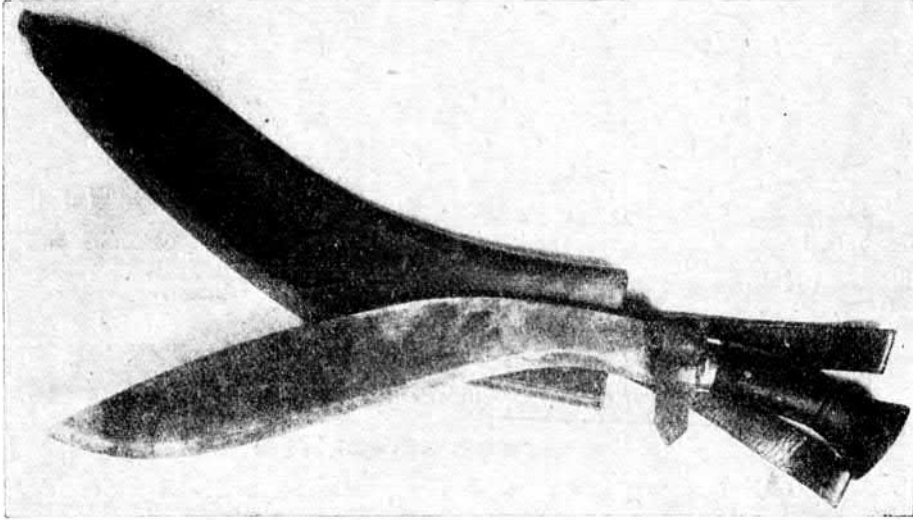
Párizs — az ostromállapot idején

A háborús fölfordulás egészen megváltoztatta Párizs képét. Az uccákon minden harmadik bolt be volt csukva s a kirakatban cédula hirdette, hogy a tulajdonos és segédei harcba vonultak. A hadvezetőség lefoglalt minden automobilt, hogy húst és kenyeret, valamint muníciót küldhessen rajtuk a fűzvonalban harcoló csapatoknak. A földalatti villamos korlátozta forgalmát s a kalauzok és kocsivezetők mind asszonyok és leányok voltak. A város környéke óriási sánctáborhoz hasonlított: hatalmas árkokat ástak, széles gátakat emeltek s farkasvermekkel, drót-sövényekkel fogták körül, hogy ne lehessen hozzájuk közeledni.

Mert szeptember első napjaiban senki se kételkedett azon a Szajna partján, hogy a német hadsereg rövid időn belül körülzárja Párizsi, bár a „hivatalos körök” mindenféle biztatással igyekeztek galvanizálni a lakosságot. Abban bizakodtak, hogy az ütegek, sáncok és védőművek már teljes védelmi állapotban vannak Párizs körül és föltartják a német rohamot addig, míg az oroszok bevonulnak Berlinbe.

Az uccákon rajzolt, nyüzsgött a katonaság: angolok a khakiszínű egyenruhában, belgák a kerek tányérsapkában, francia piou-piouk (gyalogosok), világoskékkabátos huszárok, vörösruhás spáhik, afrikai vadászok, vértések, dragonyosok. . . Közben könnyű sebesültek, akiknek már megengedték, hogy kísétáljanak: tiszték és közemberek, akik egyik karjukat felkötve hordják vagy botra támaszkodva sántikálnak vagy bekötött fejjel sétálgatnak, pajtásokként barátkoznak egymással a francia meg az angol tiszték . . .

Estére változik a kép s a párizsi éjszaka rendkívül fantasztikus, mert éjjel vonulnak át rajta a nagy csapattestek. Itt vannak a Szene-

Gurkha-kés. Az indiai gurkhák „kukri” nevű görbe kése, mellyel a harcban a német katonák fejét igyekeztek levágni

gálok, ezek a szálás, barnaképű legények, kerek fejükön a vörös fez. Kevélyen, de egyúttal vidáman lépkednek; mosolygó arcuk elárulja, hogy örülnek szereplésüknek, mely a közérdeklődés középpontjába állította őket. Önérzetes büszkeségüket elárulja minden szavuk, minden mozdulatuk: hiszen ők, a lenézett feketék, most egyszerre jelentős tényezők lettek!

— Kif-kif — mondják: s két ujjúkkal, mint az ollóval, nyisszantanak, ami azt akarja jelenteni, hogy ők majd elvágják a németek nyakát. — Kif-kif! Pruscos peur de nous, kif-kif! — Hogy a poroszok félnek tőlük, mert ők majd elbánnak velük . . .

Az „igazi pokol“

„Homály és üresség uralkodik a nappal oly zajos és népes Szajnaparton — írta Hellström Gusztáv, svéd haditudósító. — Közelemben három angol katona áll: betegápolók, vöröskeresztes karszallaggal és kedvem támad, hogy megszólítsam őket. . . Charleroiból jönnek. — De miért vannak itt? . . . Miért? Hát elvesztettük az ezredünket — mondja a sergeant (az őrmester), — éppen bekötöttünk egy sebesültet s mikor a másikhoz akartunk menni, már nem láttuk őket. Eltűntek. Nem maradt egyéb hátra, mint hogy déli irányban elmeneküljünk. Hat órai kóborlás után egy francia ezredre bukkantunk, amely aztán idehozott bennünket...

Olyan különösen hangzik: három katona, aki nem találja meg regimentjét! Egyszerre csak eltűnik az egész regiment, mintha a föld nyelte volna el.

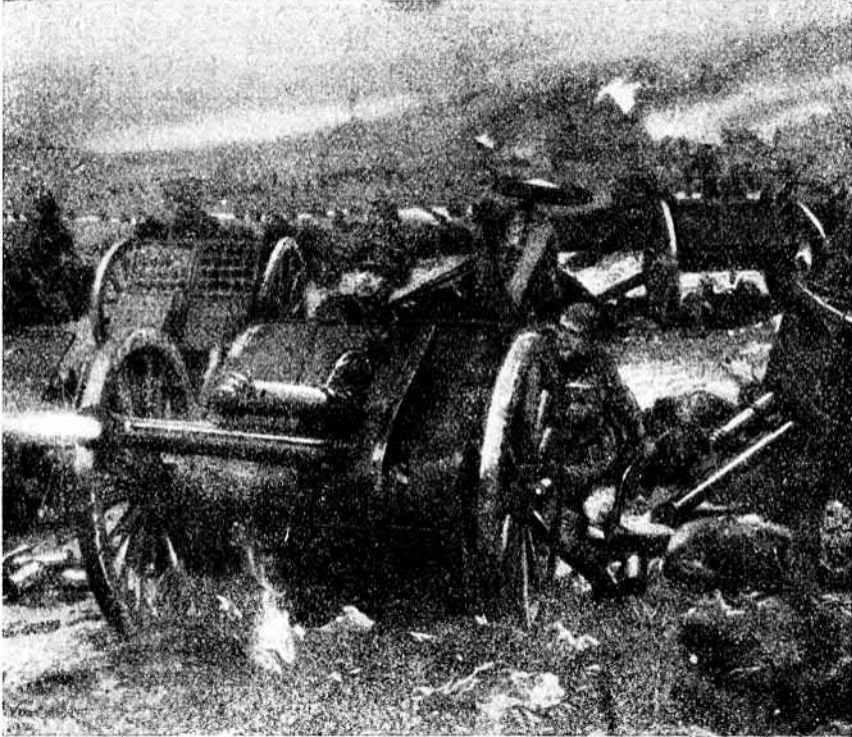
És aztán ez a három katona idegen földön kóborol erdőn-mezőn, bujkálva az ellenséges előőrsek csapatai elől, míg végre Párizsba jut. . . Azt kérdem tőlük: „Hát odafönt hogy ment a dolog?” És a sergeant habozva felel: „Sir, ahogy alkalmasint ön is tudja már, nekünk megparancsolták, hogy 14 napig semmit se mondjunk; de azért annyit mondhatok önnek, hogy igazi pokol volt.” — És a másik kettő, mint a visszhang, rábólintva ismételte: „Igazi pokol! . . .”

Majd a sergeant folytatta: „Akár hiszi, akár nem: mikor el kellett hagynunk Charleroit, voltak uccák, melyek a szó teljes értelmében zsúfolva voltak halottakkal és sebesültekkel. Voltak köztük a jobbszárnyról valók és mások, akik a Maas-vidékről jöttek. Tudja, hogy mit beszéltek? Hogy a folyó úgy tele volt holtakkal és sebesültekkel, ahogy csak a mozikban látható. Szentuccse, nem hittem volna el, ha ott nem lettem volna Charleroinál! De, azok után, amiket láttam, most már mindent elhiszek. Irgalmas Isten, ezek a németek! Hihetetlen, hogy micsoda erővel törnek előre!”

Pedig Charleroinál csak „előörs-csetepaték” játszódtak le, ahogy a német jelentések mondták. Magát a várost nem is védték a szövetségesegek, csak a Sambre-folyón való átkelés biztosítása volt a céljuk. A városban kevés francia és belga katona volt: komolyabb harcot nem is kezdhettek . . .

De aztán megérkezett a főerő délről és megkezdődött a véres tusakodás a folyón való átkelésért. Ennek az elkeseredett küzdelemnek egyik epizódját így írta le egy német önkéntes:

„Hirtelen megmozdult az ezredünk: előre kellett vonulnunk. Alig hagytuk el az erdőt, máris süvítve röpködtek felénk a szemközti levő magaslatról a golyók. Futólépésben szaladtunk, hogy elérjük a folyót. Átmentünk rajta, fegyvereinket magasra emelve; de egyes helyeken a víz a katonák melléig ért. Azután föl a hegyre! Az ellenséges gránátok

A Comprigno mellett megsemmisített angol üteg

végigsöpörték az egész területet, amelyen át kellett vonulnunk. . . . Végre eljutottunk a magaslat tetején álló erdő széléig. Itt teljes takarásban voltunk. Egy vonalban feküdtünk s a fejünket, amennyire csak lehetett, a földre hajtottuk. A golyók zúgtak fölöttünk s oly sűrűn jöttek, mint a cséplőgépből a búzaszemek. A francia gyalogság elvonult az erdő mellől és a következő magaslatot választotta ki védelmi pontul.

Most vonult föl a francia tüzérség és nyomban löni kezdte az erdő szélét. Ez irtózatos volt! Mintha óriási favágók estek volna neki: a legvastagabb fák is derékban törtek ketté és gyökerestül fordultak ki a

földből. Fadarabok szálltak ide-oda, mintha dobálóztak volna velük a láthatatlan óriások. Egy gránát három lépésnyire csapott le tőlem a lövészárokból, ahol sűrűn feküdtünk egymás mellett. Mint a sebesült állat hangja, üti meg a fülünket egy borzalmas kiáltás. Utána sóhajtás és nyögés hallatszik... Nagy vértócsában három baj társunk hever. Baloldali szomszédomat fején találja egy golyó: föl akarja emelni a karját, de ez lehanyatlik. A másik szomszédomnak karját töri szét a golyó és fájdalmasan fölsikolt. Átkötöm a felső karját egy zsinaggal, nehogy a vérvesztés megölje . . . De itt nem maradhatunk, mert ez kész pusztulás mindnyájunkra.

Rettenetes golyózápokban kúszom a századoshoz, hogy megtudjam: mit tegyünk? Századosom elküld a zászlóaljparancsnokhoz. Azt kell jelentenem neki, hogy az egész zászlóalj elpusztul, ha nem kapunk tüzérést.

Golyózápokban sietek le a lejtőn, mialatt balról és jobbról gránátok csapnak le mellettem. . . Végre megtaláltam a zászlóaljparancsnokot és jelentést tettem, hogy már négy tisztünk meghalt és az egész zászlóalj megsemmisül, ha tüzérés nem segít . . .

— Nem kapunk tüzérést. Menjen vissza Isten hírével — mondja és szemét elöntik a könnyek.

Kúszva teszem meg visszafelé az utat. Századosom éppen parancsot akar adni az előnyomulásra, hogy elérje „a megparancsolt vonalat . . .” Hozom a zászlóalj parancsot, hogy visszamegyünk. Megkezdjük hát a visszavonulást a völgyön át, ugyanarra a dombra, ahonnan jöttünk. És elhelyezkedünk az út mentén. Itt kell megállanunk, akármi történik is: irányzék 800 ... Ebben a pillanatban habzó paripán vágtaal századosunkhoz egy porosz tiszt és lelkendezve kiáltja:

— Bajtárs, a porosz testvégek elvérzenek ott, a jobboldalon, ha a bajorok nem tartanak ki!

Sehol se látunk őrnagyot... A segítség pedig sürgős ... A százados nem habozik. Tudja, hogy minden percnyi késedelem végzetes lehet. Kiadja hát a parancsot a maga felelősségére:

— Előre indulj! . . .

A dob megpördül és nekivágunk a hegynek. A temetőnk van ott: megásallan sírok várnak bennünket a dombtetőn, de csak megyünk . . . Amikor az erdő szélét elérjük s éppen kirontanánk a golyózáporba, végre megérkezik a segítség. Ekkor már egy egész francia dandár indult ellenünk, hogy elsöpörje zászlóaljunkat. De a 20-ik ezred hirtelen oldalba kapta őket balról. . . Föllélekzünk, mert megmenekültünk: mi is, a

poroszok is. Ottmaradunk az erdő mellett, míg ránk nem esteledik. Akkor kihozzuk drága halottainkat az erdőből. Ott vitték el előttünk mind a két hadnagyunkat: az egyik aktív, a másik tartalékos és mind a ketten közvetlenül a háború előtt nősültek meg. Némán állunk, a sisakjainkat levéve. És sírunk, zokogunk, akár a kisgyermek. . .” Nemcsak győzni, de meghalni is tudtak a németek.

Német lovasok Párizs határában

Az események hihetetlen gyorsasággal peregtek. Szeptember 3-án a német nagyvezérkar már a következőket jelentette:

„Kluck tábornok seregének lovassága Párizsig portyázik. A nyugati hadsereg átlépte az Aisne-folyó vonalát és tovább nyomul előre a Marne-folyó felé. Egyes elővédek már el is érték ezt a vonalat. Az ellenség visszavonul Kluck, Bülow, Hausen tábornokok és a württembergi herceg hadserege elől a Marne-folyóhoz és rajta túlra. A német trónörökös hadseregével szemben, Verdunre támaszkodva, ellenállott ugyan, de visszavetettük dél felé. A bajor trónörökös és Heeringen tábornok hadseregei még mindig erős ellenséggel állnak szemben megerősített állásokban francia Lotharingiában. Felső-Elzászban német és francia csapatok portyáznak, egymással harcban állva.”

A német seregek tehát Párizs előtt álltak s ezt megerősítette egy párizsi hivatalos jelentés is, mely szerint a német csapatok elérték Compiègne-t és megszállták Soissons-t is. Annyit jelentett ez, hogy a francia és angol sereg visszavonult Párizs határába. Hiszen Compiègne-ben 80, Soissonsban 100 kilométernyire voltak már csak a németek Párizstól!

Az általános helyzet a következő volt ekkor: Augusztus 26-ika óta az akkor még francia-belga határon álló német seregek nagy ívben délre kanyarodtak és visszavetették az előttük álló angol-francia erőket. A fordulat sarkpontja a Luxemburgon át előretörő ötödik német hadsereg volt, mely először Longwy határerődöt foglalta el, aztán pedig a vele szembekerült francia csapatokat részint Verdiin, részint Bar-le-Duc felé, győzelmes csatákban megszalasztotta. Ugyanekkor (augusztus 26-ikán) a württembergi herceg vezetése alatt álló negyedik német hadsereg a franciákat visszaverte a Semois-folyón túl egészen a Maas-folyóig, melyen előcsapatai már át is keltek. A franciák ekkor erős ellentámadást intéztek a német előcsapatok ellen, melyek ismét kénytelenek voltak visszavonulni a Maas innenső partjára, úgyhogy a negyedik német hadsereg csak augusztus 31-ikén tudott véglegesen átkelni a Maason, amikor

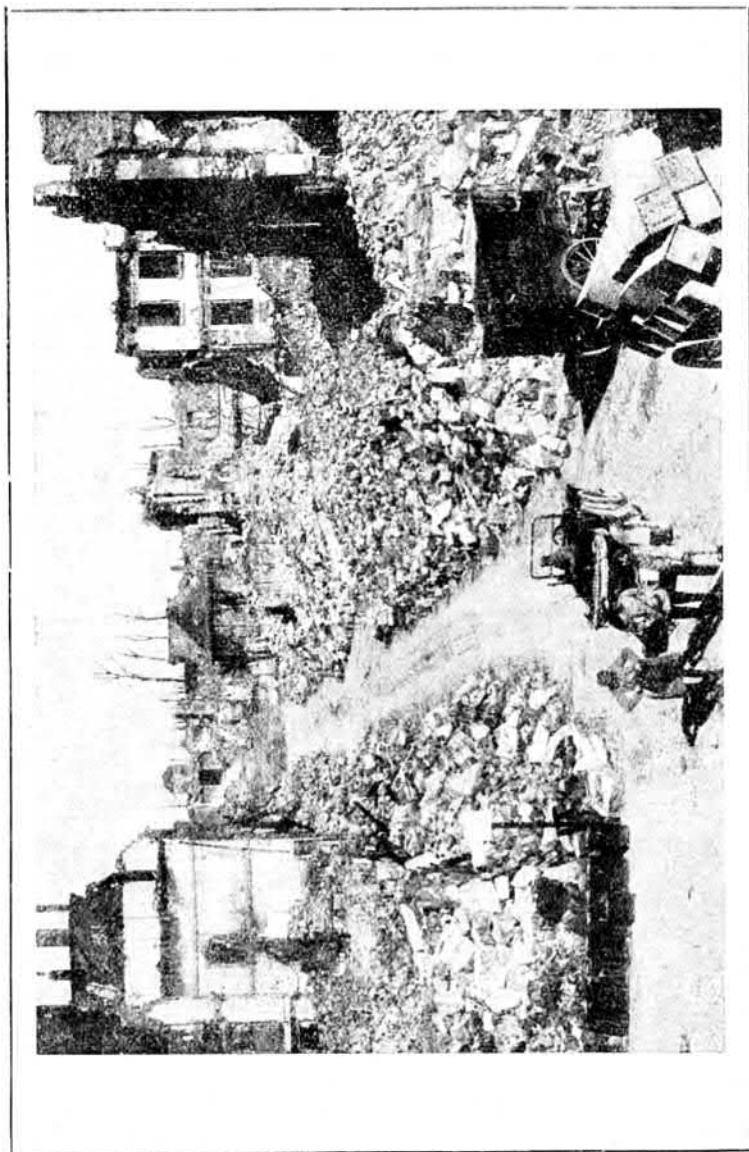
Nemel utánusok Párizs előtt. Marwitz lovassai vakmerő bátorsággal egészen a fegyvertől francia főváros közelébe jutottak. Az ellenséges várost és az ott folyó hadműveleteket távcsővel figyelik s a matyaszertől teljesen, pontos képszoiglat után vissza-
...igtatnak seregüköt.

a harmadik és ötödik német hadsereg már erősen fenyegette a francia sereg szárnyait. A württembergi herceg csapatai aztán, szeptember 1-én, résztvettek a Verdun és Reims között tíz francia hadtesttel vívott véres ütközetben, majd pedig déli irányban, folytonosan harcolva, nyomultak előre Vitry-ig, a német centrum jobbszárnyán.

Hausen tábornok serege — a harmadik német hadsereg — augusztus 15-ikán egyesült a második német hadsereggel s ezzel együtt nagy csatában megverte a Sambre és Maas között álló nyolc francia hadtestet; két nappal később Mézières előtt harcolt, augusztus 31-ikén elérte Retkeit, egyes csapattesteivel résztvett a Reims—Verdun vonalon vívott nagy ütközetekben s aztán déli irányban tört előre ugyancsak Vitry-ig: tehát folyton keményen verekedve 150 kilométeres utat tett meg!... A második német sereg, melyet Biilow tábornok vezetett, augusztus 20-ikán egyesült Hausen tábornok (harmadik) seregével, ezzel együtt vett részt a Sambre és Maas közt vívott nagy csatában, aztán — csapatokat hagyván hátra Maubeuge megszállására — dél felé fordult, másnap megverte az egyesült francia-angol sereget Saint-Quentin mellett, Laont kardcsapás nélkül elfoglalta, majd egyenesen déli irányban tört előre Sezanne-Montmirailig.

A legnagyobb utat azonban Kinek tábornok serege tette... meg. Seregének egyes részei augusztus 20-ikán Brüsszelbe vonultak be, két nappal később már Monsnál állott és megverte ott az angol-francia sereget. Augusztus 24-ikén kényszerítette az angolokat Maubeuge és Valenciennes közt elfoglalt új állásaik föladására, másnap pedig, Cambrai és le Cafeau-Sambrecies között keményen megverte őket. Leghevesebb csatáját augusztus 28-ikán vívta Kinek tábornok az angolokkal, akik időközben erősítést kaplak és Saint-Quentin tői délre, Noyon és La Férc között megerősített állásokat foglaltak el. Ugyanezek a napokon visszavert egy heves támadást is, melyet a franciák Amiens felől intéztek a német sereg oldala ellen. Így nyílt meg előtte az út Párizs felé, úgyhogy előretolt lovassága, Compiégne és Soissons felől, szeptember 2-ikán már a francia főváros északi frontját fenyegette . . .

Es a megrémült Párizs borzalommal gondolt azokra az irtózatoss német útegekre, — a 42-esekre — amelyekkel a „poroszok” 1870, 71-ben nem rendelkeztek: mi lesz akkor, ha ezek a rettentő mozsarak megdöndülnek és halomra lövik a Szajna-parti Babel nagyszerű palotáit? Már tudták, hogy nincs páncéltorony és betonkupola, amit a 42-es mozsarak át ne ütnének. Ezek lötték rommá Lüttich és Namur erődjeit s ezek tették csaknem földdel egyenlővé Longwy erődöt is, melynek őrsége

A longwyi útkezelen a németek bombázni kezdtek a várost. Feltehetően volt az nagyerosyok pusztitasa; a Przemysl város fova idó alatt romokban hevert; uccsan összeomlottak a padotak, mintha földrengés pusztitott volna.

öt napi bátor védelem után kénytelen volt kapitulálni. Augusztus 26-ikán kezdtek lőni a németek Longwyt és 31-én már csak egyetlenegy francia ágyú volt sértetlen az egész erősségben, amely a szó szoros értelmében rommá volt már löve ekkor, holott a franciák nehéz ágyúi még meg se szólaltak! . . . Nem szólallak meg, mert a német ütegek sokkal meszebbek voltak, hogysem elérhették volna a francia golyók.

Ellenben a németeknek már a legelső lövésük is talált és megölt egy tisztet és tíz közkatonát. Eredményesek voltak a többi lövések is és egyes gránátok a kazamata három emeletét ütötték át egyszerre! Nyolc kilométernyiről lőttek a németek, egy erdő mögül, ahol nem is sejtették ütegeiket a franciák. És a német repülőgépek nagyszerű földérítő szolgálata pontosan értesítette a német tüzérséget a lövések eredményéről s egyúttal kijelölte a célpontokat is. Így aztán, mikor a németek eljutottak az ostromállásokhoz, d'Arche alezredes már nem védhette a várat egyetlenegy ép ágyújával s kénytelen volt megadni magát 3700 főnyi helyőrségével, amelyből 100 elesett, 400 pedig súlyosan megsebesült. A parancsnok hősi magatartását a német trónörökös azzal tisztelte meg, hogy meghagyta neki a kardját: de midőn megtudta, hogy Longwy polgári lakossága és a helyőrség is kegyetlen módon megcsönkítették a német sebesülteket, ismét elvette tőle a kardot és közönséges hadifogolyként bánt az ezredessel.

A francia kormány menekül Párizsból

Mindezt tudták Párizsban, ahol a kétségbeesés és elkeseredés óiáról-órára nőtt. Nem bíztak már az angolokban se, akiknek fejtelenségére jellemző a következő eset. Egy angol zászlóalj katonai vonattal a harctérre vittek, de azt az állomást, ahol ki kellett szállaniuk, időközben már megszállták Bülow tábornok csapatai. És amikor a vonat megállt, a kocsik ajtait udvariasan kinyitották a német katonák:

— Uraim, tessék kiszállani . . .

Aztán elfogták az egész angol zászlóaljat.

Ebben a nyomott hangulatban, mint kegyelemdöfés, hatott a párizsi népre a francia kormány következő kiáltványa, mellyel bejelentette menekülését Bordeauxba:

„Franciák! Több hét óta elkeseredett harcok teszik próbára hősiességeink és az ellenséges hadsereg erejét. Katonáink vitézsége több ponton jelentős sikereket ért el. De a német haderőknek északon való előretörése visszavonulásra kényszerített bennünket. Ez a helyzet fájdalmas elhatározásra kényszeríti a köztársaság elnökét és a kormányt.

Az angol megerősítő csapatok partra szállnak Calaisban, ahonnan részletekben Vonulnak a francia—német harctérre

A közhatalom tényezőinek kötelességük ideiglenesen Párizsból eltávoznuk, hogy a nemzet javát szolgálhassák. A francia hadsereg kiváló főparancsnoka azonban, vitézségtől és lelkesedéstől áthatva, meg fogja védeni a fővárost és hazafias lakosságát az ellenség benyomulása ellen. Ám a háborút tovább kell folytatni egyidejűleg az ország többi részén is. Békekötés és megállás, halogatás és gyöngeség nélkül folytatjuk tehát a szent harcot a nemzet becsületéért és a megsértett jog helyreállításáért.

Egyetlen hadseregünk se bomlott föl. Ha egyik-másik igen jelentős vereséget szenvedett is: a hézagokat haladéktalanul pótoltuk a tartalékokból, a védkötelesek behívása pedig új legénység és energia segélyforrásait nyitja meg. Ellentállani és harcolni! Ez legyen a szövetséges angol, orosz, belga és francia hadsereg jelszava. Ellenállani és harcolni: amíg az angolok segítenek a tengeren, hogy elzárjuk ellenségeink érintkezését a többi világgal. Ellenállani és harcolni: amíg az oroszok állandóan előnyomulnak, hogy megadják a német birodalom szívének a kegyelemdőfést.

A köztársaság kormányának főadata, hogy vezesse ezt a makacs ellentállást. A franciák mindenütt fegyvert ragadnak függetlenségük védelmére. A kormánynak azonban meg kell tartania akciószabadságát, hogy ezt a borzasztó harcot teljes erejével és a leghathatósabban támogassa. A kormány tehát, a katonai hatóságok kérésére, áteszi székhelyét ez idő szerint az ország egy másik pontjára, ahol állandó kontaktusban maradhat az egész országgal. Fölszólítja egyúttal a parlament tagjait: ne maradjanak távol tőle, hogy ily módon az ellenség előtt a kormánnyal és a többi tényezővel együtt a nemzeti egység szövetségét dokumentálják.

A kormány, mielőtt elhagyja Párizst, minden rendelkezésére álló eszközzel gondoskodik a város és várgyűrűjének védelméről. A kormány meg van győződve, hogy fölösleges Párizs város csodálatraméltó lakosságát nyugalomra, higgadságra és hidegvérűsége figyelmeztetni. A lakosság napról-napra tanujelét adja annak, hogy főadata magaslatán áll. Franciák! Legyünk mindnyájan méltók e tragikus viszonyokhoz. Végül mégis mi fogunk győzni! Győzelmet fogunk aratni fáradhatatlan akarattal, ellenállással és kitartással. Egy nemzet, amely nem akar elpusztulni és amely csak azért, hogy éljen, sem szenvedéstől, sem áldozattól nem riad vissza: biztosan győzni fog! . . .”

Szeptember 3-án hagyta el Poincaré elnök és a francia kormány Párizst és a biztonságosabb Bordeaux várost választották Franciaország ideiglenes fővárosául.

Ostromállapot! . .

A következő napon Galliéni tábornok, Párizs katonai kormányzója kiáltványt intézett Párizs lakosságához és katonáihoz és többek között a következőket mondotta:

„M megbízást kaptam, hogy Párizst megvédjem a német betörés ellen. Ennek a megbízatásnak a végsőikig meg fogok felelni.”

Párizs ekkor már javában készült az ostromra. A francia főváros körül 30 kilométernyi körzetben kilakoltatták a lakókat és lerombolták az épületeket. Ezek helyére lövészárkokat húztak az ostromra készülő katonák.

Amily mértékben lelkesítették a harctéri sikerek Németország és a monarchia népét, épp oly mértékben csüggedtek el a franciák a folytonos vereségek hírére. A párizsi arisztokraták automobilon menekültek Bordeauxba és Toulouseba s velük egyidejűleg árasztották el az

országutakat az északi département-okból menekülő polgárok is, akik Párizson keresztül igyekeztek az ország déli részei felé. Miután Párizsban ételhez-italhoz jutottak, folytatták a futást a bizonytalan cél felé; de ez a rendkívüli emberözönlés csakhamar élelmiszerszükséget okozott. Az árakat fölverték, de még így se lehetett megakadályozni, hogy az üzletek ki ne fogyjanak az élelmiszerekből. A vendéglőkben csakhamar háromszorosra emelkedtek az árak, de azért a legnagyobb párizsi üzletekben se igen lehetett már valamit kapni.

Érdekes képünk a francia főhadiszállás életéből mutat he egy jeleneit. Poincaré köztársasági elnök beszéd kíséretében adja át a kitüntetést Joffre fővezérnek. A jobboldalon áll Joffre, a francia haderő parancsnoka. Baloldalt a szónokló alak Poincaré, mellette Viviani miniszterelnök

Abbahagyták már a németek kigúnyolását, nem bizakodtak többé az angolok segítségével és az oroszok győzelmeiben, csak egyre szorongva tekintettek fölfelé, hogy mikor jelennek meg a német repülőgépek és Zeppelinek a szerencsétlen város fölött.

Német „Tanbék“ Párizs fölött

Mert a párizsi köznép voltaképpen csak a város fölött keringő német repülőgépekről értesült először a hazáját fenyegető katasztrófáról. A francia kormány ugyanis leplezte és szépítgette a francia hadsereg sorozatos vereségeit; a párizsi nép még valahol a belga határ körül sejtette a félelmetes német csapatokat, amikor ezek már, a saint-quentini öldöklő csata után, szilaj lendülettel törtek előre Párizs felé. Sőt a párizsiak még az első német repülőgépeket is francia gépmadaraknak tartották, mindaddig míg lezuhant az első bomba, mely az újsághírek szerint egy nyomdát ért. Aztán jött a második, mely egy pékműhely előtt robbant föl és a harmadik, mely a Recolette uccában esett le ... A nép eleinte azt hitte, hogy gázrobbanás történt és nagy csapatokban tódult oda, de csakhamar megjelent a rendőrség meg a tűzoltóság és nyomban elzárták a robbanás helyét. Közben azonban a repülőgép másutt harmadfélméteres német nemzetiszínű szalagokkal díszített, apró homokzsákokat dobott le és ezeken a következő francia nyelvű üzenet volt:

„A német hadsereg Párizs kapui előtt áll; nincs más hátra, mint-hogy megadjátok magatokat!...”

Most már nem lehetett tovább titkolni a rossz hírt; mélyen bele-vágódott ez a lelkekbe s a nép tompa félelemmel rettegett a német repülő-gépektől. Ezek nem is sokáig vártak magukra s megint több bombát dobtak le, amelyek részben jelentékeny károkat okoztak, például a Saint-Lazare- és az Északi-pályaudvaron, továbbá az elektromos köz-pontban. Hiába lövöldöztek a német repülőgépekre s hiába állítottak „csatarendbe” egész csomó, golyószórával ellátott, páncélos aeroplánt a buc-i és villacoublay-i repülőtereken; a német repülőgépek továbbra is megjelentek Párizs fölött s végül már mindennaposak lettek déli 12 és 2 óra közt.

„Színpadi hatású látvány volt — írja szeptember 2-ról egy szem-tanú — s félórán keresztül tartotta lázas izgatottságban a párizsi népet. Éppen az irodámban voltam, mikor negyedhétkor hirtelen heves puska-ro-pogást hallottam. Kimentem az erkélyre és láttam, hogy minden ablakból, meg az uccáról is, kíváncsi szemek tekintenek fölfelé. Az ég

csodálatosan tiszta volt: s a magasban, mint valami sólyom, lebegett a „Taube“, egy német repülőgép, mely észak felől közeledett. Mert, noha galamb“ a neve, távolról nézve mégis inkább egy prédára leső, óriási sólyomhoz hasonlít, meggörbült szárnyaival és legyezőforma farkával.

Égő Párizs. Német repülőgépek bombázzák a várost

Lassan keringett a gépmadár a város fölött, mely a géprepülés bölcsője volt; lassan keringett fölötte, mintha csak kötekedni akarna vele. Messzelátóval jól lehetett látni a repülőgép minden mozdulatát, sőt a két szárnyáról lecsüngő hosszú lobogót is, mely a német színeket mutatta.

Most ért a kíváncsiakkal zsúfolásig megtelt Opera-térre s ekkor a gépj) csak 1000 méter magasan járt a város fölött. Megfordult a Szajna felé; de hirtelen, mintha veszélyt vett volna észre, gyors körözéssel fölemelkedett 2000 méter magasra és irányt változtatva hasította a levegőt északnyugat felé. Így került a börze-negyed fölé, majd átvágott a körutakon s az Északi-pályaudvar felé tartott. Ekkor függőlegesen állt a fejünk fölött. . . Közben egyre ropogtak a fegyverek; a házak

French John angol tábornok (x) egy francia tábornokkal beszélget

tetejére kirendelt örök mind lövöldöztek, sőt mintha a géppuskák kattogó csörgését is hallottam volna. Két angol katona, aki csöndesen sétált az uccán, hirtelen lekapja válláról a puskát és szintén rálő az ellenséges repülőgépre. A tömeg megtapsolja őket, mintha el is találták volna a gépmadarat s az angolok tovább lövöldöznek. Több száz lövést pazaroltak a repülőgépre, mely azonban sértetlenül keringett tovább, mintha nagyon jól ki akarná szemelni, hogy hol kezdje a támadást. És az uccákon, tereken mindenütt nagy csoportokban ácsorgott a nép, összegugva a fejét vagy kificamítva a nyakát, hogy követhesse a gépmadár repülését. Oly sűrű tömegben álltak együtt, hogyha a német

aviatikus ledob közéjük egy bombát, valóságos vérfürdő támadt volna az uccán.”

A hivatalos tényezők is félték a megismétlődő Zeppelin-támadásoktól. A Louvre műkincseit acél-szekrényekbe zárták és ugyanígy helyezték biztonságba a Miloi Vénusz szobrát és Lionardo da Vinci világhírű Giocondá-ját. A Louvre egész tetejét homokzsákokkal borították be.

F.s aki csak tehetett, menekült a Szajna parti fővárosból, a világ fővárosából, ahol szorongó, csüggedt érzésekkel értesültek az újabb és újabb német sikerekről. . .

Reims elfoglalása; — Maubeuge ostroma

Mert a németek nem állottak meg. A sikerekkel nem teltek be. Fáradhatatlanul törtek nagy céljuk felé.

Szeptember 4-én a német, sereg bevonult Reimsbe. A francia védősereg feladta ezt a fontos várost is. Kardcsapás nélkül foglalták el a német huszárak az ősrégi várost.

Egy kapitány, három tiszttel, két altiszttel és hét közlegénnyel vállalkozott arra, hogy kikutatja: van-e Reimsben ellenség vagy nincs. Hat kilométernyi erdei út után este 9 órakor ért a maroknyi őrző Reims város területére. A kíváncsiakkal telt uccán át a városháza elé vonult, ahol a polgármesternek kijelentette, hogy Reims immár német kézben van és a polgármester, mint tús, felelős a német csapatok biztonságáért. Egy hadnagyot visszaküldték, hogy tegyen jelentést az ellenség kivonulásáról. A többiek reggel öt óráig maradtak Reimsban, ahová délután egy dandár élén víg zeneszóval vonultak be a németek. Mivel pedig Reims mindig fontos középpontja volt a francia katonai aviatikának, a bevonuló németek zsákmányul ejtették a franciák repülőgépraktárát, amelyben 10 kétfedelű és 20 egyfedelű, teljesen kész és használható repülőgép állott.

Közben a németek egyre jobban kihasználták sorozatos győzelmük előnyeit. Már szeptember 6-án elfoglalták Maubeuge várának két erődjét, két. nappal később pedig az egész várat elfoglalták. Több mint 40 ezer foglyot ejtettek és 400 ágyút zsákmányoltak.

Mindössze nyolc napig lőtték Franciaországnak ezt az egyik legerősebb határerődjét, amelyről pedig katonai szakértők azt állították, hogy legalább is két hónapig föl fogja tartóztatni előnyomulásában a német hadsereget.

Maubeuge fölötte fontos stratégiai pont, mert itt futnak össze a Brüsszel párizsi és lütlich-párizsi vasútvonalak. Ennek megfelelően

Pompás lakoma burgonyából. A németek Pieiins előtt

A szász király találkozása a német trónörökossal francia területen, a trónörökös főhadiszállásán

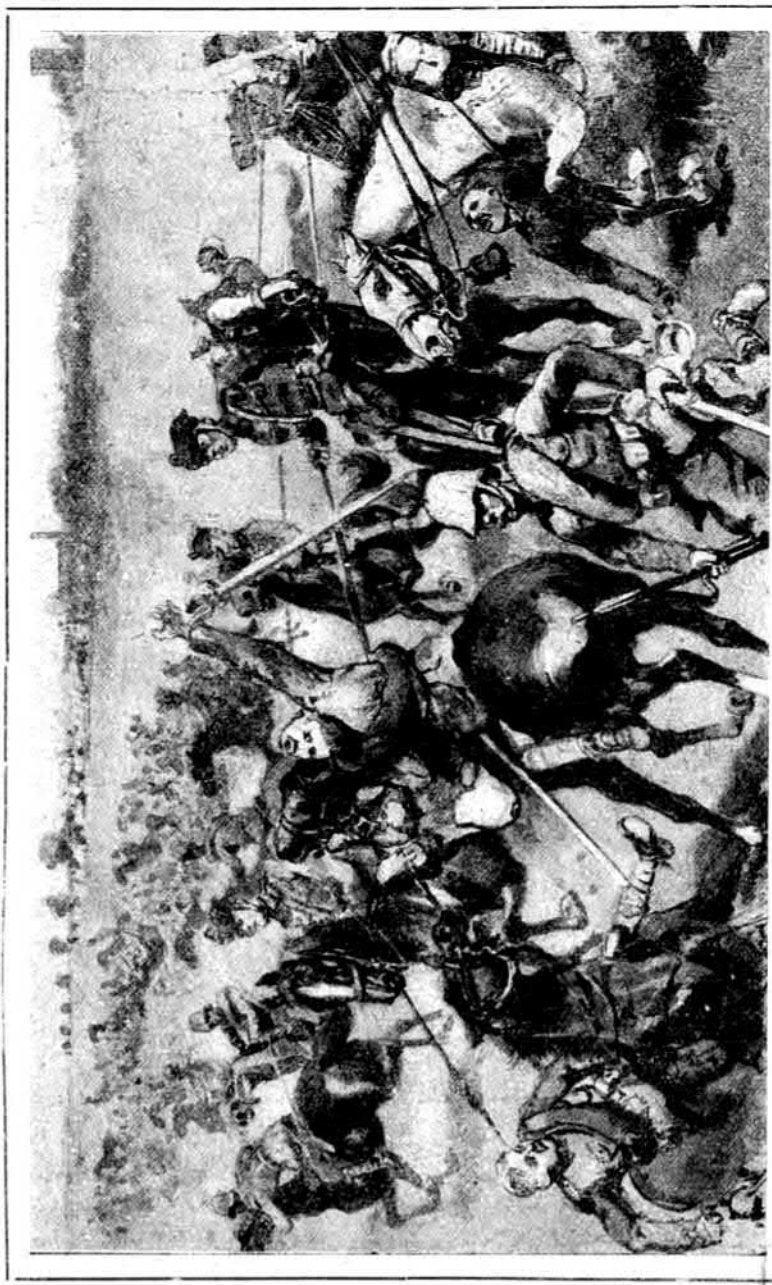
a franciák nagyon is megerősítették, sőt egyenesen bázisává tették egy közös operációnak, amelyben az angolok is résztvettek volna, mint ahogy ezt a párizsi „Gil Blas” 1913 február 25-iki száma elárulta. Eszerint: „A keleti határszél katonai köreiben beszélnek, hogy Maubeuge várát, mely az északkeleti francia határtól nem messze, a kőin—párizsi vasútvonal mellett fekszik, pár hét óta nagyobb mennyiségű angol lőszerrel látták el. Maubeuge vára katonai szempontból óriási jelentőségű. A francia vezérkar hadterve ezt a helyet jelöli ki azoknak a szövetséges csapatoknak a találkozási pontjául, amelyeknek parancsnoka French angol tábornok lesz. Joffre francia generalisszimusz fővezérlete alatt. Mivel azonban az angol ágyúk kalibere nem egyezik a franciákéval, a két állam kormánya megegyezett abban, hogy már béke idején fölhalmozzák francia területen azokat a lövészertömegeket, melyekre az angol tüzérségnek háború esetén szüksége lehet. .

Nagy angol vereség Maucugenél

A második német hadsereg, melyet Kluck tábornok vezetett, augusztus 27-ikén vonult el kétoldalt Maubeuge mellett, amelynek megszállására külön, megfelelő haderőt hagyott hátra. Ezt megelőzőleg azonban heves harcok folytak a hatalmas vár környékén, mert az angolok valóban Maubeuge környékén igyekeztek egyesülni a bandákkal. Miután ugyanis az angol segítő hadsereg — mintegy 120.000 ember — augusztusban Dünkirchenben, Boulogne-sur-Mer-ben és Calaisban partra szállt, a 2-ik lovasbrigádöt előküldték, hogy keresse az érintkezést a német hadsereggel.

Az angol lovasbrigád augusztus 22-ikén lépte át a belga hadsereg és abban a hitben, hogy a német hadsereg Lüttich bevétele után csakis Narnur felé nyomulhat: szintén arra vette, az útját, hogy földérintse a német csapatok helyzetét, számát és céljait. A német hadsereg azonban egész lovashadtestet küldött előre Marwitz tábornok vezetése alatt északnyugat felé, hogy a Párizs irányában menetelő hadsereg jobbszárnyát fedezze, legkivált az angolok ellen, akiknek kihajózását ugyan még nem tudták, de már várták. Ezt a lovashadtestet megfelelő számú tüzérség és néhány vadászászlóalj kísérte: s ezekkel a csapatokkal találkoztak először az angolok.

Amidőn ugyanis a lovasbrigád augusztus 23-ikán hajnali 4 órakor csaknem teljesen sík és áttekinthető területre érkezett Thulin helység közelében, a szemközt fekvő magaslatokról heves ágyútűz köszöntötte.

Az angol lovasbrigád pusztítása Maubeuge-nél

A brigád parancsnoka mindenekelőtt fődött állásba vitte csapatait, hogy tájékozódják az ellenség haderejéről és a terepről. Úgy tetszett neki, hogy csak gyöngye gyalogság fedezi a tüzérséget, melyet a brigádtól magas füvel benőtt, egyes apró árkoktól átszelt rét választ el.

Főlharsant a kürtszó, mely rohamra vitte az angol iándsásókat

A parancsnok nyomban elhatározta, hogy attakkal foglalja el a tüzérség pozícióját s hogy mind a három ezred résztvesz qbben a rohamban, melyre kitűnőnek kínálkozott a terep.

Tíz óra tájban indult attakra a brigád — elől a iándsásók, kétoldalt a huszárok és dragonyosok — dalolva és tréfálkozva, mit se törődve azzal a pár emberrel, akit az ellenséges ágyútűz itt-ott kivetett a nyergéből.

Ekkor hirtelen főiharsantakaz angol kürtök és villámgyorsan bontakoztak ki az oszlopban ügető lovasok és mint a gátjain áttörő vízórát, úgy öntötte el a síkságot a galoppban nyargaló lovasság hulláma: s ez a hosszú, egymásba olvadó tömeg vad örömrivalgással rohant a németek felé.

Szinte nyelték a távolságot a lovak s a félelmetes attak már szinte, az ellenség nyakán volt — és ez az ellenség még mindig nem adott sortüzet!

— „Lassan löni!” — ez volt a parancs és a bágyadt tüzelés alig egy-két embert sodort ki a nyergéből, míg a többiek reménységgel nyargallak előre. Legelői járt a 9-es lancier-ezred: csupa fiatal, daliás és

elegáns legény, akik egymást biztatva, megeresztett kantárszárral rohan-
tak a biztosnak vélt győzelemre.

„Félelmetes, idegsorvasztó percek voltak ezek, — írja a csatának egyik résztvevője — az angolok alig voltak már 500 méternyire és nekünk még mindig nem volt szabad lőnünk! Már szinte éreztük, hogyan remeg alattunk a föld a rohanó paripák patáitól s úgy látszott, hogy a vágató roham mingyárt elér bennünket, mikor egyszerre csak fölhangzott az érdes vezényszó:

— Geschülze ausfeuern!

— Tizenkét ágyú torka bömbölve okádott halált az előretörő lancier-ezredre, amely megingott ugyan egy pillanatra, de nem állt meg. Vagy ötven lovas kibukott a nyeregből, de a többi csak annál szilajabban vágatott: hiszen előbb kellett lecsapniuk ránk, mint még újra tölteni, hetnénk! . . . És úgy látszott, hogy a második lövéssel valóban elkésünk mert mi az a kétszáz méter, amennyire még tőlünk vannak az angolok? ... A rémesen horkoló paripák vad ágaskodása, a harci vágtyól kipirult arcok és villogó szemek, a hosszú lándzsák riasztó acélfala hajmeresztő káoszban forrt össze és kavargóit előttünk, úgyhogy önkéntelenül az ágyúk, a lafetták és a szerkocsik mögé ugrottunk s mivel újra tölteni már nem lehetett, legalább puskával akartuk védeni magunkat, ameddig lehet.

Ameddig lehet! . . . Mintha lehetne megállani a forgósél előtt, mely koronástól tépi ki a százados faóriásokat és mindent letarolva rohan végig a síkon! . . . Valameddig csak élek, sohase felejttem ezt a szörnyű percet, melyben színről-színre láttam a legirtózatosabb halált. Viharként éreztem ereimben a vér rohanását, a halántékom úgy lüktetett, mintha kalapáccsal verték volna és kidülledt szemekkel vettem célba a legelői nyargaló fiatal hadnagyot, de a puskám durranását már nem hallottam . . .

Mert ebben a pillanatban iszonyú pukkanás rázta meg a levegőt s ami most következett, azt szinte leírni sem lehet. A domb alján, a bokrok közül, húsz gépfegyver ontotta gyilkos golyózaporát a brit lovaságra. Százötven lépésnyire vártuk meg a lovasbrigád rohamát s az utolsó, válságos pillanatban szabadítottuk rá az orvul leselkedő halált.

Az eredmény irtózatos volt.

A brigádnak csaknem a fele elhullott s a többiek most két részre szakadtak; a kisebbik rész jobbra kanyarodva menekült, de a lovasok sűrűn hullottak az utánuk bocsátott golyózaporban. A nagyobbik rész szilaj elszántsággal folytatta a rohamot, de csak néhány lépésnyire köze-

Maubeuge egyik zavó erődítménye: az első 12-e. bombázó csapatok által : a bojtos sápkájú katonák századosai szolgálatra. D. 1900. évi. 10. szám.

ledhetett, mert 50 lépésnyire a gépfegyverek előtt drótsövények voltak felállítva a magas fűben s mikor az angolok odáig értek, az elbotlott lovokról lebukó lándzsások mind fogságba kerültek, ha ugyan a gépfegyverek már előbb meg nem ölték őket . .

A csapda, melyet a németek fölállítottak, nagyszerűen bevall: az angolok csukott szemmel rohanlak bele, és megsemmisítő vereséget szenvedtek. Amidőn a szétvert angol brigád Rusmes helységben ismét gyülekezett és frontba állt: a 0-es láncier-ezredből csak 10 ember jelentkezett; a többi elesett vagy fogságba került.

A diadalmas ostrom

Csak most fogtak hozzá a németek Maubeuge teljes körülzárásához, ami augusztus 27-ikén kezdődött. A második német hadseregnek egy kisebb része — nem is egészen egy hadosztály — zárta körül Maubeuge várát, melyet, hat erőd és hét közbevelet, sáncvonalakkal is megerősített védőműveldelezett.

Sokkal erősebb vár volt Maubeuge, mint akár Lültich, akár Namur; mert Maubeuge-nél a közbevetell védőműveket, sőt az egész sáncvonalal is meg kellett semmisíteni, mielőtt az ostromló sereg rokkamra gondolhatott.

Négy oldalról támadták a németek a modern erődökkel és páncél tornyokkal védett várat, de a főostrom északról kezdődött s innen indult meg az ágyúharc is. A vártüzérség kezdetben 8— 16 kilo-

A 12-os ostrommozsarak és az osztrák-magyar motoros ütegek rettenetes Itatása Maubeuge erődítéseiben. A szétlőtt páncéltornyok és belőialak romjai

méternyire állította föl nehéz ostromágyúit a külső crődvoiiial előtt s leginkább 21 cm.-es mozsarakkal, messzehordó tábori és gyorstüzelő ütegekkel lőtte az erődöket mindaddig, míg megérkeztek a 42 cm.-es mozsarak és a magyar-osztrák tüzérség két motoros mozsárütege (a 30 és felesek), melyek rövidesen el is döntötték Maubeuge sorsát.

Miután a tüzérség egymásután rombalőtte az erődöket, elnémította a páncélos tornyok ütegeit és szétrobbantotta a közbevetett védőműveket is, sorra kerültek a sáncvonalak, melyekkel rövid fél nap alatt végeztek a félelmetes mozsarak.

A maubeugei Fort des Sart romjai a hatodik 42 centiméteres bomba becsapása után. Be tón és páncéltorony pozdorjává törve omlott össze

Szeptember 7-ikén végig úgy romba volt lőve Maubeuge külső erődvonala, hogy délből rohamra indulhatott a német sereg. Ekkor a franciák még egyszer összeszedték magukat s a végső kétségbeesés mindenre elszánt erőfeszítésével még egy utolsó kísérletet tettek a német sereg visszaszorítására. Ez az összecsapás irtózatossá volt: az első szuronyroham, amelyben ember ember ellen

küzdve, kézitusára ment a két sereg . . .

Délután négy óra tájban fehér lobogóval és automobilon jött ki a várból egy francia tiszt s a német sereg főparancsnokától azt kérdezte, hajlandó lenne-e bizonyos föltételek mellett birtokba venni a várat? . . . A német parancsnok mérgesen csapott az asztalra:

— Micsoda föltételek? Ha esti hat óráig nem adja meg magát a város, egyenlővé teszem a földdel!

A francia tiszt csüggedten ment vissza a várba, a német főparancs-

nok pedig, mivel hat óráig semmi újabb értesítést nem kapott, szavának állt és lövetni kezdte a várost. . . De alig dördült el az első ágyúlövés, ismét ki robobott a városból az automobil a fehér lobogóval s a parlamentaire ezúttal már levélben hozta a várparancsnok ajánlatát, hogy kegyelemre földadja a várost. A német parancsnok, miután elolvasta a levelet, csak annyit mondott kurzán: — „Tüzet szüntess!” — és ezzel Maubeuge német kézre került.

Másnap, szeptember 8-án, vették át a németek a várat: 40.000

A diadalmas ostrom után a bevonuló német sereg pihenőt tart Maubeuge-ben

embert 4 tábornokkal ejtettek foglyul s délután félháromtól este kilencig tartott a francia csapatok kivonulása. Maguk a németek is szemmel láthatóan megdöbbenek a foglyoknak nem várt, aránytalanul nagy számától, mert nem tudták, hogy a Mons és Valenciennes közt szétvert francia csapatok egy része Maubeuge várába menekült.

A német győzelmeknek ez a csaknem szakadatlan sorozata mindenekelőtt azt bizonyította, hogy a franciák nem voltak kellőképpen fölkészülve a háborúra és ennek folytán a németek vehemens támadásai

úgy meglepték őket, hogy eredeti haditervüket — az offenzívát — többé már végre nem hajthatták, sőt egyelőre még a defenzívájuk se volt egységes és tervszerű. A francia csapatok új átcsoportosítására és ennek megfelelően új, defenzív-haditervre volt tehát szükség, hogy feltartóztassák Párizs felé nyomulásában a diadalmas német hadsereget és ezt a haditervet Joffre dolgozta ki és hajtotta végre, de már nem ellenséges földön, hanem francia területen. Most már nem „Berlin felé”, hanem „Párizs elé” volt a stratégiai jelszó s az angol és orosz segítségben csalódott franciák nem álmodoztak többé Berlin ostromáról, hanem minden erejüket megfeszítették, hogy — a német csapatok visszaszorításával — megakadályozzák, elhárítsák és késleltessék Párizs ostromát.

A világháború második nagy csatája

A marneparti sorsdöntő csata

A Saint-Quentin és Maas-folyam közötti fronton látszólag előntő vereség érte augusztus utolsó napjaiban a francia és angol sereget.

A Marne melletti nagy csatából. Heteken át állottak itt kegyetlen harcban óriási francia és német seregek. Itteni képünk a marnevidéki francia táborból ábrázol ágyűlleget, valamint egy felderítő szolgálatra induló francia repülőgépet

A francia hadsereg és a front nyugati szárnyán az angol hadsereg gyors tempóban vonult vissza Párizs alá.

A német sereg rohanva zúdult a visszavonuló ellenséges seregek után. Utolérni és megsemmisíteni a menekülőket! — ez volt a német hadvezetőség célja.

De nem lehetett a franciákat és angolokat újabb megállásra, újabb ütközetre bírni.

A német lovasság valósággal robogott előre. A második hadosztály lovasai puskalövésnyi távolságra megközelítették már Párizs védő erődeit, magát a francia fővárost pedig 30 kilométernyire! Ekkor tört ki az igazi pánik Párizsban. A francia hadvezetőséget elárasztották szemrehányásokkal, hogy miért engedte az ellenséget Párizs alá, miért nem védte körömszakadtáig a francia föld minden talpalatnyi helyét?

A francia-angol haderők főparancsnokságát ekkor már Joffre francia tábornok vette át.

Joffre, aki megmentője lett Párizsnak, hallgatott. Nem válaszolt a támadásokra, a szemrehányásokra, hanem dolgozott. . . Már augusztus 25-től kezdve tervszerűen vonta vissza a francia és angol csapatokat és minden törekvése arra irányult, hogy minél több harc képes csapatot tudjon Párizs alatt összpontosítani. Ma már tisztán lehet látni a francia generalissimus sok áldozatot követelő, de katonailag kitűnő stratégiáját. Franciaország jelentős területét adta fel Joffre tábornok, hogy gyors visszavonulással meg tudja menteni a francia-angol sereg egységes frontját. Joffre tábornok alapelve az ellentámadás („retour offensiv”) volt, amelybe — szerinte — a francia-angol seregnek akkor kell átmenni, amikor a gyors iramtól kimerült német seregek a pihent, friss csapatok támadásainak nem tudnak ellenállni.

Majd meglátjuk, hogy vált be Joffre tábornok taktikája. Előbb azonban nézzük meg, ki volt ez a francia hadvezér? Ki volt ez a „sors embere”, aki meg tudta állítani a végzetet, mint ahogyan Hindenburg is a tannenbergi csatában egyenesen a végzetet állította meg.

A francia „Hindenburg“

Franciaország számára nem a háború fedezte fel Joffre tábornokot. A 62 éves Joffre tábornok képességeit igen jól ismerték már a háború előtt is a francia és angol katonai körök. Eredetileg mérnök-tiszt volt Joffre és a legkitűnőbb matematikusok közé számították. A háború kitörésekor a nagy francia vezérkarnak volt tagja Joffre, aki résztvett a nagy haditanács ülésein is. Egyébként pedig a párizsi hadügyminisztériumban a hadsereg technikai osztálynak volt a főnöke. Mégis mindenki természetesnek találta, hogy a francia sereg fővezerségét erre a „technikus-matematikus”-ra bízták, akit katonai körökben állandóan a legnagyobb katonai zseninek tartottak. Egyszerű, kedves, közvetlen ember volt ez a francia fővezér. A Marne-parti csata és Párizs felszabadítása után egyik alvezére így szólott hozzá:

— Tábornok úr, ön a világtörténelem: egyik legnagyobb diadalát aratta. Nem is hiszem, hogy van még valami kívánni valója.

— Van bizony kívánni valóm — válaszolta a diadalmas fővezér,
— szeretnék mielőbb nyugalomba vonulni az én pireneusi szülőfalumba.

Joffre, a francia fővezér, az általános offenzíva elrendelése előtt bejárja a frontot és mindenütt szemlét tart a csapatok fölött

Joffre tábornok egyik legnagyobb érdeme az volt, hogy mindig meg tudta őrizni hidegvérét. Amikor átvette a főparancsnokságot, az összes tábornokokat leváltotta, mért elégtelen volt velük. Foch, Sarraill, Dubail és Maunoury tábornokokat tette serege vezéreivé, akiknek

Francia tábornokok a fronton. A képünkön látható három tábornok közül a középső: Maunoury hadseregparancsnok kitüntette magát a marne menti csatákban

képességeit ismerte. Amikor egymást érték a német diadalok és a francia seregeknek hátrálniuk kellett, nyugodtan rendelte el a leggyorsabb visszavonulást az egész fronton. Nem törődött a közhangulattal, nem olvasott ujságot, hanem — gyűjtötte a harcra kész csapatokat. Nem törődött környezete sürgetéseivel sem, nem törődött az-
zal, hogy „Cunctator”-nak, késlekedőnek kezdték nevezni. Ment a maga feje után . . . akárcsak Hindenburg a Mazuri tavak vidékén.

Mialatt a németek már több helyen átlépték a Marne-folyamot és úgy látszott, hogy Párizs menthetetlen, Joffre két új hadsereget állított fel: egyet Foch, egyet Maunoury tábornok vezérelte alatt.

Szeptember 5-én este már egységes erős frontot alakított nyolc hadseregből, melynek balszárnya Párizsra; jobbszárnya pedig a keleti határ felé a Meuse-folyamra támaszkodott. Joffre ezenkívül rendkívüli erősítéseket is küldött a front balszárnyára, Párizs alá, hogy itt nagy túlerőben legyen serege és a németek jobbszárnyát nyugodtan támadhassa meg.

És szeptember 5-én este Joffre kiadta a parancsot a másnap megindítandó támadásra. Kiadta az írásbeli parancsot tábornokainak és French angol fővezérnek, kinek csapatai felelt is ő rendelkezett és azután azt mondta:

—Elérkezett a pillanat. Az egész hadseregnek támadásra kell indulni, kerüljön, amibe kerül. Inkább itt kell mindnyájunknak elpusztulni, minthogy még hátrább vonuljunk!

Megindul a nagy csata

Ugyanekkor a német legfőbb hadvezetőség azt az utasítást adta ki:

—Az ellenséggel le kell számolni! Az egész nyugati fronton újabb támadásba kell átmenni. Nem szabad időt hagyni, hogy a franciák összeszedjék magukat!

Pedig már Kluck tábornok jelezte, hogy Párizs alatt megerősödött a francia-angol sereg. Szeptember 5-én ugyanis a Párizs felé előretörő Kluck-sereg néhány ezrede az Qurcq közelében megütközött a francia Maunoury-sereg első hadoszlopával és ebben az összeütközésben már kiderült, hogy a franciák balszárnyukon nagy erősítéseket kaptak. Az I. német hadseregnél rögtön tudták, mit jelent az, hogy a franciák erősítéseket kaptak: a megállást, az ellenállást, sőt esetleg a támadást!

Holott a német front, amely állandóan mozgásban volt, nem alakult ki még egységes vonallá. A német harcfrontban jókora kitöltetlen rések voltak, ami komoly támadás esetén katasztrofális eredményekre vezethetett.

Kluck az első pillanatban megérezte a szörnyű veszedelmet. Intézkedett is a maga vonalán, hogy a front hézagait tartalék-csapatok töltsék ki és serege zömével még az éjszaka folyamán Meaux mögé vonult.

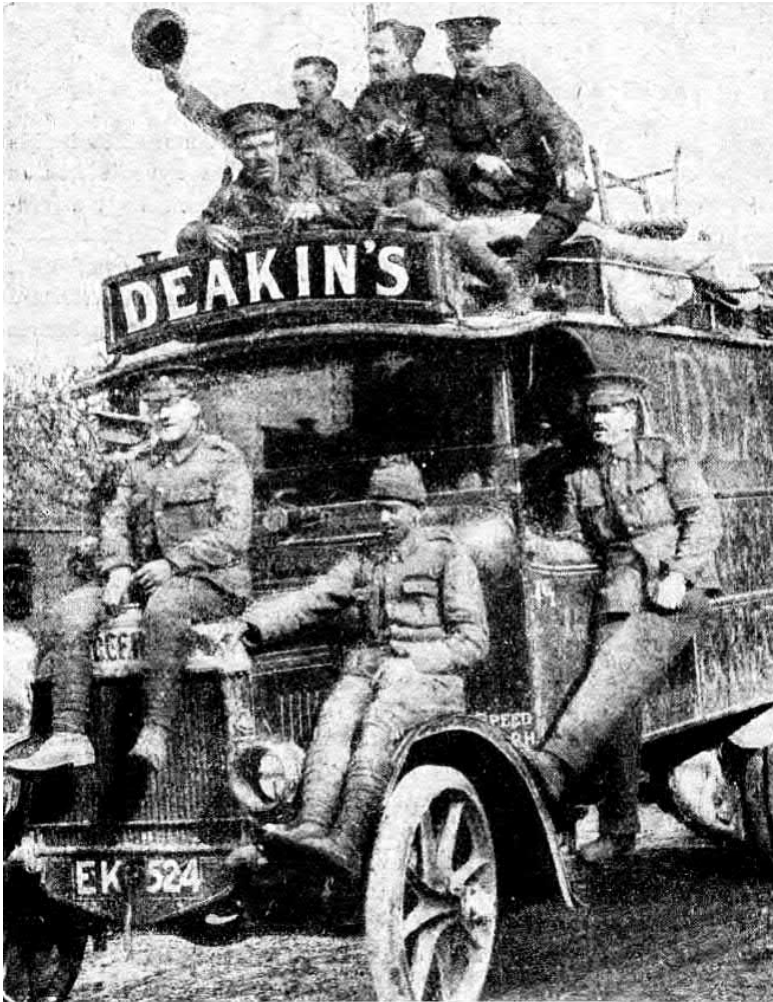
Másnap, szeptember 7-én reggel a francia sereg megkezdte a támadást: megindult a Marne-parti nagy ütközet.

A támadás Párizs előtt, Meauxnál indult meg, ahol Kluck tábornok érezte, hogy valaminek történnie kell. Maunoury serege támadott itt rettenetes nagy erővel, de az egész frontvonalon is majdnem hasonló, hirtelen lendülettel mentek át ellentámadásba a francia és angol csapatok.

Már az első napon sikereket ért el Joffre. Kluck tábornok kénytelen volt csapatait visszavonni a Marne északi partjára és a jobbszárnyon is a Maas északi partjára kellett visszahúzódnuk a német csapatoknak.

A német előretörés már az első napon megakadt.

A csata második napján is leghevesebben tombolt a harc a Párizs előtti fronton, ahol Sarrail és Franchet d'Esperay tábornokok seregei igyekeztek, a német Kluck serégét átkarolni és két tűz közé szorítani. Itt rendkívül nehéz volt a németek helyzete. A szüntelen előretörésben

Az angolok ilyen autókon vitték a municiót Párizsból a Marne-frontra

kifáradt, legyengült német csapatok, amelyek még muníció hiányban is szenvedtek, nem vehették már fel a harcot a frissen előtörő francia és angol, túlerőben lévő seregekkel. A veszélyeztetett frontrész támogatására a nagy frontvonal közepéről, a Bülow hadseregtől kellett erősítést elvonni, ami viszont a német harcvonal középső részét gyengítette el.

A folytonos, rettenetes vészes harcok közepette szeptember 9-én érkezett el a döntő nap.

A német visszavonulás!

A megerősített Kluck-sereg ellentámadásba ment át és a Marne északi oldalán már veszedelmes helyzetbe hozta Maunoury seregét, amikor Galliéni tábornok automobilon vitette Párizsból a veszélyeztetett frontra a tartalékcsoportokat, melyeknek gyors bedobása megmentette a francia sereget a nagy vereségtől. A német csapatoknak hátrább kellett vonulniuk, de ez a visszavonulás megkezdődött az egész Marne fronton, mert a kimerült német seregek nem tudtak a stratégiai is rossz pozíciókban kellő ellenállást kifejteni. Az ántant-csoportok visszafoglalták még aznap Chateau Thierryt és az egész vonalon átlépték a Marne-folyót. A teljes áttörés veszedelme kezdte fenyegetni a német harcvonalat, amelyben nagy rések támadtak és erre való tekintettel a legfőbb német hadvezetőség szeptember 10-én elrendelte, hogy a seregek hagyják abba a csatát és vonuljanak vissza védettebb állásokba. Más megoldás nem kínálkozott a nyugati német hadsereg számára, amely teljesen kifáradt a gyors előnyomulásban, nem kapott elegendő muníciót, és élelmet és amellyel szemben Joffre pihent, gondosan ellátott friss seregei szálltak szembe.

Visszavonultak tehát a német csapatok.

Visszaadták a franciáknak a frontvonalon Meaux-t, da Fértél, Montmirail-t, majd Epermay-t, St-Ménchould-ot, Reims-et. Sőt visszavonultak az Aisne folyó mögé.

kis szeptember 12-én, amikor a visszavonulás befejeződött, a németek erős fronton helyezkedtek el, amely Noyonnál az Oise-folyóra támaszkodott és amely Soissonstól északra az Argonneokon keresztül Verdunig nyúlt.

Párizs felszabadul

Nagyon nehéz eldönteni még ma is a kérdést, német vereség és francia győzelem volt-e a Marne-parti nagy csata?

Annyi bizonyos, hogy Joffrenak sikerült felszabadítania Párizst, sikerült a németeket megállítani, sőt északra erősen visszaszorítani. De ha azt vizsgáljuk, milyen veszteségeket szenvedtek mindkét oldalon, akkor nehéz a döntő szót kimondani.

A német seregek 140 ezer embert vesztek, azonkívül 150 ágyút és 200 gépfegyvert. De nem sokkal kisebb volt az angol-francia seregek véres vesztesége sem, úgyhogy ebből a szempontból nem lehet eldönteni a kérdést.

Joffrenak sikerült a németeket visszavonulásra kényszeríteni, sikerült Párizst felszabadítani, sikerült seregeinek és az egész francia népnek az önbizalmat visszaadni, sikerült nemzete katasztrófáját elhárítani, de nem sikerült az általa előkészített katasztrófabá belevinni a német hadsereget, amely minden kimerültsége mellett is hősiesen harcolt a nyugati front világtörténelmi jelentőségű nagy csatájában a jobbára friss és kipihent és állandóan túlerőben lévő francia és angol seregek ellen.

A németek is megismerték ebben a nagy csatában ellenfeleiket: a francia és angol katonákat és ettől kezdve már nem becsülték le a nyugati ellenfelek erejét és bátorságát.

A Marne-parti csatában kiderült, hogy az angol és francia Szövetség hadak méltó ellenfelei a német és a magyar-osztrák seregeknek.

Kiderült azonban az is, hogy a nagy csata nem hozta meg a döntést, tehát a háborúnak az egyik fél kimerültségével kell befejeződnie, esetleg évek múltán. Úgy is lett.

A német haditerv nem sikerült. Nem tudta legázolni haderejével és gyors felvonulásával Franciaországot. Az elkövetkezendő időben Németország ereje minden ragyogó teljesítménye és hősiessége mellett is — csak fogyhatott, míg az ántánt csak ezután fogott hozzá a háború igazi megszervezéséhez.

Ma azt mondják a katonai szakértők, hogy a világháborút Németország 1914 szeptember 10-én a Marne-parti csatában veszteséggel el.

Ezt ma könnyű mondani.

De a bámulatra méltó német diadalok idején a Marne-parti csata jelentősebb epizódnak tűnt csak fel.

Holott a Sors, a Végzet figyelmeztető jele volt.

Hyen terepen folyt a marneparti nagy esata. A felrobantott hid mutatja a vidék szörnyű pusztulását

Az új német állásban mingyárt megindultak az újabb harcok. A németek már szeptember 17-én ellentámadásba mentek át és Soissons környékén elkeseredett harc indult meg. A németek ekkor már megtörték a szövetséges seregeknek azt az erőfeszítését, amely a német jobbszárny átkarolására indult.

A front megszilárdult.

Az első nagy csata lezajlott a nyugati hadszíntéren. A világtörténelmi jelentőségű, óriási méretű ütközet nem hozta meg a döntést egyik fél javára sem.

A döntés elmaradása toltá ki a világháború befejezését bizonytalan időre.

A marneparti csata leírása

Hogy milyen borzalmas, véres volt ez a Marne-parti nagy csata, azt legjobban illusztrálja Luigi Barzininek, a híres olasz haditudósítónak a cikke, amelyet a csatavonal legizőbb pontjáról, a Párizs előtt tomboló harcról írt személyes tapasztalatai alapján.

„A nagy ütközet az előőrsök csatározásával kezdődött” — hangzott az érdekes tudósítás. — „A harcvonal a Qurq-csatorna festői partján húzódott végig, amelynek csendes vizére fasorok borítottak árnyat.

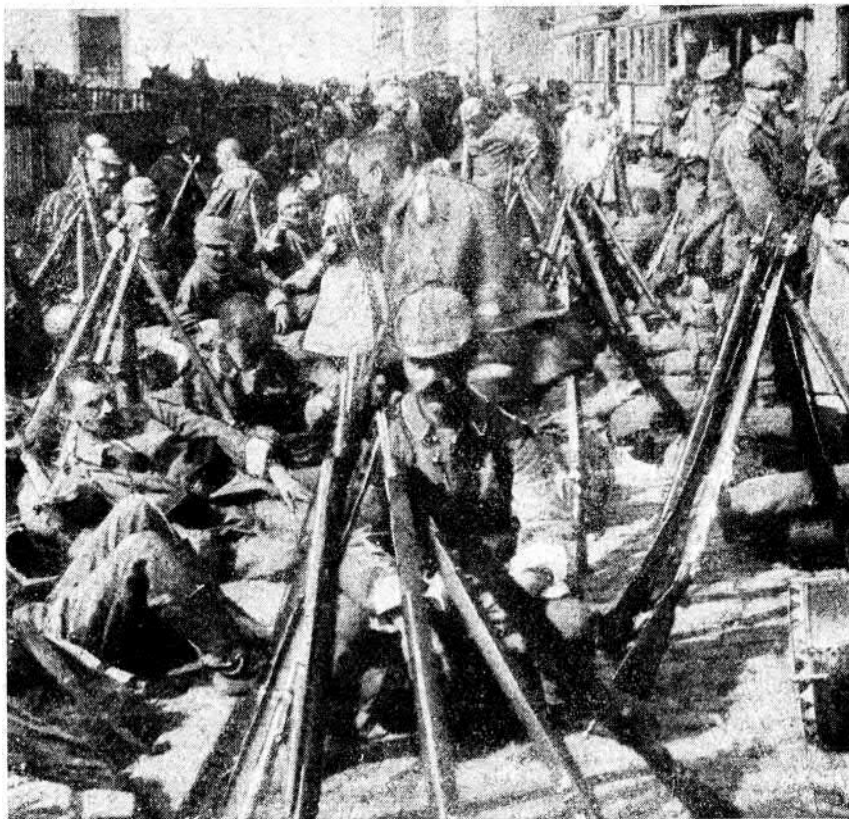
A Mcaux menti országúton, amelynek közelében a leghevesebb harcok zajlottak le, már a kora reggeli órákban megindultak az autók, amelyek a francia és angol sebesülteket vitték a párizsi kórházakba. Az ágyúdörgés pillanatra sem szünetel, a csata mennydörgésszerűen zajlik . . .

A Marne hullámszerűen elhúzódó partján irtózatos méreteket öltött a németek ellenállása. A folyó partját lövészárkokkal szántották fel és az innenső oldalt valósággal elborították a holttestek. Ezek a franciák. Amerre csak pillantunk, mindenütt száz és száz halott ember fekszik. Valamennyien egy irányban nyúlnak ki. A halál az elszánt rohamokban érte utol őket. A felfejlődött raj vonalakban estek el, arcukkal a halálban is előre nézve . . . Ahogy ott fekszenek a halottak, az a legkülönösebb, legeredetibb és a legszomorúbb látvány. Ez a kép a dühös, hatalmas és magával ragadó rohamokról beszél. Egy gondolatban, egy akaratban, egy mozgásban egyesültek valamennyien és így merevítette meg őket a halál.

Legtöbbjük nyitott szájjal fekszik a halotti mezőn. Természetellenes, különös helyzetekben nyúlnak el a földön. Akik először csak

megsebesültek, kényelmes helyre feküdtek le, hogy bevárják a halált. Ezek mintha csak lefeküdtek volna aludni a harcmezeire.

A francia roham hét-nyolcszáz méterrel a német lövészárkok előtt kezdődött. Nem törődve a szörnyű veszteségekkel, vad csatakiáltással

A marneparti csata után visszavonuló német sereg egy része pihenőt tart egy francia városban

rohantak előre a franciák a pokoli tűzben. A német srappellek itt-ott szalmafedelű házakat gyújtottak fel, ezek még a csata után is füstölögnek.

Ha az ember átmegy a folyó másik partjára, ott is a halottakkal találkozik. Ezek a németek. Az itt élénk tároló kép elszánt közelharccokról beszél. Itt ember ember ellen küzdött. Egy csomó német harcos az országút árokszélét használta mellvédnek. És valamennyien ott is maradtak az országút árkában. Magukra maradtak, nem tudtak már

visszavonulni. Előttük három méterrel francia holttestek fekszenek. A roham megsemmisítette őket és keresztül zúdult rajtuk. Az árok halottait szurony járta át. Elhajlott szuronyok, törött puskaagyak a beszédes tanúi a rövid, vad és kétségbeesett harcnak. Első a sorban az altiszt, aki a kis csapatnak vezényelt. Mintha még a halálban is vezényelne ...

A németek csoportosan estek el. Elestettek csoportja maradt vissza egy-egy elesett tiszt körül. A nagy német visszavonulást ilyen kis csoportok biztosították. És hogy hasonlítanak a halottak egymáshoz! Csak az uniformisuk különbözteti meg őket. Franciák, németek egyforrián merevedtek meg a halálban. A fajták különbözőségét letörölte az arcokról a halál. Az elesett ellenségeket bizonyos baj társiságban egyesíti a halál.

Minden elesett németnek ott van kifogástalan rendben a hátán a hátizsákja. Mintha csak halotti parádéra vonultak volna ki. Minden ott van a helyén: a derékszív, a tölténytáska, az oldalfegyver, a sátorlap, az összegöngyölt köpeny. Még csak a rohamsisak sem hiányzik egyik fejről sem. Az elesett is teljesen „előírászerű”. Nem lehet szó arról, hogy itt egy hadsereg felbomlott. A halottak is a rendről, a fegyverről beszélnek.

A német seregek visszavonulását nehéz tűzérésük oltalmazta. Megsemmisítő üldözés itt lehetetlen. A gyalogság zömét, a főseregeket nem lehet utolérni. Hézagok támadtak a német seregben, kisebb csapatokat ártalmatlanná lehetett tenni, de a hadsereg zöme ép égben került ki a rettenetes nagy csata és visszavonulás borzalmaiból.”

Így szabadult fel Párizs.

A kétszeres túlerőben lévő, pihent, friss francia hadsereg visszavetette a német frontot, megállította a villámgyors előrenyomulást.

De még így is jó mélyen benn Franciaország földjén állott a harcvonal, mögötte a meghódított Belgiummal.

A németeknek csüggedésre nem volt okuk.

A nagy német visszavonulás után

Kialakul a nagy nyugati front

A nyugati fronton kezdett az álló-harc kialakulni. A németek a Marne-parti csatát követő visszavonulás után francia földön előre elkészített erős állásba jutottak, ahonnan sikeresen verték vissza az egymásután megismétlődő francia-angol támadásokat.

Így már szeptember 17-én Noyon-nál visszaverték a franciák erős támadását. A következő napokban is tovább folytak a fronton az összeütközések, de döntő eredmény nélkül. Tovább folytatta hát mind a két fél a front meghosszabbítását; a németek azért, hogy elhárítsák jobbszárnyuk megkerülésének a veszedelmét, a franciák pedig azért, hogy ezt a megkerülést végrehajthassák. De, míg a franciáival pz erőltetett menetelések kifárasztották, addig a németek szeptember 26-ika óta ismét offenzívába mentek át. A támadás célpontja Albert volt, a miraumonti híd fölrobbantása után a legfontosabb átkelő-rév az Ancre-folyócskán. A németek hevesen bombázták a várost, melyet a francia gyalogság alig bírt tartani az öldöklő tűzben; elkecseregett harc kezdődött, melynek során a németek lassan-lassan előrenyomultak. A kétségbeesetten védekező franciák csak néhány napi erőfeszítés után tudtak néhány új ágyút a frontra vinni, de ezeknek a segítségével is csak annyit értek el, hogy a németek nem bírták áttörni a francia frontot. Maga Albert város, melyből a lakosság még idejében elmenekült, teljesen elpusztult; csak a templom maradt sértetlen, melynek tornya az aranyos Mária-szoborral kísértetiesen emelkedett ki a vérvörös lángtengerben úszó város közepéből.

A franciák azonban nem nyugodtak bele ebbe a kudarcba. Már szeptember d(-)ikán ismét nagy erővel támadták a német hadállásokat Alberttől északra és délre: de a németek újra visszaverték a megtizedelt francia csapatokat, ugyanez napon viszont a németek is támadtak Roye városka határában, ahol sikerült elfoglalniuk egy fontos magas-

latot, melynek birtoka erősen veszélyeztette a francia csapatok összeköttetését. És, nehogy a franciáknak időt engedjen az átkarolásra: a német jobbszárny rohamosan fejlődött föl tovább észak felé, úgyhogy október 6-ikán már Arras városát is túlszárnyalta. Ekkor már nyilvánvaló volt, hogy a stratégiai erőfeszítések egyik részről se érnek véget

Rupprecht bajor trónörökös. III. Lajos király fia. Ő vezette a német sereget, amely fényes győzelmet aratott egy nyolc hadtestből álló francia seregen és 10.000 francia katonát foglyul ejtett

mindaddig, míg az elleneséges csapatok kölcsönösen el nem érik a tengerpartot, amelyre a megkerülés (átkarolás) veszedelme nélkül támaszkodhatnak. Megkezdődött tehát a versenyfutás a tengerpart felé s a csapatok egymásután érték el Lilié és La Bassée városokat, október 6-ikán pedig lovascsaták voltak Armentières, belga határszéli város mellett...

Mialatt a német hadsereg jobbszárnya egyre jobban megnyúlt és merészen fölkanarodott északnyugat felé — aminek a német haderő teljes átcsoportosítása és taktikai súlypontjának eltolódása lett az eredménye — a Soissonstól keletre álló

német csapatok még mindig megszállva tartották az Aisne-vonalat, bár hadállásaik nem követték szigorúan a folyó szeszélyes kanyarulatait. Ahol lehetett, nagyon is előretolták hadállásaikat a németek s egy ilyen előretolt pozíció volt Reims is, melyet a németek már szeptember 5-ikén elfoglaltak, midőn Párizs felé rohamosan előretörő jobbszárnyuk kiürítve találta a várost. Pár nap múlva azonban, mikor a francia hadsereg megkezdte az offenzívát a Marne-szakaszon, a visszavonuló német csapatok kénytelenek vol-

tak földadni Reimst is. A franciák tehát ismét megszállták a városi és egészen szeptember derekáig mindig remélték, hogy az innen kiinduló heves offenzívával sikerül majd áttörniük a német frontot.

Napról-napra nyilvánvalóbb lett azonban, hogy ezt a tervezett offenzívát nem lehet végrehajtani; sőt ellenkezőleg: a németek készülődtek arra, hogy erélyes ellentámadással ismét előbbre tolják hadállásukat. A Párizs és Verdin közt előrenyomult német hadseregnek bal szárnya még mindig a Marne-folyóra támaszkodott, csak a jobbszárnya vonult vissza az Aisne-folyóig s így szabadult föl Reims a közepén.

Reims bombázása

E földott pozíciók közül azonban néhányat mégse hanyagolhattott el a német hadvezetőség: s ezek között volt Reims is, amely — mivel modern erődök övezete fogta körül — nemcsak alkalmas gyülekezőhelye, hanem offenzívára is kedvező támaszpontja lehetett az ellenségnek. A német hadvezetőség tehát elrendelte Reims bombázását, amire az egész francia sajtó — sőt maga Delcassé külügyminiszter is — elkésredetten jajdult föl és barbársággal vádolta a németeket, hogy lövelik és lerombolják a francia királyok koronázótemplomát, a középkori csúcsíves stílus legcsodásabb műemlékét!

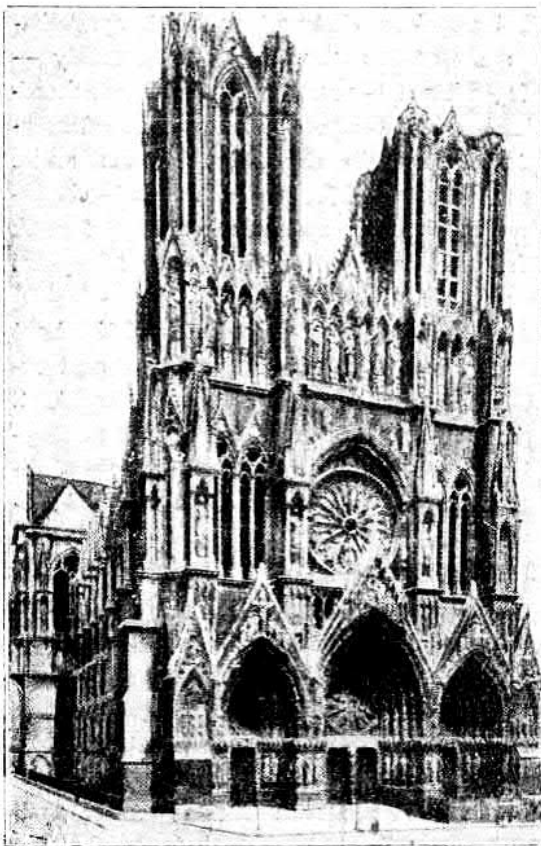
„Kellő katonai szükségesség nélkül — így szólt Delcassé tiltakozó jegyzéke a hatalmakhoz, — tisztán rombolási vágytól vezéreltetve, tervszerűen és hevesen bombázták német ütegek a reimsi székesegyházat. A híres dóm most már romokban hever. Kötelessége a francia kormánynak, hogy átadja a közfelháborodásnak ezt a vandálizmust, mely történelmünk egyik szent ereklyéjét s a világ egyik páratlanul nagyszerű műemlékét elpusztította.”

Egy hollandus haditudósító, aki szeptember 20-ikán járt a dóm-ban, megállapította, hogy a katedrális szenvedett ugyan, de mint építészeti egész még egységes és sértetlen. Ugyanezt jelentették a francia haditudósítók is, azzal a hozzáadással, hogy a dómnak csak a homlokzata sérült meg, ami azonban kijavítható.

„Három kilométernyire a várostól — írta Luigi Locatelli, olasz haditudósító — meg kellett lassítani az utunkat. Találkoztunk a menekülő lakossággal: zilált hajú asszonyok rohantak ki a városból a nyílt mezőre és csoportokba verődve tárgyalták az eseményeket. Esti hat óra volt éppen, mikor az első gránátok érték a várost. Mindenfelől füstoszlopok gomolyogtak a magasba s a vörös háttér kárpitjára rárajzolód-

lak a székesegyház nemes vonalai. A városba érkeztünk, amely koránl se volt elhagyatott. Emberek jártak keresztül-kasul az uccókon, mintha félelmüktől akarnának szabadulni. Most már a pince se nyújt biztos védelmet. Ma harmadik napja, hogy zúlrpg a golyózapor és pusztít a tűz; nagyon keveset számít tehát az emberi élet. Az éjszaka teljesen sötét, de azért a gránátok szakadatlanul hullanak az uccákra és házakra.

A székesegyház elé értünk. Az előtte fekvő teret öt helyen föltúrták a bombák. Az éjszakái a járda szélén ülve töltjük; néha-néha néhány lépést teszünk merő időtöltésből. Gondolatunk messze révedezett, mikor mindnyájunkat megrázott egy hatalmas dőrej. Ma reggel ez az első bomba, mely a városra lecsapott: hajnali félhárom. Még másik három

A reimsi székesegyház, a világ egyik legszebb műemléke, melynek egyik tornyában katonai figyelőállomást rendeztek be a franciák. A németek erre néhány lövést tettek a székesegyházra s kiűzték onnan a franciákat

lövés következett, melyek a városháztéren robbantak fél. Egy óra múlva lecsapott az ötödik gránát, utána még három dördült el, azután csönd. Nem céloztak a székesegyházra. Majd ismét megszólaltak az ostromagyúk, de nem a várost bombázták, hanem két ellenséges hadállást. E kélúrai szünet alatt bejártuk a bombázott várost. A prefektúra teljesen elpusztult és hatvan ház omlott össze; a városháza előtt hét bomba robbant föl, de eddig csak az épület ablakait zúzta be a légnyomás. E pillanatil a székesegyháznak csak a tetején tántog egy hatalmas nyílás és a jobboldali loggetta (erkély) sérült

meg. Iszonyú csattanás hallatszott ebben a percben: szinte gyökeret vert a lábunk. Két sívítás, mintha szirénhang lett volna, zúgott el a fejünk fölött: ez a bomba a templom előtt robbant föl . . .”

A francia külügyminiszter tiltakozására a német főhadiszállás a következő cáfolattal felelt, szeptember 22-én: „A francia kormány azt állítja, hogy a reimsi székesegyház bombázását katonai okok nem tették szükségessé. Ezzel szemben meg kell állapítanunk a következőket: Miután a franciák Reims városát erős sáncművekkel megtették védelmi vonaluk főtámaszpontjává, ők maguk kényszeríttek bennünket a város megtámadására és a támadáshoz szükséges eszközök használatára.

Fogságba esett zuávok. Eredetileg a meghódított Algír bennszülötteiből toborozták őket. Utóbb azonban francia önkéntes csapatokká alakultak át. A franciák sokat vártak tőlük, de a háborúban nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket

A székesegyházat a német főparancsnok utasítására kímélni kellett mindaddig, míg az ellenség nem használja ki azt a maga céljaira. Szeptember 20-ika óta a székesegyházon fehér zászló lengett, amelyet mi tiszteletben is tartottunk. Ennek ellenére azonban megállapítottuk, hogy a toronyban francia megfigyelő őr működik, ami azután érthetővé tette, miért volt oly hatásos a francia tüzérség ágyúzása a támadó német gyalogság ellen. Szükséges volt ezt a megfigyelő őrt eltávolítani. Ez a tábori tüzérség shrapnell-tüzelésével történt. A nehéz tüzérség azonban

még ekkor se lépett akcióba a székesegyház ellen s a megfigyelő őr eltávolítása után a székesegyház lövöldözését abba is hagytuk. Megállapíthatjuk, hogy a székesegyház tornyai állanak és a külseje nem rongálódott meg. A tetőzet azonban égett. A támadó csapatok tehát csak addig a határig mentek el, ameddig el kellett menniük. A felelősség az ellenséget terheli, aki a nagybecsű műemléket, a fehér zászló védelme alatt, meg nem engedhető módon használta katonai célokra.”

Ezalatt a német-francia harcvonal eltolódása fölötté nehéz föladat elé állította az északról előrenyomuló német hadsereg keleti szárnyát, melynek parancsnoka a trónörökös volt. Ameddig a német hadvezetőség remélhette, hogy haderejének túlnyomó részével oly messzire előretörhet dél felé, hogy onnan eredményesen fenyegetheti hátbatámadással a franciák egész hadállását, addig egészen más volt a német csapatok föladata is. De szeptember második felében, ahogy ezt már magyaráztuk, hirtelen megváltozott a helyzet, mert a franciák offenzívába mentek át és kényszerítették a németeket jobbszárnyuk meghosszabbítására. Ez a hadművelet, mely a német jobbszárnyat kiterjesztette a belga határig, majd egészen az északi tengerig, szükségképpen lehetlenné tette a francia front áttörését Párizs és Verdim között, kivált amióta a franciák egy új támaszpontot is állítottak be ebbe a védelmi vonalba (Reims városát), mely sikeresen ellenállt a német támadásoknak. Ez volt az oka a német északi front új elhelyezkedésének; a keleti szárny most már Verdimtől északra állt föl s innen tartotta arcvonalát az Aisne középső szakaszáig.

Az argonnei halálérdő

E körülmények közt a franciák fölhasználták az alkalmat, hogy északi frontjuk balszárnyának szilárdabb támaszpontot szerezzenek a keleti arcvonalon, mely az akkori helyzetben egész hadállásuk jobbszárnyának a védelmét és biztonságát jelentette. Hogy pedig ezt az oldalvédet minél jobban megerősíthessék, fölötté megerősített pozíciót teremtettek a Maas és a Felső-Aisne között, Verdimtől nyugatra és északnyugatra. Lehetővé tették ezt azok a különös előnyök, melyeket a terep nyújtott. Mert itt, a Maas és az Aisne közt fekszik az az erdős, sajátos alakulású magas fősík, melynek „Argóiméi erdőség” a neve. Ennek a kis erdős hegységnek, mely a Champagne-tartomány és Francia-Lotharingia határvonala, nem éppen jelentékeny a magassága, de a terep alakulása mégis nagyon járhatatlanná teszi az Argonne-okat. Az egész fősíkot

ugyanis keresztül-kasul szelik a mély szakadékok, melyeknek meredek sziklafalai néhol 100 méter magasak s az egész területet sűrű erdő borítja, melynek jellegzetes vonása a tüskés, egymásba fonódott bozótsövény. Az erdőrészeteket ingoványok és zombékok szagatják meg, úgyhogy az északról délnek 60 km. hosszú, keletről nyugatnak 15 km. széles hegyvidéknek alig van járható országútja: nagyobb csapattestek tehát úgyszólván nem is igen mozoghatnak benne.

A franciák nagy ügyességgel és bámulatos gyorsan megerősítették ezt a védelemre kedvező terepet; futóárkokkal, farkasvermekkel, drót-

Nemzetközi társaság. Német katonák hadifogoly tisztet kísérnek az argonnei erdőből, elől skótok és angolok, mögöttük belgák, végül franciák

sövényekkel, mesterséges akadályokkal teljesen elzárták az egész vidéket, mely egyfelől szerencsésen rátámaszkodott a verduni erődtírnnyekre s ekképpen végleg megállította a német előrenyomulást, egyidejűleg pedig enyhítette a verduni védelmi pontra gyakorolt német nyomást is. És a német trónörökösnek — hogy Verdunt nyugat felől teljesen körülzárhassa — neki kellett vágnia a nehéz földadatnak, hogy keresztül-törjön az argonnei erdőségen. Ez pedig már nem is háború volt, hanem várharc, amelyben csak lépésről-lépésre lehetett előrehaladni, rengeteg idő- és vérvesztés árán... „Alig pár kilométer van még előttünk, — írta e harcok egyik résztvevője — s aztán már kint lennénk az

Szuronyroham az argonnei határerdőben

erdőből. De ha valamelyik század csak 30 méterrel jut is előbbre, ez már óriási eredmény, mert itt valósággal centiméterenként kell elfoglalni a terepet. Legtöbb helyen 30-40 lépésnyire vannak tőlünk a franciák, úgyhogy nem egyszer már kövekkel is hajigáltuk egymást.”

Maguk a németek is kénytelenek voltak elismerni, hogy a franciák bámulatos defenzív érzékkel választották ki és erősítették meg hadállásaikat az argonnei erdőszegben és különös érdemük, hogy ezt a nehéz és zseniális földadatot aránylag- nagyon rövid idő alatt végezték el. Mert amidőn a német csapatok először vonultak át az argonnei erdőszegen

dél felé, nyomuk se volt azoknak az erődítéseknek és akadályoknak, melyek a másodszori támadást megállították. A franciák tehát csak akkor szállták meg nagyobb csapatokkal ezt a terepei, amikor Joffre a Marne-menti harcokban visszazorította a németeket és csak ekkor készülődtek a makacs ellenállásra az Argonneokban. „Az egész erdőt — jelentette egy katonai szakértő — futóárkok, farkasvermek, fatorlaszok és drótsövények szelik keresztül-kasul. Az utakat és ösvényeket gyilkos golyózáporral söprik végig az ágyúk vagy gépfegyverek, mely utóbbiakat részben magas tölgyfákra szerelték föl. Különösen az erdőszlakok, blokkházak, majorok és egyéb telepek környékét erősítették meg félelmetesen a franciák. Magát az erdőt, fatörzsek ledöntésével, mesterséges barrikádok emelésével és drótsövényekkel tökéletesen járhatatlanná tették. S ezek mögött az akadályok mögött 30—40 m. távolságra vannak a francia lövészárkok, melyekből az ellenség kényelmesen leszedheti katonáinkat, mialatt ezek keresztültörnek az akadályokat. Rohammal se lehet kivetni hadállásaikból a franciákat, mert a bozotos, akadályoktól megszaggatott terepen szó se lehet a tömeges előretörésről, vagy a roham sikeréhez szükséges, hatalmas lendületről, Ugyanezért nem vezethet célra a kézitusa se, míg az eredményes ágyútűz szintén lehetetlen a terep nehézségei miatt. Sőt még a repülőgépek se kémlelhetik ki az ellenség hadállásait, melyeket jól elföd a megfigyelők előtt a sűrű erdőség.”

E hihetetlen nehézségekkel szemben a német trónörökös csapatainak, úgyszólván minden erőfeszítése meghiúsult. Hetekig, sőt hónapokig tartott, míg a német csapatok valamiképpen előretörhettek az argonnei erdőségben, de teljesen kiűzniük onnan a francia sereget még akkor se sikerült nekik. Hasonlóképpen nem sikerült a nagy francia várak elfoglalása se, amit pedig a német közvélemény az augusztusi gyors győzelmek után egészen könnyűnek vélt és természetesnek talált. Ebből a szempontból mindenekelőtt Verdun sikeres ellenállása okozott nagy csalódást Németországban, holott pedig a német közvélemény tudhatta volna, hogy Metz elvesztése után a franciák éppen Verdunt tették meg a határvédő vonal egyik legfontosabb pontjának, amelynek védelmére már az előző béke idején is rengeteg összeget költött a francia nép. Éppen ezért Verdunt nem is lehetett ebből a szempontból összehasonlíthatni Lüttich, Namur, Maubeuge, sőt Antwerpen erődökkel sem, mert mindezeknél sokkal jobban meg volt erősítve és egyúttal, a hátvédje révén, mindig elegendő élelmiszert, muníciót, tartalékcsoportokat és hadianyagot kapott az anyaföldről.

Verdun

A német hadvezetőség maga is érezte a helyzetnek azt a fonák-ságát, melybe az augusztusi könnyű győzelmek sorozata s a franciák sikeres offenzívája folytán szükséges visszavonulás juttatta. Szakszerű magyarázatokkal igyekezett tehát megértetni a türelmetlen német közvéleménnyel, hogy a háború voltaképpen csak most kezdődik s miután az a hatalmas roham, mellyel a német hadseregek le akarták gázolni a francia ellenállást egészen Párizsig, akadályokra talált: előbb ezt az akadályt kell az útból elhárítani, hogy kellőképpen előkészíthessék az új diadalok sorozatát... Az akadályok száma azonban nagy volt és bizonyos tekintetben össze is függtek egymással ezek az akadályok, úgyhogy szinte áttörhetetlen falat húztak a német hadsereg elé, mely minden előrenyomulása megakadt.

Ott volt mindenekelőtt Verdiin, amelynek sikeres ostromához mindaddig hozzá se foghattak a németek, míg csak körül nem zárták minden oldalról. De az egyik oldalon félelmetes szakadékaival, drótsövényeivel és fatorlaszaival zárta el a bekerítés útját az argóiméi erdőség, a másik oldalon pedig Tóul és Verdun között a hatalmas záró-erődök láncolata állta útját a német előrenyomulásnak. Ezt az erődvonalat kellett tehát keresztültörni s egyúttal az itt álló francia arcvonalat is vissza kellett szorítani, hogy Verdun dél felől szintén megkeríthető és körülzárható legyen. Mialatt tehát a német trónörökös óriási fáradtsággal és tömérdek emberáldozattal tört utat az argonnei erdőségben, azalatt Hoehn tábornok megkísértette a Tóul és Verdun közt fekvő erődláncolatnak azL a szakaszát áttörni, mely a Maas mentén húzódik.

A Maas ezen a vidéken szel át egy magas platót: völgyének a falai tehát magasak. A fősík tovább folytatódik a Maas partján kelet felé is s aztán sajátosan alakult, lépcsőzetes lejtőkben ereszkedik alá (a nevük: Cotes Lorraines, azaz: Lotharingia hordái) a Verdun és Metz közt elterülő síkságra, melynek Woevre a neve. A „lotharingiai bordák” vonala természetes erősség, mely homlokával keletnek fordul s a franciák föl is használták záróerődjeik erősítésére. A lépcsőzetes emelkedéseket ugyanis sáncokkal koronázták, még pedig úgy, hogy a keletről jövő ellenségnek egymásután kell rohammal elfoglalnia a nyugat felé lépcsőzetesen emelkedő sáncokat, melyek közül a magasabban fekvő mindig dominálja az alatta állót, vagyis a rohammal elfoglalt sánc könnyen temetője lehet a győztesnek. Hasonlóképpen nehéz a Maas-folyónak

már a megközelítése is, az átkelés pedig a legnehezebb föladatak egyike, mert a nyugati part emelkedésein biztos sáncokban védett ellenség pusztító golyózáppal áraszthatja el a folyó keleti partjait.

A franciák nem szorítkoztak a puszta védelemre, hanem fölhasználván a nekik kedvező terep előnyeit, heves ellentámadásokkal nyugtalaní-

A német—francia harctérről. Német utáskatonák hídát vernek a Maas-folyón

tották a németeket, arcvonaluk fenyegetett pontjaira nehéz tüzérséget vontattak föl, amit Toulból és Verdimből hozattak el és fölhasználták ezt a két erősséget is, hogy hatalmas nyomást gyakoroljanak az előretörő németek szárnyaira. A német csapatok jobbszárnya azonban mégis visszanyomta a franciák támadását Verdím irányából s a balszárnyak is sikerült elérnie azt, hogy a franciák megszüntették heves kitéréseiket

Toulból. És aztán hatalmas, hősies támadásokkal foglalták el a németek egymásután a „lotharingiai bordák” keleti szegélyén húzódó francia sáncokat, majd irtózatossá rohammal vetették rá magukat szeptember 21-ikén a francia hadállások centrumára Saint-Mihiel mellett és öldöklő kézítusa utáii elfoglalták az ottani Maas-hidat. Ezt a pozíciót azonban csak akkor tarthatták meg, ha elfoglalják a legközelebbi záróerődöt is és másnap, szeptember 25-ikén, már jelentette is a német, nagyvezérkar, hogy a Camp des Romains nevű erődöt a G-ik bajor gyaloghadosztály rohammal bevette . . .

Ahol Cézár légői táboroztak

A „Camp des Romains” erőd, ahol valamikor Cézár légioi is táboroztak, magas sziklacsúcson fekszik és teljesen uralkodik azon a vidéken, amelyen át a Saint-Mihiel mellett épült Maas-híd megközelíthető. Igazi természetes erősség ez, melyet nem annyira az emberi munka, mint inkább maga a természet avatott fontos hadállássá, bár a franciák is ellátták a modern várvédelem minden eszközével, úgyhogy elfoglalása a legnehezebb hadászati feladatok egyike volt. Bevételenek egyik legfontosabb előjátéka a Verdun-Saint-Mihiel vonal elpusztítása volt, mert ezen a vasúton kapott az erőd folytonos erősítéseket és muníciót Verdunból. Ezt a merész feladatot két hét és huszonnégy utász végezte el s az egyik hadnagy következőképpen számolt be küldetéséről:

„Az éjszaka koromsötét volt. A zuhogó eső és a süvöltő szél kedvelt tervünknek, mert nem kellett a franciák teljes éberségétől tartanunk. Amikor elindultunk, ismertük a Maas innenső oldalán levő elleneséges csapatok állásait, de a túlsó parton levőket nem. Csakis a térkép-ről tudtuk a vasút irányát, valamint azokat a helyeket, ahol le kellett raknunk a bombákat. A későbbiekkel összehasonlítva, ülünk első része könnyű volt. Csak a francia sáncok vonalán kellett álosonnunk, továbbá át kellett járnunk a Maas innenső részén levő csatornán, amelyet különben erős őrség őrzött. Sikerült az egyik híd francia őrségét, csöndben ártalmatlanná tennünk, mire továbbmentünk a Maas mocsarai között. Térdig vízben álltunk, iszap borította lábainkat és annyira fáztunk, hogy a fogaink vacogtak, mikor a Maas partjára értünk. A folyó itt körülbelül 50 m. széles. Letettem kardomat és elsőnek akartam átúszni a folyón, de a vállalkozás oly nehéznek tetszett, hogy visszariadtam. Aztán megparancsoltam embereimnek, hogy vessék le csizmáikat és minden ballasztot (főlöszleges terhet) hagyjanak a parton. A robbanó-

szereket nyakunkra kötöttük, a kanócot sapkáink alá gyűrtük és neki-vágtunk a víznek . . . Másik tisztársam és egy altiszt eltűntek; bizo-nyára a görcs ölte meg őket úszás közben, mert a túlsó parton már nem voltak velünk.

Nagy nehézséggel bírtunk csak kimászni a vízből, mert a part

A Maas-folyó vidékéről. A német 21 cm-es mozsarak Saint-Mihielnél

mocsaras volt. Végre sikerült szárazra jutnunk a nádason át, mely össze-vissza sebzett bennünket. Mentünk tovább; sokszor térdig és azon felül is jártunk a vízben és mocsárban, míg eljutottunk oda, ahol el akartuk pusztítani a vonalat. Leraktuk a robbanó töltényeket és meggyújtottuk a kanócot. Ezután, állandóan tartván attól, hogy a szomszédos Banoncourtban sejtett csapatok vagy a hídőrök meglátnak

bennünket, visszavonultunk. Egy lovasőrjárat, melyet a robbanás figyelmessé tett, észrevett bennünket és ránk lőtt. Ez alkalommal azonban a mocsár mentett meg bennünket, melynek nádasában árnyak módjára tűntünk el. . . Visszafelé ugyanazon az úton mentünk és végül a csatornán innen elértünk egy falut, amelyben revolverrel rekviráltunk lovakat és kocsit. Vad futásban érkeztünk vissza szállásunkra és másnap este vaskerest díszítette mindnyájunk mellét. .

A Camp des Romains erődre felröppen a német lobogó

Szeptember 22-én érlék el az ostromra kijelölt csapatok a megfelelő hadállást a Camp des Romains előtt s most mindenekelőtt a nehéz tüzértséget kellett felvonultatni. E célból egy repülőgép fölülről kikémlelte az erődöt és jelentésének megfelelően szeptember 23-án már helyükön álltak a mozsarak, úgyhogy délután 3 órakor már a tüzelést is megkezdheték. A nehéz ütegek sikeres munkája következtében a német gyalogság még aznapon 700 m.-re megközelíthette az erődöt, de az ütegek még másnap is egész nap dolgoztak; napszájlatkor azonban már érezni lehetett a francia ágyútűz csökkenését. A német gyalogság már előbb közeledett az erödhöz . . . „Délután fél kettőkor — írta az ostrom egyik részvevője — ismét előrenyomultunk, mindenütt erdőkön, tisztásokon és magaslatokon át, elhagyott lövészárkok között, melyekben mindenféle hadiholmi hevert. Még egy utolsó, meredek lejtő s aztán az erdőséltre értünk. Szinte önkénytelenül visszahökkenünk, mert ez már a saint-miheli régi katonai gyakorlótér volt s tőle jobbra álltak a nagy kaszárnnyak. A háttérben pedig a Maas kanyargó szalagja látszott, beszegve a szép Saint-Mihiel magas házsoraitól, hidakkal, szigetecskékkkel, erdőkkel és rétekkkel, míg előttünk lobogva égett a füsLölgő eröd, melyre egyre hulltak fejünk fölött a gyújtó gránátok . . .”

Ahogy leszállt az alkonyat, a német gyalogság 70 m.-re megközelítette az erődöt, de ekkor már heves puska- és gépfegyverlúzzal fogadták a franciák. A választ erre a német tábori ütegek adták meg, srappnell-záporral árasztván el az erődöt. Az ostromló csapatok a srappnellűz oltalma alatt hirtelen beásták magukat, éjszaka pedig előreosontak az utászok, hogy az akadályzónában elvágják a drótsövényt és „roham-uccákkal” készítsenek a csapatok számára. Nyolc ilyen uccát vágtak a nyolc rohamszázad számára, melye két aztán maguk az utászkatonák vezettek. Bár a tüzértség véleménye szerint az eröd még „nem érett meg” az ostromra, mert az

ütegek még nem lőttek rajta meg felelő réseket, azért mégis rohamot rendeltek el a hajnali órákban. Szeptember 25-én hajnali félhatkor kezdődött a roham.

„A esapatoszlopok — írta az előbbi szemtanú — miután átvergődtek az akadályzónán, a réseken és omladékokon fölkapaszkodtak a külső bástyafalra, ahonnan ostromlétrákkal ereszkedtek le a várárokba. Ez az árok 12 m. széles volt s. a külső fala 8, a belső pedig 7 m. magas. Az árokból a magával vitt ostromlétrákon kapaszkodott föl a gyalogság a túlsó partra, a főbástyafalra, melyet merész rohammal foglalt el. Talán mondanom se kell, hogy mindez a leghevesebb golyózaporban történt, mert minden ablakból, lőrésből, földalatti nyílásból csakúgy zuhogott ránk a golyó, míg utászaink kézigránátokkal, bűzbombákkal és gyújtófáklyákkal füstölték ki az ellenséget földalatti odúiból. Irtózatossá volt ez, késhegyre menő vad és elszánt dulakodás, amely még akkor se ért véget, mikor a főárkot már elfoglaltuk, mert még azután is lövöldöztek egyes rejtékhelyekről a franciák. Miután azonban még egy ezred érkezett segítségünkre, ők is átlátták, hogy minden további ellenállás csak hiábavaló vérontás és ezért nyomban tárgyalni kezdtek a megadás feltételeiről. Ezek délelőtt féltízre befejeződtek és a Camp des Romains bástyáira felröppent a német lobogó.”

Ez a győzelem nem volt lekicsinylendő, mert kevéssel rá még két

Útközet előtt. A német kürtös riadót fúj, mire pár perc alatt menetelésre készen állnak a csapatok

A német főparancsnok és hadiszálláson. Nálottai ballványozók: magunk között: amser Fritz"-nek (a mi Fricshunk) neveztek a győzelmes csaták hősei. Képünkön a főparancsnok (jobb) két vezérkari tisztje társaságában látható.

záróerőd kapitulált a Toul-verduni vonalon. A franciák visszavonultak a Maas folyó mögé, ahol új erősített hadállásokat szálltak meg, de a németek már nem tudták kihasználni ezt a győzelmüket és nem üldözheték tovább a franciákat. Az általános hadi helyzet itt is defenzívára szorította a németeket; a nyílt ütközetek, a nagy mérkőzések helyett itt is megkezdődött a szívós és makacs állóharc.

A nagy lendület véget ér . . .

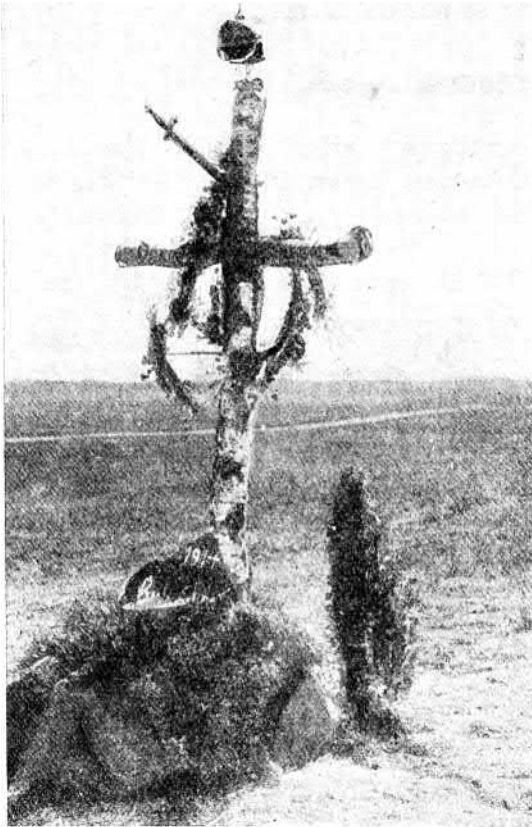
Ekkor már nyilvánvaló volt, hogy a francia harctér északkeleti részében is vége a nyílt hadjáratnak. Az angol-francia hadsereg már beásta magát jól megerősített futóárkaiba, s a német hadvezetőség tisztában volt azzal, hogy a szövetséges csapatok átkarolása lehetetlen, mivel mindkét szárnyuk hatalmas erősségekre támaszkodik. Csakis

Angol tisztok pihennek a neuillyi temetőben. Két francia tiszt koszorút tesz az első sirra ezzel a felírással: „Az angol katonáknak — A franciák megemlékezése“

frontális támadásokról, áttörési kísérletekről lehetett tehát szó, amelyeknek az eredménye azonban többnyire kétséges és nem is állott arányban azokkal az áldozatokkal, amelyekbe került volna.

„Ez már ostromharc és nem nyílt háború — írta William Maxwell,

a „Daily Telegraph” haditudósítója, szeptember 23-án. — Pár nap előtt egy német fogolytól hallottam, hogy ők ezeket a hadállásokat akár három hónapig is meg bírják védeni. Akkor azt hittem, hogy a német csak kérkedik: de ma már látom, hogy jobban értett a dologhoz, mint én. A franciák nehéz ágyúit se érnék ezek ellen a lövészárkok ellen, amelyeknek bombázása csak municiópazarlás, eredmény nélkül. Rohammal elfoglalni pedig szintén nem lehet őket, mert a németek gépfegyverei lekaszálják a legsűrűbb tömegeket

A francia síkságon egyszerű fakereszt jelzi a német hősök tömegsírját. A nagy lendület

véget ért.

A hatalmas nyugati fronton, az augusztusi és szeptemberi villámgyors német sikerek után megkezdődtek az álló harcok.

Nem Franciaország gyors letöréséről volt már szó, nem száguldó, diadalmas sikerekről, hanem egy-egy erőd, egy-egy vár ostromáról, egy-egy Franciaország földjét szántó lövészárkok előbbretolásáról. . .

Rettenetes, véres, pusztító harcok voltak ezek is. A lankadatlan kitartás, az önfeláldozó hősiesség megannyi fejezete. De

már lehetett látni, hogy a világháború igen hosszú, igen nehéz hadjárat lesz.

A napsugaras, reményadó, augusztus után eljött az október a nyugati harctéren.

Jött a kora ősz és megfagyasztotta a gyors diadal reményeit.

Az őszi verőfényben már ott kísértett a tél és megnyúltak az árnyak, melyek előrevetették a borzalmas tél, a borzalmas téli hadjárat szívbehasító képét. . .

A szerbiai harctér

Sábác elfoglalása

Az első puskalövés, amely a világháború megkezdését jelentette, a szerbiai harctéren dörrent el. Már július 28-án megkezdődtek az ellenségeskedések, július 29-én a szerbek már felrobbantották a zimonyi hidat és a dunai monitorok elkezdték a szerb hadállás bombázását.

A monarchia haderejének alig kétötödét vitte a szerb halárra, a többi mingyárt az orosz harctérre került. A Szerbia és Montenegró ellen

A sabáci templom, melyet gránátaink félig rommá lőttek

fellépő magyar-osztrák haderő összesen 225 ezer főből állott, jól-lehet a szerbek 300 ezer, a montenegróiak 50 ezer katonát állítottak harcba. A túlerővel szemben a monarchia hadvezetősége bízott a hadműveletek gyorsaságában és a hirtelen betöréssel járó meglepetés erejében.

A számítások be is váltak. A magyar-osztrák seregek előnyomulása a nagy sikerekkel és diadalokkal kezdődött.

Nem is kétséges, hogy Szerbiával és Montenegróval a monarchia részleges hadereje is leszámolt volna,

ha az orosz front helyzete nem állította volna meg a magyar-osztrák csapatok offenzíváját . . .

Amikor az első sebesültek megérkeztek Sabácból, a főváros közönsége hatalmas tüntetést rendezett a szerb háború hőseinek. Amerre a sebesült-szállító automobilon elvonultak, a közönség sorfalat állott és olyan volt az ucca, mint a virágerdő. A sáppadt, sebesült katonák arcát elfutotta a pirosság, és aki csak mozgatni tudta a karját, mind integetett, köszönetet az éljenző közönségnek. A kocsikba pedig valóságos virágeső hullott, mely szinte elborította a hős katonákat. Ezen a nagy lelkesedéssel át minden szomorúságát elvesztette a sebesült-szállító menet s igazi diadalmenetté változott. A sebesült tisztek elbeszéléseiből aztán egyre jobban kidomborodtak a nagy csata részletei, melyek mind katonáink kiválóságát bizonyították.

A sabáci nagy harc lefolyása

„Augusztus 11-ről 12-re virradó éjjelen kapta ezredünk a parancsot, hogy Klenákra vonuljon — beszélte egy főhadnagy. — A falu ekkor már tele volt csapatainkkal s mi éjfél tájban érkeztünk oda. Az uccákra szalmát hintettek s azon pihent a legénység, mialatt az ágyúk szakadatlanul szóltak Sabáccal szemben és a föld állandóan remegett a dörgéstől. Az ágyúharcban a mi tüzérségünk fölötté állt a szerbeknek, akik azonban szintén jól lőttek. Fényszóróink meg-megvillantak és hosszú fénysávokat vetettek a túlsó partra; nyomban utána tűzpiros ívvel hasították ágyúgolyóink a levegőt. A tüzérségi harc szakadatlanul tartott, de azért a kimerült legénység nyugodtan aludt mintegy két órát. Ekkor az önként jelentkezőkből összeállított csapat a Száva partjára ment, az ezred pedig széles karéjban elhelyezkedett a parton.

A csónakok nesztelen evezéssel siklottak keresztül a folyón. Már-már azt hittük, hogy az ellenség nem vette észre kísérletünket és tüzelés nélkül átkelhetünk. De alighogy a folyó közepére értünk, a túlsó parton előretolt szerb őrség tüzelni kezdett ránk. A golyózápör nem állított meg bennünket s félóra múlva körülbelül háromszázötvenen voltunk már odaát. Harcvonalunk mind szélesebb lett és mind sikeresebben vetettük vissza a nálunk jóval erősebb szerb előőrséget, mely folytonos tüzelés közben húzódott vissza. Egy óra múlva megszűnt ez a tűzharc; a szerbek teljesen elcsöndesedtek; de mi hadicseltől tartottunk s azért külön felhívtuk a legénységet, hogy ki vállalkozik arra, hogy behatol a városba? . . .

Mindenki vállalkozott, mire kiválasztottunk közülök negyven legényt: a legjobb lövőket. Mikor a városba értünk, a házakon fehér kendők lobogtak és szemmel látható volt, hogy a szerbek kiürítették Sabácot. Alig értünk azonban a város kis parkjához, heves puskatűz fogadott bennünket. Katonáink berohantak az elhanyagolt ligetbe, ahol néhány száz asszony és gyerek várt bennünket rettentő riadalommal. Soknak a kezében puska volt, mások éppen abban a percben hajították el fegyverüket. Az asszonyokat és gyerekeket rögtön közrefogtuk és bezártuk az egyik iskolába, meg a kaszárnyába.

Úgy látszott, hogy ezzel vége is van minden ellenállásnak; de alig helyezkedtünk el és alig toltuk előre az őrségeinket, megszólaltak a padlásokból és a házak tetejéről a szerbek puskái.

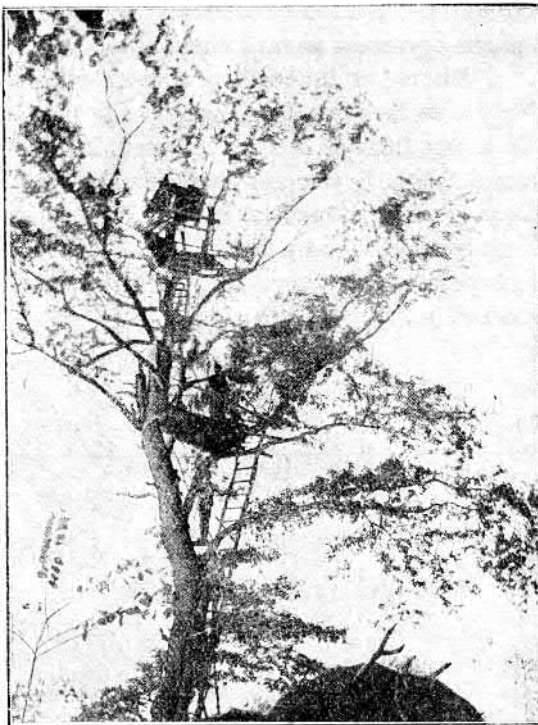

Tüzéreink Szerbiában várták a parancsot, hogy az ütegekkel megkezdjék az ágyúzást

Augusztus 14-től
 16-ig a nagy sabáci
 ütközetig folyton
 nyugtalanítottak ben-
 nünket a komitácsik;
 s ámbár hadászati
 szempontból jelentősé-
 gük nem volt, tagad-
 hatatlan, hogy sok bajt
 és kellemetlenséget
 okoztak, sőt nem egy
 derék katonánkat is
 elpusztították. De a
 sabáci nagy csata után
 jó időre megszabadul-
 tunk tőlük... Ez a
 nagy ütközet voltaké-
 pen másfél nappal Sabác
 elfoglalása után kezdő-
 dött és eltartott teljes
 másfél napig. A mi ré-
 szünkről ekkor még
 mindössze csak egy tel-
 jes, hadilétszámon álló
 gyalogezred volt odaát:
 mindössze 4500 ember.

Ezt a kis erőt érte elsőnek a
 túlnyomó szerb offenzíva.
 A Drina-had-
 osztály teljes erővel támadott
 bennünket és erős rohammal
 igyekezett bevenni a várost.
 A támadást a szerb tüzérség
 készítette elő, aztán következett
 a gyalogsági tűz, amely
 azonban nem sokáig tartott,
 mert a szerbek, a régi balkáni
 taktika szerint, szurony-
 rohamot intéztek ellenünk.

Ami azonban bevált a törökök
 ellen 1912-13-ban, teljesen meg-
 tört a mi legénységünk vitézségén.
 Hiszen a magyar bakának is eleme
 a szuronyroham; a mi ezredünk
 tehát többször visszanyomta az
 előretörő és vakmerően támadó
 szerb gyalogságot. Órák hosszá-
 n át hullámozott a harc hol ide,
 hol oda. A túlerő többször
 visszاسzorított bennünket,
 de mi háromszor is megszereztük
 a Dobrics melletti magaslatokat.
 Végül is erősítéseket kaptunk
 és tüzérségünk közbelépésére,
 meg gya-

Komitácsi-fa. Szerbiában nemcsak lövészárkaiból és más búvóhelyükből, hanem fákról is lövöldözött katonáinkra a felfegyverzett lakosság. Sok fán valóságos táborhelyük volt; létrákon mászkáltak az ágak között és a magasból igyekeztek harcolni csapataink ellen

logságunk irtózatossá ellentámadására, nemcsak meghátrált az ellenség, hanem egyenesen zavart rendetlenségben menekült.

Ebben az ütközetben nagyon sok tisztünk esett el és látszott, hogy a szerbek egyik főcélja az, hogy megfosszák a legénységet tisztjeitől s így könnyebben elbánhassanak aztán a vezetők nélkül maradt csapatokkal. Egyébként is szemmel láthatóan bizakodtak a szerbek, hogy a szurony támadásban és a kézitusában fölénk kerekednek, mert nagy gyakorlat van a hátuk mögött. De ebben is csalódtak, mert a mi legénységünk, a maga magyar temperamentumának megfelelő harcmodort a legszívesebben fogadta, úgyhogy még a tiszteknek kellett

Tizenkét éves szerb fiú egy sabáci kertből katonáinkra lő

csillapítaniuk a bakákat, hogy idő előtt ne kapjanak szuronyra és ne rohanják meg a szerb gyalogságot. A mi taktikánk az volt, hogy kellő tűzzel megritkítjuk a szerb rohamot s aztán bajonettel dolgozunk . . . A magyar fiúk nagyszerűen állták a harcot; elszántság és gyorsaság dolgában fölülmúlták a szerb gyalogságot, noha ez is keményen és nagy bátorsággal küzdött. Az egyik rohamnál mikor az első sorok a heves összecsapásban megtorlódtak, mind a két fél kénytelen volt hátrálni néhány lépést, mert az elesettek útban álltak. Ekkor a magyar bakák egy része megfordította a puskát, amellyel akárcsak buzogánnyal, támadt rá a szerbekre. A legtöbbször a puskaagya széthasadt, de már a következő pillanatban valamelyik elesettnek a fegyvere villogott a derék fiúk kezében.

A somogyi gyalogezrednek egy szakasza két szerb századdal szemben állta a tüzet. Félóránál tovább támadta a szerb gyalogság ezt a szakaszt, minden eredmény nélkül; ekkor végre segítséget kaptak a

Egy komitácsi kihallgatása. Mihelyt rájuk bizonyult, hogy lóttek, rögtönítélő bíróság elé kerültek

somogyiak s ezzel aztán visszaverték a szerbeket. Az üldözés a legnagyobb energiával folyt és a komitácsik miatt felbőszült magyarok kíméletlenül pusztították a szerb sorkatonaságot. A szerbek bátran és kitarással harcoltak és vitézségekben a tisztjeik jártak elől, akik maguk

is résztvettek a harcban, belerohantak a küzdő katonák tömegébe s egyetlen céljuk volt, hogy személyesen és sajátkezűleg is mennél nagyobb kárt tegyenek az ellenségben. Ezért volt oly iszonyatos ez az öldöklő csata, mely 11 óráig tartott. A döntés akkor következett be, mikor csapataink nyugat felől átkeltek a folyón és tüzérségünk ütegei megszólallak. Ezredünk, mintha sejtette volna, hogy segítség érkezett, vad rohammal törte le az ellenséget, mire fél órán belül megkezdődött a szerbek visszavonulása és az üldözés . . .”

Sabác bevétele után zeneszóval temették el a véres harcokban hősi halált halt katonákat s a virágokkal teleszórt koporsókat maga József főherceg is fődétlen fővel kísérte el az utolsó útra. És amikor leeresztették az elhunyt vitézeket a közös sírba, a főherceg könnyes szemekkel dobta rájuk az első göröngyöt: „Szeretett, kedves bajtársaim, testvéreim! Isten veletek!” És amidőn augusztus 30-án, az északi harctérre utaztában, hazajött József főherceg, igazi lelkesedéssel beszélt Szerbiában harcoló csapatainkról: „Az ágyúink pompásak, tüzérségünk-nél nincs jobb a világon és az, amit monitorjaink végeztek, megérdemli, a legnagyobb dicséretet, Igazi szerencse: olyan katonák élén harcolni, aminő a mi legénységünk. Belemennek minden tűzbe és ha a háború színtere nem volna oly hegyes-erdős és zezzugos, már eddig is nagyobb és fényesebb diadalokat arattunk volna.”

Tovább bombázzuk Belgrádot

Ezalatt, természetesen, tovább folyt Belgrád bombázása is és a július 28-iki éjszaka óta úgyszólván szakadatlanul dörögtek az ágyúk mindkét részen s a magyar partokról özönével hullottak a gránátok Belgrádra és a körülötte fekvő partokra. A szerbek azonban sokkal gyérebben feleltek a tüzelésre, mert alig kezdték meg az ágyúzást — amivel persze elárulták ütegeik állását, — a magyar tüzérség a Száva partjáról rögtön oly erős és pontos ágyútűz alá fogta ütegeiket, hogy nyomban kénytelenek voltak a helyüket változtatni, hacsak el nem akarták veszteni ágyúikat. Időközönként a magyar csapatok reflektorai átvilágítottak Belgrádba a zimonyi partokról s ekkor nagyon jól lehetett látni az összelövődözött házakat és utcákat. . . Egy éjszaka 30—40 magyar baka csónakon átlopózott a Cigány-szigetre, Belgráddal szemben és ügyesen beásta magát egy gépfegyverrel. Csak a második napon vette észre őket egy szerb őrjárat, mire egy szakasz gyalogos ment át a szigetre, hogy elűzze a magyar csapatot. A mi bakáink azonban olyan

golyózáport zúdítottak gépfegyverükből a szerbekre, hogy az egész szakasz mind egy lábíg odaveszett. Erre egy egész század ment ellenük, de a gépfegyverrel szemben ez se tudott boldogulni és óriási veszteségekkel vonult vissza. Ekkor aztán, nehogy elvágják az útját és bekerítsék, a magyar szakasz is visszavezett a zimonyi partra.

Tüzérsztek Belgrád előtt a megfigyelőállomáson. Ilyen előretolt megfigyelőállomásokról irányították, tábori telefonon, a jóval hátrább, védett helyen fölállított ütegek tüzelését

Belgrád rettenetes állapotban volt már ekkor. „A város fele romban hever és néptelen — írja egy szemtanú, aki a szerb fővárosban járt a bombázás alatt. — Néhány ezer katonán kívül, aki az erődökben és Kalimegdánban van szétszórva, csak pár ezer szegény ördög maradt a külvárosokban, mert nem volt rá módjuk, hogy elutazzanak. Egy órai vándorlás alatt átkutattam a kioszkokat és ligeteket, de a földön guggoló fáradt katonákon kívül senkit se találtam. Egyszerre csak megjelent egy kapitány és parancsot adott, hogy adjanak sortüzet

Zimony irányába: talán csak azért, hogy Zimonyban lássák, mily éberem őrködnek a szerbek! Még öt perc se telt el a lövés után, mikor a levegőben zúgni kezdett a srappell, amely aztán minden irányban szétpattant. A szerbek tudták, hogy mit jelent ez; mert alighogy meghallották a zúgást, azonnal elbújtak az árkokba. Most az osztrák és magyar tüzérek megkezdték az ágyúzást, amelynek hatása Topcsider egész vidékén érezhető volt. Dél volt; a nap kegyetlenül sütött, de

Csapatunk az obresi magaslaton rögtönzött földőzekek mögött rajvonásban fejlődtek újabb támadásra

nemsokára elhomályosította az égő házak füstje és lángja. Közben a halálos sebesültek jajveszéklése és nyögése hallatszott. . .”

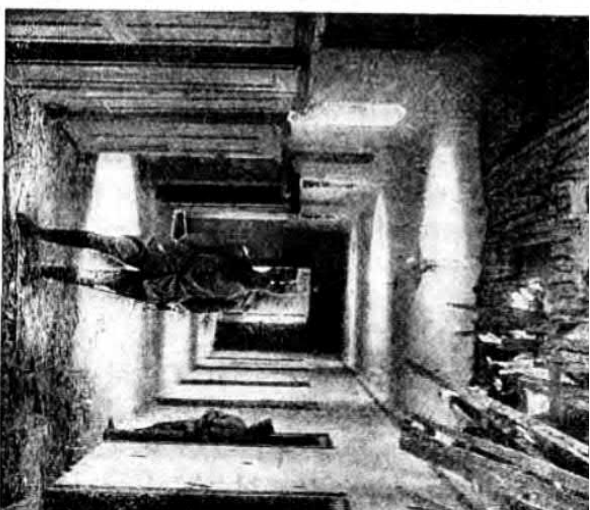
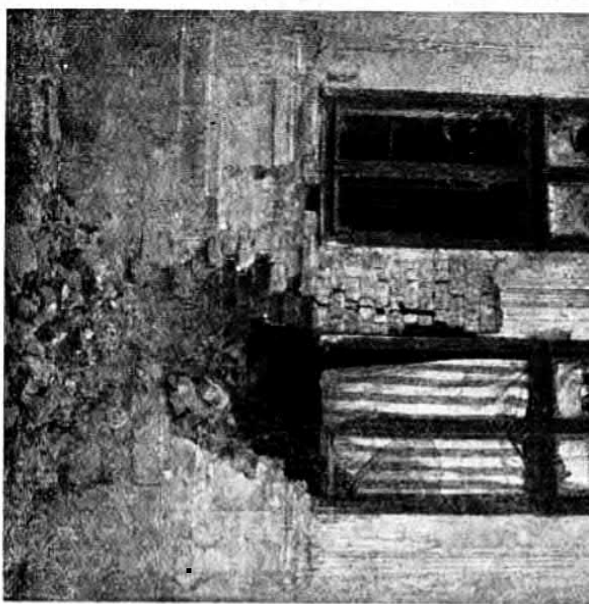
Így ment ez napról-napra. Magából Zimonyból nem lehetett lövetni Belgrád egy részét, mert akkor a várossal egyenesen szemben kellett volna fölállítani az ágyúkat, ez pedig az abnormális árterület miatt lehetetlen volt; erre fekszik ugyanis a Duna legnagyobb, mintegy 20 kilométeres árterülete. A szerbek éppen azért itt gyűjtötték össze valamennyi dunai hajójukat — 10 gőzöst és 12 uszályhajót, — mert ide még a mi monitorjaink se vonulhattak utánuk. Had vezetőségünk tehát azon volt, hogy a Duna árterületén, vagy magán a Dunán, elhelyezzen egy kis tüzérséget, amellyel sikeresen operálhasson Belgrád ellen.

A veszélyes feladatra, több felszólított tiszt közül, Jármly Andor 46-ik gyalogezredbeli kapitány vállalkozott s vezetése alatt állottak: Jenisch utászparancsnok 5 utással, Orgonás tüzérhadnagy 13 tüzérrrel, két tarackágyúval, Ludwig vadászhadnagy 13 vadással. A kis csapat megfelelő munícióval egy pontonba szállt, melyet két motoros csónak vontatott. Augusztus 8-án este indultak el a pancsovai kikötőből s a Temesen lefelé haladva 9 óra felé értek ki a nyílt Dunára. Ekkor azonban óriási északi szélvihar és eső támadt, ami megnehezítette az előrejutást a Duna hatalmas árterületének erős sodra ellenében. Méternyi magas hullámok csaptak föl az alacsony motorcsónakokba, melyekben folytonosan lapátolni kellett a vizet, hogy el ne öntse a gépeket. Majd egy heves szélroham hirtelen elszakította a dereglyét a motorcsónakok vaskapcsaitól. Jenisch utászszázados teljes felszereléssel a Dunába ugrott, hihetetlen erőfeszítéssel elfogta a kötelet és visszahozta a motorosokhoz. De a szél folyton a szerb partok felé, a halál torkába verte, hajtotta a csónakokat, amelyek már csak 2—3 kilométernyire voltak a visnyicai szerb tüzérségi vonalaktól. Ha onnan észreveszik és ágyútűz alá fogják őket: menthetetlenül elpusztulnak! . . .

Végre pirkadt. Már látni lehetett az utat és teljes 12 órai küzdelem után, Belgráddal szemben, másfél kilométernyire a belgrádi vár ágyúinak toroka előtt, helyére érkezett a bátor csapat. Reggeli hét óra volt. A vihar megszűnt s a ragyogó nap egyszerre elfeledtetett minden viszontagságot. Jármly kapitány, a már előre kiszemelt helyen, beásatta a két tarackot, aztán a tűzvezető hadnaggal előrement a Duna partján egészen a vízig, ott felállította a tábori telefont s megkezdte feladata végrehajtását: a szerb hajók elsüllyesztését. . . . Kilenc órakor dördült el az első taracklövés és két órával később már egy hajójuk se volt a szerbeknek Belgrád előtt. Legnagyobb részük elsüllyedt és némelyiknek csakhamar csupán a kéménye kandikált ki néhány araszra a vízből, a partok közelében.

Féltizenegykor megérkezett Holub vártüzérfőhadnagy Zimonyból. Azt az értesítést hozta, hogy délután két órakor Ximony felől is megkezdik Belgrád általános bombázását; Jármly kapitány tehát szintén akkorra halasztotta akciójának továbbfolytatását. Mivel azonban a zimonyi bombázás elmaradt, a vitéz csapat csak másnap, hajnali öt órakor folytatta Belgrád északkeleti részének bombázását. Ennek első eredménye az volt, hogy a gránátok felgyújtották és végleg elpusztították a belgrádi villanytelepet.

Most következett azonban a főfeladat végrehajtása: az egyetemi

A belgrádi konak pusztulása. A szerb fővárost bombázó ágyúink Péter király palotáját is megromagták. A sárga jól látható a két képen

épületben elhelyezett Marconi-állomás szétrombolása. Erről az állomásról — mely a Dunapartról nagyszerűen látható volt, — a szerbek már napok óta küldtek Oroszországba szikra táviratokat. Ezeket a szikratáviratokat a mi jól elhelyezett rádió-állomásunk is mindig fölvette. A szerbek Marconi-telepének két antennája volt: az egyik az egyetemi épületben, a másik egy uccával odább. Jármly kapitány félkilenckor kezdte el a lövetést, félóra alatt „belötte” ágyúit és kilenc órakor az első gránátok már lecsaptak az egyetem épületébe, óriási füstgomolyt támasztva az első és második emeleten.

Ez fájt legjobban a szerbeknek. A hajók pusztulását még csak elnézték és nem is feleltek rá ellentámadással: de a rádió-állomás lövetése kihozta őket sodrúkból s a belgrádi vártüzérség csakhamar meg is szólalt. Tizenkét centiméteres, a legmodernebb Schneider-Creusot-féle tarackokkal lőttek. Lassanként megszólaltak a többi szerb ütegek is, mire tíz óra tájban belebődültek a tüzerharcba a zimonyi nehéz mozsarak is és aztán másfél óráig tartott a kölcsönös tüzelés. Az eredményt jól lehetett látni a kitűnő messzelátókkal. Mikor az első zimonyi gránát lecsapott a belgrádi vár mellett, két emeletnyi magasságra szökött fel a kivágott föld. Déli egy óra tájban aztán be volt fejezve a munka: a belgrádi Marconi-állomás teljesen elpusztult és Szerbiának Oroszországgal való gyors és közvetlen összeköttetése megszakadt,

Véres harcok a Drina vonalán

Mialatt a Száva és a Duna partján már folytak Szerbia ellen a hadioperációk, a hadvezetés megteremtette az előkészületeket arra is, hogy nyugatról, a Drina-folyó felől, szintén benyomuljanak csapataink a szerb területre. Augusztus 12-én lépték át a magyar-osztrák csapatok a Drinát s előrenyomulásukat mindenekelőtt a határőrök igyekeztek megakadályozni és zavarni. Födött hadállásokból, furfangosan elrejtett pozíciókból szakadatlan támadásokkal zaklatták csapatainkat, ami annyiban volt hátrányos és kellemetlen ezekre nézve, hogy örökké résen kellett lenniük és nem pihenhettek, mert a támadók mögött esetleg nagyobb reguláris csapatok lehettek elrejtve. Így nyomultak előre csapataink, folytonos csatározások közt, Losnica felé s a céljuk Obres volt: egy kis falu, melynek magasan fekvő temploma Losnica fölött is uralkodott. Csapatainknak mindenekelőtt a vasúti töltésen kellett átvergődniük; mivel ennek mindkét oldala mocsaras volt, a hadifőlszereléstől gátolt csapatok csak nehezen nyomulhattak előre.

Az első, jelentékenyebb véráldozatot ez a vasúti töltés követelte, mert az Obresben fölállított szerb ütegek kitűnően be voltak rá löve, sőt amidőn már keresztülvergődtek is rajta csapataink, még mindig meg kellett küzdeniük a mocsaras talaj akadályával. Ekkor azonban már megkezdődött a rendes ütközet Obres ellen, melyet öt földsánc védett

Elfogott szerb polgárok, akik a kukoricából, házak padlásairól lőttek katonáinkra

s ezeket szuronyrohammal kellett elfoglalni. A szerb gyalogság nagyon jól verekedett s a tüzérség is kitűnően működött; mind a kettőn meglátszott, hogy mögöttük van az 1912-13-ik évi győzedelmes balkán-háború iskolája.

Maga az obresi csata körülbelül délelőtt 11 órától esti 9 óráig tartott s a szerbek a mindenre elszántság dacos bátorságával harcoltak.

És csaknem a sabáci győzelemmel egyidejűleg, több napig tartó csatában verték meg a monarchia csapatai a szerbeket a Drinától nyu-

A Panos-hegy elfoglalása. A visegrádi véres csatában együtt harcolt hős csapatainkkal az a német különítmény is, mely a háború kitöréséig Skutariban volt

gatra is, ahová a szerbek még a háború elején benyomultak.

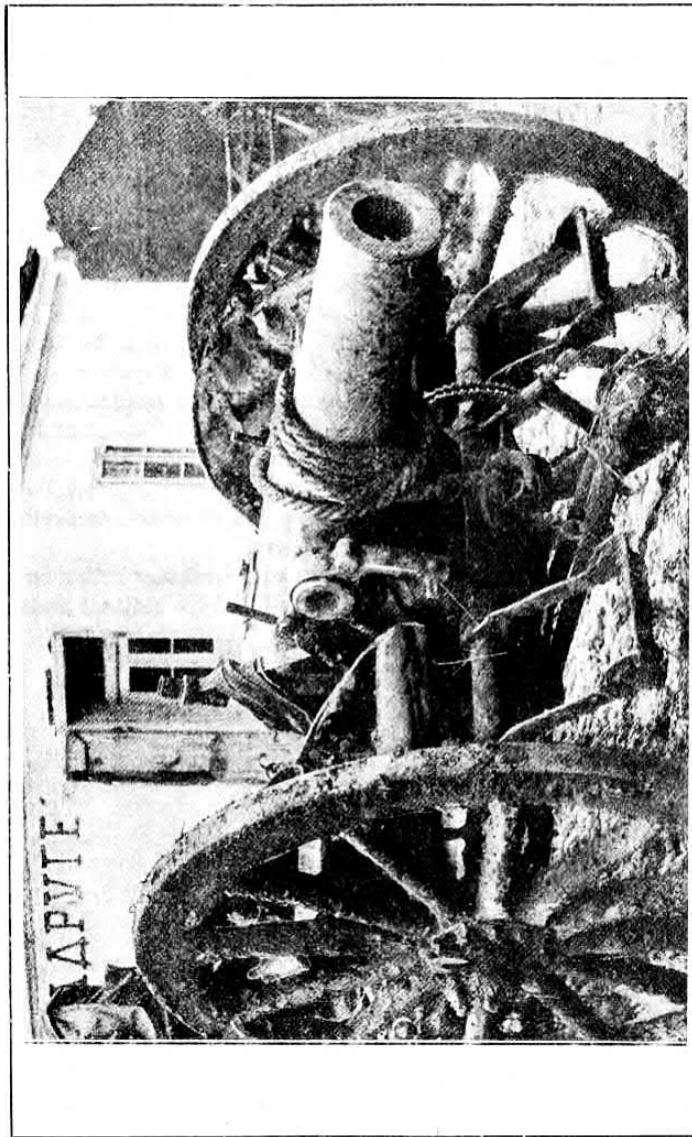
Ezek a harcok augusztus közepén folytak. A magyar-osztrák csapatok elfoglalták a visegrádi magaslatokat, míg tüzérségünk a Drinától nyugatra, a Visegrádon túl fekvő magaslatokon, foglalt állást. Harminc szerb zászlóalj vonult föl azzal a szándékkal, hogy egyenesen Szarajevóba tör: s az első ellenséges gránát augusztus 15-én. kora haj-

nalban explodáll az okoliscei tábor udvarán. Megkezdődött tehát a harc. A szerbek a Panos-hegy gerincén állottak föl, onnan tüzeltek ütegeinkre és a városra. Pokoli koncert volt ez a mély völgyben s a hegyi ütegek süvöltése, a tábori ágyúk éleshangú sípolása és a nehéz haubitz-ütegek dörgése szinte rázta az agyvelőt teljes öt napig, ameddig a tüzerharc tartott.

Az egyes éjjeli támadásokat, melyeket közben elsáncolt főhad-erőnk ellen intézett az ellenség, csapataink visszaverték és eredménytelenül támadták a szerbek a hidat is, jóllehet ezt az akciójukat nehéz haubitz-ütegekkel támogatták. Végre augusztus 19-én a magyar-osztrák csapatok megkapták a parancsot az általános támadásra és ezzel megszabadultak addigi, kényelmetlen helyzetükből. A harc főszíntere a Panos volt, ez a nagyon hosszú, erdős és meredek hegyhát, melyen a szerb csapatok 4-ik, 10-ik és 12-ik ezrede állott, fölötte jól megerősített pozíciókban. A mi csapataink halált megvető bátorsággal törtek előre, hogy a rendkívül kedvező állásokból kiverhessék a szerbeket. Különösen a bécsi háziezred harcolt hősiesen és bár sok vesztesége volt, mégis négyszer rohanta meg az ellenséget, amivel a legnagyobb munkát el is végezte.

De bátran és makacsul küzdöttek a szerbek is. Minden egyes fa-törzs mögött szerb katonák feküdtek s jó födözékből, valamint a fák tetejéről is, gyilkos golyózápport zúdítottak csapatainkra. Így folyt a harc, változatos szerencsével és nagy elkeseredettséggel mindkét részről, míg végre katonáink szuronyrohamra indultak és öt lépésnyire jutottak a szerb hadsorokhoz . . . Délután négy óra volt ekkor és ennek a szuronyrohamnak kellett volna elfoglalnia a Panos legmagasabb «csúcsát, de ellenséges gépfegyverek irtózatossá pusztítást vittek véghez csapataink soraiban s a megsemmisítő hatás, egy lépéssel a cél előtt, megállította katonáinkat. A hadsorok meginogtak és minden kockán állott. Úgy tetszett, hogy a gépfegyverek mind egy lábíg lekaszálják csapatainkat, hacsak ezek vissza nem vonulnak, amikor irtózatossá dörrenéssel szólt bele a harcba egyik ütegünk, mely pár lövéssel elsöpörtc a gépfegyvereket, az ellenséget pedig gyilkos srapnellesóval árasztotta el.

Erre a hirtelen segítségre lelkesedés szállta meg a inár-már ingadozó csapatokat. Egetverő hurrá-kiáltással vetették rá magukat a szerbekre. Akit csapataink le nem gázoltak és el nem fogtak, az menekült. Még a szerb tartalék se bírt ellenállni az Opanak-tetőn, mert a menekülő raj vonal ezt is magával ragadta. A gyilkos harc és a hegyes vidék annyira kifárasztotta csapatainkat, hogy éjjel már nem üldözhatték a

A Pámos hegyen zsákmányolt szerb ágyú, melyet katonáink levontattak a szomszédos faluba. Egy szakasz somogyi bakka vette el ezt az ágyút a szerbektől. Sauronyrohamot intéztek a szerbek ellen és rövid küzdelem után, heves gödlyőzáróporban zsákmányolták az ágyút

menekülő szerb sereget; de a győzelem fontosságát és az ellenség vereségét az bizonyítja legjobban, hogy a menekülő szerbek föladták jól megerősített második és harmadik védővonalukat is és kénytelenek voltak visszavonulni egészen a Sargan-nyeregig. A mi csapataink pedig már a következő napon (augusztus 20.) elfoglalták Tetrebicát és a magas Slolácot.

Obrenovac megszállása

Győzelmes csapataink ilymódon teljesen kiverték a szerbeket a monarchia területéről s az augusztus 20-iki újabb győzelem után már szerb földre, egészen Uzicéig kergették őket. Ezekben a harcokban részt vett az a német különítmény is, mely a háború kitöréséig együtt működött Szkutariban a rendet fon tartó nemzetközi csapatokkal; a véres küzdelmekben elesett három német katona, két tiszt és 21 közember pedig megsebesült. Schneider őrnagy, a különítmény parancsnoka, akit Németországba utaztában királyunk kihallgatáson fogadott Bécsben, a legnagyobb elismerés és dicséret hangján nyilatkozott csapataink bátorságáról, harci készségéről és lelkesedéséről.

Az Uvác és Vardiste fölött monarchiánk területére betört szerb hadsereg vereségének egyik epizódja volt a Lim-folyó hídjánál aratott

Sebesült szerb hadifoglyok a mi egyenruháinkban. Úgy lerongyolódtak, hogy a mi katonáink öltöztették föl őket

magyar győzelem is, ami azért volt fontos, mert itt ágazik el a vasútvonal Visegrád és Uvác felé, úgyhogy a szerbek egyik főfeladata és törekvése a Lim hídjának levegőbe röpitése volt. A betörés oly hirtelen és váratlanul jött, hogy a szerbek akadálytalanul nyomultak előre Uvácig, ahol szerencsés pozíciót foglalván, egy hétig bombázták a vasúti állomást, amivel megakadályozták csapataink szállítását. A hidat csak egy zászlóalj védte, ellenben három zászlóalj szerb támadta meg, hat ágyúval és ugyanannyi gépfegyverrel. Augusztus 17-én folyt az elkeseredett küzdelem, melynek hevében, délután két óra tájban, egy repülőgépünk — mit se törődve a szerbek irtóztos tüzelésével — vakmerően felszállt a magasba, gondosan kikémlelte a szerb ütegek állását s aztán ismét sértetlenül leereszkedett. Tüzérségünk most már, a repülőgép jelentése alapján, csakhamar szétlőtte az ellenség ágyúit, mire a szerbek, több mint 300 halottjuk és sok sebesült hátrahagyásával, abbahagyták a harcot és visszavonultak.

Egyidejűleg a Drina vonalának megtisztításával, augusztus 18-án, Sábáétól előrenyomuló csapataink megszállták Obrenovácot, a belgrádi Száva-útnak legfontosabb pontját, ahonnan Belgrád már csak mintegy 35—40 kilométernyire fekszik. Ugyanakkor az a másik hadoszlop, mely Uzice irányában vetette vissza a Szerbeket Bosznia felől, Valjevo felé igyekezett előnyomulni, hogy — elfoglalván ezt a fontos pozíciót is — teljesen úrrá lehessen nyugati Szerbiában. Az előretörés Valjevo felé nagy nehézségekkel és akadályokkal járt. Csapataink szűk ösvényeken, keskeny szorosokon törtek előre, ahol a szerbek rendszeren úgy elrejtőztek, hogy nem is látták őket és csak akkor vették észre, amikor lövöldözni kezdtek. Ilyenkor, alig dördültek el az első puska-lövések, bakáink rögtön szuronyrohamra indultak az ellenség ellen. Mivel a hegyes vidéken a trén csak lassan követhette gyorsan előrenyomuló csapatainkat, néha bizony előfordult, hogy szegény katonáinknak nem volt a szilván és kukoricán kívül egyéb ennivalójuk, de harcvágyukat és lelkesedésüket ez a nélkülözés egyáltalában nem csökkentette.

Valjevo felé

Amikor a magyar sereg visszaverte a Sabác ellen intézett támadást, a szerb hadsereg főereje Valjevo irányában tömörült. Három szerb hadosztály foglalt állást ezen a környéken és egyesült erővel igyekezett visszanyomni a mi csapatainkat. A napnak csaknem minden órájában ütközetre került a sor, s a főszerep ebben a tüzérségnek jutott, mert a

gyalogság a hegy-völgyes, erdős vidéken csak nehezen tudott előre-

Váljevo felé. Katonáink kiüldözik az erdőből a szerbeket. A varasai gyalogezred hősies rohama

nyomulni. Az ágyúharcokban már korán kitűnt tüzérségünk fölénye a szerbeké fölött. Az ágyúk földözete alatt aztán előre nyomultak csapataink és hajszolták a szerbeket lefelé. Így érkeztek el Miováig, amely község már 38 kilométernyire fekszik Sábáctól, s itt minden vonalon győzelmes rohamot intéztek a szerbek ellen, akik hanyatt-homlok menekültek Váljevo felé a monarchia csapatai elől.

Párhuzamosan ezzel a hadművelettel, ugyancsak Valjevo felé tört előre az a hadseregünk is, mely a Drinától kergette vissza a szerbeket s ennek harcairól augusztus 17-én hivatalosan jelentette a hadvezetőség, hogy „az erős ellenség fölött döntő győzelemhez vezettek. Az ellenséget Valjevo felé szorítottuk vissza s eközben számos foglyot és sok hadianyagot zsákmányoltunk. Az ellenség üldözése a legteljesebb mértékben folyik — folytatta a jelentés: — csapataink csodálatra méltó bátorsággal harcoltak az erős állásokban levő, számra nézve egyenlő erejű ellenséggel. Különösen kiemelendő a varasdi 16. gyalogezred, amelynek tisztjei és legénysége a legnehezebb viszonyok között a királyhú horvátok rég kipróbált, ^{szívós} vitészségével indultak győzelmes rohamra ...” A fényes győzelem jelentőségét bizonyítja a szerb kormánynak az a hivatalos jelentése, hogy „a Valjevo alatti harcokban 17.000 szerb katona esett el”.

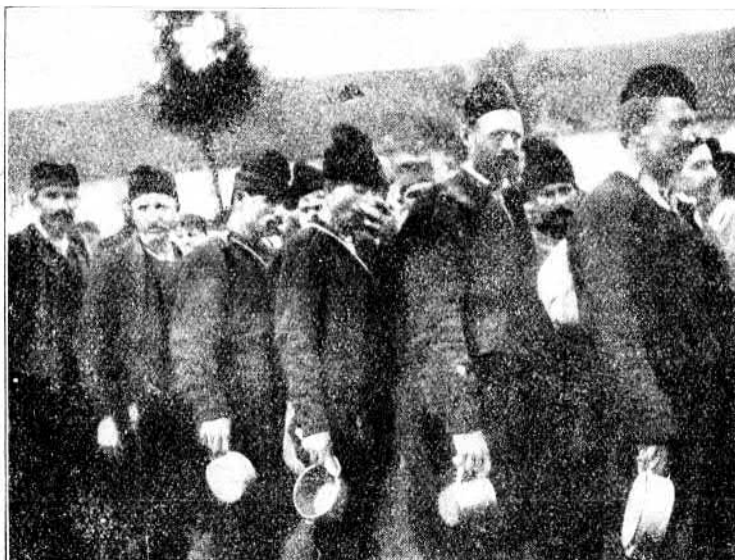
A montenegrói háború

Majdnem egyidejűleg a szerbek betörésével, sőt már jóval korábban is, az augusztus 5-ről 6-ra virradó éjszakán, a montenegrói csapatok is megkísérették a betörést a monarchia területére, a hercegovinai Trebinje mellett, de a határvédő csapatok könnyűszerrel visszaverték a támadást. Ez a fölötté hegyes, szakadékoktól, szűk szorosoktól keresztül-kasul szelt vidék nagyon alkalmas hasonló támadásokra és éppen ezért egy cseppet se volt meglepő, hogy a crnagórcok augusztus 8-án megismételték az előző betörést. Ezúttal már 4000 emberrel jöttek Trebinjétől keletre, de 200 halott elvesztése után, összeszedvén sebesültjeiket, ismét visszavonultak, mert nem sikerült meglepniük az éber határvédőket. Ugyanez napon a monarchia „Szigetvár” nevű csatahajója megjelent Antivári előtt s az egyetlen montenegrói kikötő drótnélküli távíróállomását pár óra alatt teljesen romba lőtte.

Az első kudarcok azonban nem vették el a montenegróiak kedvét a további kísérletezésektől. Már augusztus 8-án ismét átlépték a hercegovinai határ magaslatait s ezúttal Aftovác közelében törtek be, megszállván Gad mellett az egykor megerősített csendőrségi állomást. Csapataink augusztus 12-én kapták a parancsot ennek az állomásnak visszafoglalására és a montenegróiak kikergetésére. Gyors meneteléssel siettek csapataink a kijelölt irányban, de a hegyhátat 2300 méter magasságban mindenütt montenegróiakkal megszállva és jól megerősítve találták. Az ellenség jó takarásban volt, de jelentékenyebb tűzéréség nélkül és kevés ágyújával se tudott jól bánni. Az öt napig tartó bar-

cokban, melyek augusztus 18-án a montenegróiak futásával értek véget, csapataink mindössze egy tisztet, kilenc katonát és 32 sebesültet veszítettek, míg az ellenség vesztesége sokkal nagyobb volt)

A magyar-osztrák csapatok 15 kilométernyire hatoltak be montenegrói területre és föltartóztatás nélkül nyomultak volna tovább is, ha vissza nem parancsolják őket. A tisztek csak nagynehezen tudták megértetni a lelkes katonákkal, hogy feladatuk ezúttal még nem Montenegro megszállása, hanem csak határaink megtisztítása az ellenségtől. Üldözés közben csapataink tömérdek ellenséges lőszert és egyéb hadi-

Montenegrói hadifoglyok mennek menáziért.

zsákmányt ejtettek s ezekről kiderült, hogy részben szerb, részben pedig francia eredetűek. A montenegrói csapatokat szerb tisztek vezették.

Ilyen nehéz területen győztek csapataink Lisac mellett is, amely fontos hegycsúcs a hercegovinál Dorsnik-erőddel szemben emelkedik, Montenegro és Dalmácia határán. Augusztus 12-én hajnalban kezdték meg csapataink az előnyomulást s mingvárt első rohamukkal, melyet heves puskatűz vezetett be, visszaszorították az ellenséget Lisacba. Tüzérségünk csak reggel nyolc órakor kezdte meg az ágyúharcot, de pár óra alatt már elnémította a montenegrói ütegeket. Déli 12 órakor már rohammal támadták meg csapataink a Lisac-hegyet, melynek

főcsúcsáról csakhamar elkergették az ellenséget. Ezután tovább üldözték a menekülő montenegróiakat az ellenséges területen, folytonos rohamokkal több új magaslatot foglaltak el s a közel két napig tartó harcban teljesen szétverték a montenegrói csoportokat.

Mivel 'időközben hadvezetőségünk megtudta, hogy a montenegróiak durván kegyetlenkednek a novibazári szandsák mohamedánja' között, ezeknek védelmére, illetőleg főlzabadtására, erős expedíciót indított el Focsából. Ezek a csapatok Csajnicán és Boljanityon keresztül lépték át a montenegrói határt, s clemte csak 20—30 főny¹ bandákkal, később azonban már reguláris csapatokkal is megütköztek.

Augusztus 18-án foglalták el csapataink Boljanityot, ahonnan ágyútűzzel üzték el a montenegróiakat s még ugyanaznap estére bevették Plevljét is, ahonnan fejvesztve menekült az ellenség. A kecskeméti bakaké ennek a győzelemnek az oroszlárnérsze. Ilalálmegvető bátorsággal, szinte vidáman intéztek szuronyrohamot az ellenség ellen és lelkesedésük magával ragadta a velük együtt operáló cseheket is.

Megáll az offenzíva a déli harctéren

Sok biztató sikerrel indult tehát a háború Szerbia és Montenegro ellen és a magyar közönség lélekzetét is visszafojtva, lázas lelkesedéssel várta az új győzelmi híreket, amidőn a hadvezetőség augusztus 23-án — tehát közvetlenül a visegrád—rudói nagy diadalok közlése után — hivatalosan bejelentette az offenzíva fölfüggesztését a déli hadszíntéren. Ezt a váratlan intézkedést, mely általános lehangoltságot keltett az országban, azzal indokolta a hadvezetőség, hogy „miután Oroszország beleavatkozott a monarchia és Szerbia között kitört háborúba, kénytelenek voltunk egész haderőnket az északkeleti harctéren összevonni.

„Ezzel — folytatja a hivatalos jelentés — a Szerbia ellen kezdett háború, melyet a közvélemény legnagyobb része büntető expedíciónak tartott, automaticé mellékakcióvá lett, mely a nagy döntést alig érinti. Mindamellet, tekintettel az általános helyzetre és az ellenségtől kapott hírekre, célszerűnek mutatkozott, hogy offenzív akciót kezdjünk, amely azonban éppen az előbb kifejtett szempontok miatt, csakis az ellenséges területen való rövid előnyomulásnak volt szánva: amelynek sikere után szükségképpen vissza akartunk térni az előbbi, várakozó állásba, hogy adott alkalommal ismét lecsapjunk az ellenségre. Ez a rövid, offenzív előnyomulás meg is történt az augusztus 13 és 18 közt

Huszárok megtámadják és üldözik a szerb gyalogságot, melynek sorait legázolják vad rohamukkal. Belevághatnak az ellenség soraiba s hősi legendába illő vitézséggel vívják ki a győzelmet

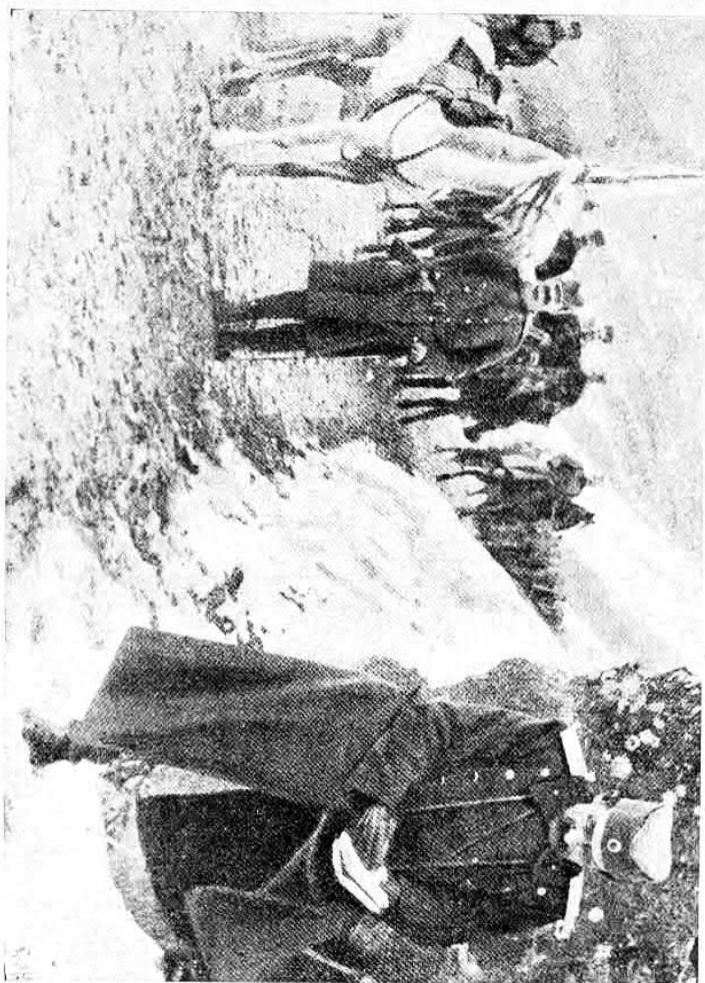
való időben. Az előnyomulást haderőnk délre vezényelt része kiváló vitézséggel és bravúrral hajtotta végre és az eredménye az volt, hogy majdnem az egész szerb hadsereget maga ellen központosította és a szerbeknek nagy számbeli túlsúllyal folytatott harcai, bár az ellenségnek tömérdek áldozatába kerültek, mégis mind rendre megghiúsultak csapataink hősiességén.

Hogy részben a mi csapataink is jelentékeny veszteséget szenvedtek, azon — tekintve a számbeli túlsúlyban levő, létéért küzdő ellenséget — csodálkozni nem lehet. Amikor azután a szerb területen messzire előrenyomult csapataink, augusztus 19-én este, a már teljesített feladat után, azt a parancsot kapták, hogy ismét térjenek vissza eredeti hadállásaikba, az Alsó-Drina és a Száva mellé: a harctéren teljesen kimerült ellenséget hagytak vissza. Csapataink ma a szerb területen levő magaslatokat és a Sabác körüli teret tartják megszállva. Dél-Szerbiában a Boszniából oda előnyomult magyar-osztrák csapatok, folytonosan harcolva, előnyomulóban vannak Valjevó irányában. Teljes nyugalommal nézhetünk tehát a további események elé, amelyeknek lefolyása igazolni fogja a bizalmat, melyre a legnehezebb viszonyok közt küzdő és a laikus előtt hálátlannak tetsző feladattal megbízott derék csapataink augusztus 13—19-ike között teljes mértékben méltóknak mutatkoztak . . .”

A visszavonulás oka

Így hangzott az a hivatalos jelentés, mely a sabáci véres és fényes napok után — midőn a fölizgatott fantázia már azt várta, hogy Kragujevac és Belgrád bevételéről jönnek a győzelmi hírek, — egyszerre csak lefűjt minden támadó akciót és a védelmi harc kényszerűségét hirdette Szerbia ellen. A megriadt közvélemény szorongva kérdezte, hogy mi történt s mivel a szerb sajtó hírszolgálat a szerb hadsereg győzelmének tüntette föl csapataink önkéntes visszavonulását, csakhamar rémhírek terjedtek el azokról az óriási vereségekről és veszteségekről, melyek csapatainkat állítólag Sabác és Valjevó alatt érték . . . Holott a valóság az volt, hogy: miután nem egy, hanem több ellenséggel kellett egyszerre megküzdenünk, a hadvezetőség taktikája nem repülhetett versenyt a fölizgatott emberi vággyal és fantáziával

Semmi se lett volna könnyebb, mint hadseregünk túlnyomó erejével, csaták és ütközetek véres sorával, legyőzni a szerbeket. De időközben az orosz kolosszus is megüzente a háborút.

Szent István előírt szolgálaton. Az egyik százati lovartól és betárazója terepén az csapatának hadállását, amit megfigyelt

Hadvezetőségünknek meg kellett fontolnia, hogy Szerbiát erőszakolja-e, ahol könnyen olcsó és gyors diadalokhoz juthat, vagy pedig nekiszögezze szuronyát az orosz kolosszusnak, mely lehengereléssel fenyegette a magyar-osztrák és német haderőt? . . . E két lehetőség között nem is habozhatott a hadvezetőség. Szerbiát megfenyíteni ráérhet akkor is, ha megállította és megtörte az orosz offenzívát, amelynek irtózatos nyomását csak óriási erőfeszítéssel lehetett visszaszorítani; teljes haderejét oda vetette hát az északi harctérre, ahol a döntés végzetes helye volt, hogy föl tartóztassa az orosz előnyomulást mindaddig, míg a németek segítségére siethetnek . . .

Ezt a fölfogást fejezte ki báró Hazay Samu honvédelmi miniszter nyilatkozata is, akit a leverő hivatalos jelentés valódi értelme felől megkérdeztek a munkapárti képviselők ... „A leghatározottabban kijelenthetem — mondta a honvédelmi miniszter, — hogy semmiféle pesszimiztikus fölfogásra ok nincsen. Ellenkezőleg: mondhatom, hogy jól állunk Szerbiában. Az ott harcoló csapatok, az ellenség túlerejének ellenére, hősiesen teljesítették föladatukat. Sikerült a szerbeket visszavetnünk. A hivatalos} jelentés, melyet sokan félreértenek, kizárólag azt magyarázza, hogy a nagy és döntő események nem délen lesznek, hanem északon fognak lezajlani. Ismétlem, hogy az eddigi eredményekkel meg lehetünk elégedve, mert sikerült óriási veszteségeket okozni az ellenségnek. Szem előtt kell azonban tartani, amit már említettem, hogy a döntő háborút fönt fogjuk megvívni. . .” Ez volt magyarázata annak a szűkszavú hivatalos jelentésnek, mely a Szerbia ellen megkezdett offenzívának megszüntetésével már előkészítette a közvéleményt az északról fenyegető óriási veszedelem közelségért

Belgium katasztrófája

Antwerpen felé! — A löweni csata

Brüsszel bevétele után a figyelem és érdeklődés egyelőre elterelődött a belga harcterről, holott pedig közvetlen ezután következett az a háromnapos harc Löwen körül, mely a belga-német háború egyik legvéresebb epizódja volt. Ezekről a harcokról nagyon keveset írtak akkor, aminek a magyarázata az, hogy éppen abban az időtájban (augusztus 21—26-ika közt) követték egymást a nagyszerű diadalok: a metzi csata, Namur és Longwy eleste és ezek a fényes győzelmek szinte elfeledtették a német seregek további előretörését Belgiumban, az északnyugatra fekvő Antwerpen irányában.

Augusztus 20-ikán vonultak be a német csapatok Brüsszelbe; egyidejűleg a mintegy 60 kilométernyire keletre fekvő Tirlemont mellett elfoglaltak néhány ágyút és 500 foglyot ejtettek. Augusztus 22-ikén Albrecht württembergi herceg jelentős diadalt aratott a Semois mellett, Belgium déli határán és 25-ikén már a németek kezében volt Namur öt erődje is, a várossal együtt, 27-ikén pedig Kluck tábornok Maubeuge előtt, tehát már francia földön megverte az angolokat, míg ugyanekkor Bülow és Hausen tábornokok a Sombre és Haas folyók közé eső három szögben körülbelül nyolc belga-francia hadtestet vertek szét.

E rohamos előnyomulás ellensúlyozására a belgák erős hadoszlopokat toltak előre Antwerpenből Mechelenen át, azzal a nyilvánvaló célzattal, hogy a német jobbszárnyat oldalba vagy esetleg hátbatámadják és visszavonulásra kényszerítsék, amely esetben talán sikerülhetett volna az is, hogy az egész német hadállást átkarolják és végezetül felgöngyölítsék. A belgáknak ez az erőlködése azonban megghiúsult a német seregek gyors és hatalmas előretörésén, amelynek ereje nagy részt ütött Brüsszel és Maubeuge közt az ellenséges fronton. Néhány francia és angol csapat ugyan együtt küzdött a belgákkal Löwen határában, de

a szövetségesek főhaderejét a német seregek még idejekorán visszaverték délnyugat felé, úgyhogy a Löwen körüli harcokban már alig juthatott nekik jelentősebb szerep.

A belgák, akik egyébként nagyon bátran harcoltak, joggal hihették tehát, hogy szövetségeseik itt is fölállozták őket. „Két hét óta ígérték a segítséget napról-napra — panaszkodtak a belga katonák egy hollandus laptudósítónak, — de midőn harcra került a sor: mégis csak egyedül voltunk és védtelenül lóttek bennünket halomra a németek. Háromszor nyomultunk előre és mind a háromszor véres fejjel kerget-

Angolok és belgák Löwen határában kénytelenek hátrálni a német támadás elől

tek vissza bennünket. Úgy harcoltunk, mint az oroszlánok és mindegyre vártuk az ígért segítséget: de végre is nem bírtunk tovább megállni a túlerő előtt; hiszen minden elesett ellenség helyett tíz új támadt ránk! És talán még így is kitartottunk volna, bízva az ígért segítségben, ha a német gépfegyverek tüze a szó szoros értelmében le nem aratta volna katonáink javát. Ezek a gyilkos fegyverek valósággal okádják a halált, úgyhogy lehetetlen nekik ellenállni...” A véres küzdelmek eredménye az volt, hogy a német csapatok előrenyomultak Antwerpen felé, amely fölött már augusztus 26-ikán megjelent az első Zeppelin és bombákat vetett a városra; ezeknek egyike fölrobbantotta és lángba is borította a gázműveket.

Löwen: a borzalmak városa

Löwenbe augusztus 23-án vonultak be a németek.. A városi hatóság szabályszerűen átadta a várost és a bevonult német csapatok barátságos előzékenységgel bántak a lakossággal. Maga a lakosság is szívesen fogadta, sőt megvendégelte a tiszteket és legénységet egyaránt, úgyhogy az első két napon a legcsekélyebb kihágás vagy rendzavarás se történt a városban.

Eközben híre jött, hogy Antwerpen felől angol és francia csapatok közelednek a város fölmentésére és ekkor maguk a hivatalos hatóságok uszították a lakosságot a német csapatok megtámadására. Előzőleg, mingyárt a németek bevonulása után, a polgármester falragaszokon, hívta föl a lakosságot, hogy fogadja nyugodtan a németeket és tartózkodjék minden ellenséges tüntetéstől: különösen pedig ne lőjjön a

német katonákra, mert ezzel súlyos büntetésre adna okot . . .

Ezt a fölhívást a városnapra istentiszteleten a papok is kihirdették minden templomban. Ugyanekkor a német katonák több polgárt túszként őrizetbe vettek, de megígérték, hogy ha nem történik semmi rendzavarás: augusztus 24-ikén szabadon bocsátják őket. Másnap reggel a papok megint rendre és nyugalomra intették a népet a templomokban s amidőn délután öt óra tájban új német csapatok érkeztek a városba, a régiek pedig továbbvonultak Antwerpen irányában, a

Egy villa Löwen környékén, melyet egy német ágvégő golyó talált. A löveg átütötte az épületet, úgy hogy csak két fala maradt éppen. A szobák falai s az egész berendezés pozdorjává törtek

polgárság még mindig nyugodt volt, sőt barátságosan el is búcsúzott a kivonuló német katonáktól.

Ekkor azonban közbeléptek a „hivatalos uszítók” és hogy az antwerpeni kirohanással egyidejűleg Löwent is elvágják az északnyugat felé vonuló német csapatoktól, felizgatták Löwen polgárságát, hogy támadja meg a városban maradt csekélyszámú német csapatot, amelyet büntetlenül lemészárolhat . . . Éjjeli 11 óra tájban történt a támadás, amikor már csak néhány század német katonaság volt Löwenben a város őrizetére: és tények bizonyítják, hogy a hivatalos

Lefegyverzett belga katonák, akiket a Löwen körüli véres harcokban fogtak el a németek

titokban készítették elő a merényletet, melynek részleteibe a polgárság jelentékeny része is be volt avatva. Mert száz és ezer löweni polgár vett részt az adott jelre a német csapatok lemészárlásában, több gépfegyver, hideg számítással, gondosan volt előre fölállítva az erre alkalmas épületekben, sőt az egyik templomban még az orvtámadás megtorlása után is 500 katonapuskát találtak.

„Gyalogságunk már hadifölszereléssel ment a pályaudvar felé — írja egy szemtanú a borzalmas uccui harcról — s így értünk a város főuccájára. Semmi jel se árulta el a kitörőben levő merényletet; ellenkezőleg: a polgárok barátságosan integettek a csapatoknak, sőt egyesek még borral és egyéb erősítő italokkal is kínálgatták a katonákat. Ekkor azonban hirtelen megkondultak a harangok s a következő pillanatban oly irtózatos fegyverropogás támadt, mintha a pokol minden ördöge egyszerre fölszabadult volna és a gyilkos golyók zápoként zúdultak reánk. Mindnyájunk ereiben megállt a vér, de csak egy pillanatra, mert

hatóságok

nyomban aztán a földre vetettük magunkat s mialatt fölöttünk szilajon süvöltözött a halál, bizonyára mindegyikünk azt gondolta, hogy ütött az utolsó óránk. Hirtelen fölugrott egyik főhadnagyunk és remegő, kissé rekedt hangon fölkiáltott: „Talpra, fiúk és rajta!” Mindnyájan fölugrottunk s a kitörő harag romboló dühével estünk neki a bezárt kapuknak. Jaj volt annak, akit fegyverrel a kezében találtunk: még annyi ideje se maradt, hogy keresztet vehetett volna magára!

A gyilkos puskaropogást eközben a pályaudvaron is meghallották bajtársaink, akik már fölszálltak a vonatra . . . Mi történik a városban?... A szívek vadul dobognak. Egy kapitány kiugrik a kocsiból, futva megkerüli a mozdonyt, hogy megnézzze: mi az? ... De ekkor már a vonatra is záporként hullanak a golyók. A kapitány szótlanul összeroskad és vele együtt zuhannak földre a gépész is, meg a vonatvezető is. Most már kirajzanak a csapatok a vasúti kocsikból, mint a méhek a kasból, Szurony szegezve rohannak vissza a városba, hogy segítsenek bajtársaiknak. A polgárság vadul lövöldöz; de minden ellenállás hiábavaló. Pár óra alatt körülfogjuk az egész városrészt, kiürítjük a házakat és összereljük a föllázadt lakosságot. .

A rettenetes megtorlás

A megdöbbenő orvtámadást szigorúan torolták meg a németek. Gépfegyverekkel söpörték végig az uccákat, több házat fölgyújtottak és különösen a pályaudvarhoz vezető úton volt nagy a pusztulás. Mivel a nagytemplomban is elrejtett fegyvereket találtak, ezt is fölgyújtották. Akit az ablakban megláttak, akár volt a kezében fegyver, akár nem, fölszólítás nélkül lelőtték. Közben a túsokat ismét összefogdosták és a városházára vitték. Köztük volt az egyetem igazgatója, a dominikánus barátok rendfőnöke és még két pap. A kezesek, akiket szuronyos katonák kísértek, minden uccasarkon megálltak és békére, nyugalomra intették a népet. A lakosság azonban folyton lövöldözött a házakból, még a túsokat körülfogó németekre is. A katonák, természetesen, viszonzották a tüzelést s a fegyverdörgés mind erősebb lett.

Másnap reggel ismét végigvezették a kezeseket a város uccáin és kihirdették, hogy valamennyit agyonlövik, ha a lakosság tovább is ellenáll. De ez se használt! Augusztus 27-én aztán a német tisztek tudtára adták a dominikánus atyáknak, hogy bombázni fogják a várost: és a bombázás csakhamar meg is kezdődött ... Ez volt a jeladás a dühös uccai harc kiújulására. A német tüzérség szakadatlanul kartácsolta a

várost, melynek több háza kigyulladt, míg más házakat benzinnel leöntve gyújtottak föl. Ebben a gyilkos uccai harcban mintegy 400 angol és skót katonát fogtak el a németek s ahogy később kiderült: jórészt ezek okozták a zendülést, mert azzal a hírrel izgatták és bűjtogatták a lakosságot, hogy a németek nagy veszteséget szenvedtek és most már visszavonulnak . . .

A németek két csapatba osztva kísértették végig a túszoikat az uccán; külön a nőket, külön a férfiakat s mindegyik csapatban vagy ötszázan lehettek. Aztán fölállították a két csapatot a pályaudvar előtt és kihirdették, hogy minden lövésre, melyet a belgák a németekre tesznek, tíz kezeset fognak agyonlőni . . . De még ez se használt s ártatlanoknak kellett meghalniuk. Löwen körül minden tanyán, faluban és köz-

Ami Löwenből megmaradt. Miután az elfoglalt Löwenbe bevonató nemei csapatokat belga franciscusok megtámadták, a németek földig lerombolták a várost, de megkímélték a világhírű templomot és városházát, ahogy ez képünkön látható. A belgák csak tíz évvel a háború után tudták újból felépíteni a gyönyörű várost

ségben fegyvert fogott a belga lakosság, nyíltan és orozva megtámadta a német csapatokat, melyek ekkor már, a végletekig elkeseredve, statáriális úton végezték ki a nőket, gyermekeket és aggastyánokat is, ha fegyverrel a kezükben fogták el vagy rajtaérték őket, hogy német katonákra lövöldöztek.

A lázadás elfojtása után példás megtorlásra és elrettentő büntetésre volt szükség. Kétségtelen volt, hogy az egész város tudott a zendülésről, amelyre előre készült; mivel azonban 45.000 embert — a város egész lakosságát — mégse lehetett kivégezni: a német parancsnokság azt határozta, hogy fölégeti és elpusztítja a polgárok házait. Kihirdették tehát, hogy egy órán belül mindenki hagyja el a várost s amint ez megtörtént: már föl is csaptak a lángok a város négy sarkán és ijesztő romhalmaz lett a brabanti hercegek hajdani székvárosa, mely már a IX. században is szerepelt a világhistóriában. Arnulf király ugyanis itt verte meg a normannokat öldöklő csatában 891-ben s a XIV. században Löwen (franciául Louvain) volt a legvirágzóbb flandriai város, messze földön híres és irigyelt kereskedelmi piac, melyet legkivált világhírű posztógyárai tettek gazdaggá. Ekkor kezdték építeni a gyönyörű Szent Péter-templomot, majd 1448-tól 1463-ig fölépült a nagyszerű városháza, a kései gót stílusnak ez a remeke, melyet a tűzvész most is megkímélt és 1079-ben az egyetem, melynek nagy könyvtárában sok ériékes kódexet és egyéb ritkaságot őriztek ... A borzalmas tűzvész elhamvasztotta az ősi, nagykulturájú város épületeinek legnagyobb részét . . . Napokig tombolt a Lúz, melyet nem volt, ki eloltson.

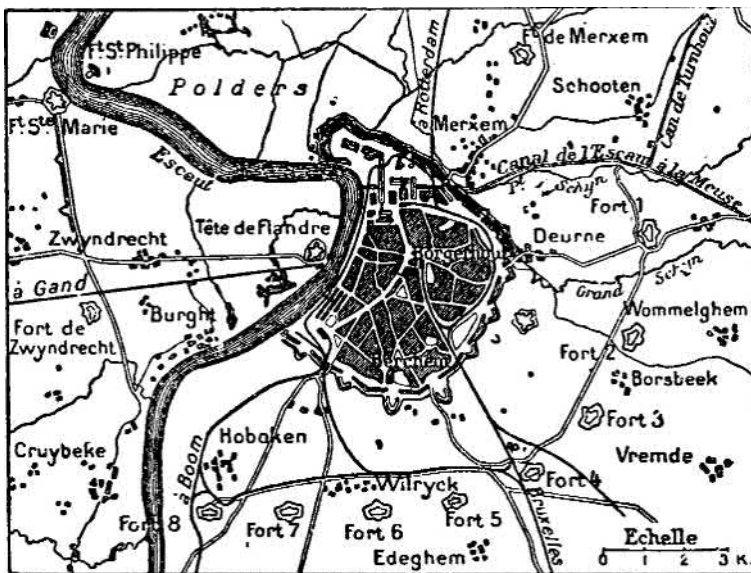
A németek elrettentő példát akarlak statuálni. Ez sikerült is nekik. De azért az évek múltával ők is jobb szerelték volna, ha a löweni szörnyű napok elmaradtak volna.

Antwerpen felkészül az ostromra

Löwen elfoglalása után a német csapatok széles arcvonalban Özönlőitek el egész Belgiumot, de ekkor még nem gondolhattak Antwerpen körülrölására és ostromára, mert egyelőre sokkal fontosabb föladatokat vártak megoldásra. Mindenekelőtt biztosítani kellett a német sereg előnyomulását északnyugat felé a tengerig, hogy átkarolható legyen a francia sereg balszárnya, amivel együtt el lett volna vágva a legközvetlenebb tengeri érintkezés is (Calais-n és Doveren át) Anglia és Franciaország között. Miután pedig Löwen birtoka biztosította alnémet sereg jobbszárnyát az átkarolás és a hátbatámadás ellen, a németek egyelőre

beérték azzal, hogy Antwerpen felé csak megfigyelőcsapatokat állítottak föl, amelyeknek az volt a rendeltetésük, hogy visszaverjék az esetleges kirohanásokat.

A helyzet akkor már nagyon feszült volt Antwerpenben. A katonai kormányzó, de Guise tábornok, kiáltványt tett közzé, melyben felszólította a lakosságot, hogy a családjukat haladéktalanul, a lehető leg-rövidebb idő alatt, távolítsák el a városból. Ez a rendelkezés már augusztus közepéről kelt; a belga kormánykörök tehát már ekkor számoltak

Antwerpen város alaprajza az erődgyűrűvel

azzal, hogy a németek lövetni fogják Antwerpen, noha magának a városnak lakossága még mindig nem hitt az ostrom lehetőségében. Sokan azonban mégis elmenekültek és a szomszédos Rosendaal hollandus városkába, ahol két héttel azelőtt Belgiumból menekülő németek lepték el az uccákat, augusztus második felében már belgák menekültek nagy tömegekben.

Brüsszel kapitulációja után már nagyobb lett az izgalom Antwerpenben is; különösen a katonai hatóságok készültek lázas buzgalommal arra, hogy megerősítsék a várost a németek várható támadása ellen. Ekkor már a katonai parancsnokság vette kezébe a város közigazgatását is és minden intézkedése Antwerpen védelmét szolgálta. Elbarikádozták

a városba vezető utakat, egynek kivételével, mely az egyetlen nyitva hagyott kapun át közvetítte a forgalmat a külvilággal.

És a nagy előkészületek, a városban és környékén hemzsegő rengeteg katonaság, a tömérdek ágyú és gépfegyver lassanként megnyugtatták a lakosságot, mely úgyszólván éjjel-nappal az uccákon tanyázott. A főérdeklődés a Kipdorprastraat felé irányult, ahol a belga vezérkar ütött tanyát: de az ide-oda futkosó parancsörtisztek és küldöncök semmit vagy nagyon is keveset tudtak mondani a kíváncsi tömeg megnyugtására.

De Guise tábornok, Antwerpen parancsnoka.

Hősiesen védelmezte a híres belga erődöt

A város kapui, egynek kivételével, állandóan zárva voltak s a távozókat és érkezőket a legnagyobb szigorúsággal vizsgálták meg és ellenőrizték a belga hatóságok. Óriási mennyiségű élelmiszereket halmoztak föl a városban, hogy akármily hosszú lesz is az ostrom, éhínség ne fenyegetse a várost. Mert a „hosszú ostrom” gondolatába már bele-törődtek, azt azonban még mindig rendületlenül hitték, hogy Antwerpen — „a világnak ezt a legerősebb várát” — semmiféle hadsereg be nem veheti. Hiszen a tenger felé akkor is nyitva áll az út, ha a németek szárazföld felől teljesen körül fogják is és Anglia, a hatalmas, a világbíró Anglia, annyi katonát és hadiszert szállíthat Antwerpenbe, hogy a várórség ellenállásán a németek minden erőfeszítése megtörik . . .

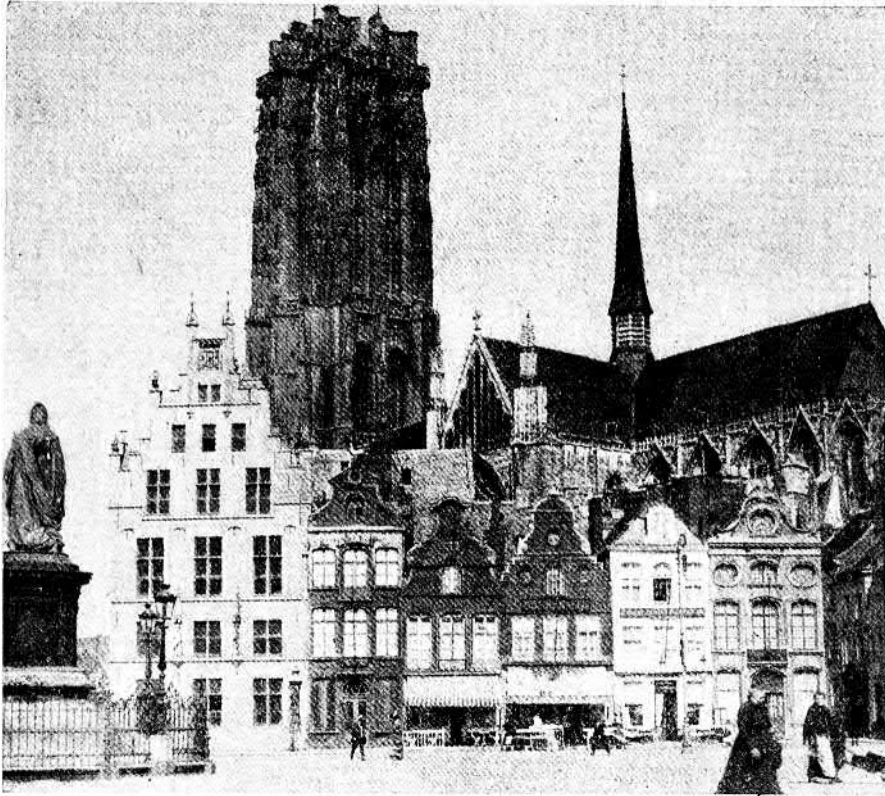
A szegényebb néposztályok, továbbá az asszonyok és gyermekek órák hosszáig ácsorogtak a királyi palota előtt, mely a Piacé de Meir-en volt és várták Erzsébet királynénak és gyermekeinek a megjelenését. De hiába várták, mert a reménytelen jövő búskomorra tette a királynét, aki teljesen visszavonult és titokban könnyezve készülődött a hontalan bujdosásra. . . A beavattak már ekkor tudták, hogy az ostende—doveri hajóstársaságnak két gyorsjáratú gőzöse áll készen éjjel-nappal a Scheldén, hogy a szükség utolsó pillanatában Angliába szállítsa a királynét és gyermekeit.

Ágyútűz pusztítja el Mecheln városát

Ilyen volt a hangulat augusztus második felében Antwerpenben, melynek helyőrsége, mivel tudta, hogy a sor előbb-utóbb úgyis rákerül, lázasan dolgozott a világ egyik legerősebb várának megerősítésén. Az erődöv térközműveit ügyesen kiépítették és nehéz ütegekkel szerelték föl, az egyes erődökben elvégeztek minden szükséges munkát s az előterep nagy részét elárasztották vízzel, hogy a németek rohammal el ne foglalhassák. Közben a védősereg is egyre növekedett; elsősorban ide menekültek a lüttichi és namuri csatákban szétvert belga seregek maradványai, aztán behívták a még ellenségmentes belga terület tartalékosait és újoncait, végül pedig egy vegyes angol dandár is érkezett a városba. Az így megerősödött antwerpeni helyőrség, hogy megakassza a németek nyugat felé nyomulását, augusztus 20-ika táján támadásba ment át. Átvonulván Meeheln városon, heves csatákat vívott az előretolt német csapatokkal, melyet azonban Epeghem, Elevyth és Overdevaerd helységek körül többszörösen visszaverték a belgákat, nagy veszteségeket okozván nekik. Néhány nappal később ismét kitört az antwerpeni helyőrség, ezúttal Löwen irányában, de, bár a kitöréssel kapcsolatosan, az egész környék lakossága fegyvert fogott a németek ellen, ezek mégis győztek és újra visszaverték a belga támadásokat.

E harcok közben, augusztus 28-ikán, már Meeheln előtt állt a német sereg, melynek nehéz ütegei a város fölött, illetőleg rajta keresztül, bombázni kezdték Antwerpen erődéit. Ezek, természetesen, viszonozták a tüzelést, de mivel várágyúik nem hordtak oly messzire, mint a németekéi, az eredmény az lett, hogy a belga lövedékek nagy része Meeheln városára hullott, amely csakhamar rombadólt. Ez a szerencsétlen, gyönyörű város a hadakozó ellenség ágyútüzelésének központjába jutott. Amikor a németek Antwerpen felé egyengették útjukat, a belgák egyik fővédelmi pontja Meeheln volt: és ekkor a németek bombázták; amint aztán a belgáknak ki kellett vonulniok és Walhaem felé fejlődtek föl támadásra, akkor meg ők maguk bombázták a várost, hogy a németek el ne foglalhassák. Így aztán a városnak mintegy 60.000 főnyi lakossága majdnem az utolsó emberig elmenekült és a városban meghalt az élet.

A város előtt augusztus 25-én hajnalban kezdődött a harc, melynek borzalmairól egy belga gránátos megrendítő közvetlenséggel ezeket írja: „Nem sok hiányzott ahhoz, hogy a csatatéren maradjak. A harc kedden reggel 4 órakor kezdődött és szerdán este végződött. Öt órakat este elhagytuk Vilrijt és Meeheln elé vonultunk, hogy kissé ledőljunk

A német seregek Brüsszel után több nevezetes belga várost is elfoglaltak. Így a Brüsszeltől északkeletre fekvő Mechelnt, amelynek 60.000 lakosa van. Képünkön Mecheln főtere, a város egyik legszebb épületével a- XII-XV. században épült világhírű székesegyházzal látható

aludni. De már két óraker fölverlek éshallottuk, hogy a németek Mechelnt lövik. Bevonultunk a városba és láttuk, hogy a gránátés sok házat összedöntött. Aztán újra megkezdődött a rettenetes színjáték. Hullott a gránát, jobbról és balról holttesten halott és egyre hullott, pusztult az ember. Mikor kijutottunk a városból, elvesztettük az ezredünket. Ahelyett, hogy a magunk csapatai felé futottunk volna, egyenesen a németek felé rohantunk. Fára dlak, éhesek, szomjasak voltunk: de az ember ilyen időben többet elbír, mint egyébkor. Futnunk kellett és bemenekültünk egy közeli házba. A golyók az ablakon és ajtókon át becsaptak a szobába, úgyhogy kénytelenek voltunk bajtársaink holttestein át kimászni a házból. Olyanok voltunk, mint a gyilkosok és úgy csurgóit rólunk a vér, mintha fürödtünk volna benne. És még

szerencse, hogy kimenekültünk a házból, mert alig hagytuk ott: máris nagy robajjal omlott össze. Most egy ciszternába menekültünk és lekuporodva nyakig a vízbe, dideregve, fogvacogva töltöttük az egész éjszakát.

Másnap reggel eltűntek a németek és mi kimásztunk a víztartóból. Csontig vizesek voltunk és mivel tegnap félig elégett a ruhánk, lehúztuk halott bajtársaink ruháját, cipőjét és ezt öltöttük föl. Irtózatoss volt és a jéghideg víz egyre borzongatta a hátunkat. Így kerestük meg az ezredünket, de alighogy megtaláltuk: megint előkerültek a németek is és újra megindult az ágyúzás. Nyolc órán át feküdtünk kinyújtózva a földön, mialatt fejként fölött, mint világpusztító ézengés, durrogott a srapsnell és süvöltöztek a gránátok. Idegeink szinte a pattanásig

A német gránátok pusztítása Mechelenben. Ez a város is megtámadta a rajta átvonuló német csapatokat, mire a német csapatok bombázni kezdték

megfeszültek s a mellettünk fekvő sebesültek rémes nyögése szinte megőrijtett bennünket. A gránátok és srapeltek zúgásán minduntalan áthangzott egy-egy leírhatatlan sikoltás és ilyenkor egy-egy bajtársam szétcsapott két karjával a levegőbe s aztán hörögve elnémult. .

A világ legnagyobb erődjét körülzárják a németek

E véres harcok első eredménye volt, hogy a németek, miután a belgákat visszanyomták, szeptember 5-én megkezdték Termonde bombázását. Ez a kis erőd délnyugatra fekszik Antwerpentől, a Scheldet folyó partján és az ad neki némi jelentőséget, hogy több vasútvonalnak a csomópontja. A németek szabad átvonulást követeltek a városon, amit a polgári hatóság meg is akart engedni, de a katonai parancsnok ellenezte. A németek kora hajnalban jelentek meg az erőd előtt, melyet Willebroek, Londerseel és Lebbecke antwerpeni külső erődök védelmeztek. Egy halásznak öltözött hollandus újságíró, aki látta az ostromot, megírta, hogy a belgák jól védték állásaikat, de az erőd, aránylag rövid bombázás után, már szeptember 6-án kénytelen volt kapitulálni s a belgák, súlyos veszteségekkel, oly gyorsan és rendetlenül menekültek, hogy nem volt idejük a Schelde-híd fölrobbantására sem, Hamme közelében.

Szeptember 7-én a németek elfoglalták Gént városát, Antwerpentől délnyugatra s ily módon lassanként, szakadatlan véres harcok közepette, végre teljesen körülzárták Antwerpent a szárazföldön, úgy-hogy a kontinens felől már lehetetlen volt Antwerpent akár fölmenteni, akár oda csapatokat szállítani. Fölfüggesztették azt a hajójáratot is, mely naponta közlekedett Anglia és Ostende között, mert német halászhajók, melyeket belgáknak néztek, rengeteg sok aknát szórtak el a tengeren. A belgák ekkor vízzel borítottak el egy 70 négyszögmer-földnyi területet Antwerpentől délre, hogy meggátolják a német csapatok fölvonulását. Noha Antwerpen ostroma még nem kezdődött meg, mert a németek nehéz útegei még nem érkeztek meg, a város maga azért már teljesen körül volt fogva.

Ekkor már kezdett utat törni a köztudatban a helyzet komolysága s az eddigi várakozás nyugalalmát nagy nyugtalanság, szorongó aggodalom váltotta föl. A háború kezdetén csak Brüsszel sorsáért aggodtak Antwerpenben s aligha gondolták, hogy az ő gondtalan nyugalmutkat is megzavarhatják a németek.

Mikor a dübörgő német hadsereg hatalmas áradata már egész

szélességében előntötte Belgiumot, mikor az égő városok és falvak lángja pirosra festette az eget már Antwerpen körül is, Antwerpen lett a főváros, az igazi „réduit national” — a nemzet végvára, — ahogy ők mindig hirdették.

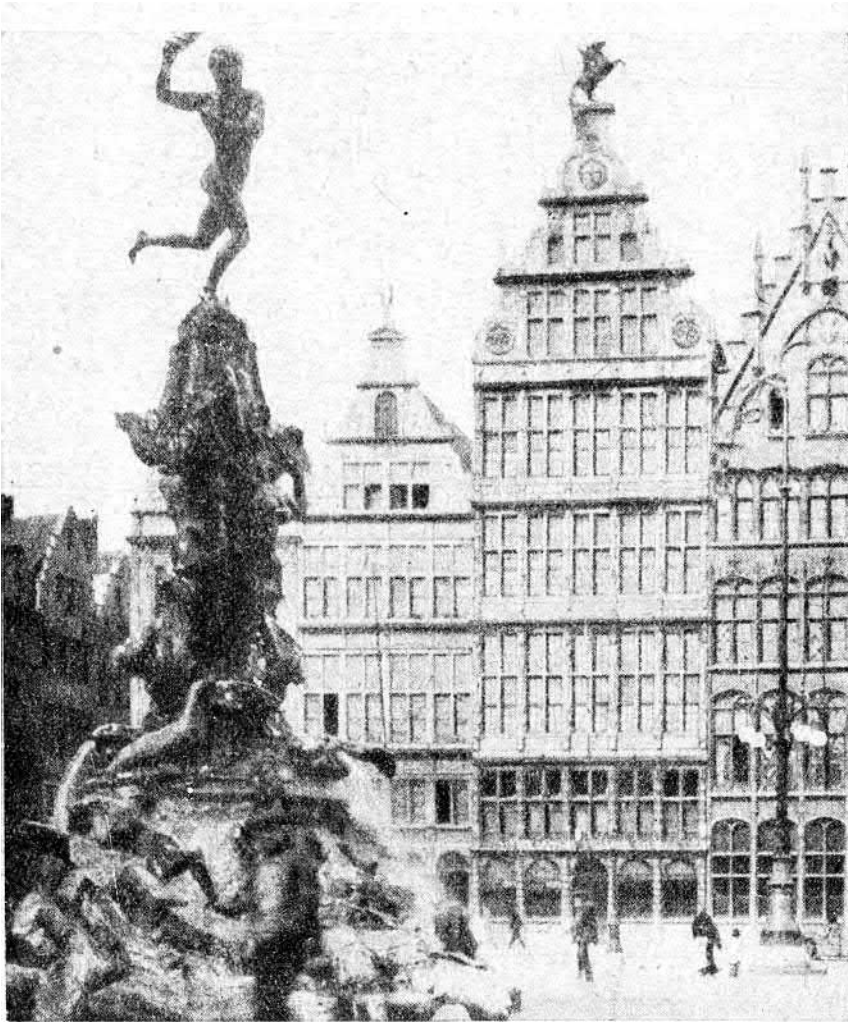
Nagyon bizakodtak abban, hogy hiábavaló a németek minden erőfeszítése, mert Antwerpen bevehetetlen. Ezt a várost tartották mindenkor Belgium védelmi központjának; mint ilyet, teljesen újjáépítették 1859-ben Brialmont tervei szerint és azóta is továbbfejlesztették. Már 1877-ben egy egészen új erődövet építettek hozzá, mely

Belga menekültek, akiket hontalanná tett a német invázió, a holland „Bergen op Zorm“ város terén ebédet főznek

a régi erődöktől meglehetősen távolságra öleli körül a várost, 1906-ban pedig kitolták a fővédelmi vonalat a legszélső erődövig, amelyet egész sor újabb erőddel és közbevetett védőművel egészítettek ki, hogy a várost a bombázástól megvédjék. Végül 1910-ben megásták az utolsó védősáncokat is, melyek körtöltés alakjában, 20 méter széles víziárkoktól övezve, fogják körül a fővédelmi vonalat, úgyhogy a kettő közt átlag hat kilométer a távolság. A legszélső erőd a Schelde-folyó balpartján húzódik s itt két erőd és két közbevetett védőmű épült, míg a jobbpart erődvonalát 17 erőd és 16 közbeeső védőmű védte.

Magában ez a hatalmas és állandó jellegű erődítés is elegendő eolt az antwerpeni lakosság bizalmának és reménységének fenntartására, de a katonai parancsnokság, mingyárt a háború kitörése és legkivált Brüsszel elfoglalása után, még sok más és nagyszabású erődítési munkát végeztetett Antwerpen körül. A Haesdonck-erőd és a vízzel

Az antwerpeni városháztér híres, művészi kivitelű kútja. Ezt a gyönyörű városrészt megkímélték a német gránátok

elárasztható északi övezet közötti terület megerősítésével kezdték el a munkát, majd pedig a kruybekei, zwyndrehti és callovi (második)

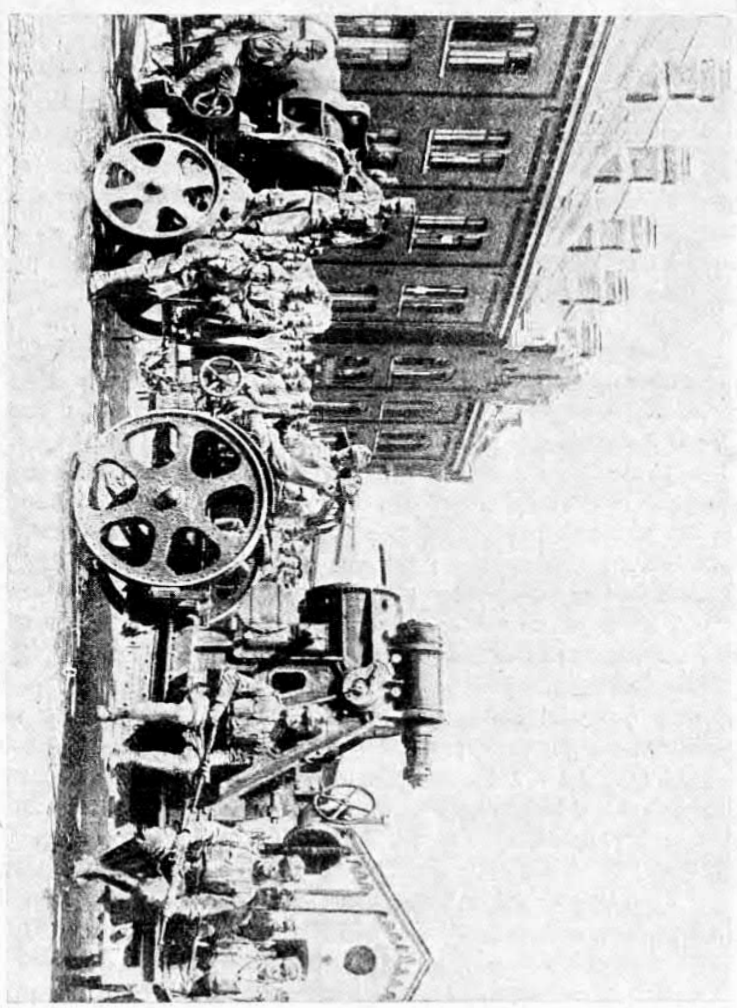
védővonalat helyezték ostromállapotba. Közben Antwerpen egész területén sáncokat, futó- és lövészárkokat hánytak s különösen augusztus derekától kezdve dolgoztak lázas erőfeszítéssel. A Haesdonck-erőd és a Schelde-folyó védelmi vonala közt fekvő széles hézagot, ahonnan a város bombázása lehető lett volna, hét reduttal beépítették, ezeket tüzérukeggekkel és a gépfegyverek számára védősáncokkal szegték be s a különböző védelmi műveket árokkal kötötték össze. Minden redutot tíz méter szélességű, roppant erős szöges drótsövénnyel fogtak körül, s ugyanilyen hatalmas drótsövény húzódott végig az egész védelmi vonal előtt s ráadásul még 20—30 méter szélességű farkasvermek is tátongtak a védelmi vonal hosszában.

Az antwerpeni várórség kirohanása

Antwerpen lakossága tehát erősen bizakodott, a helyőrség pedig szeptember 12-én heves kirohanást intézett az akkor számra még sokkal kisebb német ostromló sereg ellen. Ahogy később kiderült, e kirohanás célja az lett volna, hogy az antwerpeni helyőrség áttörje a német frontot és Brüsszelbe menetelve, a környék föllazított lakosságával együtt iszonyatos vérfürdőt rendezzen a német csapatok közt. A brüsszeliakat előzőleg már titokban értesítették, hogy az antwerpeni fölmentő sereg legkésőbb szeptember 13-án a város alatt lesz: készüljenek tehát a bosszúra és értesítsék a környék parasztságát is . . .

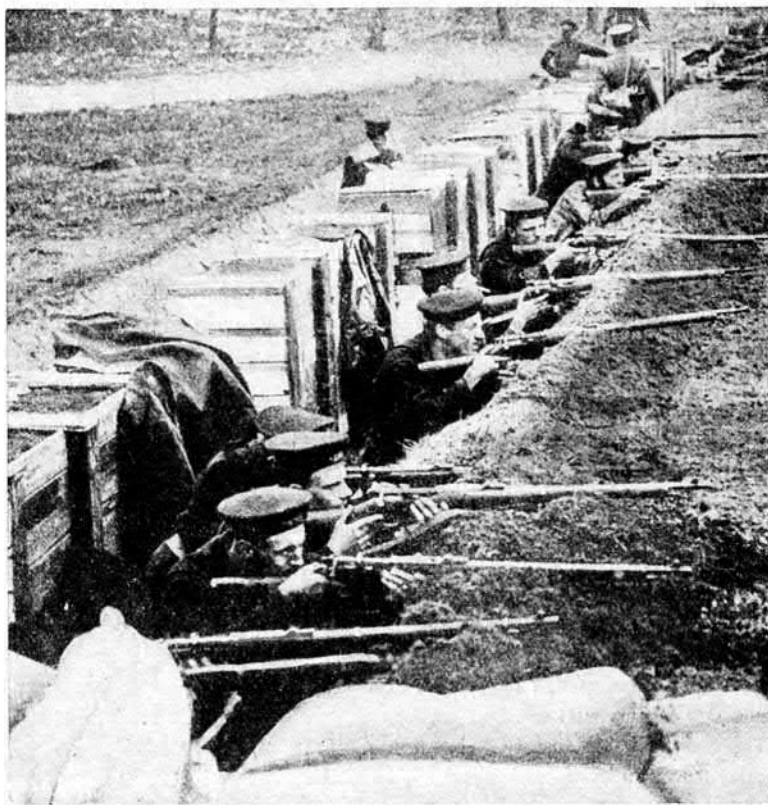
A heves roham valóban vissza is vetette a németeket Löwen felé, amelytől északra és északnyugatra irtózatossággal harcoltak az ellenséges csapatok. Legdühösebben tombolt a harc az egyik csatorna partjain, két-három hídnak a birtokáért, melyek néhány kilométernyire álltak egymástól. — „Öldöklő gránátzapporral árasztotta el egymást a két ellenséges tüzérség — írta egy német tüzérfőhadnagy — s az ellenség tüzeiben ugráltunk egyik ároktól a másikig. Mikor besötétedett, elnémultak az ágyúk és mi, ellenséges csapatok között, kezünkben a szurony, ülve töltöttük az éjszakát a szabad ég alatt. Kora reggel aztán ismét előlről kezdődött a harc. Az ellenség éjszaka erősítést kapott s mire megvirradt, egészen a közeliinkbe nyomult. Közben azonban a mi gyalogtüzérségünk is megérkezett gyors menetelésben Brüsszelből, de alighogy fölláttunk, zápor módjára hullott ránk a puskagolyó. Hogy a tűzzel szemben fedezzük magunkat és védett állásba juthassunk, keresztülgáztunk egy pocsolján, térdig iszapban és nadrágzsebünkig vízben. Elöl gránát- és oldalról puska-

30-3 cm-es motoros gégeink a meghódított belga városokon át Antwerpen ostromához vonultak fel

tűzben el is jutottunk célunkig. Ott ásóval belevájtuk magunkat a puha földbe és körülbelül hat óra hosszáig feküdtünk hason. Ezalatt tábori ágyúink, de különösen tarackütegeink szakadatlanul lötték az ellenséget, melynek tüzérsége csakhamar el is hallgatott. Ágyúink tüze egész századokat összetört — az egyik belga századból mindössze kilenc ember maradt meg — s ekkor végre rohamra indult gyalogságunk, mely csakhamar megtisztította a csatornapartokat a belgáktól.

Különösen véres volt a harc az egyik csatornahídfőnél. A túlsó parton, melyet sűrűn szegélyeztek a hatalmas fák, minden fatörzs mögött — s a fák közt is, a földbe ásott fedezékben, — valamint a hátrább

Harcok Antwerpen körül. A csonka belga sereg, támogatva a partra szállított angol tengerészcsapatoktól, megfeszített erővel igyekezett feltartóztatni a németek előretörését. Ebben a lövészárokban angol tengerészek harcoltak

húzódó lövészárkokban elszánt belga katonák tartották a frontot és a jégeső szaporaságával zúdították ránk a golyózáport. A mi csapataink ötször mentek rájuk szuronyrohammal s amidőn hatodszorra végre sikerült kivetni őket állásaikból: a csatorna partján halomban heverlek a halottak és a csatorna vize a szó szoros értelmében rózsaszínű volt a beléje patakozó vértől. . . .Katonáink alapos munkát végeztek s a belgák véres fejével, hanyatt-homlok menekültek vissza Antwerpenbe...”

Az antwerpeni védőseregnek ez a veresége ismét fölrázta lomha közömbösségéből a város lakosságát, melynek tehetősebb része kezdett elmenekülni. Most már meglátszott az embereken, hogy félnek. Mi fog történni? Vájjon megbírják-e az ostromot Antwerpen külső erődéi?... Fokozta a félelmet egy „Taube” újabb látogatása is; a ledobott bombák nagy pusztítást és még nagyobb pánikot okoztak.

Megindul a nagy ostrom

A németek, miután teljesen körülrzárták Antwerpen erődeit, igyekeztek megállapítani, hogy melyik oldal legalkalmasabb a támadásra. Nyugatról a Schelde-folyó védi a várost, míg a másik arcvonalon egész csomó kisebb folyó és csatorna fogja körül. Ezeken nehéz az átkelés, nem ugyan azért, mintha a folyók és csatornák mélyek vagy szélesek lennének, hanem azért, mert partjaikat több méter magas töltések, védőgátak szegélyezik. Az egyetlen hosszabb és szabadabb vonal azon a terepen van, amely Mechelntől északra, a Nagy-Nethe és a Dyle között fekszik; ezen a vonalon csak magán a folyón kell átkelni; ami azonban szintén nem volt könnyű feladat, mert a belga erődöv egészen odáig terjedt és nagy mértékben megnehezítette a tartaléksapatok föllállítását és a hátsó összeköttetések fönntartását. A Nethe-folyón azonban csak úgy kelhettek át a németek, ha előbb elfoglalják Mechelnt, ami ahogy ezt már írtuk, csakugyan meg is történt.

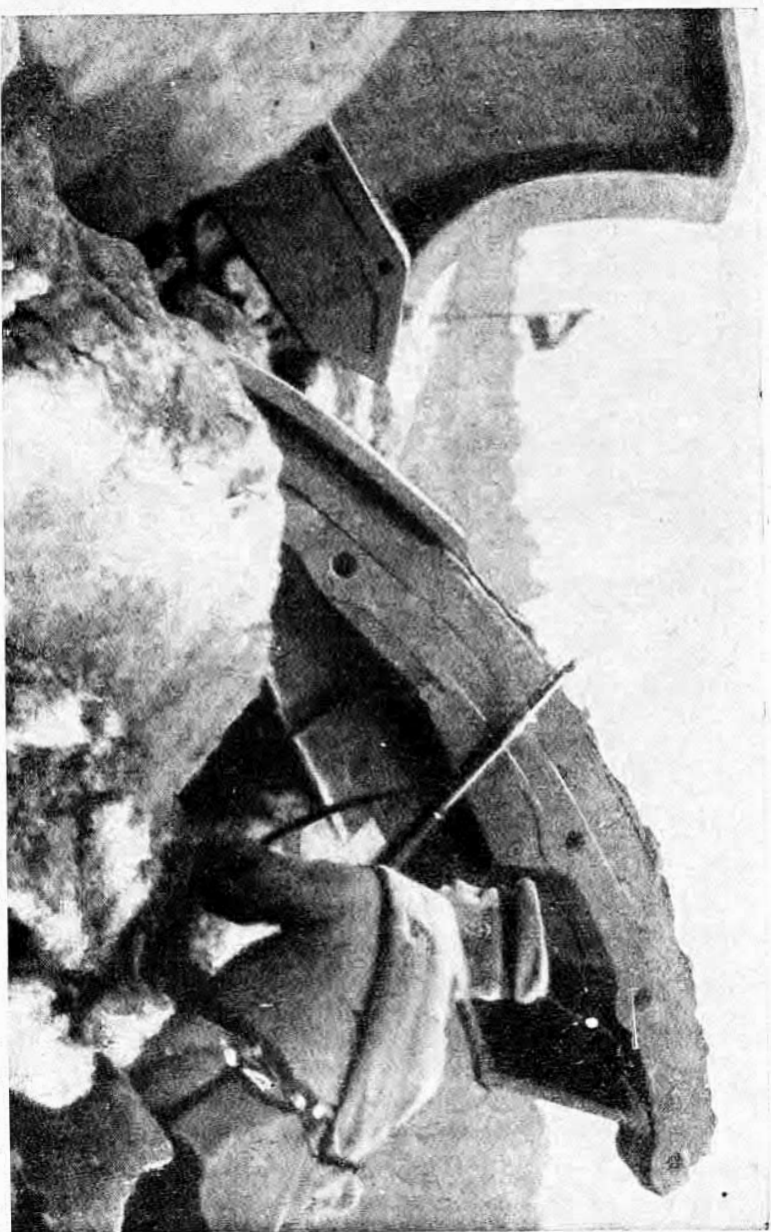
A délkeleti támadás frontja tehát Mecheln várostól a Lierre-criódig terjedt, a Nefhe mentén s ebbe a vonalba estek a Waelhem, St.-Catherine, Duffel és Koenigshoockt erődök is, amelyeket előbb le kellett küzdeni, semmint magát Antwerpent bombázhatták a németek. De egyidejűleg át kellett kelniök az ostromló seregeknek a Scheldén is, hogy nyugat felé szintén elvágják a várost minden külső segítségtől. A németek messze Antwerpen alatt, Termonde közeiben, akarták megkísérlem az átkelést a Scheldén, amit az antwerpeni helyőrség heves kirohanással igyekezett megakadályozni szeptember 27-én. A csata

véres és elkeseredett volt. A belgák nagyon jól tudták, hogy mi forog kockán és irtózatos erővel támadtak. Háromszor vetették rá magukat szuronnal a németekre, de ezek háromszor űzték vissza őket sáncaikba. Mindkét részről dörögtek az ágyúk, kattogtak a gépfegyverek és órákon keresztül úgy birkózott a két sereg, mint két összekapaszkodott óriás-kígyó, amelyek eredménytelenül fojtogatják egymást. . . . Végre a belgák állást foglaltak Reneghem községben, amelyet azonban a németek rommá lőttek s ekkor a belgák kénytelenek voltak visszavonulni.

Beseler tábornok vezérkarával a Königshoort előtti magaslaton

Mintán megérkeztek a 12-es mozsarak és a magyar-osztrák motoros ütegek, szeptember 28-án délután egyszerre kezdték meg a Nethevonál három erődének: Waelhemnek, St.-Catherinének és Duffelnek a bombázását. A rettenetes ágyúzás október 1-ig tartott és oly heves volt, hogy a három erőd időnként teljesen eltűnt azokban a füstfelhőkben, melyekbe a német és magyar bombák robbanása burkolta őket. Egyes gránátok elérték a Lierre és Breendonk erődöket is s ugyanekkor más német csapatok Turnhout és Heyst op den Berg felől már Antwerpen külső erődéit lőtték. A 42-es és 30-as nehéz mozsarak hatása irtózatos volt. „Szeptember 29-én — írta egy megsebesült belga tüzértiszt Waelhem erődéből — már aggasztóan válságos volt a helyze-

A 12 ós 30 1/2 centiméteres mészrák munkája az antikvált Lierte-erődön. Úgy ütöttek át a vastag páncéltornyokat, mint a papírost, a betonépítményeket pedig portá zúzták.

tünk. Mintha a pokol tombolt volna körülöttünk és mi teljesen tehetetlenek voltunk a rombolással szemben. Dél tájban egy gránát porrá törte a páncéltornyot; 20 perccel később három bomba romba döntötte a kaszárnyát. Kábultan menekültünk egy földalatti folyosóra, hogy bevárjuk a véget. . . Egyszerre csak irtózatos robbanás rázta meg az egész erődöt, mintha csak a föld fordult volna ki sarkaiból. Egy gránát belesapott a puskaporos toronyba, amely nyomban a levegőbe röpült és megölt 300 embert. Akik a földalatti folyosókban voltak, örülten menekültek és a tolongásban agyontaposták egymást...”

A szeptember 30-ról október 1-re virradó éjszakán megszakítás nélkül bombázták a németek az erődökéi. Hajnali fél négykor egy Zeppelin jelent meg az erődök fölött és számos bombát dobott le, melyeknek rombolása csak fokozta a belgák ijedelmét. Legtöbbet szenvedett a kis Lierre város, mivel a mellette fekvő, hasonló nevű erődöt éjjel-nappal lőtték a németek nehéz ütegei. Egyik fogadója becsapott egy gránát s miután az étterem zsúfolásig tele volt, ez az egy gránát megölt 10 katonát és négy asszonyt, 150 embert pedig megsebesített. Oly sűrűn hullottak ide a bombák, hogy a sebesülteket automobilon Antwerpenbe kellett szállítani, a katonák pedig a pincékbe menekültek.

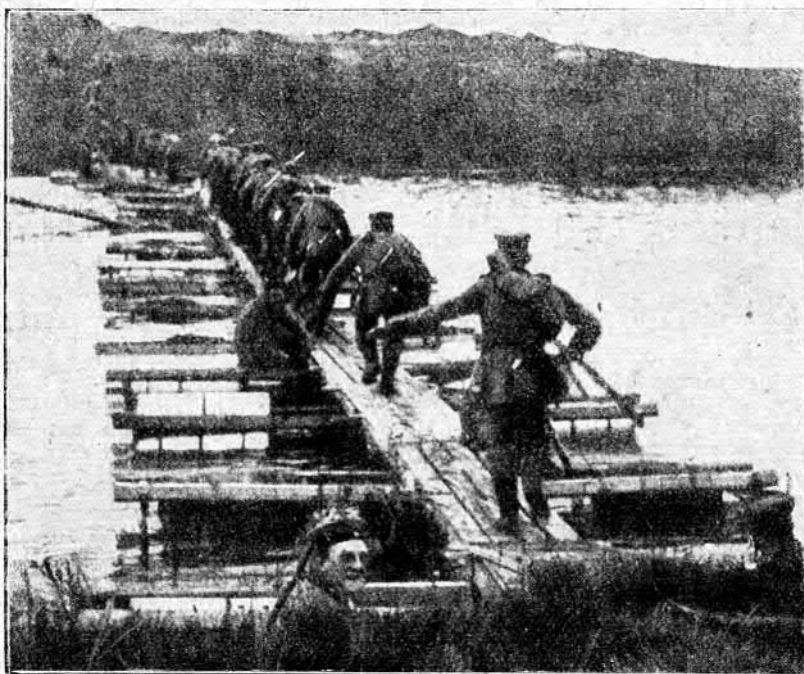
Október 2-án ismét megjelent a város fölött egy „Taube”, melyet a belgák lövésekkel igyekeztek elriasztani; de a golyók és a srappeltek mind visszahullottak a városra és sok embert megöltek és megsebesítettek. A német repülőgép francia és flamand nyelven szerkesztett kiáltványokat dobált le, melyekben Beseler tábornok tudára adta a belga helyőrségnek, hogy a franciák és angolok félrevezetik, mert az oroszok nagy győzelmeiről szóló hírek mind csak az újságok koholmányai. Ekkor már sokan sejteni kezdték, hogy Antwerpen helyzete kezd válságos lenni; a vár parancsnoka falragaszokon hívta föl a lakosságot, hogy őrizze meg nyugalma, de ez az intés csak még jobban fokozta az általános izgalmat, mert mindenki sejtette, hogy komoly és szomorú tények húzódnak meg a falragasz mögött.

Elesik az első erőd

Másnap aztán kitört a pánik. Az utolsó hivatalos kommuniké, bár burkoltan, de mégis elárulta már, hogy hiába volt a belga sereg vitézsége, mert nem tudta megakadályozni Beseler tábornok teljes fölvonulását és Antwerpen végleges körülzárását... „A belgák szép rendben visszavonultak a Nethén innen — magyarázta a kommuniké: —

most hát a folyó az akadály, melyen a németeknek keresztül kell törtetniük, ha folytatni akarják a támadást. Ám az antwerpenieknek a térképre se kellett nézniök, mert hiszen fejből tudták, hogy ez a hivatalos információ mit jelent. A németek áttörték az első erődövet! . . .

Az a küzdelem, melyben a németek kieroszakolták az átkelést a Nethe-folyón, véres és elkeseredett volt. Miután a németek egészen Broechemig elfoglalták a délkeleti arcvonal érődéit, előretolták csapataikat a Nethe-vonalig. A Nethe nagyon nehéz és kellemetlen akadály volt, mert amellett, hogy helyenként 250 méter széles, még mindkét partját 6—12 méter magas védőgátak is övezik; átkelni tehát csak ott lehetett rajta, ahol, Lierre város mellett, a Nagy- és Kis-Nelhe egymásba szakad. A várost a két folyónak számos elágazása; csatornája szeli keresztül-kasul s mivel ezeket a házak részben elfödik, a németek átkelhetek rajtuk, de előbb el kellett foglalniok a várost. Bombázni kezdték tehát, még pedig oly hevességgel, hogy két óra alatt 156 gránát érte a várost. Hogy mi történhetett a városban az ily gyilkos tüzelés hatása alatt, az képzelhető . . .

Rögtönzött híd a Scheldén. Néhány szál deszkát fektetnek egymás mellé a pontonokra és kész a palló, melyen kisebb számú gyalogos csapatok átmehetnek

A 42-esek munkája. Antwerpen egyik erődjének páncéltornyát a beléje csapott gránát robbanása 10 méternyire dobta

„Síri csend volt, mielőtt a németek támadása megkezdődött — írja egy belga tüzérkapitány, — mint a nagy viharok előtt. Azután egyszerre, mintha a poklok ontották volna, minden oldalról megkezdődött a tüzelés. Olyan borzalmas volt az ágyúk dörgése, hogy az ég reszketett és az emberek nem láttak tisztán a levegő rezgésétől. Úgy tetszett, mintha minden forogna, táncolna körülöttünk. És a nehéz lövedékek egyre közelebb értek bennünket. A parancsokat bele kellett ordítani a katonák fülébe, mert máskülönben nem hallották. A füst sűrűsége percről-percre növekedett, úgyhogy már lélekzeni is alig tudtak a katonák. Néhány óra múlva már egészen közömbös volt előttük minden. Úgy is tudták, hogy a bizonyos halál előtt állnak és már nem törődtek azzal, hogy a lövedékek előttük, közöttük vagy mögöttük robbannak-e fel. Sokan fuldoklottak a nagy izgalomtól és levetették a kabátjukat,

mely fojtogatta őket, míg mások anyaszült meztelenen harcoltak, oly nagy volt a halálos elszántsággal vívott küzdelem hevülete . .

Végre, irtózatos erőfeszítés után, sikerült a németeknek a város egy részét kicsikarni az ellenségtől. Ekkor a belgák, a hely fontosságának tudatában, halálos elszántsággal vitték harcba tartalékjaikat is a németek ellen, mire gyilkos uccai harc fejlődött ki. A németek kétségbeesett erőfeszítéssel védelmezték elfoglalt pozícióikat; fölvontatták gépfegyvereiket a háztetőkre és onnan ontották a gyilkos golyózápport a belgákra, de mindez nem használt. Meg kellett hátrálniok a szilaj dühvel támadó túlerő ellen; ott hagyták tehát a már elfoglalt területet és visszavonultak a város mögé.

A németek most újra rohamra indultak, megerősödvé az időközben kapott tartalékokkal és gyilkos szuronyharcokkal kiverték a belgákat Lierre város déli részéből, mire gyorsan áthidalták a Nethe egyes ágait és keresztülnyomultak a városon, egészen az északi városhatárig. Egyidejűleg Duffel mellett is sikerült, egész váratlanul, kierőszakolni az átkelést, aminek döntő fontossága volt az ostrom további folyamán. Mert a németek, mihelyt az északi Nethe-partot megszállották Duffel és Lierre mellett, nagy csapattestekkel két front közé fogták (Mecheln és Duffel felől) a Nethe délkeleti szakaszát s ekképpen Waelhem irányában nehézség nélkül felgöngyölítették a belgák hadállását. Így aztán, mivel időközben a túlnyomó német tüzérség egymásután hallgattatta el a közbevetett védőművek ütegeit is, a belgák kénytelenek voltak visszavonulni a második erődvonlat mögé.

A délkeleti vonal érődéit Waelhemtől Lierreig borzalmasan szétlőtték a német és magyar-osztrák nehéz ütegek. Lierrenél a 42-es mozsarak végezték el a munka legjavát s az erőd képe az ostrom után hasonlatos volt ahhoz, melyet a lüttichi Loncin-erőd mutatott. Nem tartott a tüzelés 24 óráig sem s aztán úgy végük volt az erődöknek, hogy a védelmükre gondolni se lehetett többé. A St.-Catharine-erődöt a mi harminc és feles mozsaraink bombázták, melyeknek borzalmas hatása szinte leírhatatlan volt.

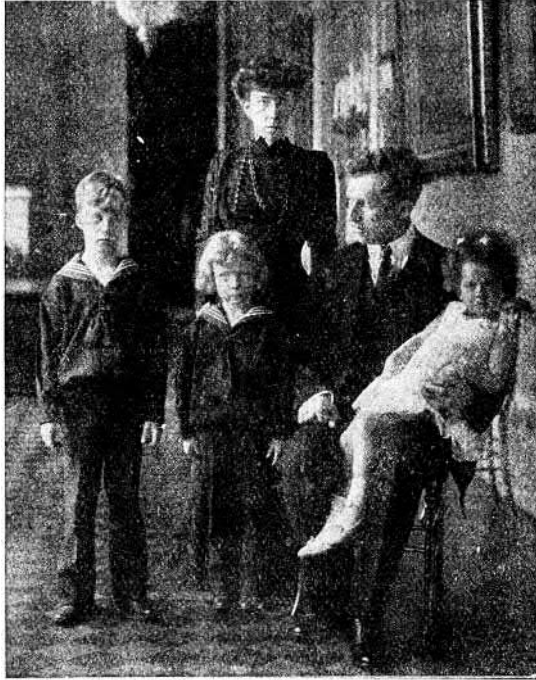
Pánik Antwerpenben

Amikor köztudomású lett Antwerpenben, hogy a németek elfoglalták a Nethe-vonalat, hiába intette nyugalomra de Guise tábornok, a város katonai parancsnoka „Antwerpen vitéz lakosságát”, a fölszólítás éppen az ellenkező hatást érte el. Aki csak tehetette, menekülni

igyekezett a városból. A rotterdami hajó kikötőállomásán kétségbeesetten verekedtek egy-egy helyért és némelyek mesés összeget fizettek egy rongyos csónakért, mely Vlissingenbe, hollandus földre, vitte őket. És hogy a rémület teljes legyen: híre futott, hogy a kormány Ostendébe készül, a királyi pár Londonba menekül, a katonai kórházakat pedig kiüritik. Ekkor már szinte delíriummá nőtt a rémület. Egymást kergették a riasztó hírek; a boltokat, a házak kapuit bezárták, a konzulátusokat útlevélért rohanták meg és szájról szájra jártak a rémhírek . . . „A németek már Duffelben vannak! . . . Lierret megszállották! . . . Elfoglalták Linthet! . . .”

Aztán egy csapásra újra megváltozott a hangulat. Rendelet jött, hogy a kormány marad, a királyi pár útra kész gőzöseinek kazánja alatt kioltották a tüzet és a sebesülteket, akiket már föl-pakkoltak Brügge és Ostende felé, ismét visszavitték a kórházakba. És egyszerre egészen más természetű hírekkel telt meg a város . . .

„Kluck tábornok seregét a szövetségesek teljesen szétverték . . . Elfogtak százezer németet . . . Antwerpent 24 óra alatt fölmentik . . . Beseler serege máris visszavonult tiz kilométerre. . . Az angolok már útban vannak . . . Mindenki föllélekzett, a rémület engedett, mindenki reménykedett, kivált amidőn valóban látható lett az angol csapat. A tömeg örült lelkesedéssel ujjongott, éljenzett s amidőn Winston Churchill alakját is megismerték egy autóban, a titáni öröm mámorában szinte görcsösen rándult össze a város, és az emberek egymás nyakába borultak.

Albert belga király és családja 1914-ben

Pánik Antwerpenben. Mintha Dante „Poklá“nak borzalmait valósultak volna meg, irtózatos volt az ellenséges nehéz mozsarak tüzeinek hatása a szerencsétlen városban

Október 3-án volt ez; a fanatikus bizalom és lelkesedés napja, amikor az angol segédc csapatok megérkezésének híré hivatalosan is publikálták. És a reménykedés eltartott egészen október 4-ig, amely napon a belgák valóban megállították a németek támadását. Valamennyi templom zsúfolva volt emberekkel, akik hálát adtak Istennek az események kedvező alakulásáért; de október 5-én aztán kiderült, hogy az angol erősítő csapat már későn érkezett Lierrebe, mert az erőd egyik szektorát a németek már elhallgattatták, sőt már nehéz tüzérségüket is fölállították a Nethe partján és gyilkos srappelltüzzel fogadták az erőd fölmentésére siető angolokat.

A belga csapatok tehát visszavonultak a belső erőd mögé, amely azonban korántsem volt már oly kitűnő védelmi vonal, mint az első.

A németek szintén közelebb nyomultak a második erőd vonalhoz és egyúttal elvágták a város vízvezetékét, a mi nagy rémületet okozott.

Ugyanekkor megszállták a németek

I. anaeken várost is, a hollandus határ mentén és egész október 5-én, éjjel és nappal egyaránt, hevesen bombázták a város második védelmi vonalát.

Ez volt a védelem harmadik szerencsétlensége. Hiába adta hírül a kormány október 5-én, hogy nagy csapaterősítések érkeztek, melyek a város ellenálló képességét nagyban fokozzák; a lakosság rémületét ez már nem csökkentette. Hiszen ugyanez a hivatalos jelentés közölte azt is, hogy: „az ország és vele Antwerpen sorsa is ebben a pillanatban az Aisne-folyó mellett dől el és hogy ennél fogva a szövetségesek nem csökkenthetik erejüket nagyobb számú csapatok eltolásával!”

A németek ekkor már csak 18 kilométernyire voltak a várostól, melynek a külvárosait is bombázni kezdték. A rémület és fejetlenség most lett csak általános, amikor rajokban érkeztek menekülők a külvárosokból. És megindult a népvándorlás Hollandia felé; a gazdagok automobilon, hajón, csónakon menekültek, a szegény negyedek lakossága pedig gyalog, arcán a néma kétségbeesés. vándorolt a határra.

Winston Churchill, angol tengerészlégi miniszter, aki Antwerpen védelmét irányította

Átkelés a Schelde-folyón

Ezalatt a németek még egy helyen kierőszakolták az átkelést a Nethén, miután nehéz tüzérségük, heves párbajban, rommá lőtte Puers-erődöt is. Most már a Lierre—Puers—Antwerpen közti háromszögben folytatták hadműveleteiket és hősiességüknek fényes bizonyossága volt, hogy egyes utászcsapatok, a leghevesebb golyózáporban, úszva jutottak át a Nethe túlsó partjára. A belgák többször megghiúsították a hídverést a Nethén, sőt már a kész hidakat is többször fölrobbantották, de a német utászok haláltmegvető bátorsággal ismét és ismét áthidalták a folyót, míg végre sikerült az átkelést biztosítaniok. A küzdelem hihetetlen dühvel, ember ember ellen folyt a Nethe-folyónak ezen a szakaszán. A belgák tízszer is visszaverték a németek meg-megújuló szuronyrohamát, de végre se bírták tovább állni a gyilkos srappellzáport, mely valósággal megtizedelte soraikat.

Alighogy a németek átkeltek a Nethe-folyón, a túlsó parton nyomban fölrontatták nehéz ütegeiket (október C-án), melyek azonnal bombázni kezdték Puers-erődöt, melyet pár órai lövés után rohammal foglaltak el a németek. Ugyaneznap este megkísérelték az átkelést a Schelde-folyón is, Schoonaerde és Elneyhein között, ami azonban nem sikerült. A Ceheidének ezen a szakaszán már napok óta véres harcok folytak, mert a németek mindenáron át akartak kelni a folyón, hogy nyugat felől kezdhessék meg Antwerpen bombázását. Október 7-én aztán egy egész hadosztály sorkatonaság indult Aloston át a folyó felé s egyidejűleg a német tüzérség is hevesen lőtte a belga hadállásokat, hogy fődözze a német csapatok színlelt átkelési szándékát a Schoonaerde melletti hídon.

Holott a taktika az volt, hogy a németek, abbahagyván az előnyomulást Schoonaerde felé, éjszaka és a legnagyobb csöndben távolabb, keleti irányban lopóztak a parthoz, ahol gyorsan pontonhidat vertek és október 6-án hajnalban már 500 gyalogos át is kelt rajta. A belga előőrsök, mihelyt a kis csapatot észrevették, nyomban tüzeltek rá és meg is öltek sok német katonát. De mivel a csapat visszaszorítására gyöngék voltak, visszavonultak a fősereghez. Ezzel egyidejűleg a németek heves tüzelésbe kezdtek végig a folyamparton, Termondetől Uitbergenig, mire a belgák heves ellentámadással és tüzérharcokkal feleltek. Egy helyen szuronyrohammal vissza is vetették a németeket, ezek azonban friss tartalékokkal újra támadtak és végül is sikerült áttörniük a belga frontot.

Ily módon elkeseredett, véres harc fejlődött ki végig az egész vonalon, s ebben először jutott nagyobb szerep a gépfegyvereknek, melyek hajmeresztő pusztítással öltek. Igen sok belga gépfegyvert kutyák húztak és a derék, hűséges állatok tucatonként heverték holtan vagy megsebesülve a csatamezőn. A srappellzápor egyformán heves volt mindkét oldalról és megszakítás nélkül estig tartott.

Most következett a véres csata legvakmerőbb epizódja, amely szinte lehetetlennek látszik. A németek ugyanis kétségbeesett elszánt-

Érdekes hadiszákmány. Belgáktól elveit gépfegyver, mely elé kutya van fogva. Antwerpen előtt vették el a belgáktól, és amikor Berlin uccáin végigvitték, kíváncsian nézte mindenki

sággal kísérelték meg, hogy átvontassák ütegeiket a hídon, mitse törődve a belga ütegek, gépfegyverek és gyalogság pusztító golyózáporával ... A belga tüzérség kétszer lőtte rommá a pontonhidat, melyről az ágyúk befordultak a vízbe, harmadszor pedig magukat az ágyúkat lőtte szét: de a német utászcsapatok mindannyiszor rendbe hozták a hidat és végre is sikerült átvontatniok két üteget, melyeket gyorsan fölállítottak. Ezzel aztán végleg el is dőlt a csata sorsa: a németek átkeltek a Scheldén és most már nyugatról is ostromolhatták Antwerpen.

Ez volt a vég kezdete, amit de Guise tábornok, Antwerpen katonai parancsnoka, a következő hivatalos kiáltvánnyal hozott tudomására a városi lakosságnak: „Kötelességem a lakosság tudomására hozni,

hogy az Antwerpen-városi kerület és környékének bombázása immár nem kerülhető el.

A bombázással való fenyegetésnek vagy e fenyegetés végrehajtásának semmi befolyása se lesz a védelem tartamára, mert elhatározásunk, hogy a várat a legvégsőkig védelmezzük. Azok, akik a bombázás elől menekülni óhajtanak, lehetőleg minél előbb hagyják el a várost északi vagy északkeleti irányban.”

Antwerpen bombázása

Anglia érdeke azt kívánta, hogy minél tovább tartóztassák föl a németeket Antwerpen előtt, mert ha ez a város német kézre kerül, akkor a szigetország ellen is megindulhat a háború a levegőben, a tengeren és a tenger alatt. Ezt kellett megakadályozni mindenáron — még Antwerpen teljes pusztulása árán is — és Winston Churchill egyenesen azért hajókázott át Londonból Antwerpenbe, hogy kierőszakolja Antwerpen védelmét „az utolsó csepp vérig”.

Átvette hát Antwerpen parancsnokságát és a védelem fővezényletét az angol csapatok főparancsnoka, ahogy ezt a hivatalos jelentések konstatálták.

Most már teljesen úrrá lett a városon a fejtelenség, vad rémület. És egyszerre, hogy teljes legyen a zűrzavar és a kétségbeesés: villámgyorsan rohant végig a városon a leverő hír, hogy Albert király egész családjával elutazott . . .

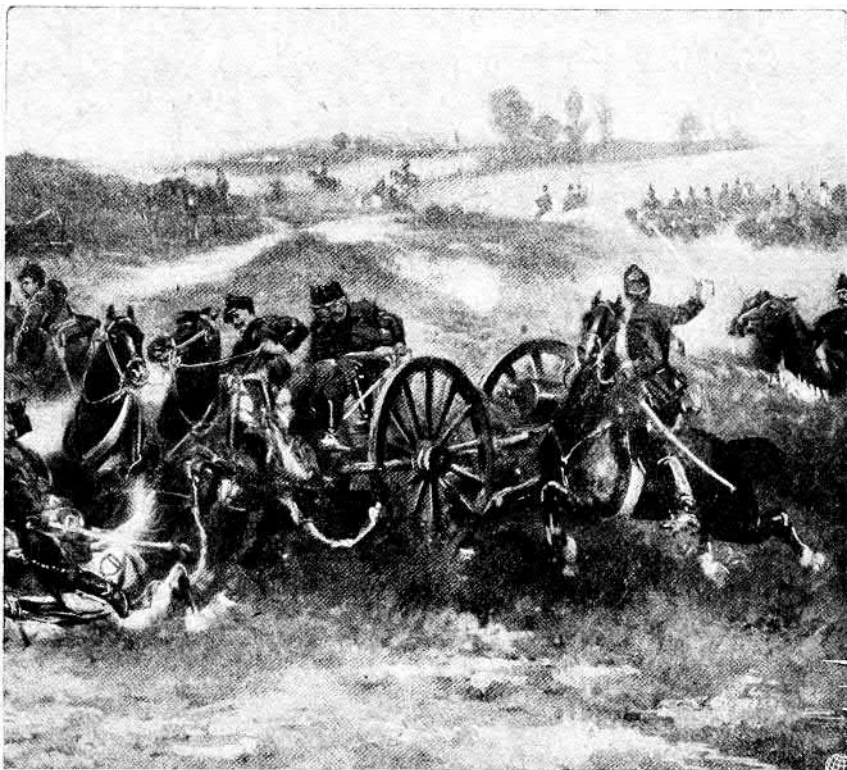
Beseler tábornok még október elején azzal a kéréssel fordult az antwerpeni várparancsnokhoz, hogy jelölje meg azokat az épületeket, melyeket akár művészi becsük (templomok, műemlékek stb.), akár a ben-

Sir Edward Grey, angol külügyi állam titkár

nük fölhalmozott műkincsek (múzeumok, képtárak stb.) miatt, vagy egyéb okokból (kórházak, kötözőhelyek stb.) a hágai és genfi egyezmények értelmében lövetni nem szabad. Ezt a jegyzéket de Guise tábornok el is küldte és a németek gondosan ügyeltek is, hogy lehetőleg kímél-

jék a megjelölt városrészeket. . . Ám az antwerpeni polgárság, noha a rémület általános volt, mégis egészen az utolsó pillanatig azt hitte, hogy biztonságban van a városban, mert a németek nem fogják nem tudják vagy nem akarják — bombázni Antwerpent. Hiába hirdették ki hivatalosan, hogy október 7-én éjjélkor kezdődik a véres színjáték: még

Magyar tüzérség vágatva vonul föl egy dombhát mögött a Königshoort erőd elten.
Jobbra porosz vértések indulnak rohamra az angol dsidások ellen

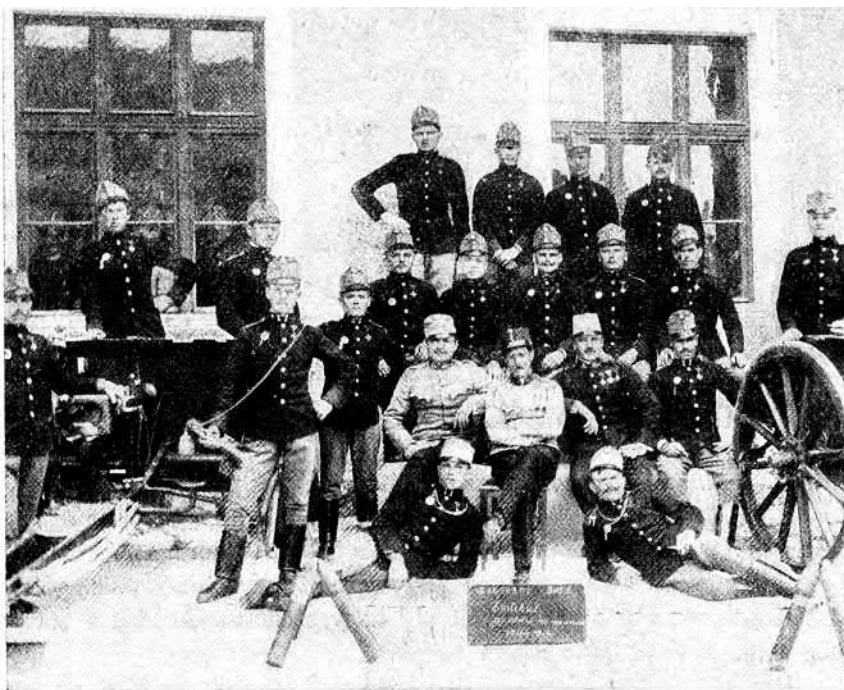
kedden este is aránylag nyugodt volt a város. Aludni persze nem lehetett, mert a külső erődöket szakadatlanul bombázták a németek s az ágyúdörgés egyetlen, összefolyó égzengésként zúgott. . . Szerdán reggel már hivatalosan jelentették az újságok, hogy a bombázás minden pillanatban kezdődhetik, de a pánik nem volt oly nagy, mint várták, sőt a város külső képe is aránylag nyugodt maradt.

De mikor aztán október 7-én éjjélkor lecsaptak az első német bombák Antwerpenre, teljes erejével kitört az őrzőngő szorongás. A házak-

ból ordítva, lélekszakadva tódult az utcákra a halálravált nép, amely már napok óta a pincékben lakott.

Most már mindenki tisztában volt vele, hogy itt nincs többé segítség és minden elveszett. Aki csak tehetett, menekült és a pályaudvaron irtózatossággal játszódtak le. Körülbelül 40.000 ember tolongott, rohant a pályaudvar felé, az uccák zsúfolva voltak menekülőkkel, úgy-hogy szinte mozdulni se lehetett s ahogy egy-egy gránát szétrobbant a közelben, oly irtózatossá pánik, sikoltozás támadt, hogy nincs emberi fantázia, mely csak megközelítően is le tudná festeni az iszonyú éjszaka rémségeit.

Október 8-án reggel már több helyen lobogva égett a város; de a tüzeket nem mind a német gránátok gyújtották: mert ahogy később kiderült: a György-kaszárnyát, a petróleumtartályokat és a lőszer-raktárt maguk a belgák és az angolok gyújtották föl. A bombázás ezen

Az Antwerpen ostromában résztvevő magyar-osztrák tüzérek, akiknek jelentékeny részük volt a győzelemben. A vitéz tüzéreket vaskereszttel tüntette ki Vilmos császár

a napon is szakadatlanul tartott, és estefelé az angol gyalogság hevesen kirohant dél felé, hogy visszaűzze a németeket. A roham oly hirtelen és szilaj volt, hogy a németek vissza is húzódtak Contichig, de azért a bombázást nem hagyták abba s mihelyt erősítéseket kaptak, röglön újra előretörtek. Ekkor már egész Berchem előváros és Antwerpen déli negyede is lángokban állt, úgyhogy a kórházakból a kikötőben horgonyzó hajókra vitték a betegeket. Mivel attól is féltek, hogy a németek, ha hirtelen és váratlanul előretörnek nyugat felől, esetleg elvághatják a belga hadsereget a francia határtól, a péntekre (október 9.) virradó éjszakán és pénteken az egész belga szárazföldi hadsereg elvonult nyugat felé, közvetlenül a holland határ mentén. Egyes csapatokat, amelyek eltévedtek és holland területre kerültek, a határőrcsapatok nyomban lefegyvereztek és az ország belsejébe internáltak. Ugyanekkor az angolok fölrobbantották a régi Schelde-erődöt, Szent Annát, nehogy a németek, ha elfoglalják, onnan ágyúzhassák az Ostende felé menekülő belga csapatokat.

Ekkor már 24 órája bombázták a németek Antwerpent és Jones Bucién Arthur, angol újságíró, aki az október 8-áról 9-ére virradó éjszaka valahogy följutott a székesegyház tetejére, megrázó képet rajzol a rettenetes ostrom borzalmairól. Berchem és Brasschaet elővárosok már csaknem teljesen elhamvadtak, Antwerpen déli városnegyedét pedig szinte nappali világossággal öntötte el a pokoli tűzvész fénye, mert az uccákról 20—30 lábnyi magasságban csaptak föl a lángok. A rémület és borzalom színjátéka volt az: láttára megfagyott a vér a szemlélő ereiben. Mintha földöntúli hatalmak vívták volna gigászi csatájukat, oly fönségesnek és emberfölöttinek látszott a magasból ez a tragédia. Trója pusztulása lehetett hasonló ehhez vagy Bóma égése, mikor Nero fölgyújtatta . . .

A legvéresebb nap

Az ostrom legvéresebb és legrémeesebb része az antwerpeni erősség harmadik és egyben utolsó védelmi vonalának az áttörése volt. Wilryk és Mecheln, továbbá a 9-ik és 10-ik számú erődök közt a gránátok zápora szakadatlanul hullott már október 8-án, majd a sáncok széjjelövéseére került a sor, ami reggel 7 órakor kezdődött és éjfélig tartott. fűlsiketítő zúgással süvöltöztek a gránátok és halálos biztonsággal csaptak le pontosan oda, ahová a németek szánták s így tartott ez mindaddig, míg csak mindent szét nem morzszoltak.

Október 9-ikén a német gyalogság már rohamra ment és vad elszántsággal foglalta el egyik lövészárkot a másik után, sőt már a város külső sáncait is elfoglalta. Itt volt a legelkeseredettebb küzdelem, mert az angolok háromszor is megkísérelték

Az utolsó csatározás Antwerpen külvárosában a belga és porosz katonaság között

a fontos pozíció visszafoglalását, de eredménytelenül. Az angolok különben már csütörtökön (október 8-án) tudták, hogy a város tarthatatlan: de azért mégis lövetni hagyták a várost, hogy időt nyerjenek a belga sereg menekülésére. A lakosságot pedig azzal biztatták, hogy nem kell félni, mert már útban van a fölmentő angol sereg, sőt a párizsi helyőrség fele is gyorsított menetben közeledik!

A bomba- és srappell-eső tehát egyre hullott r háromszáz ágyú okádta a tüzet a szerencsétlen városra, amelynek lakossága azt se tudta már örült félelmében, hogy hová meneküljön. A hidak alja, a pincék, a földalatti csatornák mind megteltek egymás hátán szorongó, kétségbeesett néppel, amelynek rémülete percről-percre nőtt...

Ekkor már csak arra gondoltak a belgák és az angolok, hogy minél

jobban tönkre tegyék és elpusztítsák azokat az erődöket, amelyeket tovább már nem védhettek. Az erődök és védőművek parancsnokai utasítást kaptak, hogy robbantsák föl lőszerkészletüket: de a parancs nem volt teljesíthető, mert a német gránátok és shrapnellek olyan szabályosan elborították mindent, hogy kész halál lett volna, ha bárki is kimozdul

födött állásából. . . Végre éjjeli tizenegy óra után (október 8-án) elhallgatott a német ágyúk tüze: Antwerpen erősítése ekkor már csupán volt és a németek tudták, hogy másnap föltétlenül kezükre kerül a város, mert 9-én reggelre bevették a belső vonal két erődtét is, amelyek nélkül pedig képtelenség volt Antwerpen további védelmére még csak gondolni is.

Fehér zászló a város tornyán

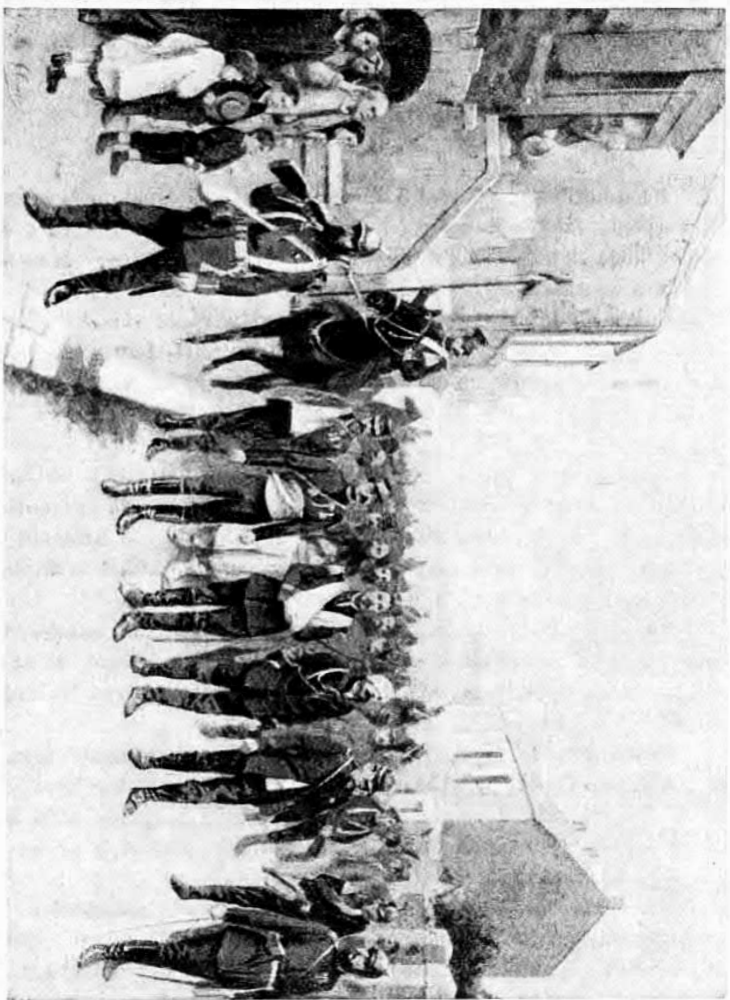
Ilyen körülmények közt a városi tanács elhatározta, hogy feladja Antwerpent. Még október 9-én délelőtt kitűzték a toronyra a fehér zászlót, hogy elejét vegyék a további, hiábavaló vérontásnak és az angol védősereg ugyanakkor a Schelde túlsó partjára vonult vissza. Délben 12 órakor négy német tiszt jelent meg az antwerpeni városháza előtt s rövid tárgyalás után megállapodtak az átadás föltételeiben, melyeknek egyik lényeges pontja az volt, hogy az antwerpeni polgárórség és a lakosság — még a 18—30 éves hadkötelesek se — nem lesznek hadifoglyok . . .

Maga a város tehát már az ellenség kezén volt, de a védőcsapatok mit se tudtak erről, sőt már előzőleg nyakra-főre kivonultak a város körül hányt sáncokból, mert azt hitték, hogy a németek csak pihennek, mielőtt a végső rohamot még az eddigieknél is hevesebb bombázással előkészítik.

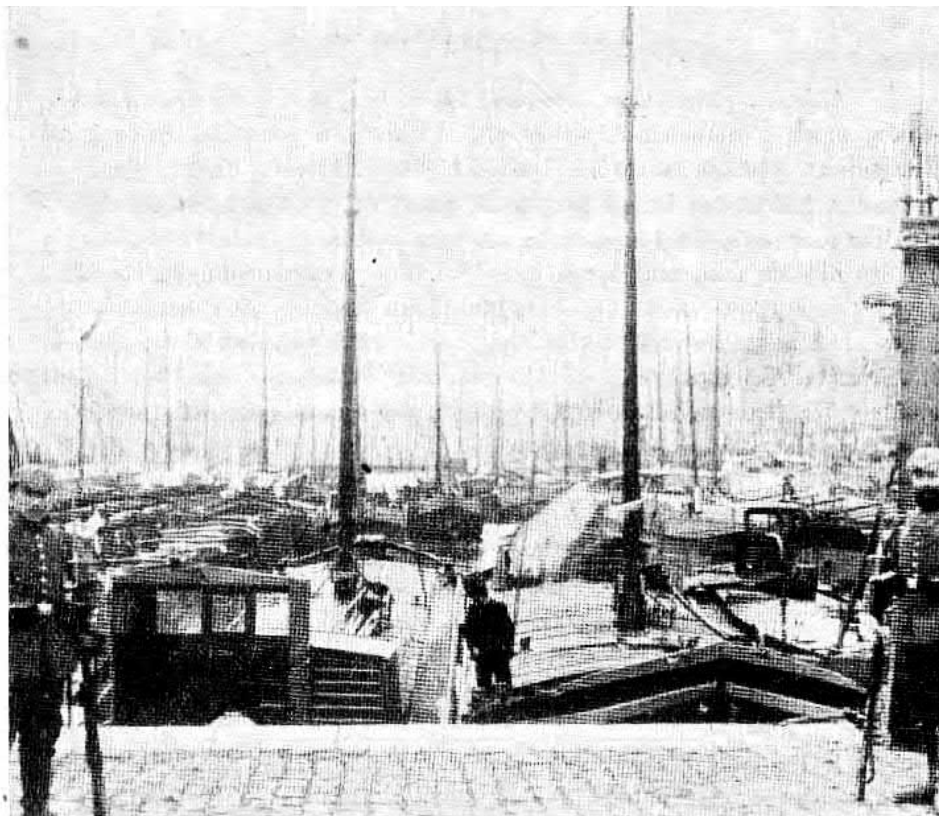
Városi rendőrök ugyan azonnal kisiettek a védelmi vonalra, hogy fehér zászlóval értesítsék a csapatokat a város föladásáról, de az erődök legtöbbször már üres volt akkor, mert a katonák vad rohanással menekültek a pokolból.

Egyik részük észak felé tartott, azzal a határozott szándékkal, hogy nem harcol tovább, hanem semleges (holland) területre menekül és lefegyvereztetni magát. Körülbelül 20.000 belga és 2000 angol katona került így holland őrizetbe s ezeket mingyárt el is szállították az ország belsejébe.

Közvetlen Antwerpen végleges megszállását megelőzően még heves szuronyharc volt a németek és angolok közt Berchem külvárosban, s ebben a harcban résztvettek a francitireurök, vagyis szabadharcosok is, akik erkélyekről, házak ablakaiból, kerítések mögül lesték az ellenséget, derékaljakat cipeltek ki védelmül a német golyók ellen s ezek mögött gubbaszkodva kémlelődtek, hogy mikor és hogyan lehetne rápuskázni a németekre... De a németek irtózatos rohama legázolt

A győzelmes német katonák végigvezetik az elfoglalt Antwerpen utcáin a leggyőzeleteri angol-francia-belga hadsereg fegyvereit.

Antwerpen kikötője. A világ egyik legnagyobb forgalmú és legjobban megerősített tengerparti városa, amely a németek birtokába jutott, tizenkét napig tartó heves ostrom után. Antwerpen a német tengeri hadjárat egyik fontos bázisa lett a háború alatt.

mindent s az angolok hanyatt-homlok menekültek. Ekkor már csak egy céljuk volt: hogy megsemmisítsenek minden készletet, amit a németek hadicélokra használhatnának. Elpusztították tehát a benzin-, petróleum- és egyéb raktárakat, s aztán vad futással rohantak át a Schelde hídján. Még az előző napon számos, gabonával megrakott teher hajót elsüllyesztettek a kikötőben, amivel a Scheldéhez vezető utat is elzárták.

A „Gneisenau” nevű északnémet Llovd-hajót, melyet sebesült-kórháznak használtak, még az éjszaka föl vontatták a Schelde torkolatába és ott elsüllyesztették, hogy a tenger felé is elzárják a németek útját. Délután két óraker pedig, miután már átvonultak rajta, fölgyújtották a Schelde-hidat, hogy a németek ne üldözhesék őket.

A német sereg bevonulása

Abban a pillanatban, mikor az utolsó csapatok is átkeltek a Schelclén, értek a németek Antwerpenbe dél felől, a berchemi és merxeni kapun át. Elsőnek német kerékpárosok jöttek. Követte őket egy gyalogdandár, különböző tábori ütegekkel, amelyek gyorsan keresztülvágtattak az uccákon a Schelde partjáig, ahonnan gyilkos ágyútűzet zúdítottak a túlsó oldalon menekülő belga hátvédre. Egy század gyalogság átrohant egy pontonhídon, mely azonban fölrobbant alattuk, de a németek két óra alatt ismét helyreállították, hogy az üldöző csapatok átvonulhassanak rajta. A hadsereg főrésze azonban csak szombaton (október 10-én) este érkezett meg és fölvonulása teljes öt óra hosszáig tartott Antwerpen uccáin. Hadosztály hadosztály után, ezred ezred után, dandár dandár után vonult be. Az ember szeme káprázolt a fényes szuronyok ezreinek tündöklésétől.

A csapatok a „Wacht am Rhein”-t énekelték. Minden ezred élén zenekar vonult és zászlót vittek előtte. Ezek a katonák harcoltak két hétig Antwerpen előtt s az utolsó 36 órán át ők zúdítottak halált és pusztulást a városra ... A tüzéség után lovasság, huszárság és ulánusok, majd pedig tengerészkatonák vonultak föl sötétkék'egyenruhában, aztán a bajorok világoskékben és végül a szász és a magyarosztrák katonák csukaszürke egyenruhában: a hadi menetet pedig ezüstzöldes egyenruhában lovagló csendőrkülönítmény zárta be.

„Mindössze 12 napig tartó ostrom után kezünkbe került Antwerpen minden erődével együtt — jelentette a német nagyvezérkar október 10-én este. — Szeptember 28-án esett az első lövés a legkülsőbb vonal érődéi ellen. Október 1-én vettük be rohammal az' első érődöket; október 6-án és 7-én kelt át gyalogságunk és tüzéségünk az erősen megáradt, legtöbb helyen 400 méter széles Nethe-szakaszon. Október 7-én a hágai egyezmény értelmében előre bejelentettük a város lövetését. Miután a parancsnok kinyilatkoztatta, hogy vállalja ezért a felelősséget, tehát az október 7-éről 8-ára virradó éjszakán éjfélkor megkezdődött a város lövetése. Egyidejűleg a belső érődök ellen is megkezdődött a támadás. Már 9-én reggelre bevettük a belső vonal két erődét és délután minden komolyabb ellenállás nélkül megszállhattuk a várost. A szemlátomást erős védősereg eleinte hősiezen védelmezte magát, mivel azonban végül gyalogságunk és tengerészadosztályunk rohamának, 'úgyszintén hatalmas tüzéségünk munkájának nem tudott ellenállni, teljes rendetlenségben megfutott. A védőseregben volr egy angol ten-

gerészhadosztály is, amely legutóbb érkezett. Ennek kellett volna — angol lapok jelentése szerint — a védelem gerincét alkotnia.

Hogy mennyire rendetlen volt a belga és angol csapatok föloszlása, azt jellemzi az a tény, hogy az átadási tárgyalásokat a polgármesterrel kellett folytatni, mert katonai hatóság sehol sem volt található. A város teljes átadását Antwerpen eddigi kormányzóságának törzskari főnöke október 10-én jóváhagyta. Erre, az utolsó, még át nem adott erődöket is megszállották csapataink. A foglyok számát még nem lehet meghatá-

Az Antwerpenből menekülő angolok hajókra szállnak Ostendében

rozni. Sok angol és belga katona Hollandiába menekült, ahol internálni fogják őket. Mindenféle készlet óriási tömegben jutott birtokunkba.

Tehát meghódítottuk az utolsó belga erősséget, a „bevehetetlen” Antwerpen-t. A támadó sereg rendkívül nagyot művelt és hősiességét azzal jutalmazta a császár, hogy vezérének, Beseler gyalogsági tábornoknak a „Pour le Mérite” érdemrendet adományozta . . .”

Az angolok három dandár tengerészkatona-t küldtek Antwerpen védelmére; ezek közül kettő Ostendébe menekült, a harmadikat azonban, mely St.-Nicolas mellett súlyos veszteségeket szenvedett, a hollan-

dók Hullstban lefegyverezték. Ez a fejvesztett menekülés magyarázza meg, hogy miért ejtettek a németek aránylag oly kevés hadifoglyot (mindössze négy-ötzet) Antwerpennél. „Föltehető, hogy a legközelebbi időben nagyszámú polgári ruhába öltözött belga katona fog még kézre kerülni — jelentette beszámolójában a német nagyvezérkar. — A termezui konzul jelentése szerint mintegy 20.000 belga katona és 2000 angol zsoldos menekült németalföldi területre, ahol lefegyverezték őket. Kétségtelen, hogy a legnagyobb sietséggel menekültek; ezt bizonyítja az elhajított ruhazsákok nagy tömege, amelyek különösen az angol loyál Naval (királyi haditengerészet) hadosztályból valók.”

Ma is még csodálkozva kérdik a katonai szakértők, hogyan volt az lehetséges, hogy az ostromlók 12 nap alatt meghódíthatták az antwerpeni erődöket? Ennek az a magyarázata, hogy a védőseregnek sem elég

A megvert belga seregek kiszorultak saját hazájukból. Francia földön a visszavonuló belga lovascsapatokat angolok fogadták, akik szivarral kínálták meg szövetségeseiket. Sovány vigasz és kárpótlás . . .

ereje, sem elég akarata nem volt a vár megvédésére. És inkább a csapatokat védték meg a teljes pusztulástól, mint a várat. Ehhez járult még a nehéz tüzérség ágyúinak megsemmisítő hatása, ami fizikailag és lelkiileg teljesen megbénította a védősereg erejét. Antwerpen elfoglalása a várháború történetének kimagaslóan nagy eseménye volt, amilyenre még nem is volt példa előzetesen.

Antwerpen váratlanul gyors eleste nagy riadalmat keltett Franciaországban és Angliában, mindenkinek el kellett ismernie a németek taktikai és technikai fölényét, azonkívül most már alaposan félni kezdtek attól is, hogy a német harctéri operációk ki fognak terjedni a nyugati tengerpartra is és veszélyeztetni fogják a Calais—Dover-i tengeri összeköttetést. Ezért fogott hozzá Anglia minden erejével az Yscr-vonal erősítéséhez, mihelyt hírül vette Antwerpen elestét.

Meg kell még említeni a kép teljessége érdekében, hogy Antwerpent 50 ezer főnyi sereg védte, amelyhez később még 12 ezer főnyi angol védősereg járult. A vár elfoglalásakor a németek csak 5000 foglyot ejtettek, mert a seregek idejekorán elmenekültek. Viszont holland területen több mint 30 ezer belga és több mint 1500 angol katonát fegyvereztek le és internáltak. A védősereg többi része nyugati irányban menekült, hogy az angol főssereghez csatlakozzék.

Antwerpen elfoglalása több mint 500 új ágyúhoz és rengeteg mennyiségű hadianyaghoz juttatta a német hadsereget, nem is beszélve arról a megbecsülhetetlen értékű élelmiszer- és árúrakományról, amelyre az antwerpeni kikötő raktáraiban tette rá kezét a német hadvezetőség.

A marneparti csata után ez volt az első nagy német diadal,

Munkában az „orosz gőzhengen”

A milliós seregek felvonulása

A monarchia a háború kitörésekor haderejének kétötöd részét a szerb frontra vitte, a hatalmas orosz túlerővel szembe csak seregének háromötöd részét állíthatta. A magyar-osztrák hadvezetőség ugyanis abban bízott, hogy az orosz mozgósítás végrehajtásához hosszabb idő szükséges és ez bőven elég idő lesz a Szerbiával való leszámolásra. Ez a taktikai számítás azonban nem vált be, mert már a mozgósítás utáni napokban kiderült, hogy Oroszország nagyon is idejekorán kezdett hozzá a mozgósításhoz és a háború kitörésének pillanatában már egymillió-háromszázezer főnyi sereget tudott szembeállítani a monarchia hétszázötvenezer főnyi hadával.

Így tehát már az első pillanatban fenyegetően nehéz volt a helyzet.

Hadseregünk vezetősége a magyar és osztrák csapatok hősiességére, kitartására és fegyelmezettségére alapította csak reménységét az „orosz gőzhenger”-rel szemben.

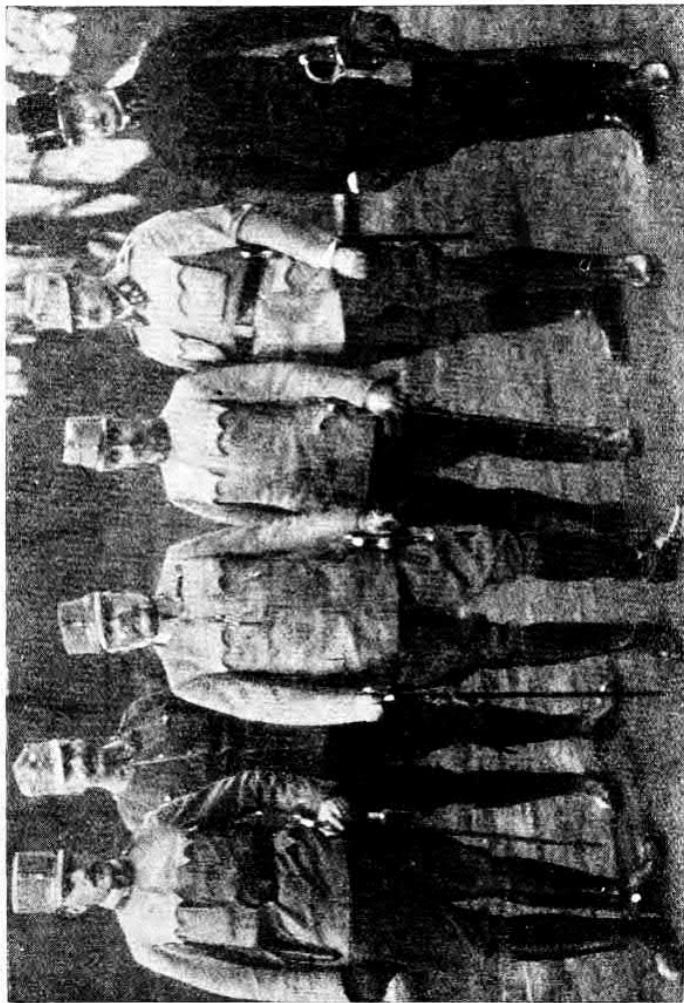
És ezekben a reményeiben nem is csatlakozott a had vezetői az egész, hosszú orosz hadjárat alatt.

A magyar hősiesség, a magyar önfeláldozás, a magyar hazaszeretet csodákat művelt ebben a rettenetes nehéz hadjáratban. Rácáfolt a taktikai egyszeregyre, bebizonyította, hogy kétakkora sereg nem jelenti a győzelmet, bebizonyította, hogy nem a hadsereg létszáma a legfontosabb tényező, hanem: a bátorság, a fegyelem, a győzni akarás.

A magyar baka lankadatlan hősiessége nélkül nem lehetett volna szembeszállni az orosz túlerő napról-napra növekedő erejével.

Az oroszországi harctéren a magyar-osztrák hadsereg főparancsnoka Frigyes főherceg volt, akinek irányítása alatt a következő hadseregek állottak:

1. A Dankl-hadsereg, a Visztula és a San alsó folyásának szögében.
2. A Bóhm-Ermolli-hadsereg, Stanislau és Strij vonalán. Ide csat-

Frigyes főherceg tábornaga, a hadsereg főparancsnoka és kísérete a galíciai hadszíntéren. Balról jobbra: Lorz alezredes, gróf Boos-Waldeck kapitány, Frigyes főherceg, dr. Biehl tanár, Igrz sorvos, Hoffern százados és gróf Hunyady kapitány. A főherceg általános a harc terev volt!

lakozott később Kövess tábornok vezetése mellett a szerb harctérről idevezényelt sereg.

3. Brudermann hadserege, Lemberg előtt.

4. Auffenberg hadserege, Przemysl előtt.

A monarchia katonai terve eredetileg az volt, hogy hadseregével még az orosz felvonulás befejezése előtt betör Oroszországba: Wolhyniába és Oroszlengyelországba, szétveri az Iwangorod Brest Litowsk —

Rowno-vonalon gyülekező orosz haderőket és ezáltal megnyitja az előnyomulás útját Kiew és Varsó felé...

A kitűnő haditervet azonban megghiúsította az oroszok korai mozgósítása és felkészülése.

Az Auffenberg- és Dankl-hadseregek be is nyomultak a kijelölt irányban orosz földre: Dankl Kraszniknál nagy győzelmet aratott és elérte Lublin környékét, Auffenberg pedig Komarownál ért el nagyjelentőségű sikereket. Kelet-Galiciában akkor azonban már kiderült, hogy a magyar-osztrák eredeti haditervet nem lehet végrehajtani, mert az idejekorán mozgósított orosz

Nikoláj Nikolájevics nagyherceg az orosz hadsereg generalisszimusa

hadsereg hatalmas túlerővel indult Galiciába! . . .

Kelet-Galiciába és Bukovinába három erős orosz hadsereg tört be: Brusszilov, Ivanov és Russky tábornokok hadserege és ennek az egyelőre megállíthatatlan túlerőnek, az „orosz gőzhenger“-nek az előretörése egészen más haditerveket tett szükségessé.

De ne vágjunk az események elébe! . . .

Orosz betörés Galíciába

Ha összefoglaljuk azokat az eseményeket, melyek az orosz-német és az orosz-galíciái határon a háború kitörése óta lejátszódtak, nyomban szembeötlik az a tény, hogy az oroszok csodálatos makacssággal próbálják lövőhadosztályokat előretolni mind a monarchia, mind pedig Németország területére. Ezeknek a tervszerű betöréseknek nyilvánvaló céljuk az volt, hogy csapataink fölvonulását és kifejlődését folytonos rajtaütésekkel meggátolják vagy legalább is megzavarják.

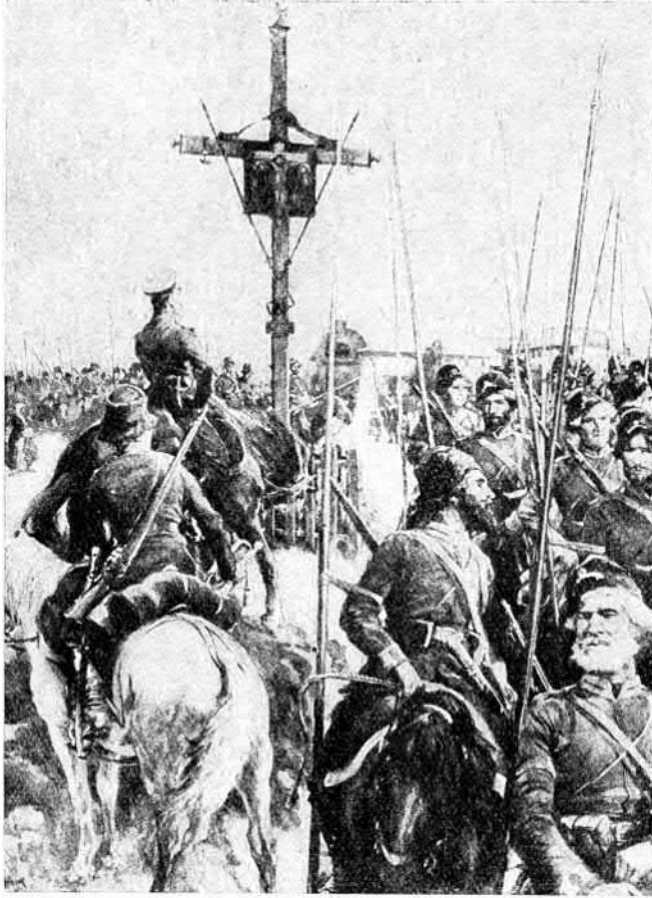
Ezekről a határmenti harcokról és betörésekről érdekes epizódokat jegyzett föl gróf Lazócki, reichsrathi képviselő, aki a mozgósítások önként bevonult. „Alighogy a háború kitört — írja gróf Lazócki, — sok kozákbetörés adott munkát a csapatoknak. Azon a vidéken, ahol a San-folyó a Viszulába ömlik, a folyó jobbpartja még galíciái terület, úgyhogy ott szárazföldi a határunk. Ott hát az ellenség belövése aránylag könnyű volt és ezt sietett is kihasználni. Mingyárt az első vasárnapon 300—400 kozák támadta meg falunkat, melyben mindössze 13 katona volt egy tiszt vezetésével, továbbá néhány csendőr és pénzügyőr meg ötven paraszt népfelkelő. Ez a kis csapat azonban oly bravúrosan kezelte a fegyvert, hogy a több mint ötszörös túlerővel szemben győzelmet aratott. A mi részünkről csupán egy ulánus halt meg, aki azonban előzőleg már öt oroszot küldött a másvilágra.

Radomiste város előtt mintegy 2000 orosz katona jelent meg; többnyire kozákok, továbbá kis csapat ulánus és dragonyos, majd később gyalogság is, gépfegyverekkel. Radomistét mindössze 120 népfelkelő, 10 csendőr és néhány önkéntes védelmezte, akikhez két szokolistával egvült én is csatlakoztam. Az ellenség nem mert támadni, mert előrelküldött járőreiket már előzőleg visszakergettük. Én ekkor gyorsan a legközelebbi faluba lovagoltam, hogy katonai erősítést kérjek, amit meg is kaptunk. Ez a kis csapat vakmerően betört az ellenség hadállásaiba és nagy veszteségeket okozott az oroszoknak. Lovasságunknak egész kis csapatai bátran belovagoltak az ellenség kellős közepébe, jobbra-balra

Russkij tábornok, a Galíciában harcoló orosz haderő parancsnoka

vagdalkoztak s még mielőtt a megrémült ellenség tudatára ébredhetett volna, hogy mily kevesen támadják: a kis csapatok már visszanyargaltak és eltűntek az ellenség szemei elől. Így például egy főhadnagy 15 emberrel mélyen belovagolt az ellenséges hadállásba, ahol két szakasz

Kozákok bevonulása Galiciába

orosz ulánussal találkozott; ezek ellen gyilkos tüzelést indított, kilencet megölt közülük s aztán, anélkül, hogy az ő csapatából csak egy ember is elesett volna, gyorsan visszalovagolt, mert nagyobb csapat orosz gyalogság-jelent meg az ütközet színhelyén. Es most jött a legbravúrosabb hadicsel. A vágató ulánusok egy rej tett ösvényen hirtelen leugráltak lovaikról és a földre vetették magukat: az utánuk nyargaló ellenséget pedig

egész közlről gyilkos puskatűzzel fogadták. Később gyalogság érkezett Radomistébe s ezek a csapataink oly pompásan lőttek, hogy az ellenség, noha túlságos számbeli fölényben volt, mégis kénytelen volt nagy veszteségekkel visszavonulni a határon túl ...“

A „vörös ördögök“

A legvakmerőbb hadi bravúrok híre azonban a mi vitéz huszáraink nevéhez fűződik. A magyar huszár mindenkor parádés dicsősége volt a harcmezőnek s a világhistória egyik legnagyobb hadvezére, Napóleon császár is azt mondta, hogy a magyar huszárokkal neki merne vágni az egész földkerekség meghódításának. Eleinte ugyan zavarba hozta őket a kozákok hosszú lándzsája, de ez nem sokáig tartott. Derék huszáraink hamar „kitanulták” a kozáklándzsa fortélyát s ettől fogva a „vörös ördögök” igazi rémei lei tek az orosz lovasságnak. Vakmerően megattakozták a kozákokat s mikor közelébe értek, kardjukkal félrecsapták a lándzsát, melyet aztán a balkezükkel megragadtak, ennél fogva előrerántották nyergében a kozákokat és végigvágta rajta hátul, úgyhogy — amint maguk a huszárok mondták — nem igen ülhetett többé lóra. . .

„Bizony, kérem — beszélte egy huszár, aki mingyárt augusztus első felében sebesült meg, — szégyen ide, szégyen oda: eleinte sehogy se bírtunk a kozákokkal. A német ulánusok — ezt olt hallottam — még úgyse állták a harcot, mint a huszár. Zavarba hozott bennünket a hosszú lándzsájuk. Mikor először jött velünk szembe egy csapat kozák lovas, azt hittem, hogy csak afféle dísz az a kis lobogós, hosszú rúd a kezükben. A kozák mindig két sorral támad és amikor közeliinkbe érnek, a hátulsó sor is előrevágja dzsídáját az első sor hézagjai közt és úgy törnek a huszárokra. Ennek bizony eleinte nem igen tudtunk ellenállni, de most már kitanultuk a kozákokat. Az összecsapásnál kétfelé válunk és oldalba kapjuk őket. Oldalt és hátra nem tud a kozák hadakozni a dzsídával, a kardjától pedig nem félünk. Így aztán két oldalról aprítjuk őket s am'kor ettől megbomlik a soruk, mór egészen könnyű a munkánk, mert a hosszú lándzsával egymást akadályozzák a védekezésben . . .”

A satanovi véres csata

A határszéli csatározások sorában kimagasló győzelemmel végződött a satanovi véres csata, melyben a magyar honvédhuszárok kiérdemelték a „vörös ördög” elnevezést az oroszoktól. Az 5-ik lovashadosztály azt a nehéz föladatot kapta augusztus 16-án, hogy törje át a Zbruz mellett az orosz határvédő sereg frontját és állapítsa meg, hogy van-

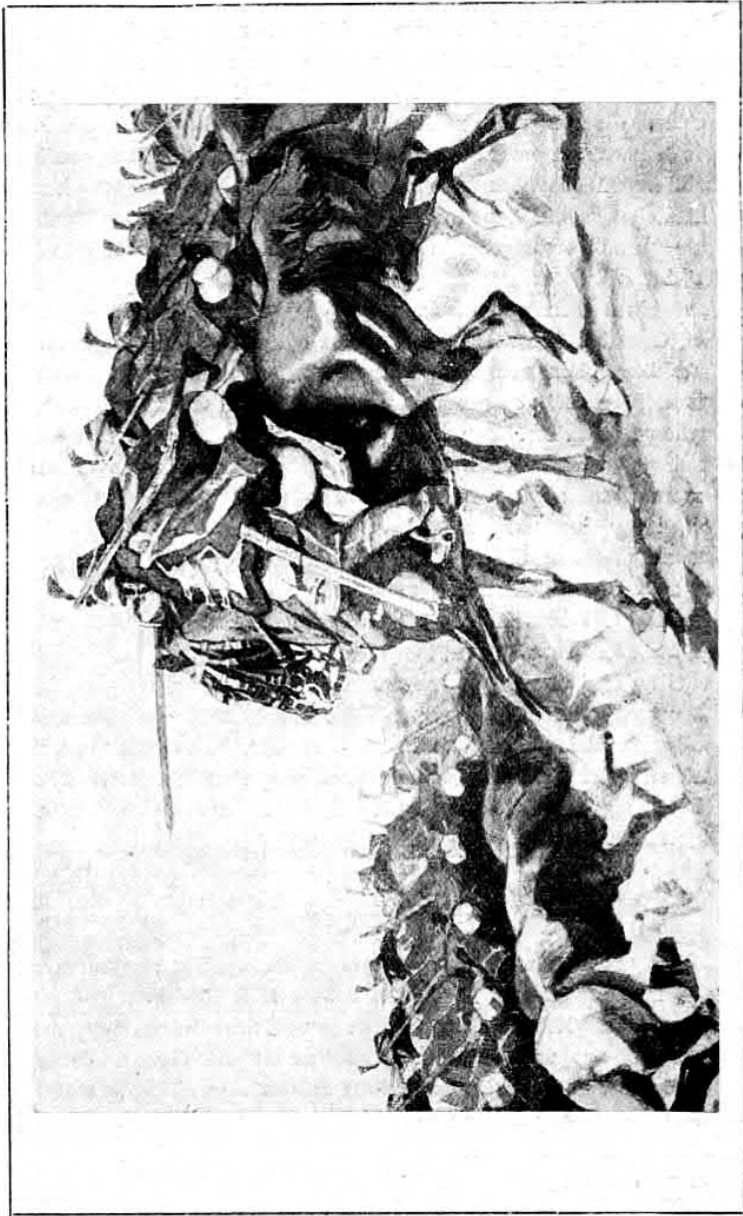
nak-e a háta mögött nagyobb haderők. A front áttörése sikerült is Sata-
nov mellett, a huszárok átkeltek a Zbruz-folyón és benyomultak orosz
területre. Kuzmintól délre azonban túlnyomó ellenséges lovasságra
bukkanlak a huszárok s ezt a lovasságot gyalogcsapatok is támogatták.

„Alig léptük át a határt — írja egy huszár e csatának egyik epizód-
járól, — midőn kiküldött járőreink máris jelentették, hogy ellenséges
orosz csapatok közelednek. A dandár irányt vesz az ellenség ellen és
megállapodik egy erdőszélen. A következő percben eldördül az első ágyú-

lövés és fejük fölött el-
süvölt a gránát. Szeren-
csére nem robban. Hosszas
gondolkodásra és latolga-
tásra nincs idő. — „Irány
az erdő! Rajta!” —
hangzik a vezényszó:
meg kell támadni a tü-
zérséget Lélegzetet
visszafojtva lovagolunk
az erdőben, várva a
pillanatot, hogy végre
rátörhessünk a gyűlölt
ellenségre. Az erdő vilá-
gosodni kezd; elérjük a
szélét: már látunk egyes
ellenséges lovasokat. Az
erdőnek ezen a szélén ha-
lad az őrnagy, osztályának
5-ik és 6-ik századával;
ő adja ki a vezényszót:
— Rajta! Rajta!
Erre iszonyú ordí-
tással: „Rajta! Kozák!”
— előretörünk ... Az
ellenséges ágyúk lönek,
a géppuskák berregnek:
de mindez csak egy
pillanat. Huszáraink rá-
vetik magukat az ellen-
sége, a kezelőlegénységet

A magyar huszár mindenkor parádés díszösége volt a
harcmezőnek . . .

A satamóví rettenetes húsárrohám, mely legázolta az orosz csapatokat. Ekkor nevezték el derek húsárrohámkat „vörös ordógok”-
nak az oroszok.

levágjuk, két géppuskát és ugyanannyi ágyút zsákmányolunk. Ekkor tör elő az erdőben rejtőző orosz lovasság, de ez már csak gyerekjáték a huszárnak, miután az ágyúkat és géppuskákat már elnémította . . . Összezsapunk; segítségünkre van a 9-ik huszárezred egy százada. Nem telik bele öt perc: az orosz bevett fejjel megfordul és eltűnik az erdőben. Körülbelül harminc lovat és egy szekérré való pikát zsákmányoltunk . . .” Erre a küzdelemre emlékezve kérdezte környezetétől a későbben Kamionkánál megsebesült orosz generális, hogy sok van-e még ezekből a „vörös ördögök”-ből? . . .

A megfutó ellenséget a huszárok egészen a Smotriz-patalcig üldözték, ahol, Gorodok falu mellett, erős orosz csapatok álltak megerősített lövészárkokban. Noha ez a támadás már túlment a huszárok föladatán, ők mégis megtámadták az orosz sáncokat s eközben sok embert vesztek, úgyhogy kénytelenek voltak visszavonulni, sok jó bajtársuk tetemét hagyva az orosz sáncok előtt. Ez a hősi huszárroham és ennek szomorúan nagy vesztesége azt a nagy tanulságot rejtette magában, hogy lovascsapatokkal a modern háborúban nem lehet sáncokat megostromolni, ez a feladat a tüzérségre és a gyalogságra vár. Ez a tanulság csakhamar megérlelte a maga gyümölcsét a gyakorlatban is: a huszárok nagyrésze leszállt a lóról és gyalogszerre! épp oly hősiezen harcolt, mint lóháton . . .

Miután nyilvánvalóan megállapították, hogy ezen a vidéken nagyobb orosz haderők táboroznak, a lovashadosztály Gorodok faluba vonult éjjeli szállás a. Itt azonban a lakosság, valószínűen elrejtett orosz katonaságtól bátorítva és támogatva, megrohanta az alvó katonákat, akiknek egy részét le is mészárolták, mire csapataink büntetésből porrá égették a falut.

A megzavart fürdés

Voltak azonban mulatságos epizódok is ... „Még augusztus első felében — írja egy sebesült — folytonos harcok és folytonos győzelmek közt nyomultunk előre fölfelé. Még arra se volt érkezésünk, hogy mosakodjunk. Nyolc napja nem látott már vizet az arcunk. Végre a kilencedik nap pihenő volt. Szép, meleg augusztusi délelőtt. Az ebédünk már főtt a közeli falu szélén, előttünk pedig egy keskeny, kristályvízűl patak. Csalogatott a hűvös, tiszta víz és a hadnagyunk addig nézte, míg végre kiadta a parancsot:

— Na, fiúk, most megfürdünk. Arra a kis dombra fölfelé két ember

megy őrszemnek és erre lefelé is keltő. Vigyétek el a messzelátómat is, hogy jobban lássatok. Mi, többiek azalatt itt megfürdünk. De úgy rakjátok egymásra a holmit, hogy mindegyiknek legfölül legyen a patron-táskája meg a puskája.

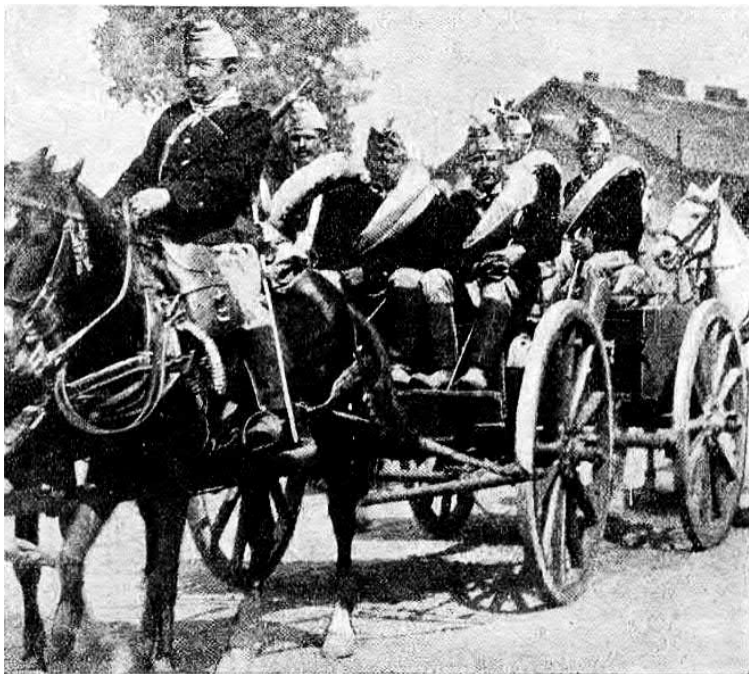
Öt perc múlva már vígan lubickoltunk a vízben. És olyan jól esett a fürdés, hogy szinte érdemes volt: nyolc napig nem mosakodni érte! . . . Egyszerre azonban, amint javában bukdácsolunk, csak megkondul ám a falu harangja. Két-háromszáz lépésre mögöttünk. És nagy bolondul hármat üt.

— Ejnye, megkergült ez a toronyóra? Hol van még a dél és máris hármat üt!

De alig pár perc múlva már kiabált az egyik őrszem a dombon:

— Jön a muszka! . . .

Kiugráltunk a vízből, de már öltözködéésre nem volt idő. Csak éppen a patron-táskát csatoltuk föl a meztelen derekunkra, meg a pus-

Magyar tüzérek, amint átvonulnak egy galíciai falun

kát a kézbe, azzal rajta! . . . Nyakig meztláb, svarmléniában! Szúrt a sok kavics meg a tarló, amint hasravágódtunk egy-egy lausrift után: hanem azért mégis elvertük az orosz, pedig kétannyian voltak. Sőt rohamra is mentünk ellenük és éppen ettől futottak meg, úgyhogy talán még most is szaladnak. A „vörös ördögök”-et már ismerték, de „mez-telen” ördögöket még nem láttak: hogy is mertek volna harcbaszállni velünk?! . . .

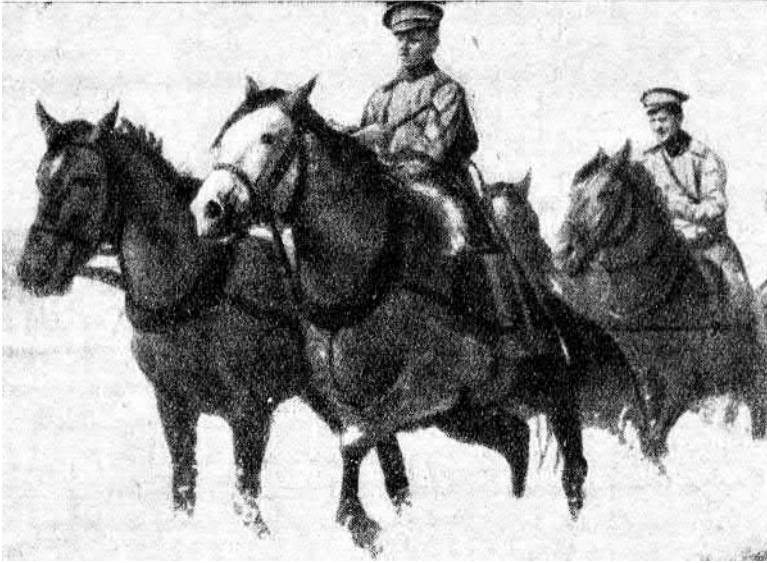
Végigkergettük őket az egész falun. S még azután is lövöldöztünk, amíg csak egyet is láttunk belőlük. Aztán fölszaladtunk a toronyba, hogy megnézzük: ki adta az áruló jeladást. Hát az már ott lógott a harangkötélen: félelmében maga végzett magával.

— No, fiúk — mondta a hadnagy, aki szintolyan „adjusztirung”-ban volt, mint a legénység: — ezt jól megcsináltuk. Most gyérünk vissza tovább fürödni. Hiszen még fele se fürdött a legénységnek!..

Határszéli harcok Galíciában

Ezekből az apró csatározásokból néha nagyobb ütközetek is fejlődtek és már augusztus 20-án rendkívül heves csata volt Radziechov mellett a magyar-osztrák és orosz csapatok közt. Radziechov már osztrák területen (Galíciában) fekszik s a betörő orosz sereg, mely gyalogságból és lovasságból állott, itt találkozott az északnak vonuló magyar-osztrák gyalogsággal. Az orosz csapatok állandó tüzeléssel nyomultak előre és úgy látszott, hogy golyózaporuk lekaszálta a mi csapatainkat, amelyek a tüzelésre alig válaszoltak. Az orosz lovasság, mely azt hitte, hogy a magyar-osztrák csapatok már teljesen kimerültek, hirtelen attackkal előretört, hogy egyszerűen legázolja a minden akcióra képtelennek tartott gyalogságunkat. Amidőn aztán az orosz lovasság alig párszáz lépésnyire volt a mi arcvonalunktól, csapataink fölugrottak és sortüzet adván az orosz lovasságra, egetverő hurrá-kiáltásokkal intéztek rohamot ellene. A váratlan szuronytámadás fegyelmettsége és szilajsága annyira meg'eple az orosz lovasságot, hogy harcvonala azonnal fölbomlott s a nagy kavarodásban a lovasság saját gyalogosszázadait tiporta el.

Ennek a heves összecsapásnak a folytatásáról jelentette augusztus 22-én a hadvezetőség, hogy: „Egy gyalogsággá megerősített és Sokal irányában előrenyomult kozákhadosztályt tegnap (azaz augusztus 21-én) csapataink föltartóztattak és rövid harc után megverték, miközben az ellenség egy dandárét teljesen szétugrasztottuk. Számos ellenségét elfogtunk és sok hadianyagot zsákmányoltunk. . .” Sokal kis város

Oroszok Galíciában. Tábori tüzerek átkelnek egy folyón

Galíciában, a Búg pariján, nem messze északnyugatra Radzieehovtól, alig pár kilométernyire az orosz határtól. Az elfogott orosz tisztelnél megtalálták a „Kuryer Warszawszky” augusztus 14-iki számát, melyben az orosz kormány fölhívást intézett a lengyelekhez, hogy rábírja őket az orosz csapatokhoz való csatlakozásra. A kiáltvány beismeri, hogy az oroszok sok hibát követtek el a lengyelekkel szemben, ezeket a hibákat azonban most mind jóvá akarják tenni. A lengyelek megkapnak minden jogot és szabadságot, ha Oroszország oldalán fegyvert fognak a monarchia és Németország ellen. Hiszen a lengyelek is elnyomott szláv nemzetiségek közül valók — mondja a kiáltvány, — ők is kivívhatják tehát, sőt ki is kell vívniok szabadságukat, amihez Oroszország segítséget nyújt nekik . . .

A lengyelek azonban nagyon hidegen fogadták a kiáltványt, mert a hosszú rabság, melyben az oroszok sanyargatták őket, kiölt a szívükből minden bizalmat ígéreteik iránt. A lengyel ifjak önkéntes csapatokat szerveztek, melyek nemcsak fegyverrel, hanem tanáccsal és útmutatással is segítették a rendes sorkatonaságot és vakmerő, lelkes bátorságukkal nem egyszer el is döntötték a csaták sorsát.

A határszéli harcokban — melyek annyi dicsőséges epizódot jelentettek a messze földre vitt magyar katonaság számára — nyilvánvalóvá lett, hogy a galíciai határvonalat nem lehet tartani az orosz túlerővel szemben.

Lángba borul az orosz-osztrák határ

Az orosz hadsereg áradata megindult . . .

Augusztus 9-én Galícia egész határvonalán megindították az erős támadást az orosz seregek, de a támadások legnagyobb részét még sikerült visszaverni. Az orosz támadás az elkövetkező napokon fokozott erővel indult meg, 12-én már a határszéli Brodyt ágyúzták és megkezdték a különböző határszéli városoknak és községeknek a felgyújtását.

El lehetett mondani, hogy a határ lángokban állott!

Ugyanilyen hevesen indultak meg a harcok a bukovinai fronton is és úgy Galíciában, mint Bukovinában kezdett benyomulni az orosz túlerő.

És augusztus 21-én az orosz haderő már elérte Galícia területén a Bug-folyót, amely annyi véres harcnak volt a szemtanúja ... A Bug-vonalon Sokalnál, majd Kamionka—Strumilovánál folytak a legvéresebb harcok.

Az augusztus 21-iki kamionka—strumilovai ütközetet egy kozák-ezred támadása indította meg, ugyanekkor három svadron Turynka felé nyomult előre.

Kamionka vidéke dombos, a városkát félkörben természetes erősségek — homokbuckák, nádasok, vízmosások — védik: de mivel Lemberg-től 30, Brodytől pedig 42 kilométernyire fekszik, a maroknyi védő csapatnak számolnia kellett azzal, hogy az utolsó emberig küzdenek, sőt esetleg el is véreznek, míg legkorábban hat óra alatt, tehát körülbelül déli időre, segítség érkezik. Gebauer százados azonnal lovasfutárt menesztett; Lembergbe segítségért s amidőn fél hét felé a kozák előőrsök megjelentek a város határában, azonnal sorfűzet vezényelt rájuk. Az orosz lovasság zöme félkörben vonult föl és teljesen körülfogta a várost, míg a magyar-osztrák írének és a népfölkelők a dombok mögött húzódtak meg és szakadatlanul tüzeltek. Hat órán át megszakítás nélkül ropogtak a puskák Kamionka körül. Véres gyalogsági harc fejlődött ki; tizenhárom írén, ugyanannyi népfölkelő esett el a városka védelmében, huszonnyolcán többé-kevésbé súlyosan megsebesültek: de azért senki se tágított, mindenki hősiezen megállta a helyét. A mannlicherek nagy pusztí-

Népfölkelőink visszaverik a kozákok támadását Kaminonka előtt. Egy egész kozák-ezredet állított meg 180 népfölkelő és néhány csendőr

tást vittek véghez az oroszok közt: csak kozák tiszt nyolc hevert holtan a csataterén.

Így jött el a dél, amikor a helyzet már nagyon válságos volt. Az oroszok segítségére ugyanis még egy ezred lovasság érkezett Turynka felől s leszállván a lóról, irtózatos tüzelést indított a várost védő csapat ellen. De a legvégső percben, valósággal déli harangszóra, megérkezett a várvavárt segítség Lemberg felől: egy ezred huszár és egy ezred gyalogság, mind a kettő tüzérséggel is kiegészítve. Az ütközet voltaképpen csak most kezdődött, de nem tartott sokáig. A honvédhuszárok, akiket azóta a virtuosos vakmerőség csodáiként emlegetnek, valósággal letiporták az ellenséget; először az egyik ezredre vetették magukat s miután azt megszalasztották, teljesen szétverték a másikat is, úgyhogy az orosz tábornok, aki fedezni akarta a kozákbrigád visszavonulását, golyótól találva maga is holtan bukkott le lováról.

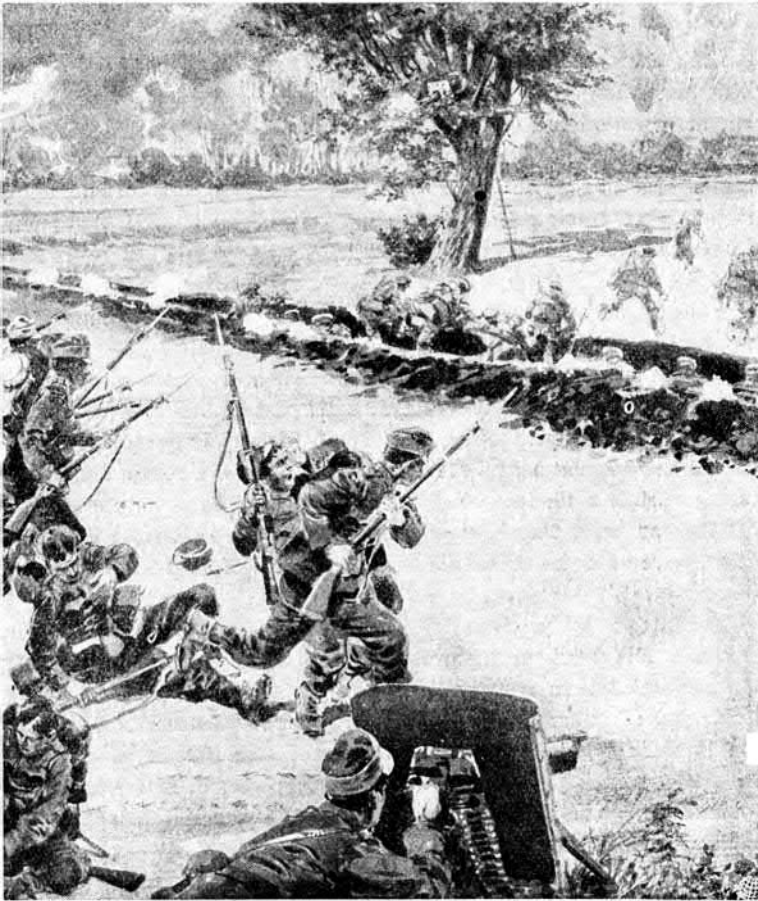
A szétvert orosz lovasság nyugat felé menekült, hogy a Turynkán hagyott, még érintetlen brigáddal egyesüljön s így vegye föl a harcot az üldöző magyar-osztrák csapatokkal. Mert ezek, gyalogság és huszárok, szekerészek és népfölkelők, mind összeszedelőzködtek és gyorsan siettek Turynka felé, ahol a lovasdivízió másik brigádja táborozott. A harcvonal most már 10 kilométer hosszú volt, Kamionkától Turynkáig, sík földön, amelyet se domb, se patak, se mélyedés nem zavart. Magát a községet szuronyrohammal tisztította meg gyalogságunk az oroszoktól, majd amikor honvédhuszáraink, a tüzérségtől is támogatva, igazi fürgeteg módjára csaptak le a kozákokra, a két tűz közé szorult ellenség csaknem teljesen megsemmisült, a maradéka pedig rendetlen futásban menekült az északnyugati orosz határ felé. A kozákbrigád generálisa, Vannovszkij, volt orosz hadügyminiszter fia, súlyosan megsebesülve fogságba jutott; a tábornokot Lembergbe szállították, hogy kiszedjék melléből a golyót, de ez átment a tüdején s a generális menthetetlen volt. Az operációsasztalon halt meg. A másik kozákbrigád parancsnoka, Ivanov tábornok a kamionkai csatában esett el; ezenkívül fogságba került 20 tiszt és 300 dragonyos, a zsákmány pedig két ágyú, hat gépfegyver, ugyanannyi táborigényező, tömérdek puska, nyereg, kocsis és egyéb hadiszerezet volt.

Megindul az orosz Bukovina ellen is

A galíciai támadásokkal pontosan egyidejűleg Bukovina földjére is betörték az oroszok. A háború kezdetén Oroszország számított Romániára legalább annyiban, hogy az orosz haderő tekintélyes részét átengedi Észak-Románia területén, hogy az oroszok ekképpen közvetlenül és egyenesed fölvonulhassanak Magyarország erdélyi részei ellen. Miután azonban Románia magatartása megghiúsította ezt a haditervet, Oroszország a besszarábiai orosz haderőt földirigálta a bukovinai határszélre, Novoszielica—Cseruovic irányában. Bukovina ellen podoliai csapatokat indított. A betörés végrehajtásában fontos szempontok vezették az orosz hadvezetőséget. Ha ugyanis a podoliai csapatok Novoszielicán át a 28 kilométernyire fekvő Csernovicot megszállják, ezzel kezükre jut egy osztrák tartomány több mint 100.000 lakosú fővárosa

Körülbelül 20.000 emberrel, megfelelő számú lovassággal és tüzérséggel indult meg az orosz offenzíva Bukovina ellen. Ennek az orosz haderőnek az előőrsé már augusztus 22-én megérkezett Novoszielicába és másnap reggel, a kora hajnali órákban, már megdördültek az

orosz-ütegek. A magyar-osztrák csapatok már előzőleg kiürítették Novoszielicát és visszahúzódtak a Mahala és Rarance mögött fekvő magaslatokra, ahol erősen elsáncolták magukat. A talaj ilt hullámos, egyenetlen, az orosz határ felé emelkedő; a magaslatok egy részét erdő borítja, a földeken nagy kukoricások voltak, melyek megkönnyítették az oroszok észrevehetetlen előnyomulását. Az ütközet — miután az oroszok a kiürített Novoszielicát megszállták és részben felgyújtották, 23-án

Hős katonáink Novoszielica mellett rohamra mentek az orosz hadállás ellen

hajnali három órakor kezdődött. Az oroszok irtózatos ágyú-, gépfegyver- és puska tüzet indítottak csapataink ellen.

Noha nekünk aránylag kevés ágyúnk volt, ezek pontosabban dolgoztak és rövid idő alatt sok orosz üteget elnémítottak. Amidőn pedig végül szuronyrohamra került a sor, az oroszok visszavonultak. Tizenhárom órai elkeseredett küzdelem után a jobbára népfőlkelőkön álló magyar-osztrák csapatok visszakergették a határon a nagy számbeli túlsúlyban levő ellenséget, amelyből 800 katonát és több tisztet foglyul ejtettek, sőt elfogták a 47-ik orosz gyalogezred egész zenekarát is, mialatt a szétvert oroszok riadtan menekültek a szélrózsa minden irányában.

A halottak és sebesültek száma jóval meghaladta a háromezret; a 17-ik orosz gyalogezred csaknem teljesen megsemmisült. Amikor csapataink szuronyrohammal megközelítették az oroszokat, ezek helyenként tömegesen adták meg magukat, eldobták fegyvereiket s két karjukat magasra emelve, könyörögtek kegyelemért.

„Szombaton éjjel 12 órakor — beszélte egy megsebesült népfőlkelőkaplár - általános riadó verte föl Csernovic lakosságát és ott állomásozó csapatainkat. Nyolc perccel később már indultak a tüzérek és a muníciós parasztszekerek. Mindnyájan tudtuk, hogy itt vannak az oroszok és kezdődik a tánc.

Egy óra múlva Bóján faluba értünk, vezényszóra lehasaltunk a földre, néhány perc múlva pedig futólépésben mintegy száz lépést előrenyomultunk és újra lefeküdtünk. Ebben a pillanatban, messze tőlünk, eldőrdült az első orosz ágyú. A mi tüzérségünk csak ezt várta s alig néhány másodperc múlva a föl villanó ellenséges ágyútűz irányában tüzelni kezdtek hátunk mögül a mi ütegeink is. Mi a földön fekvéig vártuk a történendőket s azt találgattuk, hogy milyen messzire lehetnek az orosz ütegek. Úgy számítottuk, hogy körülbelül harmadfél kilométerre vannak s ebből tudtuk, hogy a gyalogság se lehet már messze tőlünk.

Mintegy öt percig szóltak az ágyúk, amikor újabb vezényszavakra fölkeltünk és fegyverrel a kézben futva nyomultunk előre. Egyszer csak láttam, hogy szakaszomból többen elesnek, a golyók füttyülését egyre sűrűbben hallottuk, mire rajvonalba fejlődünk és meglehetősen jó fődözet mögül tüzelni kezdtünk abba az irányba, ahonnan az ellenséges golyók jöttek. Alig tüzeltünk öt percig és már ismét előretörtünk. Ekkor már egész csomó orosz halott és sebesült katonán ugráltunk keresztül, amiből megtudtuk, hogy az oroszok hátrálnak.

Közben megvirradt és most már jól láttuk az ellenséges csapatokat, úgyhogy lövéseink is biztosabbak lettek. Folyton előrenyomultunk,

míg egyszerre csak, szakaszomtól balra, egy sűrű kukoricából rettenetes puskatűz fogadott bennünket. Egy szempillantás alatt huszonnégyen estek el szakaszunkból, mely nyolcvan emberből állt. Valamennyit lábán érte a golyó, mert az oroszok fekvő lőttek s akik elestek, mind könnyű sebbel buktak el.

A szakaszom balra kanyarodva a kukoricásnak tarlóit s ugyanakkor tüzelni kezdtek gépfegyvereink is: de mikor már csak harminc lépésre voltunk a kukoricástól, az oroszok fölugráltak, eldobták fegyvereiket s kezüket föltartva, megadták magukat, s kegyelemért könyörögtek. Mi csak 80-an voltunk s ők 334-en! Természetesen, rögtön beszüntettük a tüzelést: a foglyokat pedig körülfoztuk és a tűzvonaltól mögé kísértük. Ezen az úton sebesültem meg én is lábamon és csak a kórházban tudtam meg, hogy a csata délután öt óráig tartott!”

Ne lőjj !.— Amidőn vitéz csapataink rohamra mentek Bóján mellett, az orosz gyalogosok eldobták fegyvereiket s fölemelt karral intettek, hogy megadják magukat

Galíciát előzünli az orosz áradat

Az orosz hadsereg fölvonulása ekkor már jó részben teljes volt és végleges befejezéséhez közeledett. Az ellenséges hadműveletek irányából pedig nyilvánvaló lett az a félelmetes haditerv, mely agyonszorítással fenyegette a monarchia haderejét. A Volga és Visztula felől, mint lomhán hömpölygő áradat, nyomult nyugat felé az óriási orosz hadsereg. Hadtest hadtest után, koncentrált útiránnyal Galícia felé, mint végeláthatatlan acélgyűrű szorult egyre szűkebbre a monarchia határai körül, Romániától kezdve Bukovina határain végig, föl egészen a Visztuláig és onnan nyugat felé, hogy összeroppantsa az óriási gyűrűbe szorított magyar-osztrák seregeket.

Hadereje zöme zúdult Galícia ellen, mert innen indultak támadásra nagy lendülettel a magyar-osztrák seregek. A monarchia önfeláldozó módon vonta magára az orosz túlerő támadásait, hogy a lehetőség szerint mentesítse a szövetséges Németországot az orosz támadásoktól. A haditerv ugyanis az volt, hogy Németország — amily gyorsan csak lehet — végez Franciaországgal és addig a monarchia hadereje igyekszik lekötni, sőt magára vonni minél nagyobb orosz haderőket.

A közös, nagy cél érdekében hozta meg a. hadvezetőség ezt a nagy áldozatot, de az orosz haditerv is az volt, hogy először a monarchia haderejével kell szembenézni és így sikerült teljes erővel magunkra vonunk az orosz kolosszus támadását ... És nekünk, magyaroknak, akik elsősorban néztünk szembe ezzel a kolosszussal, akik patakokban ontottuk a vélt Galícia hegyei és síkságai között, akik vérünk ontásával elhárítottuk Berlin felől az orosz támadás és győzelem veszélyét, nekünk, akiié tízszeres erővel szemben rettenetesen hosszú hónapokig álltuk a harcot dicsőségesen, nekünk, magyaroknak, akik a rettenetes idegsorvasztó küzdelem oroszlánrészét viseltük, nekünk, magyaroknak örök büszkeségünk lesz az a fájdalmas, véres, szomorú hadjárat, amelynek ezer és ezer névtelen hőse egytől-egyig a magyar bátorság, a magyar kitartás, a magyar akaraterő hőse vagy áldozata volt.. .

És katonai szempontból is nagy teljesítmény volt a galíciái defenzív háború. A német hadsereg eredményeivel, összehasonlítva a mi hadseregünk érdemei semmivel se voltak csekélyebbek: sőt, az erők egyenlőtlenségéhez mérten aránytalanul nagyobbak voltak, mint a német hadsereg sikerei. Mert a francia földön támadó és a Kelet-Poroszországban védekező német hadseregek majdnem mindig számbeli túlsúlyban voltak az ellenség fölült; csapataik ügyes átcsoportosításával, ami könnyen

Az északi harctérről. Honvéd gyalogezred táborozása Galiciában. A fárasztó meneküléstől elcsigázott honvédek pihenője menázsiosztás előtt

ment a seregek mögött rendelkezésre álló sűrű vasúthálózat segítségével, mindig a kellő pillanatban dobhatták tartalékjaikat a front veszélyeztetett részeire vagy oda, ahol éppen túlnyomó erővel támadni akartak. Míg ellenben a mi seregeink térdig jártak a fárasztó homokban, a sárban, hóban s akárhol koncentráltak is nagyobb csapattesteket, az orosz haderő mindenütt túlnyomó számban maradt akkor is, mert a számolatlan százazrek úgy hömpölyögtek Galícia homokos mezőin ide-oda, mint a gátjait áttört folyam, melyet viharos akarat korbácsolt előre a sík mezőn. És ezek a számolatlan százazrek az orosz hadsereg

válogatott ezredei voltak; a csapatok színe-java, a legképzettebb, a legjobban felszerelt csapatok, melyeknek tüzérése az ütegek nagy számával óriási fölényben lett volna tüzérésünkkel szemben, ha ezt a fölényt ki nem egyenlíti a magyar-osztrák csapatok páratlan harci készsége, halálmegvető bátorsága és az a lángoló hazaszeretet, melynek heroizmusig magasztosult energiája még az orosz ágyúk poklán is diadal-maskodni!

A kraszniki diadal

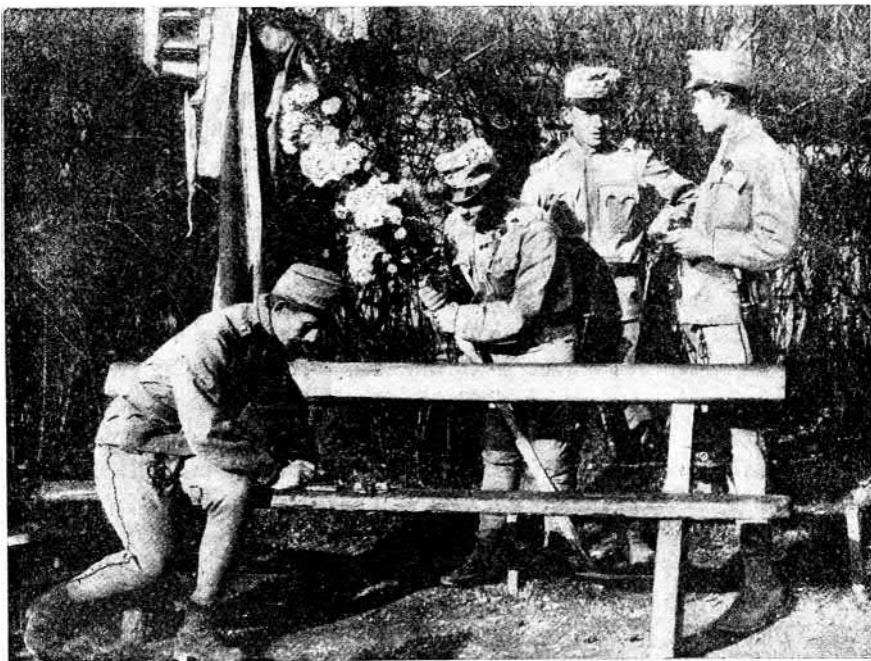
Fegyerbe! Fegyverbe!

A nevezetes peterhofi találkozáson, 1914 július havában, amikor már bizonyos volt, hogy a világháború nem lesz elkerülhető, Poincaré, a francia köztársasági elnök azt kérte Miklós cártól, hogy az orosz hadsereg, amelyet akkor már titokban mozgósítottak, mingyárt a háború kitörésekor induljon egyenesen Berlin ellen, hogy a német seregek ne törhessenek be nagy erővel Franciaországba, hanem kénytelenek legyenek otthon maradni, saját hazájuk védelmére. Ennek az orosz offenzívának kiegészítő része lett volna a franciák párhuzamos offenzívája egyfelől Elzász-Lotharingiába és a Rajna felé, másfelől pedig — belga-angol segítséggel — a „semleges” Belgiumon át ugyancsak a Rajna felé, hogy az így két tűz közé fogott Németországgal a három egyesült nagyhatalom óriási hadereje rövid idő alatt elbánhasson. A monarchia haderejét nem sokra becsülték; egyfelől számítottak a nemzetiségek torzszalkodására, kölcsönös féltékenykedésére, sőt a szláv néptörzsek áruulására is, másfelől pedig azt gondolták, hogy Szerbia egymagában is elég dolgot ad a monarchiának és leköti egész haderejét.

Az első csalódás ott érte az ántánt-hatalmokat, hogy a monarchia nemzetiségei — noha hűtlenek, sajnos, akadtak köztük — nagy általánosságban hűségesen ragaszkodtak a monarchiához és például a katolikus horvátok egyenesen példát adtak a hősiességből, a bosnyákok pedig valóságos fanatizmussal mentek a tűzbe. Az ántánt-hatalmak második csalódása az volt, hogy Szerbia nemcsak hogy nem tudta lekötni a monarchia „egész” haderejét, hanem mihelyt nyilvánvaló leli az orosz vezérkar bekerítő szándéka és a monarchia megfojtásának terve, a legfőbb hadvezetőség azonnal fölfüggesztett minden Offenzívat Szerbiában, kivonta onnan a csapatokat, melyeket sürgősen az északi, fenyegetett frontra szállított.

Az orosz árnyék félelmetes közeledése, a kozák-invázió fenyegeti veszedelme parancsoló kényszerűséggel sürgette a késhegyig, köröm-

szakadtig való védekezés szükségességét s a monarchia hadvezetősége nem habozott, midőn választania kellett a Szerbiában elérhető sikerek vagy az orosz túlerő föltartóztatása közt. Mert ekkor már oly nyilvánvaló és oly fenyegető volt az orosz invázió, hogy megállítására már nem látszott elegendőnek a zászlók alá szólított tartalék, úgyhogy mind Németország, mind pedig a monarchia majdnem ugyanegy napon (aug. 21-én) hívta be az összes népfölkelőket (a 42-ik évig), szabadságolt tar-

Kedves Szüleim! Ma indulunk . . .

talékosokat és póttartalékosokat, akik eddig mint létszámfelettiek szabadságolva voltak vagy bármi okból még nem hívtattak be.

Újra megmozdult hát a monarchia népe, és százezrek siettek ismét a zászlók alá, hogy megvédjék a hazát az észak felől közelgő szörnyű támadás ellen. Szerzte az országban újra fölharsantak a katonadalok, noha ez a most bevonuló idősebb kontingens többnyire már hitvest és gyermeket is hagyott otthon.

És a katonavonatok lihegve, robogva szállították a századokat, zászlóaljkat és ezreket a fenyegetett északi határ felé. Gyorsan kellett pótolni a veszteségeket, kitölteni a hézagokat, fölváltani a küzdelem

ben lankadó erőket és már a vonatok se győzték a rémséges munkát. A csapatok egy része csak a magyar határig ment vonaton, onnan már gyalog vonult tovább s egy ilyen tábori vadászzászlóaljjal történt a következő eset. . . Legelől lovagolt egy őrnagy, a zászlóalj néhány tisztjével. A jablonkai szoros úton kanyargóit fölfelé a zászlóalj, Galícia felé. Kipirulva, lihegve értek föl egy hegytetőre, amely fensikká szélesedett ki, hogy a szem szabadon láthatott a négy világtáj felé. Az őrnagy hadirendbe állíttatja a zászlóaljat és szembe fordulva vele a lován, dörgő hangon így szól:

— Fiaim, itt vagyunk a határon. Még egy lépés és Galícia földjére érünk. Búcsúzzatok el hát a hazától, mielőtt megválnak tőle és most figyeljetelek. Hatvanöt

esztendővel ezelőtt éppen úgy hadat viseltünk az oroszokkal, mint most. A szabadságharc márvége felé jártás 1849 június havában Szere-day kapitány 73 honvéddel éppen itt állt, ahol

most ti álltok, a sztrecsnói tetőn. Mikor a kémek jelentették, hogy Galícia felől már közeledik az orosz hadsereg, a kapitány glédába állította a honvédeit és így szólt hozzájuk: „Kedves fiaim, mi csak hetvennégyen vagyunk s onnan túlról százezer orosz közeledik felénk. Föltartóztatni nem bírjuk őket, de ha mégis itt maradunk, el kell pusztulnunk az utolsó emberig. Válasszatok tehát: elvonulunk innen, vagy itt maradunk?”

— Itt maradunk! — harsogott az elszánt fogadalom hetvenhárom torokból.

És ottmaradtak a hősök. Bevárták az orosz hadsereget, melynek

Bevonulás előtti Búcsú a kis kedvencről

elővédje az első sortűzre megszaladt, mert nem is álmodta, hogy ily maroknyi csapat állja útját. De aztán jött a fősereg, amely heves csatát kezdett a 74 honvéddel. Egymás után hullottak el a hősök és végre már csak harmincán maradtak, akiket minden oldalról körülfogtak az oroszok. Látván, hogy csak egy szakasszal van dolguk, fölszólították őket a megadásra. A honvédek sortűzzel feleltek, de a következő pillanatban ezer orosz katona sütötte rájuk a puskáját, és a hősök holtan roskadtak össze. Mind ott feküdtek egy halomban, egyetlen egynek se dobogott már a szíve . . . Esküdjetek meg ti is, hogy méltók lesztek hős apáitokhoz, akik hatvanöt évvel ezelőtt meghaltak a hazáért!

Mint menydörgés, szállt ég felé a zászlóalj kiáltása: „Esküszünk!”

Az őrnagy imához vezényelt; a dobok pörögtek, a trombiták megharsantak s ekkor előlépett a legközelebbi falu öreg plébánosa s fölemelvén reszkető karjait, megáldotta a zászlót és a harcba induló csapatokat. Aztán a halálos, nagy csöndességben megszólalt:

— Nézzetek körül a mezőn, fiaim, hogy csupa piros virágot láttok. Az én népem azt mondja, hogy azelőtt a sztrecsnói tetőn is volt mindenféle színű virág. De mióta a hősök mind egy szálíg elestek itt; azóta csak piros virágok nyílnak a sztrecsnói dombtetőn. Mert érez a föld is, fiaim; a haza földje, mely szomjasan itta be a hősök vérért és most azzal festi pirosra a virágokat! . . .

A zászlóalj megdöbbenve nézett körül ... A kárpáti szellő zúgva tört elő a fenyvesekből s a fennsík piros virágai vígan hajladoztak. Mintha az elporladt hősök integetnének és üdvözölnék fiaikat, akik most újra a magyar szabadságért harcolnak az ősi ellenséggel!

Berlin helyett Budapest: az oroszok célja

Az orosz fölvonulás eközben egyre jobban haladt s mindjobban úgy tetszett, hogy eltér kitűzött föladatától: Berlin megtámadásától. A térkép szerint ugyanis a Németország ellen hadat viselő Oroszországnak az lett volna a célja és föladata, hogy Varsóból lehetőleg gyorsan előretörjön nyugat felé s ezen a legrövidebb úton igyekezzék Berlinbe jutni.

Orosz fölfogás szerint — és ehhez igazodott, a vezérkar haditerve is — Berlinbe csak két út vezet: az egyik Kelet-Poroszországon, a másik pedig Felső-Sziléziánál. És az oroszok, bizakodva irtózatosságból túlerejükben, azt hitték, hogy egyidejűleg és párhuzamosan mind a két útirányon betörhetnek Németország szívébe s a kérdés csak az volt.

hogy miképpen osszak meghadseregüket e kettős célnak megfelelően? . . .

Az a gondolat, hogy mindenekelőtt és elsősorban Galíciát meg Bukovinát gázolják le, két szempontból is csábító lehetett az oroszok szemében.

Egyfelől könnyű és gyors diadalt reméltek itt, aminek óriási politikai és erkölcsi hatása lett volna a Balkán-államokban; másfelől pedig az olcsó

területhódítás kapzsi vágya is sarkalta őket a gyöngének vélt magyar-osztrák hadsereg eltiprására. Ha pedig ez sikerül sadunai monarchia keleti fele orosz uralom alá kerül: akkor jóval könnyebb lesz Németország letörése is, mert a kétfelől párhuzamosan betörő orosz hadsereg gyorsan meghódíthatja Kelet-Poroszországot s aztán egyesült,

erővel törhet előre tovább nyugat felé . . .

Ugyancsak emellett a haditerv mellett szólt az is, hogy Galícianak vasúthálózata, mely Lembergől csaknem nyílegyenesen visz Przemyslen át Krakó felé, nagy mértékben megkönnyíti az orosz csapatok szállítását és az utánpótlást és ennek a vasútvonalnak közvetlen folytatása van Brodyn át Oroszország felé is. Továbbá: ha sikerül Galícia elfoglalása és a betörés Krakón át Felső-Sziléziába, akkor a Kelet-Poroszország felé operáló

Orosz tüzérek munkában

Orosz gyalogság harea fedezékéből

haderő előtt nyitva lesz az út, mert az ottani határt védő német hadsereg kénytelen lesz Berlin felé visszavonulni, egyfelől azért, hogy a főváros védelmére siessen, másfelől pedig azért, mert az északi és déli orosz hadsereg, mint egy óriási ollónak a két szára, könnyen bekerítheti elvághatja és megsemmisítheti.

Ennek a haditervnek megfelelően Nikolajevics Nikoláj nagyherceg az orosz haderő legjavát és túlnyomóan nagyobb felét Kelet-Galiciára zúdította, míg Kelet-Poroszország ellen csak a Narew- és Njemen-hadsereg, mindössze 8—10 hadtest indult. Az orosz főszereg centruma — melynek vezére Russki tábornok volt — Remberg és Przemysl irányában tört előre, de ugyanakkor balszárnyán hatalmas hadoszlopok nyomultak Bukovina felé is, míg jobbszárnyán szintén túlnyomó haderő vonult lefelé Dél-Lengyelországon át, hogy a Galícia északi határán át végrehajtott betörés után e főszereggel egyesüljön. A nagy Moltke híres stratégiai elve volt ennek a kolosszális haditervnek az alapja: „Getrennt marschieren und vereint schlagen”. Vagyis: külön hadoszlopokban menni a kitűzött cél felé s aztán egyesülve összetörni az ellenséget. ..

Ha a hármas ántánt oly bizonyosan számított a rettenetes túlerő gyors és fölényes győzelmére, hogy az angol és francia sajtó már titkolni se tartotta szükségesnek az orosz haditervet. Hiszen hol

venné a „beteg” monarchia a megfelelő erőt az orosz „gőzhenger” föltartóztatá-

sára? . . . Ujjongva hirdették tehát a párizsi és londoni lapok a nagyszerű orosz haditervet, mely végiggázol Galicián, elfoglalja Bukovinát, betör a Kárpátokon át Magyarországra szívébe, Budapestnél egyesül a diadalmas szerb hadsereggel, mely egyenesen Bécs ellen indul, míg az orosz főszereg végig az Odera völgyén, Boroszlón át Berlinbe vonul!... A helyzet valóban veszedelmes volt és könnyen végzetessé válhatott Németország, hogy

Kozákok rohamra indulnak

mennél gyorsabban végezhessen Franciaországgal, csaknem egészhaderejét kivitte az országból, úgyhogy az orosz inváziótól fenyegetett Kelet-Poroszország védelmére csak másodrendű — népfelkelőkből és honvédekből álló — csapatokat vonultathatott föl.

Ezek pedig nem bírták megállítani a Narew- és Njemen-hadsereget, mely egyfelől Kovnóból tört be és Eydtkuhnenen át Tilsitet fenyegette, másfelől pedig Johannisburgon át igyekezett a Keleti-tenger felé. Kelet-Poroszországot tehát elárasztották az

Orosz gyalogság rohama

oroszok s a hajmeresztő kegyetlenségek, a rablás, dúlás és fosztogatás egymást érték a virágzó tartományban.

Most derült ki, hogy a rohamos előnyomulás és a gyors sikerek cőrszakolása nyugaton jó lehetett ugyan arra, hogy fokozza a német és magyar-osztrák csapatok lelkesedését és visszatartsa a semleges államokat az ellenünk való beavatkozástól: de már tudni, érezni lehetett, hogy minden figyelmet keletre kell fordítani, mert Oroszország az igazi ellenség, amely katasztrofális veszedelemmel fenyeget. És a németek — legalább egyelőre — se a maguk határaitól nem bírták távortartani az orosz kolosszust, se pedig a monarchiát nem bírták támogatni, hogy a feléje törő gőzhengert megállítsa.

„Észak árnyai” tehát — ahogy a költő elnevezte az orosz sereget — fenyegetően közeledtek a monarchia határai felé, elárasztva Orosz-Lengyelországot és hömpölyögve nyomulva előre, óriási félkörben, Galícia és Bukovina ellen. A mi hadseregünk pedig szét volt darabolva. Egy része a déli fronton harcolt Szerbia ellen, több hadtest le volt kötve a „semleges” Románia és a „szövetséges” Olaszország határain, míg ágyúink és legénységünk egy része a német fegyverek dicsőségéért küzdött a belga és francia várak ostrománál. Szinte lehetetlennek látszott hát a „gőzhenger” föltartóztatása: és a magyar-osztrák hadsereg mégis véghezvitte a lehetetlent: megállította az orosz előnyomulást!

Dankl serege Lublin felé tör

Mialatt az orosz főhadssereg még fölvonulóban volt Volhyni? felől Lemberg irányában, az orosz haderő jobbszárnya már elérte a Visztulát, amelynek jobbpartján, a San-folyó torkolata felé nyomulva, északról akarta áttörni a magyar-osztrák sereg arcvonalát, hogy megszállhassa a stratégiai szempontból nagyon fontos vasútvonalat Tarnov és Rzezov között.

Aki ugyanis elfoglalja a két város közt fekvő területet, nemcsak kezében tartja az összeköttetés kulcsát Kelet- és Nyugat-Galícia között, hanem egyúttal kényelmes útvonalat is biztosít a Dukla-hágóig, amelyen át (a Kárpátokon keresztül) nagyobb haderők számára is járható út kínálkozik Magyarországba.

A magyar-osztrák hadsereg arcvonala a San-folyó torkolatától Lembergig húzódott. A főhaderő Lemberg és Jaroslau közt állott, de előretolt lovassapatai már orosz földön, Tomasovon túl cirkáltak, míg balszárnyát Dankl Viktor lovassági tábornok vezette Lublin felé; a balszárny és a főhaderő közt pedig lovag Auffenberg Móric tábornok, volt hadügyminiszter nyomult előre Cholm irányában. Itt kellett lezajlania az első nagyobb ütközetnek, mert egyfelől éppen itt keresték az oroszok is a döntést, hogy benyomhassák a magyar-osztrák harc-vonalat Tarnov és Rzezov irányában, másfelől pedig a magyar-osztrák csapatok is itt nyomultak előre legmesszebbre Orosz-Lengyelország területén, sőt Tomasov mellett nemcsak visszanyomták már az orosz elővédet, hanem egy orosz lovashadosztályt is csaknem teljesen megsemmisítettek. Itt voltak tehát várhatók az első, nagyjából szabású hadi-tények.

És valóban: ahogy Dankl tábornok serege előretört Lublin felé, a várostól délnyugatra, Krasznik mellett, 20—25 kilométernyire a galíciai határtól, erősen elsáncolt ellenségre bukkan. Az oroszok nem várták a magyar-osztrák csapatok előretörését ebben az irányban s eleinte csak egy hadtesttel próbálták föltartóztatni csapatainkat, a csata hevében azonban még egy hadtestet vonultattak föl ellenünk. Ez azonban már elkésve érkezett, úgyhogy Dankl tábornok augusztus 23-án egymásután verte meg a két orosz hadtestet, amelyeknek segítségével másnap ismét két pihent hadtest vonult föl, úgyhogy a túlerő legyűrése kétnapi heves küzdelembe került: de a győzelem annál fényesebb volt. A hivatalos jelentés szerint 6000 fogoly, 28 ágyú, sok gépfegyver és tömérdek lövészer jutott csapataink birtokába. Az oroszok rendet-

Magyar-osztrák gyalogság lövészárkokban a kraszniki fronton, ahol véresen megvertük az oroszokat

lenül menekültek és a heves üldözés miatt úgyszólván csak közvetlenül Lublin alatt tudtak ismét hadrendbe állani.

Maga Danid tábornok a következő hadseregpáncsban számolt be a fényes győzelemről tulajdon csapatainak augusztus 2G-án: „A hadsereg augusztus 23-án és 21-én fényesen áteselt a tűzkeresztségen a kraszniki, polichnai és goraji csatákban. Valamennyi hadtest — hála a csapatok halálmegvető bátorságának — menekülésszerű visszavonulásra kényszerítette az ellenséget. . . Tiszta szivemből köszönöm a hadsereg valamennyi tagjának, a forrón szeretett legfőbb Hadúrnak és a Hazának Lett szolgálatokat. De megtelik a szívünk fájdalommal is, mert sok baj társunk lett hősi halált a becsület mezején . . . Még nehéz küzdelmek és nagy fáradoalmak várnak ránk; de bizonyos vagyok benne, hogy a derék hadsereg mindezekeken diadalmaskodni fog . .

A kraszniki csata lefolyása

Ez a háromnapos harc (augusztus 23—25.) volt az első jelentéke-nyebb összecsapás a magyar-osztrák és orosz csapatok között. A Galícia körül összevont óriási orosz acélgyűrűt keresztültörte Danid tábornok merész előrenyomulása Lublin felé: s ebben a nagy ütközetben 4—5

orosz hadtestet, vagyis mintegy 200.000 embert vertek szét a magyar-osztrák csapatok. Az orosz harc vonal Frampoltól a Visztula mellett fekvő Jozefovig terjedt s ezen a 70 kilométer hosszú fronton dúlt az öldöklő csata három napig. Három egymásután következő napon verték meg ugyanazok a magyar-osztrák csapatok az oroszokat; s míg a mi csapataink úgyszólván semmit se pihentek a háromnapos harc alatt, addig az oroszok folyton friss és pihent csapatokat dobtak az arc vonalba a Lublin környékén föl vonult ember-rezervoárhól.

Augusztus 23-án kezdődött az ütközet Krasznik alatt. Az orosz hadsereg Jozefov és Frampol között fejlődött föl mintegy 70 kilométeres vonalon, de a fő sereg ettől valamivel északra, a Krasznik mögött elterülő magaslatokon helyezkedett el. Az első napon csapataink csak mintegy 20.000 főim orosz haderővel ütköztek meg és ezt visszanyomták, mire másnap megkezdődött a két főerő döntő mérkőzése Krasznik fölött. Az ütközet — melynek során Dankl megkerülte az orosz sereg bal szárnyát — az ellenség vad futásával végződött és csapataink ekkor fogtak el 3000 oroszot és zsákmányoltak 20 ágyút. Augusztus 25-én Dankl serege tovább nyomult északkelet felé, ahol az oroszok ekkor már Frampoltól északra, Turobinig helyezkedtek el. Ez volt a legerősebb mérkőzés, mert itt már 4—5 orosz hadtest harcolt: de csapataink ezt a 200.000 főnyi orosz hadsereget is oly véresen megverték, hogy a szétzört sereg fejvesztve menekült Lublin felé.

A fényes győzelmet plakátokon tudatta dr. Bárczy István polgármester a magyar főváros közönségével. A hír vilámgyorsan terjedt el az uccákon, melyek csakhamar megteltek ujjongó, diadalittas néppel és a csüggedt lelkek egyszerre föl szabadultak az orosz veszedelem lidércnyomásától. De fölújjongott Bécs is és mivel a kraszniki diadal ragyogó dicsőségét legkivált magyar szuronyok vívták ki, a császárváros úgy hódolt a magyar vitézségnek, hogy a mi nemzeti színeinkkel öltöztette, zászlódíszbe a bécsi uccákat. A lelkesedés lángja átcsapott Berlinbe is, ahová éppen akkor érkezett meg Namur elestének a híre.

„A magyar-osztrák csapatok kraszniki diadala méltóképpen sorakozik a németek lotharingiai győzelme mellé, írta a „Vossische Zeitung”. Hangos hurrá-kiáltással köszöntjük bátor magyar-osztrák szövetségstársunkat a Visztula partjain vívott győzelmes csata alkalmából. A magyar-osztrák hadsereg újból bebizonyította régi és számtalan harcban kitűnt bátorságát és ismét méltónak mutatkozott ősi dicsőségére. . .”

„A német hadsereg csatáiról és ütközeteiről egymást kergető hírek — írta a „Lokalanzeiger” — megakadályoztak bennünket abban,

Évasszánk urehett havoon napig folyt a harc mintegy hetven kilométernyi széles csatavonalon s katonáink az oroszlán bátor-
ságával küzdötték a mintegy kétszáz ezer orosz hadsereg ellen, amelyet végül teljesen szétverték. Ezen a képen tüzértek
vonatunk fel az egyik magaslatra, hogy onnan ágyúzzák az oroszokat.

hogyan magyar-osztrák szövetségünket érdeme szerint méltányoljuk. A vitéz magyarokat és osztrákokat 1866-ban mint hősi ellenfeleket ismertük és becsültük meg: ma pedig csodálattal állunk a babérkoszorúk előtt, melyeket fegyvertársaink Szerbiában és Orosz-Lengyelországban szereznek. Baj társaink és pedig németek, magyarok, horvátok és bosnyákok egyaránt lelkesedéssel vonulnak a harcba és ez a lelkesedés minden hadseregnek díszére válnék . . . És amilyen a szárazföldi hadsereg: olyan a flotta is. A magyar-osztrák monarchia büszke lehet egy kis cirkálójának (a „Zentá”-nak) az egész francia flotta ellen vívott hősi harcára, éppen úgy, mint az Erzsébet, császárnéről és királynéről elnevezett büszke cirkálónak együttes fölvonulására a távoli Keleten elsüllyedésre szánt német hadihajókkal. Hadd tudja meg a világ, hogy az idők végéig semmi se, fogja szétválasztani, azt a testvéri szövetséget, mely a faj rokonságon épült föl, amelyet a közösen kiontott vér meg-

A kraszníki győzelem híre villámgyorsan terjedt el és szerte az országban mámoros örömet kelteit. Budapesten a napilapok rögtön plakátokon adták tudtúl a közönségnek a legújabb híreket. Képünkön érdekes jelenet látható. A diadalt hirdető plakátot társzekereken hordozzák végig az utcákon. A székely lelkes közönsége élteti a hadsereget, a királyt, a német császárt.

A itáliai harctérről. Bosnyák katonák a szállásukon. Nagyszerű legények voltak s különösen rohamok alkalmával tüntették ki magukat. Halálfélelem nélkül, fergeleg módjára rohanták meg az oroszokat a legnagyobb golyózáporban is. Sok diadal emléke fűződik vitéségükhöz

szilárdított s a két hadsereg küzdőinek páratlan hősiessége végleg megpecsételi ...”

A kraszniki győzelem csak bevezető epizódja volt annak az óriási méretű küzdelemnek., mely mintegy 150 kilométer hosszú fronton fejlődött ki Cialicja keleti felében. Kzt mérkőzés példátlan volt eddig a világtörténetben; milliós hadseregek kapaszkodtak itt össze, mint két óriáskígyó és hetekig tartott a két sereg vonaglása, mialatt a változó hadszerencse hol az egyiknek, hol a másiknak kedvezett. Az oroszok, miután a monarchia legázolására rendelt óriási haderőt mind összevonták, most már a legnagyobb erőfeszítést fejtették ki, hogy főserégük irtózatos túlerejével egyszerűen lehengereljék az ellenséget. Ez a főserég már átlépte Kelet-Galícia határát s bár előretolt lovassága érzékeny vereséget szenvedett Turvka mellett (Lembergától északra), azért egyre nyomult előre a magyar-osztrák hadsereg frontja ellen.

Dankl tábornok, győzelmeinek gyors kihasználásával, erélyesen üldözte a menekülő oroszokat Lublin irányában s augusztus 27-én

érte el azokat a megerősített állásokat, melyeket a cholm—ivangorodi vasútvonaltól délre foglaltak el az általa szétvert és újabb tartalékokkal megerősített, oroszok. A diadalittas üldöző sereg azonban hősie szuronyrohammal foglalta el a Niedrzvica-duza magaslatokon húzott erős orosz állásokat s újból kegyetlenül megverte a mintegy tíz hadosztályból álló, kombinált orosz hadsereget. A zsákmány nagy volt és jelentékeny volt a foglyok száma is: egy tábornok, egy ezredes, 3 vezérkari és 40 csapatoszt, meg 2000 ember... És Danid tábornok merészen, győzelmesen nyomult előre Lublin felé, egymásután foglalván el a megerősített orosz állásokat.

A komarovi győzelem

Akkor az oroszok, miután újabb, jelentékeny tartalékokat vontak arcvonalukba a Bug-folvótól, augusztus 25-én megkísérelték a magyar-osztrák front áttörését Cholm irányában, főszeregünk és Danid serege között. Ott azonban akkor már Auffenberg tábornok vonult föl, akinek hadseregét a József Ferdinánd főherceg által vezetett hadtestoszttag is támogatta. Ez a hadsereg, mely fönntartotta az összeköttetést Dankl csapataival, a Búg és a Wieprz-folyók közt nyomult előre és máris voltak sikerei. Előretolt földérintő lovassága Tomasov mellett meglepett és szétszórt egy orosz gyaloghadosztályt, majd megszalasztott két kozák- és egy ulánus-ezredet. Ezek után az előcsalározások után találkozott Auffenberg hadserege Zamosc előtt a magyar-osztrák front áttörésére küldött orosz sereggel augusztus 25-én: s itt fejlődött ki az az egy hétig tartó véres küzdelem, amelynél hevesebbet még nem vívtak Európában s amelynél nagyobbat keveset jegyzett föl a világtörténelem.

A két folyam (a Wieprz és a Búgba szakadó Hucva) köze nagy, többnyire sík terület a iubluni kormányzóság déli részében: kettészeli az a műül, mely a galíciai határtól (Ravaruskától északra) Tomasovon, Zamoscon és Krasnostavon át a kormányzóság székvárosába, Lublinba vezet. Zamosctól délkeletre fekszik Komarov, nevezetes orosz garnizonváros, melynek határában van az orosz tüzérség egyik legnagyobb lövőtere. Ezen a síkságon találkozott Auffenberg hadserege, mely Ravaruskától észak felé nyomult, a diómból dél felé özönlő orosz sereggel, mely Komarov ellen irányította főerejét, hogy rohammal törje át Auffenberg arcvonalát. Pehvc orosz tábornok óriási túlerővel támadott, de Auffenberg csapatai rendületlenül álltak és véresen ver-

ték vissza a megismételt szuronyrohamokat. A küzdelem nagy erőfeszítéssel és még nagyobb áldozatokkal folyt mindkét oldalról, a vér valószínűleg patakokban folyt és a halottak nagy halmokban borították a harcmezőt, midőn végre a magyar-osztrák csapatok segítséget kaptak Csenki felől. József Ferdinánd főherceg és Boroevics Szvetozár gyalogsági tábornok pihent ezredei érkeztek meg dél felől és augusztus 28-án és 29-én már az orosz hadsereg hátába kerültek, azzal fenyegetvén ezl, hogy elvágják a visszavonulási vonalat.

Ez a nem várt támadás — melyben oroszánrésze volt Boroevics magyar ezredének — megingatta az orosz hadsereg erős állásait; s amidőn a magyar csapatok szuronyrohammal űzték ki az oroszokat erős sáncaikból Tyszovcétól délkeletre, már el is dőlt a gigászi küzde-

Lovag Auffenberg Móric tábornok hadserege csupa színmagyar ezred — öldöklő szuronyrohammal foglalta el a komarovi és liszovcei magaslatokat

**A galíciai harctérről. Az ellenséges hadállás figyelése nagy távolságból, tábori messz-
látók segítségével. Különösen a tüzérségi támadások sikerére fontos, hogy az ellen-
séges hadállások távolságát pontosan megállapíthassák**

lem sorsa. A három oldalról szorongatott orosz túlerőt a bekerítés veszede-
delme fenyegette. Boroevics tábornok magyar ezredei a déli szárnyon
nyomták észak felé, mire Auffenberg tábornok északról támadta és
verte szét az oroszok főhaderejét. Komarovot és a Tyszovcélól délre
fekvő magaslatot szuronyrohammal elfoglalta, míg József Ferdinánd
főherceg ugyanekkor Staroje-Sielo felé tört' előre. Szeptember 1-én
aztán teljes volt a győzelem; igazi katasztrófája volt ez Plelive seregé-
nek, mely 20.000 foglyot és 200 ágyút veszített ... A Nvugat-Galiciába
tervezett orosz betörés tehát kudarcot valloLl; az egyik orosz had-
sereget, melynek a Wieprz mentén kellett volna benyomulnia, Danid
tábornok verte szét Krasznic mellett, a másikat pedig, mely a Búg
völgyében tört előre, Auffenberg tábornok semmisítette meg, József
Ferdinánd főherceg és Boroevics tábornok segítségével.

Míg Orosz-Lengyelország földjén ilyen szép diadalokat arattak
a monarchia seregei, Kclet-Galicia helyzete igen rosszra fordult. Három
teljes orosz hadsereg (Brussilov, Russki és Ivanov) nyomult elő a Sokai—
Brody—Tarnopol—Csernovic vonalon Lemberg elfoglalására, Galícia
egész határvonaláról és ezt az előnyomulást nem lehetett megállítani.

A hősiesség csodákat művelt. Ideig-óráig feltartóztatta ezt a sereg-áradatot, amely ilyen feltartóztatások nélkül rettenetes erővel zúdult volna végig egész Galicián és lendületével átcsapott volna a Kárpátok gerincén — Magyarországba . . .

Több hadoszlopban nyomult előre a milliós orosz hadsereg Galícia ellen s a főhaderő északkelet, kelet és délkelet felől közeledett Lemberg felé. Augusztus 26-tól kezdve elkeseredett harcok folytak itt a félkör-alakú fronton a számba és tűzérésre túlnyomó orosz hadsereggel; de azért a magyar-osztrák csapatok, bár súlyos veszteségek árán, mégis ellenálltak az óriási túlerő heves támadásainak. Amidőn azonban a központosított orosz hadseregek nyomása egyre jobban bekerítéssel és összeroppanással fenyegette csapatainkat, bekövetkezett az elkerülhetetlen szükség, hogy a Cholm határáig diadalmasan előretört Auffenberg visszavonuljon a leMBERGI arcvonalra s ekképpen védje hadseregünk fenyegetett balszárnyát az átkarolás ellen.

A nagy diadalog után a hirtelen visszavonulás.

Eleget tűnődtek, csodálkoztak ezen a katonák, mert nem értették meg, hogy miért kell visszavonulniok, mikor ők mindig csak győztek és az orosz hadsereg sehoh se bírt megállni szuronytámadásaik előtt?...

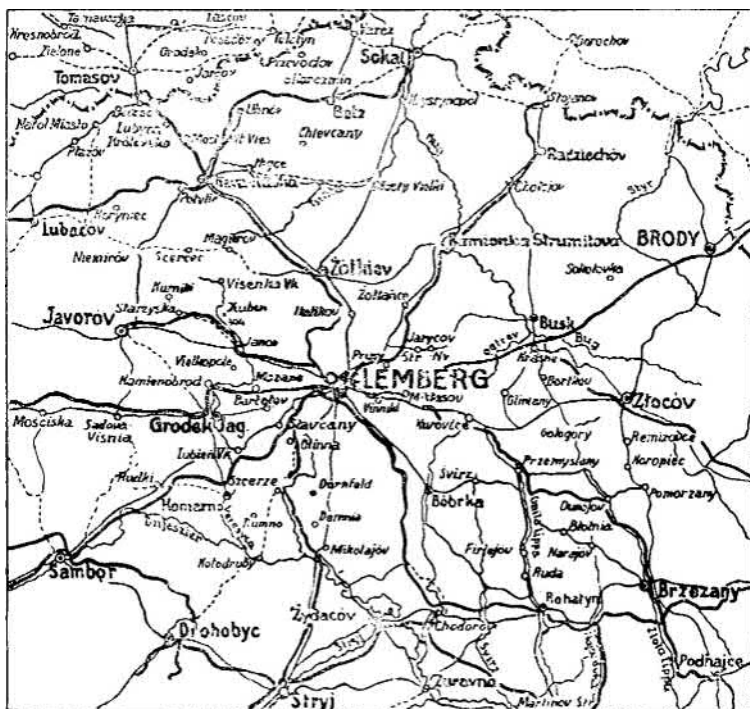
Lemberg kiűritése

Az első nagy galíciái csata

Még folytak az orosz-lengyelországi véres harcok, melyek babérral öveztek a magyar-osztrák fegyvereket, midőn a főharcvonalon, Lembergől északra, megkezdődött az irtózatoss élethalál-harc, mely az oroszok dühös támadásaiból fejlődött ki. A százezres tömegek szilaj féktelenséggel, szinte őrjöngő indulattal vetették rá magukat Galíciára s ez a gátat és akadályt nem ismerő vadság elárulta, hogy ijű már nem stratégiai, haditervszerű támadásról van szó, hanem az elvakult bosszú, a fölingerelt gyűlölet akarja letiporni azt az ellenséget, aki útját merte állni. Az orosz kolosszus összeszedte minden erejét és nem törődve se az angolokkal, se a franciákkal, se a németekkel, csakis Lemberget és Galíciát látta, amelyet el akart foglalni, ha tenger vérbe kerül is. Ide hozta legkiválóbb tüzérségét, legelső gárda- és lövészezredeit, lovasságának színe-javát, a nagyszerű ulánusokat, vakmerő cserkeszeket, a félvad kozákokat; s a nagyherceg-fővezér zsarnoki parancsára vakon tört előre ez a milliós hadsereg, egyenesen Galícia szívébe, Lemberg felé.

Augusztus 26-án délben kezdődött a gigászi küzdelem, a Dnyeszer és a Visztula között, mintegy 400 kilométer szélességű fronton. Ez az óriási harc vonal már sejtetni enged, hogy hatalmas keretei között mekkora hadseregek kerültek szembe egymással. Szakaszokra föl-osztva, a magyar-osztrák csapatok a következő sorrendben és hadállásokban fejlődtek föl a hosszú vonalon. Balszárnyunk még augusztus 25-én öldöklő csatában megverte Kraszniknál és Lublin felé nyomta vissza az oroszok jobbszárnyát. Derék hadunk Ravaruszka és Zolkiev előtt állt, Lembergől északra, mintegy 40—50 km.-nyíre, míg centrumunk a zamosci diadalmass csata után betört a Wieprz- és Bug-folvók közt fekvő orosz területre; végül jobbszárnyunk, mely Novosielia mellett szintén visszaverte az oroszokat, szintén a betört ellenséges csapatokkal nézett farkasszemet. . .

Négyszáz kilométer! . . . A gyorsvonat is csak nyolc óra alatt futhatja végig; és az embertömeg, mely halálos birkózásra szemközt állt ezen a hosszú fronton, számra nézve több volt, mint amennyi az összes napóleoni hadjáratokban szerepelt. A königgratzi ütközetben a két ellenfélnek együttvéve volt csak akkora serege — 220.000 ember,

A galíciai hadjárat legvéresebb csatáinak színtere, — Lemberg és környéke, — ahol vitéz csapataink örök dicsőséget szereztek a magyar névnek. Ügyszólván minden város és falu elkieseredett ütközetek tanúja volt ezen a vidéken.

— mint amekkora orosz haderőt Danid tábornok legyőzött Kraszniknál: és a lipcsei „népek csatájában” legalább 100.000 emberrel kevesebb találkozott, mint amennyi Krasznik körül verekedett a két ellenséges táborban. Az eddig ismert legnagyobb ütközetben, a mukdeui csatában, tíz évvel előbb mindkét részen csak 300—250 ezer ember ütközött meg: és képzeljük el most ezt az óriási mérközést ötszörhatszor megnagyítva!... Négyszáz kilométeres hadifront és milliót meghaladó fegyverek mindkét oldalon, az oroszok részéről óriási túlerővel

Hol az emberi értelem, hol az a hatalmas koponya, mely egy pere alatt végiglát ezen a vérbe borult, hosszú vonalon? Hol az a moltkei értelem, mely az óriási mezőnek életre-halálra folyó sakkjátékát napokon és éjszakákon át soha nem lankadó éberséggel átfogja? . . . Cézár és Hannibál, Nagy Sándor és Napóleon nem hasonlali példázatok már!

Bosnyák zászlóalj szurony rohammal megy neki az orosz hadállásoknak Lemberg alatt

Az ő százezres seregeik és egy napig tartó, csatáik oly szűk területen folytak, hogy a hadvezér pusztá szemmel is követhette a csapat mozdulalókat egy magaslatról. De itt és most: 400 kilométer hosszú fronton, mikor többmillió ember várja az intést, a parancsot, az utasítást, hol az a generális, aki érintkezni tud ilyen seregekkel és ki tudja szabni mindegyiknek a feladatát? . . .

A tíznapos város ütközet Lemberg birtokáért

A harcok főszínhelye Északkelet-Galicia volt, ahol a Zbruz és a Dnyeszter folyók közt vívták az óriási csatát. A Rovarászkától Zolkieven, Zlocovon és Tarnopolon át egészen Sztaniszlauig haladó vonalon irtózatossággal támadtak az oroszok. Legfőbb előnyük, amit

alaposan ki is használtak, az volt az oroszoknak, hogy mindig új és pihent csapatokat tudtak a frontra vetni s ázékkel folyton támadtak, nem hagyták pihenni csapatainkat egy percig se: és ha a magyar osztrák sereg bármely ponton visszanyomta őket, azonnal tízszeres erővel támadtak újra, hogy visszavegyék az elvesztett pozíciókat. Ily módon szinte éjjel-nappal megszakítás nélkül tombolt a legelkeseredettebb harc, amely gyakran véres szuronyrohamokkal végződött és irtózatossággal áldozatokat követelt mindkét részről. Az oroszok győzték friss csapatokkal, a magyarok pedig hallatlan hősiességgel, mindent lebíró

A ravaruszkai csatánál. Az erdő szélé tele van sebesült és halott orosz katonákkal

makacs szívóssággal s ezen az elkeseredett, mindenre elszánt, dacos kitartáson kudarcot vallott a félelmetes orosz taktika, mely kifárasztással akart győzni. Kiváltképpen az ősi magyar „virtus” ragyogott itt példátlan fénytel: a körömszakadtig, az utolsó lehelletig való fogcsikorgatás, az elfoglalt pozíciók elszánt védelme és a gyilkos szuronyroham, amelytől eszeveszetten futottak az oroszok.

„Lemberg-i hadseregünk — jelentette a főhadiszállás szeptember 3-án — hét napon keresztül veszteségteljes küzdelmet folytatott

a hatalmas túlerővel. Parancsőrtsztek és a frontból visszatért sebesültek, akik átérték ezeket a harcokat, nem győzik eléggé magasztalni katonáink bátorságát és rendületlen offenzív-szellemét. Egy lapos magaslátot Przmyslanv mellett ötször vesztettünk el és ötször foglaltunk újra vissza. Zászlóaljaink ismételen indultak új és új rohamokra. Ha

Hötzendorfi Conrad Herbert dragonyos főhadnagy a ravaruszkai csatában elesett. Mikor halála hírért megjelentették apjának, a vezérkari főnök fájdalmasan felsóhajtott : — „Mein Herbert! . . .“ De aztán legyőzte apai fájdalomát és halkán így szólt : — „Uraim, tovább dolgozunk ! . . .“

visszanyomták katonáinkat: ezek hátramentek a század muníciós szekereig, ott megtömték minden zsebüket friss töltényekkel és rögtön ismét előretörtek ...” A hősiességek elszántságnak, a makacs bátorságnak nagyszerű példái egymást kergetik a tíznapos csata folyamán, amely fényes eredményeket is mutat egyes szakaszokon, kiváltképpen Rava-ruszka mellett, az északi fronton. Sőt volt egy pillanat, amikor úgy tett, hogy csapataink teljesen át fogják törni az orosz frontot. . .

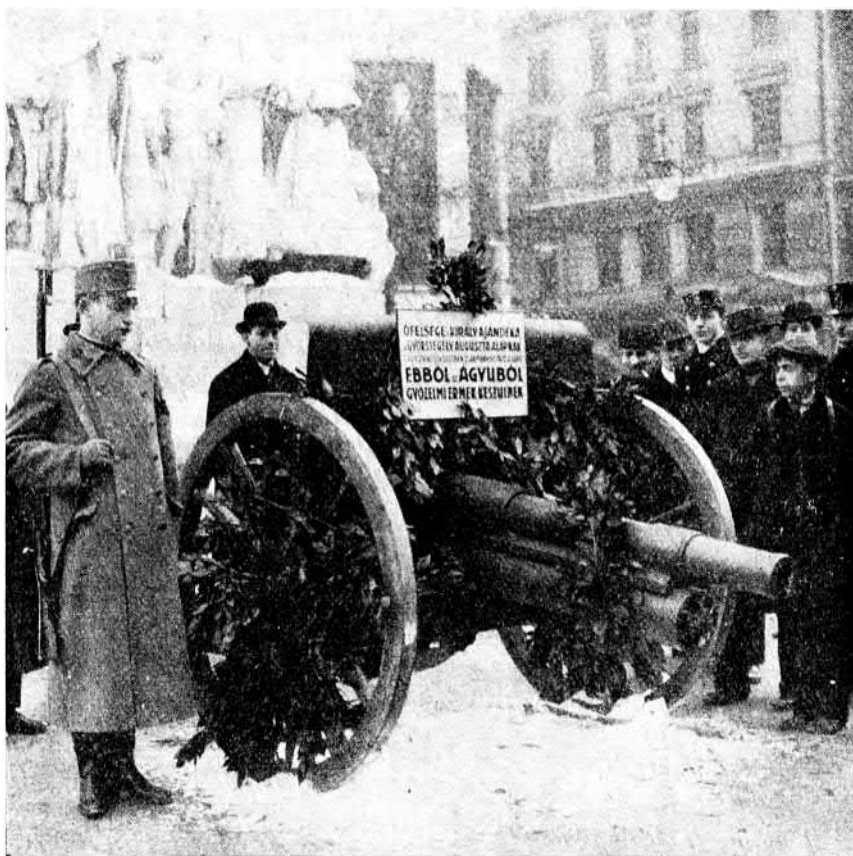
Az oroszok eközben egyre fokozódó hevességgel támadtak az egész vonalon. Mint ahogyha mindent erre az egy kártyára — Lemberg elfoglalására — tettek volna föl: erőszakolták a döntést. És a számbeli fölényük óriási volt. Bármennyiszor szorítottuk is vissza őket, föl se vették a véres veszteségeket. Mindén vereség után újra támadtak és mindig volt elég friss tartalékuk, nemcsak arra, hogy a mi északi frontunkat folyton támadják, hanem arra is, hogy dél felé egyre nagyobb nyomást gyakoroljanak Lemberg-re. És már szeptember 3-án világos volt, hogy Lemberg csak oly nagy erőpazarlás árán lenne tartható, amelyet az általános helyzet és a háború további föladatainak szempontjából nem kockáztathat meg a hadvezetőség. A vezérkar tehát elhatározta, hogy föláldozza Kelet-Galíciát és visszavonul a San- és Visztula-folyókák mögé, ahol új hadállásban kedvezőbb föltételek mellett védekezhetnek, de egyszersmind az adott pillanatban erőteljes ellentámadásba is kezdhet. Éls, hogy a nyílt városnak deklarált Lemberget megmentés a bombázás borzalmaitól, a hadvezetőség elhatározta, hogy kiüríti Lemberget is, ami szeptember 3-án csakugyan megtörtént.

Összefoglaló jelentés

A szeptember 3-ig vívott harcokról a következő összefoglaló képet adta ki a hadvezetőség:

„Azok a csaták, melyek az orosz hadszíntéren a mi offenzívánkból kifejlődtek, a hadjáratot még nem döntötték el. Csapataink a nyugati (bal) szárnyon, ellenséges területre mélyen előnyomulva, Kelet-Galíciában pedig a hazai földet ellenséges túlerővel szemben lépésről-lépésre védelmezve, ősi vitézségük híret mindenütt beigazolták és a még előttük álló, komoly küzdelmek elé bizalomteljesen tekintenek . . . A Kraszniknál háromnapos csatában győzedelmes Dankl-seregtől keletre, a Hucva és a Wieprz közé vezényelt Auffenberg-sereg augusztus 25-én kezdte meg a támadást a Cholm irányában dél felé előnyomult ellenséges erők ellen. Ebből fejlődött ki a zamosci és kamarovi ütközet.

Augusztus 28-án érezhetővé lett a József Ferdinánd főherceg parancsnoksága alatt Belzen és Uchnovon át előrerendelt hadseregcsoporthoz beavatkozása. Miután a Zamosc—krasnostavi műúton aránylag gyengébb erők állottak velünk szemben, augusztus 29-én jelentékeny seregrészek kanyarodhattak be a Zamosc körüli területről kelet felé és ezek Csenikig előnyomultak. Ezzel szemben a mindenütt igen nagy bátorsággal és szívóssággal harcoló ellenség a Komarov körüli terület felé fejtette ki leghevesebb erőfeszítéseit, nyilván azzal a szándékkal, hogy itt keresztültörjön. Este a hadsereg a Przevodov-Grodek-Cseniki-Wielaca vonalban állt, úgyhogy Grodek és Cseniki voltak az

A király ajándéka. A kraszniki győzelmes ütközetben zsákmányolt orosz ágyúk közül egyet az Augusztus gyorssegítő alpnak ajándékozott Öfelsége. Ebből az ágyúból — amelyet ideiglenesen a Vörösmarty-szobor előtt tettek közszemlére — győzelmi jelvényeket készítettek

arcvonalnak mintegy törési pontjai. Orosz részről a Krilovból és Grubieszovból újabban idevezényelt erők is beavatkoztak a harcba.

A következő napon az Auffenberg-hadsereg folytatta a megkezdett átkarolást, az ellenség pedig az áttörési kísérleteket, minek folytán végezetül arcvonalunk Labunic-Tarnavatkáig hajlott vissza. Ezalatt a főherceg csoportja nagyjában a Delatyn-Rachanie közti kocsiálig jutott előre. Augusztus 31-én az ellenség bekerítése a leghevesebb harcok közben folytatódott, amennyiben csapataink északról is bekanyarodtak Komarov felé. Komarovnál már a legnagyobb mértékben veszélyeztetve, megkezdték az oroszok a visszavonulást Krylov és Grubieszov felé. A fenyegető bekerítéstől azonban a minden irányban, de főleg a főherceg csoportja ellen támadó előretörésekkel megmenekültek.

Végre, szeptember 1-ének délutánján, bizonyossá vált, hogy győzött az Auffenberg hadsereg, melyben a bécsi csapatok és egy, Boroevics gyalogsági tábornoktól vezetett csoport is rendkívüli szívóssággal és bravúrral harcolt. A Komarovtól és Tyszovcétól délre levő magaslatokat elfoglaltuk. A főherceg Staroje-Ziolo felé nyomult előre. A foglyoknak egész serege, tömérdek hadianyag, közte 200 ágyú és sok gépfegyver jutott kezeink közé. Az Auffenberg-hadsereg ezen harcai közben a Dankl-hadsereg augusztus 27-én egy második csatát küzdött végig Niedrzvica-Duzánál és a Visztulától nyugatra előrenyomult csapataink közül további erőket vont magához a folyón keresztül. A következő napokon az egész hadseregcsoport átkaroló mozdulattal Lublin közelébe nyomult előre.

Az említett eseményekkel egyidőben Kelct-Galiciában is nehéz küzdelem folyt. Az erős és túlnyomó ellenség betörésének megakadályozására kirendelt erőink augusztus 27-én Dunajov-Busk vonalában ellenségre bukkantak. Dacára a Komorzanytól nyugatra fekvő magaslatokat elfoglalt oszlopok sikereinek, a zlocovi műút mindkét oldalán előrenyomuló hadseregrészeink a különösen tüzéség dolgában túlerős ellenséggel szemben nem tudtak eredményt elérni. Augusztus 28-án az oroszok a támadást a Lembergől keletre harcoló hadseregrészeink ellen is folytatták. A délután folyamán csapatainknak a Gujla-Lipa mögé és a Lembergől keletre és északra fekvő szűkebb területre való visszavonulása annyival kevésbé volt elkerülhető, mivel déli szárnyunk is fenyegetve volt Brzezany irányából. A visszavonulás teljes rendben történt meg, anélkül, hogy a nyilván szintén nagyon kimerült ellenség azt jelentékenyebben zavarta volna...

Augusztus 29-én az oroszok az egész arcvonal mentén újból támadtak és a Lemberg-től északkeletre fekvő területről dél felé tolták el erőiket. Másnap ez a támadás fölötté heves lett. Különösen Przemyslanv és Tirlejov irányából volt képes az ellenség mindig újabb erőket a harcba vetni, amelyekkel szemben a mi csapataink, miután ismételtlen megkísérelték azt, hogy magukat a Rohatyntól nyugatra gyülekezett újabb orosz seregrészek támadásától mentesítsék: kénytelenek voltak Lemfaerg és Mikolajev felé visszavonulni. Derék csapataink mindezen ütközetekben nagy veszteségeket szenvedtek, különösen az erős és modern nehéz ágyúból is tüzelő ellenséges tüzérségtől. Összefoglalólag megállapítható, hogy eddig mintegy 40 orosz gyalog- és 11 lovashadosztály ellen harcoltunk (1,200.000—1 % millió ember) és ezeknek legalább a felét nagy veszteségek mellett visszavetettük . .

Halottbarrikád a lebergi csatában

De az orosz hadsereg nagyon drágán fizette meg Lemberg birtokát. Úgyszólván lépésről-lépésre tenger vért áldozott érte és csapataink irtózatos szuronyrohamai annyira kifárasztották, hogy amikor a leberg—nikoiajevi vonalon visszavonultunk, az ellenséges gyalogság már nemcsak hogy üldözni, hanem még követni se tudta csapatainkat. Különösen heves volt a harc a Przemyslanv—tirlejovi vonalon. Az oroszok ismert taktikájukkal dolgoztak itt, nagy tömegekkel törtek előre és szakadatlanul ifjabb és újabb tartalékokat dobtak a tűzvonalba, tekintet nélkül óriási veszteségeikre. Ez a taktika sok szép ezredébe került a cárnak: és a Don-tövi népek sokáig borzadva fognak emlékezni a magyar Alföld keménykötésű fiainak gyilkos szuronyrohamaira. Még a kievi hadsereg híres vonala se bírta megállítani a magyar bakák rohamát, pedig ennek parancsnoka maga Ivanov generális volt, a kitűnő tüzér, az orosz tüzérség regenerátora.

„A lebergi csatában - írta egy sebesült katonarvos — egy tölgyfaerdő volt a segélyhelyünk, ahol a sebesülteket bekötöttük. Az oroszok állása, ahogy megfigyelhettem, nagyon kedvezőtlen volt. Lankás domboldalon húzódott a mieink lövészárka, a völgyfenékben az oroszoké. Az orosz árkok tehát nagyon mélyek voltak, hogy a mieink fölülről beléjük ne lóhessenek s ráadásul magas védősáncot is hánytak az orosz katonák az árkok előtt az agyagos földből. De ez se segített rajtuk, mert a mieink gyönyörűen céloztak: legalább is nyolcvan percent volt a treffer. Már jó ideig tartott a tüzelés, amikor egyszerre csak csodálatos

dolog történt. Zöld egyenruhás oroszok hasaltak ki a sáncokra, mintha csak gúnyolni akarnák a mi katonáinkat, hogy nem tudnak lőni! A tisztek a messzelátón egészen jól látták, hogy valóban orosz katonák azok, célzásra tartott fegyverrel ... A mi bakáink vadul káromkodva céloztak rájuk. Ropogtak a sortüzek, füttyültek a golyók: de az oroszok meg se

Magyar tüzérség fedezékben az északi harctéren. Valóságos művészettel volt felépítve az üteget rejtő fedezék. A katonák és a muníció számára földbe épített, srappellbiztos boltozatos üregeket vájtak

moccantak, mintha nem fogta volna őket az éles. Tíz percig tarthatott ez így, tovább már nem bírták a mieink. Egetverő ordítással ugráltak föl és vérben forgó szemekkel rohantak az orosz árkok felé. Alighogy megindult a félelmetes szuronyerdő, sietve ugráltak ki sáncaikból az oroszok s egy részük elhajigálva puskát, töltést, menekült, a többi föl-tartott kézzel sipkalengetéssel, fehér kendővel megadta magát. Csak azok nem mozdultak, akik lövésre készen tartott puskával heverlek a

sáncokon ... De mikor a bakák odaérték, megborzadva hökkentek vissza: cafatokká lőtt holttestek feküdtek a földhányásokon. Az oroszok a halottaikat rakták föl védelemnek kettős-hármas sorokban a sáncokra s a mi csapataink halott katonákra lőttek! A világháborúnak egyik legborzalmasabb ötlete mindenestre ez a halott-barrikád volt!”

Bevonul az orosz Lembergbe

Lemberg kiürítése egyébként a legnagyobb rendben történt. Szeptember 1-én kezdődött a Lemberg-től északra és keletre harcoló csapatok visszavonulása. Időnként egy-egy lovasezred nyargalt el a gyalogság mellett és ismét új utat tört az ugaron át, melyen aztán végeláthatatlan sorban döcögtek a Irén szekerei. Majd ökörcsordák következtek, aztán szekerekre pakolt kórházak és ismét katonák, gyalog és lovon, hogy vége-hossza nem volt a népvándorlásnak.

A lemergi polgárok már kora hajnalban talpon voltak s étellel, itallal megvendégelték a városon átvonuló csapatokat. Épp olyan bizakodók és jókedvűek voltak, mint a katonák; kölcsönösen a mielőbbi viszontlátás reményével bíztatták egymást és tréfálkoztak a gazdag lemergiek ijedelmén, akik már néhány nappal előbb elmenekültek a nyugat felé robogó vasutakon . . . Hát csak hadd jöjjenek az oroszok; ők, a lemergiek, akik itthon maradtak, nem félnek, mert már hallottak hírt az oroszoktól megszállt városokból, hogy éppen nem viselkednek „orosz módra”, sőt jól bánnak a lakossággal, hogy megnyerjék a bizalmát és rokonszenvét. . . De a külvárosokban hirtelen fölütötte fejét a pánik. Néhány szatócs elővigyázatból bezárta boltját, itt-ott kiráncigálták az istállóból a görhes lovat, egyes családok lázas rémülettel rakták föl holmijukat a rozoga szekérre, hogy az elvonuló hadsereghez csatlakozva, szintén menekülhessenek.

A város keleti határa felől még heves ágyúdörgés hallatszott a távolból. Ez a körülmény, továbbá az átvonuló csapatok példás rendje és nyugalma tehát meggátolta a pánik kitörését vagy legalább is a terjedését, mert ebből mindenki azt következtette, hogy a mi hadseregünk még harcol és az oroszok messze vannak. A tompa ágyúdörgés, a szekerek zörgése, a vágató lovak patkózaja és a szakadatlan fegyvercsörgés úgyszólván minden más hangot elnyelt, úgyhogy szinte senki se vette észre a magasban keringő orosz gépmadarakat, melyek mérges darázs-ként zúgva, kattogva szeltek a levegőt. . .

A katonák, akik három hét óta majdnem szakadatlanul harcoltak

és masíroztak, igen sokszor éheztek és szomjaztak, estére kelve pedig fáradtan hajtották álomra fejüket az ágyúdörgéstől remegő harcmezőn: ezek a katonák természetesen elszokhattak a dalolástól s nem is masírozhattak már azzal a fiatalos erővel és lendülettel, mellyel a harcba indultak; de azért még az utolsó ezredek is, amelyek Lembergen átvonultak, keményen tartották magukat és semmivel se árulták el nagy kimerültségüket vagy azt, hogy ma reggel még pusztító sortűzzel kívántak jóreggelt az ellenségnek. A formaruhájuk eredeti színét már nem is leheteti látni,

néhányuk hiányzott a sapkája, mások a vállukra veve hordták

bakancsukat, mert feltört a lábuk; de egyetlen egy maródi se maradt el közülük az utón.

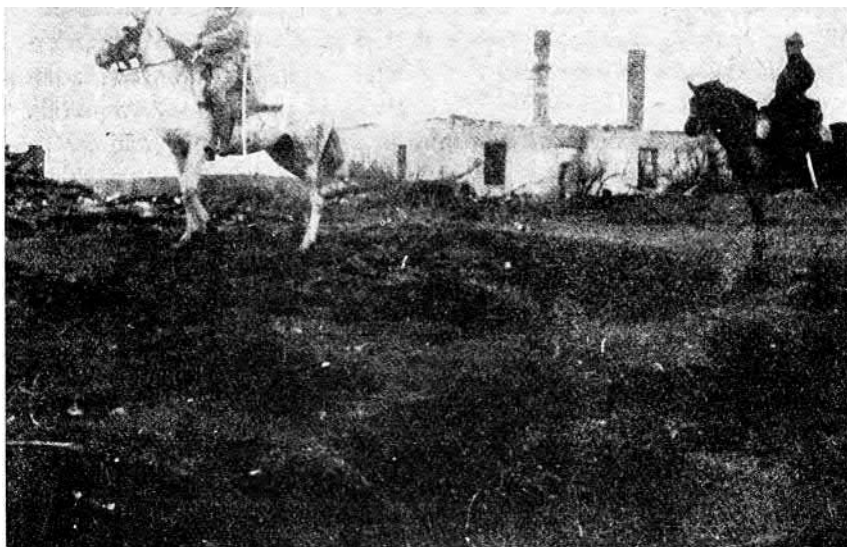
Edzett és bátor katonák voltak ezek, akik, midőn átestek a tűzkeresztségen, megtanulták egyúttal a legértékesebb hadierényt is: a fátalmak szívós túrését, amely nélkül nincsen győzelem! . . .

Napszállat felé már mindennek vége volt. Az átvonulás zajos hangzavarát kellemetlen, szinte halotti csönd vallotta föl. A lebergiek szorongva, némán mentek haza. Most, hogy hirtelen eltűnt a csukaszürke, piros és kék formaruha, amely már hozzátartozott az uccák képéhez, olyanformát éreztek, mintha kihalt temető lett volna a város. Hazaérve, aki csak Lehette, elbújt a pincében . . . Mindenre, el kell készülnünk — mondogatták most már még a legbátrabbak is, — mert hátha mégis lövetik a várost az oroszok? Mindenesetre célszerű, ha az élelmiszereket és minden egyéb értékes dolgot elrejtene a pincébe . . . És sokan még az ágyakat is lehordták a pincébe! Ekkor még dörögtek az utolsó ágyúk egy magaslaton, a város keleti határában, mintegy hat kilométernyire az ulánuskaszárnyától; ezek az ütegek földözték és leplezték csapataink visszavonulását, de aztán ezek is elhallgattak . . .

A város sötét volt és kihalt. Csak nyugati szélén, az utolsó ház

A galíciai országutak mentén mindenütt meglátszott a dúló csaták nyoma s a levegő tele volt hullaszaggal

Korom és hamu . . . Ilyenek voltak azok a galíciai falvak, amelyek átélték a háború viharát

előtt, állt néhány férfi civilben. A polgárőrség egyik szakasza volt ez, amit még a mi hadvezetőségünk szervezett, hogy föntartsa a rendet a város kiürítése után mindaddig, míg az oroszok bevonultak és átveszik a közigazgatást.

Egy 200.000 akosú város kiürítése, természetesen, nagy csapás és tömérdek bajjal, veszteséggel, szenvedéssel jár. A Vöröskereszt egyik orvosa, aki szeptember 4-ikén délután egy órakor — tehát alig pár órával az oroszok bevonulása előtt hagyta el a várost, szomorú képet rajzol az utó só pillanatokról . . . „Mindenekelőtt a helyőrségi kórház 2000 sebesültjét kellett elszállítani, mert ezek azzal fenyegetőztek, hogy öngyilkosok lesznek, ha orosz fogságba engedjük jutni őket. Mivel a vasútvonalat a visszavonuló csapatok már több mint 10 kilométer hosszúságban szétrombolták, lovas- és ökrösszekereken kellett ezeket a boldogtalánokat elszállítani. A Lemberg—sambori úton igazi népvándorlás tombolt és hömpölygött. Szegények és gazdagok gyalog és szekéren tolongtak, dulakodtak az egyetlen vonalon, amelyen még menekülni lehetett. Lembergben legfeljebb csak 40.000 ember maradt: többnyire olyanok, akik már úgy se veszthettek semmit, sőt inkább talán csak nyerhettek a zavaros napokban. A városházon fehér lobogó lengett . . .

Kelet-Galícia menthetetlen!

A második leMBERGI csata

Véget ért az „első lernbergi csata”, amely augusztus 27-étől 30-áig tartott.

A magyar-osztrák seregek minden önfeláldozó hősiessége, elszánt-sága, sok részleges sikere és folytonos ellentámadása ellenére fel kellett adni az első frontot, fel kellett adni Lembergét, mert a rettenetes orosz túlerő bekerítéssel fenyegette frontunk északi szárnyát. Augusztus 3-án a Brudermann-hadsereg már szorosan zsúfolva közvetlenül Lemberg alá vonult vissza, míg Böhm-Ermolli serege a Dnyeszter partjára és Halics elé jutott. A rettenetes, véres, négynapos csatát — taktikai okokból — félbe kellett szakítani és elérkezett a pillanat, hogy a magyar-osztrák seregek a rettenetes orosz túlerő elől biztosabb állásokba vonuljanak vissza.

Hadvezelőségünk szeptember elsején rendelte el Lemberg kiürítését és ugyanekkor a két hadsereg Lernbértől nyugatra Grodek és Ravaruska irányában foglalt el új állásokat, hogy azután újult erővel támadhasson seregünk az orosz haderőre — Lemberg felszabadítására.

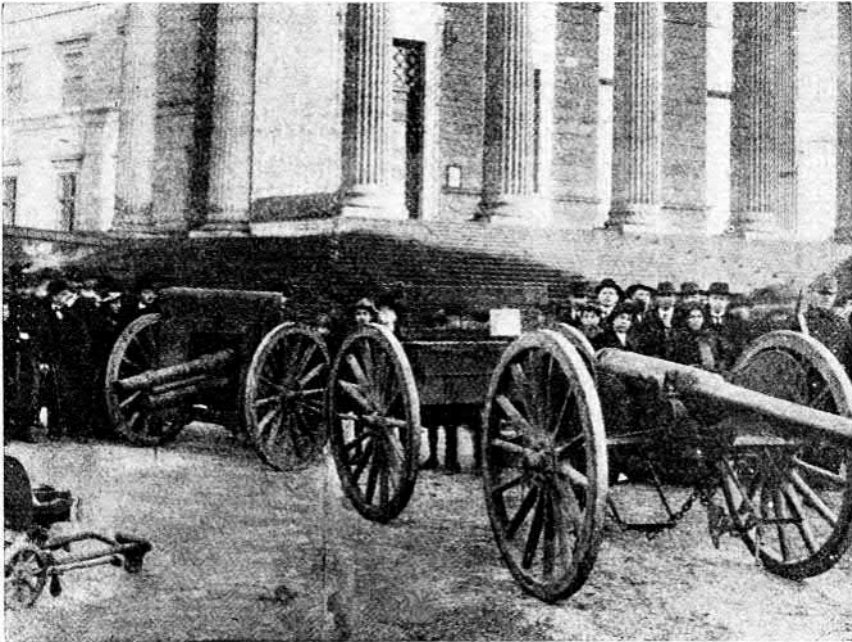
Ez történt a harc vonal centrumában.

Hadseregünk északi szárnyának azonban Lemberg kiürítése után is tovább kellett harcolnia. Hadvezetőségünk ugyanis az Auffenberg-hadsereget Lengyelországból az új grodeki frontra akarta hozni erősítésnek és ezalatt a Dankl-hadseregnek kellett az ottani orosz túlerővel szembeszállania. Remény volt ugyanis rá, hogy az Auffenberg-sereg beavatkozása veszélybe döntheti, megállásra, esetleg visszavonulásra kényszerítheti az orosz főhaderőt.

Hogy ezt elkerüljék, az oroszok viszont hatalmas előretörésre készültek Lublin felé, hogy a déli Lengyelországban hadakozó magyar-osztrák haderővel véglegesen leszámoljanak a Visztula jobbpartján. Az oroszok ugyanis azt hitték, hogy erről az oldalról erős veszedelem

fenyegeti őket s ennek ellensúlyozására új meg új tartalékokat — egész hadtesteket — dobtak tűzvonalba a magyar-osztrák hadsereg balszárnya ellen. Ismét megindult hát kelet felől a népvándorlás: zászlóaljok, ezredek, dandárok és hadtestek vonultak föl a galíciai hadszíntérre, mert az orosz hadvezetőség most is azzal az eszközzel akarta kicsikarni a győzelmet, amely a fölényt biztosította neki velünk szemben; a száz- ezres és milliós embertömegekkel, amelyeknek iszonyú nyomása félretolt minden gátat és akadályt az útból.

Mialatt az orosz tartalékok megindultak kelet felé, addig a mi hadseregünk balszárnya, mely Zamosznál fényes győzelmet aratott az oroszokon, mérhetetlen nehézségekkel küzdöve a futóhomokos és ingoványos területen, előretört a Hucva-folyóig (ez a Búgnak egyik mellékfolyója), olt hirtelen délnek kanyarodott, hogy levonulhasson Lemberg felé. Szeptember 5-én már elért Ravaruskáig, itt megállt balszárnyával, frontjával keletnek kanyarodott, úgyhogy érintkezésbe jött a Lemberg-től nyugat felé visszavonuló sereg testekkel. Ilymódon tehát, mialatt hadseregünk jobbszárnya egyre hátrább húzódott, a balszárnya szept-

Orosz és szerb ágyúk a Múzeum-kertben. Hadizsákmányunkból három ellenséges ágyút és egy gépfegyvert helyeztek el a Magyar Nemzeti Múzeum kertjében, az Arany János-szobor előtt

A grodeki csata. A patrnl végigvágta a fölhányt orosz sáncok előtt, de egyszerre csak fölbukik az egyik huszár, lovastól együtt . . .

tember 7-én este körülbelül 70 km. széles frontban állt szemközt az oroszokkal Komarno és Ravaruska között. Ezen a napon már a következő frontvonalon állott a magyar-osztrák hadsereg: Tomasov- Ravaruska — Grodek—Stryj. Az oroszok viszont északnyugati irányban tolták előre csapataikat s ezek már szeptember 7-én heves küzdelemben keveredtek a mi balszárnyunkkal. Így kezdődtek azok az elkeseredett újabb harcok, amelyek I.emberg birtokáért indultak és amelyeket összefoglalóan a „második lembergi csatá”-nak nevez a történelem, beleértve a nagy grodeki csatát is.

A grodeki ütközet

Hadvezetőségünk, miután seregünk balszárnya szeptember 7-én visszaverte Ravaruskánál az oroszok támadását, nem várta meg, míg az ellenség ismét előretör, hanem szeptember 8-án megrohanta és jelentékenyen vissza is nyomta az orosz frontot. Most ismét késhegyre menő birkózás kezdődött, amelyben mind a két fél hihetetlen szívóssággal

küzdött minden talpalatnyi földért, úgyhogy napok teltek el véres harcokban döntő eredmény nélkül. Szeptember mën hadseregünk jobbszárnya már csaknem Lemberg alá ért s ekkor megint fölcsillant egy percre a remény, hogy visszafoglalhatjuk a várost. Növelte ezt a reményt még az is, hogy az oroszok ugyanezen a napon véres vereséget szenvedtek Lemberg-től délre, Grodek mellett is és ez a nagyszerű győzelem külön megemlékezést érdemel.

Amidőn az oroszok, Lemberg megszállása után, megbizonyosodtak

Balról egy rombalótt major, mellette fehéren kanyarog a grodeki műút, melynek két oldalán, az árkokban, védett pozíciókban fekszenek a mi katonáink. Ilyen terepen zajlott le a véres grodeki csata

arról, hogy túlnyomó orosz haderő vonult Lengyelországba is a magyarosztrák balszárny ellen, amely oldalról tehát már nem fenyegeti őket veszedelem, elhatározták szeptember 10-én, hogy megtámadják hadseregünknek visszavonulóban lévő legszélsőbb jobbszárnyát. A Lemberg-től nyugatra fekvő erdős területen nyomultak előre a grodeki műúlig s azt remélték, hogy az erdős területen észrevétlenül lephetik meg ropant túlerejükkel a visszavonuló ellenséget. Tüzérségünk földött állásban helyezkedett el és széles frontjáról ágyútűzzel árasztotta el az erdős-bokros területet, melyen az oroszok bujkálva közeledtek. A hosszabb idő óta tartó szárazság még fokozta -ütegeink pusztító hatását; az erdő

több helyen kigyulladt s a forróság meg a füst megállította az oroszok előrenyomulását. Midőn azonban erősítést kaptak, kitörlek az erdőből, de ekkor meg rajvonalba fejlődött gyalogságunk heves puskatüze fogadta őket. Közben már bealkonyodott és most a magyar-osztrák csapatok

indultak el, hogy a túlerőben levő oroszokat kikergessék az erdőből. Fokozta a csapatok lelkesedését, hogy köztük volt' a hadvezér, Frigyes főherceg, Károly Ferenc József trónörökösrel együtt s a magyar virtus nem vallott szégyent . . . Szilaj hurrá-kiáltásokkal rohantak vitéz bakáink az erdőnek, melyből kiűzték az oroszokat és 1200 fogollyal tértek vissza.

„A grodeki csata pénteki napját (szep-tember 11.) óriási füstfelhő, tűzéspokoli ágyúdörgés kísérte — írja egy székely főhadnagy, aki ebben a véres ütközetben sebesült meg. —

Az ellenséggel magyar csapatok szálltak szembe, amelyek Lemberg előtt 20 kilométerre szorították vissza az ellenséget szüntelen támadásaikkal. Különösen Dornfeld körül, Grodektől 25 kilométerre, délkeleti irányban tombolt a harc tisztán magyar csapatok és oroszok között.

Délután két óraker, amikor följutottunk arra a terephullámra, amelyen tüzéségünk állást foglalt, oldalvást balra álltunk föl, körülbelül másfél kilométernyire a grodeki lövöldétől. A tüzelés ebben a pillanatban engedett az erejéből, úgyhogy tisztán hallottuk az előre! olt raj vonal

Károly Ferenc József főherceg trónörökös, a grodeki csata után magyar katonákkal beszélget. A katonák valósággal rajongtak a trónörökösért, aki a legegyszerűbb közkatonával is barátságosan elbeszélgetett

puskaropogását. Amikor rajvonalunk előretört, az orosz tüzéség a grodeki lövöldével szemben fekvő magaslatról ismét tüzelni kezdett. Tüzéségünk rögtön felelt és nem sokára remegni kezdett a föld a dörgések erejétől. Az oroszok célja kezdetben az volt, hogy elnémítsák a grodeki lövölde előtt fölállított ütegeinket. Amikor ez nem sikerült, tűz alá fogták a terephulláin mögött fekvő egész lapályt. Egyszerre pokoli zaj keletkezett, mintha megrendült volna a föld és az egész tájék visszhangzott a srappelldarabok félelmetes süvöltésétől.

Jobbra erdőség; mögötte, lejtős emelkedésen, az orosz ütegek, melyeknek szüntelen dörgésétől reszket a levegő, mint az égiháborúban. Balról egy romira lőtt major, mellette fehérén kanyarog a grodeki miiül, melynek kél oldalán, az árkokban, védett pozíciókban fekszenek a mi katonáink és krumplit sütnék a vöröslő parázsban! . . . Fejük fölött bűgva, sisteregve szállnak a srappellek s egyik-másik székely gyerek vígan hajigálja föl utánuk a sipkáját, mert a srappellek messze mögöttük csapnak le. Mikor jön, úgy zümmög ez a golyó, mint a földön pörgő bűgó csiga: aztán hirtelen éles zizzenés hallatszik és ekkor már szerte is fröccsen a srappell tölteléke és hull az ólomesó . . .

.Jobbra tőlünk fekszik egy kis erdő, hasonmása a Sipka-szoros híres csevoli erdejének, ahol Gurko tábornok katonái vívtak véres szuronyharcot a török csapatokkal. Ennek a grodeki erdőnek nemcsak a külseje, hanem a története is azonos a Csevoli erdőével. Mert az oroszok jobbszárnyának gyalogsága ebbe az erdőbe vette be magát, mikor gyalogságunk kiverte Grodek előtti pozíciójából. És most nekünk kellett megtisztítanunk a grodeki erdőt az ellenségtől . . .

A szakaszok egymás után ugrálnak föl és széles raj vonalban futólépésben igyekszünk az erdő felé. A hűvös ősz már megcsípte és sárgapirosra festette a lombokat, melyekben egy levél se rezdiil, oly csöndes és nyugodt a levegő. Ezer lépésre vagyunk a kis erdő szélétől, de még nem látunk a belsejébe. Fűrészve nézzük, és előrenyújtott nyakkal, a fejünket féloldalt szegve hallgatóztunk, de nem hallunk semmi neszt. Körülöttünk minden csöndes, csak a távoli ágyúharc morajló dörgése rázza meg időnként a levegőt . . . Most hirtelen megdördül az ágyú vagy négy kilométernyi távolban a baloldali magaslatokon és sisteregve csap ie a shrapnell, vagy harminc lépésnyire tőlünk. „Nieder!” hangzik a parancsszó; de akkorra már 10—12 ember a vérében vonaglik a második szakaszból és három katona fő se kel többé. A könnyű sebesültek csúszva, bicegve iparkodnak kifelé a tűzvonalból, mialatt még egy srappell süvít el fölöttünk.

A grodeki csatából. A diószörgés, a gépfegyver ijesztő zenéje, a fák tetejéről hangzott: s a golyózáporgyilkos pusztítással zúdult a magyar fiúk nyakába. Az oroszok fölhúzták gépfegyvereiket a fákra és onnan lövöldöztek

— Auf és előre! . . .

Fölhasználjuk a pillanatnyi szünetet és rohanunk vagy ölven lépést. . . Bauc—bumm! . . . dördül el az ágyú ismét.

— Auf és előre! — hangzik ismét a parancs és megint szaladunk vagy ötven lépést. Az ágyú ismét utánunk durrant, de a golyó nem robbant, csak mély gödröt vág a földben . . . Na, ebből jó katonasír lesz, ha csata után egy-két ásóvágással kiszélesítik . . . De ha olt feküdtünk

volna le, ahova éppen lecsapott? . . . Éppen csak hogy átvillant agyamon ez a hátborzongató gondolat, mikor édes muzsika szólalt meg a hátunk mögött. Éles csattanással dördültek el a mi ágyúink — óh, hogy ismerjük a hangjukat! — s az orosz útegek nyomban abbahagyták a tüzelést ellenünk, hogy az ágyúk ellen forduljanak. Mi pedig fölhasználtuk ezt a pillanatnyi szünetet és megint fölugrottunk, gyorsan rohanva az erdő felé ... A távolság egyre fogy — már csak 500, majd 400 lépésnyire vagyunk az erdtől és a zászlóalj parancsnok kiadja a parancsot:

— Fällt das Bajonett! . . .

A századparancsnokok egymásután ismétlik a vezénj⁷szót s a legénység szuronysegezve megy előre . . . Sturm! — hangzik az új vezényszó s a fiúk, mint a fürgeteg, vad hurrázással nyargalnak az erdő felé, amely már csak 300 lépésnyire lehet. És ekkor fölvilan a vörös fényvonal, melyet nyomon követ a rendetlen puskaropogás ... A rajvonal megtorpan, négy-öt, tíz-húsz baka elejti a puskáját, szétcsap két karjával a levegőben és egész hosszában arca bukik . . .

— Nieder! — hangzik a vezényszó.

— Előre! . . . Előre! — zúg rá vissza a dühtől hörgő ordítás és

a legénység szilaj ordítással rohan az erdő felé . . . Most feküdjenek le, mikor már csak 200 lépésnyire vannak az ellenségtől, akit hajnal óta keresnek, hogy szuronyhegyre foghassá. Felharsannak a kürtök s mintha az érctorok hangja még fokozta volna a legények erejét és lelkesedését, egyszerre megmozdult a rajvonal, mint mikor hullámot vet a tenger vize és ez a hullám egetverő ordítással hömpölygött az erdő felé.

Benyomultunk az erdőbe, a sűrű fák közé, de hirtelen ismét puska-tűz árasztott el bennünket.

— Deckung mögé! . . .

Aki hogyan tudott, hirtelen a fatörzsek mögé ugrott és most elkezdődött a legveszedelmesebb küzdelmek egyike, amelyben csakis a személyes bátorság hozhatta meg a sikert. Fatörzs mögül fatörzs mögé ugrálva, lövést se ejtve, csak az orosz golyók elöl bujdosva, széles körben kerítettük be a tisztás határain belül a fatönkök mögé bújt ellenséget. De midőn kétoldalt egészen közelértünk már a biztos rejtekből lövöldöző oroszokhoz, hirtelen egy jólismert, de nagyon is kellemetlen muzsika szólalt meg a fejünk fölött. . . Mint hogyha diót öntöttek volna át egyik zsákból a másikba: s ez a diócsörgés a gépfegyver ijesztő zenéje volt, mely a fák tetejéről hangzott, a vad golyózápor gyilkos pusztítással zúdult a nyakunkba! Az oroszok fölhúzták gépfegyvereiket a fákra és onnan lövöldöztek.

Egy pillanatra megbomlott a rajvonalunk. Mellettem három derék fiú roskadt le egyszerre. „Vizet!” — nyögte az egyik fájdalmasan. Közben egyre tartott az irtózatossá váló diócsörgés és a halálnak dús aratása volt köztünk. A mellettem álló, hűséges szolgám följajdul: — „Óh, Istenem, főhadnagy úr!” — és ezzel arca bukik. És jobbra-balra, mint érett kalászkok a sarló alatt, jajszó nélkül hullanak az emberek. Elesik az őr-

A grodeki csatából. A székely fiúk irtózatossá váló hurrával támadtak az erdő túlsó leíén, ahonnan vérfagyasztóan rémes szurony csattogás hallatszott...

nagy, a kapitány és úgy látszott, hogy a gépfegyverek golyózápora mindnyájunkat elsöpör. Hiába törnek előre a tisztek kivont karddal: a sorok haboznak, meginganak a borzalmas tüzelés alatt. . . És a sötétben szinte már nem is láttuk egymást!

Ebben a válságos pillanatban belezúgott az éjszakába a székely bakák irtózatos hurrája az erdő túlsó felén, ahonnan vérfagyasztóan

Hősi halát. A szegény trombitásnak kürtjében maradt a roham vége, mert szívéen találta egy golyó

rémes szuronycsattogás hallatszott. Ez a roham elsöpört mindent és lökési ereje oly irtózatossá volt, hogy áttörte az egész erdőt és majdnem a mi sorainkba is belegázolt. Az orosz csapatok halomra dőltek a hős székelyek szuronyai alatt és félóra alatt temető lett a kis erdő. Az oroszok fejvesztetten menekültek s amint dühtől és szégyentől őrzöngő századommal utánuk eredtem, messziről hallottam a diadaí-ujjongást, mely egy egész zászlón! j oroszgyalogság elfogását jelentette. Szuronysegezve rohantunk a menekülők után s ahogy kiértünk az erdőből: egyszerre volt voltunk a leghevesebb ütközet

közepében. Jobbra tőlünk, egy magaslaton bokroktól fődve, állóit a tüzérségünk és keményen lőtte az oroszokat a haubitzokból meg a tábori ágyúkból; balra, annak az erdőnek a folytatásából, ahonnan éppen kibukkantunk a hullámos síkságra, valószínű srápnclleső zúdult ránk, de ki törődött nrosL már ezzel l Mellettem szaladt a trombitás és tele tüdővel fújta a rohamot. Most eldördült az első lövés az orosz sáncokból és a trombitás még egyre fújta: de a kürtje már nem adott hangot.

— Főhadnagy úr, nem szól a trombitám! — kiáltott föl a fiú rémülten.

Megrázta, veregette és közben el nem maradt volna tőlem, majd ismét belefűjt, a szemei is szinte kidagadtak a nagy erőlködéstől: de a trombita csak nem szól. Megsajnáltam a fiút, hogy úgy kínlódik s ahogy ránéztem, egyszerre csak elállt a szívverésem. A csukaszürke egyenruhában, a mell közepétől lefele, bugyogva csurgott a vér . . . Most már tudtam: átlótték a fiú tüdejét és azért nem bírta fújni a trombitát! Szinte sírt kínjában, dühösen verte a térdéhez a trombitát, míg egyszer csak jajszó nélkül, holtan arca bukott... És sohase tudta meg, hogy miért nem szól a trombitája! . . . Ekkor már ott voltunk a földhányás előtt, az orosz gyalogság lövészárkainál. Még egy sortűz dördül el s mikor ez se állítja meg a rohamot, az oroszok eldobják puskájukat s két kezüket föltartva, könyörögve kiabálnak:

— Bozse! . . . Bozse! . . .

Az oroszok megadták magukat.“

Kelet Galícia feladása

Száz és száz részletgyőzelmet arattak a mi hős csapataink. Ezer és ezerszámra ejtették a foglyokat. Nem is értették: miért kell visszavonulni? miért kellett kiüríteni Lemberget? . . .

Nem tudták, amit a hadvezetőség tudott, hogy északon és délen az orosz túlerő bekerítéssel fenyegette seregeinket, nem tudták, hogy az orosz erü egyre növekedik, míg a magyar-osztrák hadvezetőségnek kímélnie kellett seregeit, mert nem vethette oda áldozatul a szörnyű túlerőnek . . .

Mindezt nem tudták a front hős harcosai, akik folyton csak győzlek és mégis vissza kellett vonulniuk . . .

A hőstettek, a helyi sikerek ellenére is vissza kellett vonulni és fel kellett adni Kelet-Galícia legtöbb részét mert a második leMBERGI csata eredményeit kihasználhatatlanná tette az északi szárny helyzete: a bekerítés veszedelme. A Zamosc felől előnyomult AUFFENBERG hadsereg rendkívül veszélyes helyzetbe került és a BANKI hadsereget is egyre jobban veszélyeztette a folyton erősödő orosz nyomás.

A LEMBERGNÉL emberfeletti hősiességgel elért sikerek ellenére az általános offenzívát félbe kellett szakítani, sőt a hadsereget sürgősen vissza kellett vonni kedvezőbb hadállásokba.

És megkezdődött a gyors visszavonulás.

A monarchia csapatainak mindenütt sikerült elszakítani magukat az ellenségtől.

Az oroszok nem tudták előnyüket kellőképpen kihasználni. Lomhák voltak az üldözésben, lassúk a menetelésben és így seregeink teljes katonai rendben vonlhattak vissza.

Ez a visszavonulás azonban Kelet-Galicia feladását jelentette.

A sűrűn ontott magyar vér, a ragyogó magyar hősiesség nem használt.

Kelet-Galicia egyelőre elveszett.

\

A Kárpátok felé!

Az orosz sereg kémszolgálata

Augusztusban már rövidülnek a nappalok Galiciában. Déltájban még melegen süt a nap. De az éjszakák már kellemetlen hidegek. Ízelítőt adnak a galíciai tél tetet-lelket átjáró hidegéből ... A két első nagy lemergi csatában már tudták a magyar bakák, hogy a tél rettenetes lesz ... Jó lesz sietni! . . . Siettek is, mindegyikük külön-külön három ember akaraterejével, szívósságával ment neki a muszkának. De a túlerő — túlerő.

Vissza kellett vonulni a Kárpátok felé, a magyar határ felé. Még csak augusztus volt, de már éjszakáinként fagyos szelek járták át a magyar fiúkat a 17 napos nagy lemergi csatában. Künn feküdni az éjszakában, a nyirkos földön, a süvítő, éji szelekben, virrasztani, verekedni, sLurmolni... Az orosz háború már kezdett feltáruni a maga teljes nagyságában, a maga komor színezetében.

Még augusztust írlak, de az orosz már lépésről-lépésre haladt a Kárpátok felé Szeptember elején pedig, amikor a nappalok is hűvösek Galiciában, ez a haladás közeledéssé vált. Az orosz „gőzhenger” közeledett a léltve-féltett, drága magyar halárhoz!

A magyar-osztrák hadvezetőség a második lemergi csata után, szeptember 12-én adta ki a parancsot az általános újabb visszavonulásra.

Ehhez az új és most már végleges visszavonuláshoz természetesen csatlakozniuk kellett azoknak a csapatoknak is, amelyek még mindig tovább harcoltak Lemberg-től északra.

A galíciai őszi árnyak már hirdették, hogy nehéz feladat vár seregeinkre, hogy a télbe is belenyúlik a háború, hogy nem lehet egykönnyen elintézni az élet-halálra menő számadást.

Ekkor már az egész világ szeme ott függött az orosz fronton. Mejj, lehet-e állí tani az előretörő orosz kolosszust?

Az orosz háború lett a nagy világégés, a népek háborújának legizgalmasabb, döntő jelentőségű fejezete.

Egyik szomorú vonása volt a galíciai hadjáratnak, hogy a hadszíntért valósággal elárasztották az orosz kémek. Ezek többnyire az orosz hadsereghez tartozó altisztek voltak, akik parasztnak öltöztek, gyakran fölmásztak a fák tetejére és zászlólengetéssel adták tudtul az ellenségnek, hogy merre vonulnak a magyar-osztrák csapatok. De magá-

A Lemberg körüli harcokból. Csapatunk megrohannak egy orosz lövészárkot, melyet szibériai gyalogság védett. Rettenetes, öldöklő harc fejlődött ki itt. Dolgozott a szurony, a katonák puskatussal mentek egymásnak

ban a galíciai lakosságban is akadtak ruszofil árulók, akik tervszerűen tájékoztatták az oroszokat s még a béke idején előzetesen megállapodtak a különböző jelzésekben, melyekkel a magyar-osztrák csapatok mozgulatait, hadállását közölni fogják az orosz had vezetésével. A magyar-osztrák hadvezetés megállapította, hogy egyes, a határhoz közel fekvő községekben a ruszofil lakosság állandó érintkezésben volt az oroszokkal. Egyes helyeken orosz kozákokat rejtettek el, a portyázó elő-

őrsöknek és hírszerző lovasoknak megmutatták a legjobb utakat, eleséggel és itallal ellátták, tanácsosai és útbaigazítással támogatták az oroszokat.

„Lemberg mellett hatszoros túlerővel küzdöttek csapataink írta egy százados, — aki megsebesült ezekben a véres harcokban.

— De ez nem lett volna baj, mert a miénk sokkal különb katonák. A baj csak az, hogy a ruszoiil rutének kémiszolgálata olyan nagyszerűen működött, hogy szinte lépéssel mérték le nekik az előre tervbe vett hadállásokat.

Az oroszok tehát pontosan tudták, hol és merre vonulnak a mi harc-vonalaink, úgyhogy kitűnően belőtték magukat, mihelyt fölfejlődtek. Mihelyt azonban állást változtattunk, már nem találták az oroszok és meg kellett várniuk a felderítő szolgálat újabb híreit”.

Katonáink egy galíciai faluban egy parasztot hallgatnak ki, akit gyanúba fogtak. A parasztot védekezik és felesége is ijedten igyekszik férjét mentetgetni

A pópa és a földesúr

A husziatyini ütközetet megelőzőleg, számos tisztel, akik csapataikkal Husziatyn közelében táboroztak, az ottani görögkatolikus lelkész augusztus 18-án meghívott reggelire. Mielőtt asztalhoz ültek, a pópa felszólította vendégeit, hogy vonuljanak át a papiaktól néhány lépésnyire fekvő templomba, ahol ő ünnepi istentiszteletet tart a király születésnapja alkalmából. A lisztek természetesen eleget tettek a meghívásnak. De alighogy a templomba léptek, hirtelen megkondultak a harangok, melyeket félreverték. A tisztel már nyugtalankodni kezdtek, mert istentiszte-

letnek nyoma se volt, a harangok pedig egyre kongtak, midőn a pópa lengyel származású cselédje halotthalványan berohant a templomba s odakiáltotta a tiszteknek, hogy árulás történt. Néhány tiszt nyomban kiszaladt a templomból s ebben a pillanatban több srappell csapódott le. A tisztek közül többen megsebesültek — köztük Gastheimb százados is — de társai azonnal riadóval sorakoztatták csapataikat s ezek, átlépven a határt, fölverték a harcot a nem nagy távolságban lesben álló ellen-séggci. Szét is verték az oroszokat, akiknek csaknem 400 halottjuk és sebesültjük maradt a csatatéren. Ahogy a csata után kétségtelenül meg-állapították, gyalázatos árulás történt. A templomra irányzott orosz ütegek már napokkal előbb pontosan be voltak állítva s a félrevert harangok kongása volt a jel a tüzelésre, hogy rommá lehet lőni a templomot, mert a tisztek már mind odabent vannak. Az áruló pópát, természetesen, statáriálisan büntették.

Hadifoglyok Kenyérmezőn. Burgonyát hámoznak az oroszok

Sebesült orosz tisztek egy fő városi helyőrségi kórházban

De nemcsak a pópák közt akadt orosz kém, hanem az előkelőbb galíciai földesurak között is. Az egyik határmenti kastélyban a házigazda nagyon szívesen látta vendégül a hozzá beszálláson tiszteket. Megvendégelte őket pompás vacsorával és nagyszerű ágyakat vettetett nekik a kastély szobáiban. A fáradt tisztek gyanútlanul feküdtek le, csak az egyik ment ki sétálni a kastély parkjába, mert fájt a feje és nem tudott aludni. Ez volt a szerencséje. Mert, amint halálos csöndben leült pihenni az egyik padra, egyszerre csak halk csilingelést hallott, mint mikor a telefon csönget, majd pedig tompa hangzavar ütötte meg füleit, mintha valaki beszélgetne ... A tiszt rögtön gyanút fogott; óvatosan a hang után indult s így jutott el a kastély egyik pinceablakához, ahonnan a gyér világosság szűrődött ki és a hangok is hallatszottak. Ahogy lenézett az ablakon, meghűlt benne, a vér és azt hitte, hogy álmodik. A házigazda fiatal, szép leánya telefonált odalent egy titkos állomásról — az oroszoknak! . . . Pontosan elmondta, hogy hány tiszt van a kastélyban, akiket könnyű elfogni, mert a legénység a faluban alszik és ez a falu több kilométernyire van a kastélytól. A tiszt megvárta, míg a

fiatal leány leadta a jelentést, nesztelenül felköltötte társait s miután ártalmatlanná tették az áruló házigazdát egész családjával és háza népével együtt, gyorsan elhozattak egy század katonaságot a faluból. Így várták az elfogatásukra küldött kozákszázadot, melyet a kitűnő fedezékbe bújtatott bakák mind egy szálíg lelőttek vagy elfogtak.

A kaftános ember és a kukorékoló kakas

„Három nap óta folyt már a harc — beszélte egy sebesült hadnagy, — és az orosz úgy ezer lépésnyire elsáncolta magát. A mi állásunk azonban jobb volt. Estére tüzelést szüntetett az ezredesünk. Ott aludtunk az árokban, Hálom lépésnyire tőlem feküdt a zászlós, aki egyszerre csak elunta nézni a csillagok járását, és szépen, lassan fölemelte fejét a földhányás fölé. Körülnézett. Aztán óvatosan kúszott vissza az erdő felé. Hajnalodott éppen, mikor az erdő alá ért. Amint körülnéz jobbra, valamivel lejjebb meglát egy magas, hosszú, kaftános alakot, aki háttal állott feléje és ide-oda hajlongott a bokor mögött. Aztán papirost húzott elő kaftánja bő zsebéből és rajzolni kezdett. A zászlós leoldotta nadrágszíját, a csatot a szájába fogta és úgy kúszott az alak mögé. Mikor kartávolságnyra ért, hurkot csinált a szíjból, ráugrott az alakra, nyakába vetette a hurkot, egyet rántott rajta, aztán kétmarokkal neki a géégéjének, ieteperte a földre és még mindig szorította a torkát. Már javában derengett a keleti égen, mikor visszatért hozzánk, de oly sápadt volt, hogy azt hittem, rosszul van.

— Hol jártál? — kérdem. — Beteg vagy?

— Megfojtottam egy kémét — mondta és elcsuklott a hangja.

Később arra kért bennünket a zászlós, hogy menjünk vele és keressük meg a nadrágszíjat. Nem sokat kellett keresgélni: egyenesen odavezetett. A szíj még rajta volt a kém nyakán. Amint ráncigálta lefelé, lehúzta vele a kém szakállát is. Mi se voltunk most már restek; lehámoztuk róla a kaftánt és kikutattuk a zsebeit. És a vuklis, kaftános zsidóból orosz vezérkari tiszt gubózott ki. Ez volt a kém . . .

Még érdekesebb volt a következő eset. Egy délután erős menetelés után egy rutén faluba értünk. Járóreink jelentették, hogy nem találtak egy lelket sem. Bevonultunk hát és elszállásoltuk magunkat. Éjfél tájban javában aludtam, mikor gyöngén megérintett a legényem és suttogva így szólt:

— Hadnagy úr . . .

— No!

— Szól a kakas . . .

— Miféle kakas! — förmedek rá.

— Pszt, hadnagy úr: tessék csak velem jönni és hallgatni, majd meglátja ...

Magamra kaptam valami ruhát és legényemmel együtt a lehető legóvatosabban bújtunk ki a vaksötét udvarra. Ismét hallatszott a kukorékolás... Most már tisztán kivehettük, hogy a tőlünk harminc lépés nvire lévő templom tornyából jön . . . Kiküldtem a legényemet, hogy kémlelje ki a templomot. Kínos félórát töltöttem a várakozásban, míg a fiú visszatért és jelentette, hogy a templomban négy ember van bezárkózva . . . Kémek voltak és ezek kukorékoltak, jelezvén az oroszoknak, hogy a falut megszálltuk . . . Húsz perc múlva a templomnak csak a helye volt meg; öt dinamit patron elpusztította a kakasaival együtt . . .”

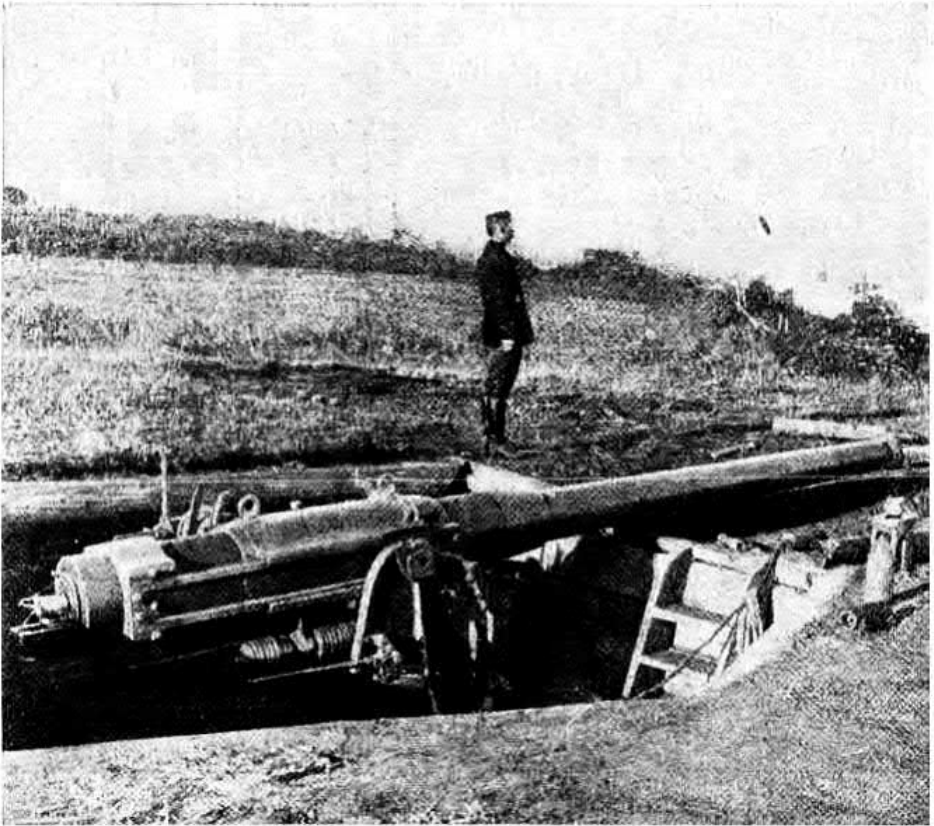

Agyúvontatás a galíciai harctéren. Rettentő nehéz munka volt ez, mert a nagy sárba valósággal beleragadtak a kerekek. A lovak nem bírták a nagy terhet és a katonáknak is segíteniük kellett az agyúvontatásban. Nemcsak a túlnyomó ellen-séges erővel, hanem a terep, az évszak és az időjárás viszontagságaival is meg kellett küzdeniük katonáinknak

Oroszország már a háború előtt kiépítette a maga nagyszerű kémrendszerét egész Galíciában és Lengyelországban. A „guruló rubel” a kémek ezreit szegődtette az orosz érdekek szolgálatába és ez a jól megalapozott kémszervezet rengeteg sok bajt okozott a monarchia csapatainak.

A pusztuló Galícia

Az orosz hadjárat másik szomorú és jellegzetes vonása volt: a pusztítás. Különös szenvedélyük volt az oroszoknak a gyújtogatás. Az orosz fronton lévő magyar katonák majdnem minden nap láthattak égő falvakat, amelyeket az oroszok gyújtottak fel. Esténként, amikor sötétség borult le a fagyos lövészárkokra, az orosz vonal mögött rendszerint egy-két égő falu festette vörösre a komor eget.

Fedezékben elhelyezett orosz nehéz ágyú. Az oroszok kitűnően értettek mindenféle fedezékek készítéséhez.

Az orosz invázió rettenetes pusztulással sújtotta egész Galíciát. Az orosz invázió, amerre haladt, rombolt, pusztított...

„Évek óta kocsmáros voltam Opolében — panaszkodott egy szegény galíciai menekült — a háború kitörésekor mingyárt itt akartak betörni a határon az oroszok, de katonáink az egész vonalon visszaűzték őket. De már augusztus derekán napok óta a legnagyobb kétségbeesésben élünk, mert hírt kapunk a szomszédos községekből, hogy az oroszok erősítéseket kaptak s a mi katonáink visszavonulnak. Egy este aztán vacsoránál ültünk a bátyám, meg én. Az asszonyokat már napokkal azelőtt elküldték egy nagyobb, 25—30 kilométernyire fekvő községbe, ahol mára mi katonáink gyülekeztek. Csak a bátyám 16 éves leánya volt velünk, aki sehogy se akart elmaradni az édesapjától...

Már besötétedett, amikor egyszerre 20—30 főnyi kozákság rohant a faluba. Az uccákon lövöldözni kezdtek, hogy csörömpölve zúzódtak be a házak ablakai. Halálos rettegésben voltunk, különösen azért, mert a kozákok mingyárt azzal jelentették be megérkezésüket, hogy hirtelen több házat fölgújtottak és ezek lobogva égtek.

Az ajtónkat, bár be se volt reteszelve, puskatussal verték be. Nyolc kozák rohant be, revolvert szögezve mindhármunknak. Lovait az udvaron kötötték meg s amikor látták, hogy békés polgárokkal van dolguk, lerakták főszerelésüket az ivó közepére s aztán pálinkát követeltek. Egymásra néztünk a bátyámmal, aztán fogtam egy nagy kancsót és lementem a pincébe, amelynek ajtaja a pádimentornból nyílt lefelé. Odalent voltam már, a kancsót teleeresztettem pálinkával és éppen indulni akartam fölfelé. Ekkor tomboló lábdobogást hallottam a fejem fölött, majd két revolverlövés dördült el s a vad dulakodás zajára csaknem elájultam. Fokozta még a rémületemet az is, hogy amikor a dulakodás kezdődött, hirtelen lecsapták fejem fölött a pinceajtót . . . Talán egy negyed óra telt el így irtózatos várakozásban; közben csönd lett, majd vérfagyasztó sikoltást hallottam — és megismertem az unokahúgom hangját! — és aztán megint csönd lett, csak valami halk morajlás hallatszott le a pincébe, mint mikor többen beszélgetnek.

Végre fölnyitották a pinceajtót és fölrángattak engem a lépcsőkön... Közvetlenül előttem, az ivó közepén feküdt szegény bátyám, holtan; két kozákgolyó járta őt a szívére. A húgom pedig, halott bátyámnak 16 éves leánya, ott ült összekuporodva a fal mellett, gyönyörű szép, szőke haja összekuszálva, a ruhája rongyokban, egy hórihorgas kozák mellette és ölelgette a lázban vonagló, görcsösen zokogó gyermeket . . . Mindent megértettem! . . . Nem tudom elmondani azt az érzést, amely föltámadt bennem; csak azt tudom, hogy bosszúra vágytam. A kozákok hozzáláttak az iváshoz; megitták minden pálinkánkat és éjfélre holtrészegen heverték a padlón. Ekkor fogtam a kenyérvágó kést és két kozáknak a szívére vágtam. Megöltem azt, aki lelőtte a bátyámat és azt is, aki meggyalázta ártatlan húgomat. Aztán kiosontunk a házból és elrejtőztünk a szomszédban, egy szénakazalban. Reggel ismert trombitaszó hallatszott, osztrák dragonyosok érkeztek. A kozákok fejvesztett rémülettel menekültek; kitarokodtak az én kocsmámból is, de előbb fölgyújtották a házat...”

Magyar virtus Galicia poklában

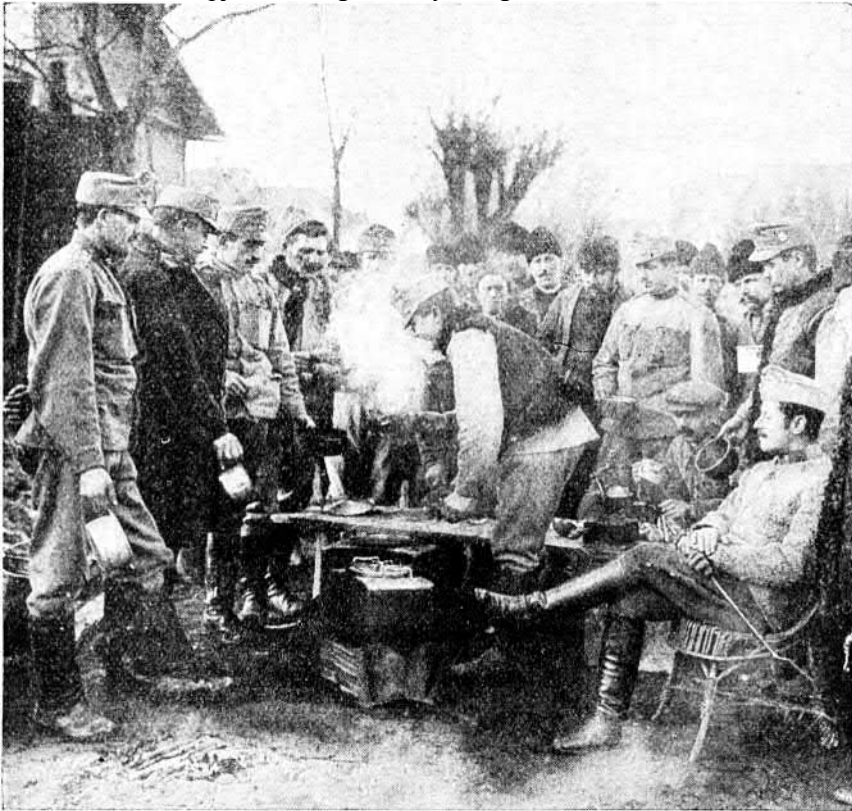
A magyar baka a messzi Galiciában, a nagy földrengés és világégés ideggyötrő izgalmai között is megmaradt ízig-vérig magyarnak. Az orosz túlerővel vívott véres küzdelmek, a negyvenötven kilométeres marsolások, a véres szuronyrohamok közepette sem vesztette el nyugalját és hidegvérét.

A magyar parasztnak ez a nyugodtsága és szinte humoros flegmája, mely a nehéz helyzetekben se apad el, különös koloritot adóit katonáink bátorságának. A kraszniki véres csatában rohamra vezényelte századát az egyik huszárhadnagy. Kivont karddal, ordítva rohantak a huszárok a kozákra s a hadnagy észrevette, hogy az egyik közhuszárnak még ekkor is szájában volt a makrapipája. Migyárt odaszólt neki:

Tán kivennéd a pipádat a szádból, fiam, ha verekedni mégy. De csak hadd maradjon az ott, könyörgöm alássan — felelte a huszár, — elbánok én ezekkel a girhes kozákokkal pipaszó mellet is . . .

Átolta pipáját a balagyarára, hogy ne „előzze” a hatvágásban s az attak után, tele vérrel és szortyogó pipával, két kozákot terelt maga előtt.

Se szeri, se száma a magyar hősiességnek, amely az orosz hadjárat borzalmasan szomorú lapjait valóságos fényvel sugározza be.

Kiosztják a menaszt a harc téren. Egy galíciai faluban szálltak meg katonáink, és jó étvágyal állják körül a szakácsot, aki éppen a húst darabolja föl

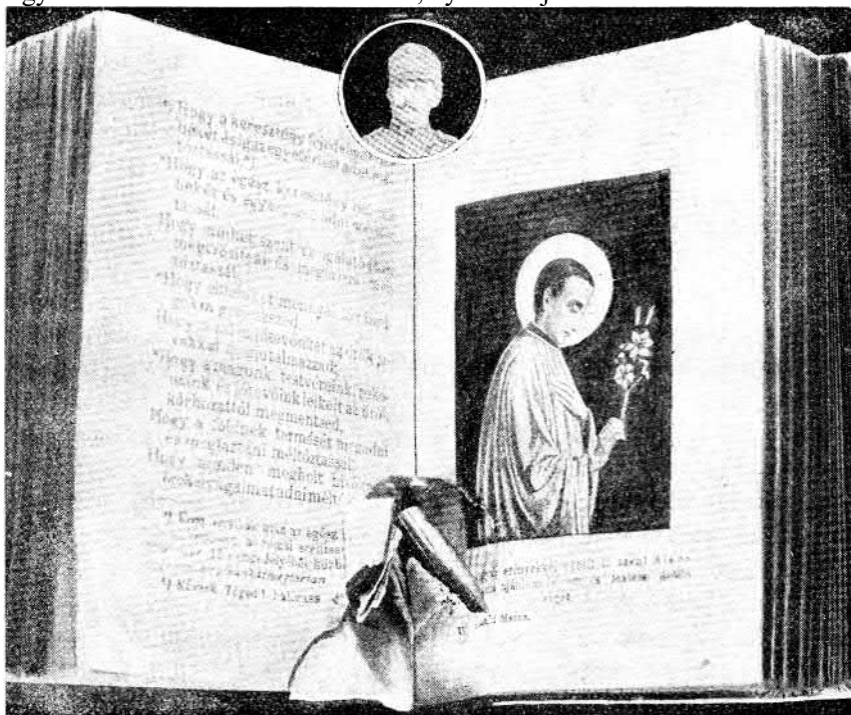
Augusztus 26-án Narajav község előtt állt az 58-ik gyalogezred és Martinovics Jenő százados azt a parancsot kapta, hogy fél zászlóaljjal nyomuljon előre Stryhanice felé s foglaljon állást az ettől nyugatra fekvő magaslatok előtt, hogy megállíthassa a dandárunk balszárnya ellen esetleg tervezett támadást. Valami félreértés folytán az egyik század nem indulhatott azonnal, de mivel sürgősen menni kellett; Martinovics kapitány egy századdal is nekivágott a merész vállalkozásnak. Alig mentek azonban két kilométert, mikor a százados meghökkenve látta, hogy az útjába eső Rekszyn falutól nyugatra, egy 400 méter magasú dombon, orosz tüzérség sorakozik, fronttal éppen a mi hadosztályunk relé . . . Ha ez a tüzérség megkezdí a tüzélést onnan, a hadosztály olyan válságos helyzetbe jut, mely végzetes katasztrófával fenyeget. Ezt tehát minden áron meg kell akadályozni. Az előbbeni parancs tehát tárgytalan lett, mert most már a fősorakozó orosz tüzérséget kell lekergetni a dombról. Ám a domb alján négy szotnya kozák táborozott az útegek fedezésére, legelőbb tehát a kozáksággal kell végezni. . . Martinovics százados nem sokat habozik; látja a rengeteg túlerőt, de azért kiadja a parancsot:

— Utánam, az erdőn keresztül! Cél: a 400 méteres magaslat! . . .

A katonák lelkesen követik kapitányukat, de mire keresztülvergődnek a sűrű erdőségen, mindössze csak százhuszan vannak, mert két szakasz eltévedt. Mindegy! gondolja vállat vonva a százados; gyorsan rajvonalba fejlesztí a fél századot, mely szépen megbújik az erdő szélén s aztán tüzet vezényel... A hatás óriási. A váratlanul eldördülő sortűz rémes pánikot okoz az ellenségben, mely azt hiszi, hogy a főserég lepte meg és vad vágatásban keres menedéket. A tüzérség fejvesztetten galopposzik Stryhanice irányában, a kozákok pedig — megfélekedzvéen arról, hogy ők voltaképpen az útegek védelmére vannak kirendelve — Rekszyn felé menekülnek. És az 58-as bakák mindenütt a nyomukban . . . Egyszerre aztán megemberelik magukat a kozákok futásközben, hirtelen leugrálnak apró lovaikról és heves tüzet indítanak üldözőik ellen; ezt azonban Martinovics százados katonái alig néhány perc alatt elnémítják.

Közben az orosz üteg a Stryhanice előtti hídhöz ért, de ekkorra már úgy fölbomlott soraiban a rend, hogy önmaga előtt zárta el az utat. De még ebben a kavarodásban is észrevette az orosz tüzérség, hogy az üldöző ellenség nem a vélt főserég, hanem mindössze csak fél század s ekkor az üteg nagy kinnal kibontakozik és heves ágyútüzet indít Martinovics fél százada ellen. A beállítás azonban, szerencsére, hibás és mindössze egyetlen baka bukik föl halálra sebzetten. Nagyobb baj ennél, hogy a Rekszyn felé menekült kozákok ismét raj vonalba fejlődtek és egymás-

után adták le a sortüzeket Martinovics katonáira, nyugati irányból pedig egészen észrevétlenül új orosz lovascsoport fejlődött föl, hogy hátbatámadja a kis csapatot . . . És micsoda lovasság! Hatalmas, nagyszerű legények: a Kaukázus örökké harcoló népeinek színe-java, a félelmetes cserkesz-lovasság. Nagy Ferenc tartalékos látja meg először a veszedelmet, hogy két tűz közé került a kis szakasz; nyomban jelenti is:

Dauer István káplár csontfedélű Imakönyvébe orosz golyó fúródott, a könyv közepén azután megakadt s így a szentkönyv megmentette a katona életét

— Százados úrnak jelentem alásan, mirajtunk már csak a mennybéli Atyaúrsten segíthet. De ha már föl kell fordulni: csináljuk meg legalább jó drágán!

Martinovics százados rögtön kész a haditeranggal: szembesoro-koztatja embereit a rohanó cserkeszekkel s amidőn ezek már csak pár száz lépésnyire vannak tőlük, fölhangzik a vezényszó:

— Schnellfeuer! . . .

A gyilkos gyors tüzelésre megtorpant a nyargaló csapat. A bakák nagyszerűen céloztak, minden lövés egy treffer! A cserkeszek úgy

potyogtak le lovaikról, mint ősszel a dió; aki pedig föltápázkodott: kapott még egy lövést, amely aztán örökre elnémította. Ám a kis csapat még így se bírt volna a 40—50-szeres túlerővel, ha a cserkesz-lovak meg nem bokrosodnak. De lovasaikat elvesztvén, vad futásban neki-vágtattak egymásnak, amivel tökéletessé tették az általános pánikot, míg végre megelégték a véres mulatságot és megfordulva gyorsan elváltattak. Persze, ez se volt ingyen; útközben visszafelé még fölfordult egynéhány, mire a bakák összefogdostak annyi gazdátlan kozáklóvat, amennyit csak tudtak, elérték a „megparancsolt vonalat” a magaslaton s ezt mindaddig megszállva tartották, míg főhadsergünk kibontakozott az erdőből és Strvhanicéig visszaverte az orosz hadsereget.

„Szorítsd, honvéd!...

„Dzikov fölött léptük át a határt — beszélte a komarovi csata egyik sebesült őrmestere, — hepehupás földön, alacsony dombok, lapos földdarabok között. Az első falu, amelyet elértünk, Huta volt. Rongyos, piszkos emberek jöttek elénk, a papok pedig megáldottak bennünket. Gondolom, lengyelek voltak, de lehet, hogy másfajta is, mert egyforma a képe valamennyinek, akár rutén, akár lengyel, akár orosz. Hutáról továbbmentünk Jozefov felé, de az előttünk járó gyalogság ekkor már tűzben volt. Kisebb orosz csapatok mozogtak előttünk, ezekkel azonban elbánt a huszárság, meg előretolt gyalogságunk. Ámbár a puska mindig szólt a domboldalon meg a cserjések közt, igazi meleg nap azért még nem virradt ránk. Jozefovból Krasznabrod felé nyomultunk s ott Tnár hallottuk, hogy szól az ágyú. Azt hittük, hogy nagy csatánk lesz; egyik dandárunk harcba is szállt az oroszokkal a Vieprzfolyó partján, hogy kierőszakolja az átkelést. Két óra hosszáig szólt már az ágyú, de mi még nem kerültünk a tűzbe; a husárok azonban átúszták a folyót és oldalba fogták a muszkát, visszaszorítva az ellenséget Tabunie és Vieprz felé. Mi tehát már nyugodtan kelhettünk át a folyón s mire a túlsó partra értünk, éppen temetés volt. Láttam, hogy egy tisztiszolga zokog a fejfa mellett. A gazdáját megölte egy orosz lövés . . .

Már most folyton szólt az ágyú és elül már tülekedtek a csapatok. Láttam, hogy megyen előre a huszárság, mint a fürgeteg. A lovak nyakára hajoltak a nagy vágatásban és villogott a kardjuk. Amerre elmentek, harsogott az éljen, mert ekkor már csehek is, németek is tudták a napiparancsból, hogy micsoda remek katona a magyar huszár! . . .

Fele útján voltunk Komarovnak. Úgy szólt az ágyú, hogy a falevél is egyre rezgeti a nagy durrogástól. A tábor nyüzsgött, zsongott, mint a méhraj. Tudtuk, hogy nagy napunk lesz. Másnap, augusztus 28-án, reggel még több ágyú beszélgetett egymással; előreparancsolták az ezredet és most már lassanként kivettük a távoli puskaropogást is. Tartalékban voltunk. A legénység káromkodva szíttá a pipáját, mert valamennyi szeretett volna ott lenni a tűzben. Nincs rosszabb érzés a világon, mint állani, mikor a többi olt verekszik előttünk. A sok ágyú füstfelhőt rajzolt az égre s a nap vörösen süttött rajta keresztül. Hol közelebb, hol távolabb hallatszott az ágyúlövés. Amikor a nap egészen lebukott, csak úgy rakétázott a levegőben a sok ágyú lövés . . .

Egyszerre csak nagyon közélről hallottuk a puska szavát. Ropogott előttünk minden. A domboldalok, cserjések, kukoricások, tarlók tele voltak katonával. — No, mondtam magamban: bezzeg nyomnak bennünket a muszkák! — Ahogy eltűnődöm a változáson, vágatva jön egy staféta. Habzott a lóva szája, a fejéről meg lemaradt a sipka valahol. Írást hozott a brigadérosunknak. Fölugrott az egész vezérkar, a trombitás meg fújta: „Vigyázz! . . .” Tíz percig röpült a vezényszó és a hadosztály ment kanyargósán keletre. Jobbkéz felől bekanyarodtunk egy domboldal mögé. Nem láttam sokat, csak azt, hogy szerteszét villámlik a puskák torka. Előttünk nagy, iapos föld és puskaropogás.

Aztán csak rettentő ordítást hallok és látom, hogy a félhomályban előretör egy csomó ember. Szuronyra mentek. Csak most tudtam meg, hogy az oroszok nyomják a mieinket, pedig keményen tartották magukat a csapatok. Most aztán fánk került a sor. Két zászlóaljunk tüzelt és mi is vártuk a parancsot. Egy-két perc múlva megharsant a sorok közt a trombita: „Rohamra! . . .” Nem lőttünk még egyet se, de nem

Károly trónörökös megszólít egy kitüntetett katonát

Tűzelés a gépfegyverrel. Ez a kép azt az érdekes jelenetet mutatja, amikor egy gépfegyver számára fedezéket ásnak katonáink. A jó és biztos fedezék azért fontos, hogy zavartalanul működhessék a gépfegyver

is bántuk. Egy szempillantás alatt a'puska hegyén villogott a szurony. És harmincezer honvéd torkából harsogott a „Rajta!”, hogy csakúgy zengett beléje a levegő.

Még elég világos volt és tisztán láttuk a hegyeket meg az eget. Oldalt kaptuk az oroszot és rohantunk rájuk. Olyan kiabálást, mint akkor, soha többet nem hallok életemben. Honvédbakáink szuronya véres lett az első lökéstől, de az első sorok ki is dőltek. Nagy darab emberek, szakállas oroszok verekedtek velünk, mint a vadak. Furcsa,

rikoltó volt a szavuk: inkább visongás, mint kiabálás. De tartották magukat. Keményen forgatták a fegyvert és bizony az orosz szurony sok magyar honvédnek elvette az életét. És nem engedett az orosz. Néha visszaugrottunk, hogy kifújjuk magunkat és összeszedjük minden erőnket. Akkor aztán megint egymásnak mentünk. A kardom kettétört. Szereztem magamnak szuronyos puskát. Szúrtam, döftem az orosz. Nem is tudom, mi történt: csak véstük be magunkat az orosz karéjba. Új emberek jöttek mellénk és verekedtek tovább. Félóráig tartott ez a legkeményebb tusa. Nyomtuk az orosz lépésről-lépésre. A százados úr mellettünk kiabált:

— Szorítsd! Szorítsd, honvéd! Csak még egy kicsit, aki áldója van!

Törtünk, vágunk. Csattogott a puska agya; egy-egy legényem kidőlt, de mi többiek tartottuk magunkat. Egyszerre csak friss század rohant mellénk. Két ugrás, három. . . nem volt előttünk ellenség. Áttörtük őket. Balkézőről még egy rettentő tömeg viaskodott; jobbkezeztől is: de előttünk már nem volt semmi. Ezen a résen rohant át most egy zászlóaljunk és hátfogta a muszkákat. Ez már az utolsó küzdelem volt. Jobbról nyomtuk őket a saját állásukra, balról pedig a cseh bakák felé. Balkézőről megadták magukat a muszkák, akik pedig jobbról voltak, szaladtak visszafelé, ahol az ágyú szólt. Ezrével szedtük a foglyot. Már késő este volt és még mindig a foglyokat szedtük. Egy altábornagy lovagolt el mellettünk és nekivörösödve kiabált:

— Bravó, honvéd! Éljen, honvéd! . . .

Mi azonban olyan fáradtak voltunk, hogy még felelni se bírtunk. Az ellenséget csak egy zászlóaljunk üldözte, de hamarosan ott voltak a huszárok. Nyargaltak utánuk veszettül és hallottuk, hogyan dobog a föld a patkó nyomán. A honvédek, akik ittmaradtunk hátul, pipára gyújtottunk, de csak az első szippantás után kezdtünk fölmelegedni. Ekkor már a tiszt urak olvasták az ezredparancsot

„Édes fiaim, honvédek! Győztünk . . .”

A felemás mondat

Ekkor már szállóige lett arra fönn, a hideg északon, hogy: „Magyarok a frontra!.. .” Piros vérének pazar, gondtalan hullajtásával érdemelte ki a magyar azt a megbecsülést, mellyel a hadvezetőség magyar bakákat, honvédeket és huszárokat tolt előre a legveszélyesebb pozíciókba, ahol a személyes bátorság volt a legfontosabb. Vigasztalan

galíciai éjszakákon, mikor szomorú őszi eső verte sűrű sapkájukra a tölgyfalevelet: hej, de sok barnaképzű magyar gyerek nézett farkaszemet a halállal és még csak a szempillája se rebbent meg, ha ráviharzott a gyilkos golyózápor. Aztán biztatás se igen kellett nekik. Elég volt az az egy szó — az „Előre!” — és mentek a fiúk vígan, dalolva, mintha lakodalomba mennének, pedig tudták, hogy abban a bálban a halál várja őket. . .

A tomasovi csata előtt történt, hogy az egyik színmagyar gyalogezrednek indulnia kellett. Ifárom zászlóalj már vígan masírozott, a negyedik pedig útrakészen állt a Ringplatzon, a rongyos kis galíciai falu főpiacán. Az őrnagy, szép szálás bécsi ember, még egyszer megpödríharciasán, á la Vilmos császár, öklelésre sodorintott, tömött, szőke bajszát, odalovagol a front elé, föláll a nyergében, kidüllesztí széles mellét és harsány hangon beszélni kezd:

— Soldaten! Seine kaiserliche und königliche apostolische Majestät...

Itt belerekedt a szó. Hirtelen eszébe jutott ugyanis, hogy az egész

Tűzelés gépfegyverrel. A már beásott gépfegyver hozzáfog a munkához és megkezdí az ellenséges rajvonal lekaszását

színmagyar zászlóaljban nincs egyetlenegy németül értő fiú se — még az altisztek közt sincs! — és ettől megzavarodott. . . Hát már most hogyan lelkesítse a legényeit? . . . Mérgesen megrázta a fejét és rövidebbre rántva a lova zabláját, kissé halkabban, de még mindig dörgő hangon, így folytatta:

— Hadi tettekre szólít ő felsége parancsa tiktek is, katonák... in die jetzige nehéz Situación . . . akiben dicsesegeesen megmutatsz egész viliágnak, hogy also . . . hadi erényben és bátorságban nem felilmulsz tiktek . . . also . . . semki se nem!

Megint elhallgatott. Itt már vége volt a magyar tudományának és a következő szóra már sehogy se tudott ráhibázni. Erre aztán dühbe jött; füle tövéig elvörösödött a szép szál katona és megint fölemelkedett a nyergében, hogy az egész bataillon láthassa. Villogó szemekkel nézett végig a gyönyörű fronton s ahogy a magyar fiúk álltak, mint az öntött szobrok, hirtelen kirántotta kardját az őrnagy és messze viharzó hangon kiálltotta:

— Fiúk! A fenekét ennek a világnak . . . vorwärts!

Napoleon nem ért el olyan hatást híres beszédjével az arcolei hídnál, mint az őrnagy ezzel a felemás mondattal... Mennydörgő éljenzéssel repültek a sipkák a levegőbe, a kürtök fölharsantak, a dobok pörögtek s a zászlóalj egetverő hurázással indult:

„Ha Sopronban fölülök a
gőzös-masinára,
elrobogok sebesen a
nagy orosz halárra.
Ahány muszka, kozák van olt:
sej, haj — mind szuronyra hányom .
ha a fogam otthagynom is:
azt se nagyon bánom . . .”

„Rajta, magyar! Rajta!“

A galíciai háború bravúros eseményei közül is kiválik az a csodálatos haditény, amely Jóny dandárparancsnokot és lovasdandárját országvilág előtt híressé tette. Lehetetlennek látszó feladatot oldottak meg a hős honvédhuszárok: egyszerre semmisítettek meg három orosz ulánusezredet, ugyanannyi gyalogságot és egy ágyúüteget. íme, a részletei ennek a legendába illő hadieseménynek:

„Keskeny úton — beszél az egyik résztvevő huszártiszt, — mely inkább irtatlan ösvény volt, mint út, pipaszó mellett poroszkált a dandár. Egyszerre csak egy huszár vágat visszafelé s a dandárparancsnokhoz ugratva jelenti, hogy az elővéd ellenségre bukkant. A beszélgetés rögtön elnémul, a pipák zsebbe kerülnek és különös elszántság vesz erőt a lelkeken . . . Alighogy leértünk az út mellett levő telepre, srappellövedék csapott a vezetéklovak közé. Az ellenség észrevett bennünket és megkezdte az ágyúharcot. Az őrnagy arca lángba borult, amint kardját kirántva, kiadta a parancsot:

— Irány az ellenséges ágyúüteg. Rajta!

— Rajta! Rajta! — ismétlik a szakaszparancsnokok.

Zúgva repültünk át az erdőn, amely mögött az ellenség rejtőzik. Az irányt nem látjuk, csak a golyózáporthoz igazodunk, mely közibénk

csapkod. Mikor kibuk-
kanunk az erdőből,
három ezred orosz gya-
logság sortüze fogad
födött állásokból. Túl
rajtuk orosz ulánusok
állnak s a dombok
mögül orosz ágyúk
okádják a gyilkos tü-
zet . . .

— Rajta, magyar!
Rajta! — harsog az
egetverő lelkesedés so-
rainkból.

Suhintva cikáznak
a levegőben a kardok,
vad iramban rohanunk
a gyalogságra, mely fö-
dött állásból ad reánk
sortízet. . . Egy rette-
netes nekirugaszkodás:
és golyózáporthoz borítva
vágatunk az orosz ba-
kákra, akiket ízzé-porrá
tiportunk. Aztán neki
az ulánusoknak. Tíz-

Jóny lovasdandárja, a vitéz honvédhuszárok, mint a fürgeteg, csaptak le az orosz ütegekre, melyeknek legénységét negyedóra alatt fölaprították . . .

perces borzasztó küzdelem és az ulánusok fölkoncolva megsemmisültek . . . Most neki az ágyúknak ... Az oroszok, elhúlve ezen a vakmerőségen, futva hagyják ott az ágyúikat, mi utánuk, rajtuk ütünk s néhány perc múlva leszaggatott koponyával hevernek a porban az üteg tüzérei... Arcban támadtunk és semmisítettünk meg ágyúkat és gépfegyverekéi. Csak az tudja, hogy mi ez, aki katona és látott már háborút! . . .”

Apró kis mozaikok ezek, a hadierények, a hősiség színes drágakövei, melyek együtt nagyszerű glóriává tömörülnek a magyar név körül és ágyúk dörgéséből hirdetik az ezeréves dicsőséget. . . Hogy a losonci 29-ik vadászzászlóalj két százada reggeltől napestig tartotta magát húszszoros túlerő ellenében, hogy a marosvásárhelyi 51 ik gyalogezred 50 embere Kosch Hugó százados vezetésével egy egész éjszakán át védte a rábízott magaslatot három orosz zászlóalj (3000 ember!) ellen s amikor hajnal tájban visszaszorították és bekerítették az éj folyamán 100 főre szaporodott maroknyi csapatát: irtózatossal rohammal keresztültörte a vasgyűrű halálos szorítását és megmentette embereit! . . .

És az esztergomi 76-os bakák! . . . Amikor már egy hete éjjel nappal tűzben voltak, augusztus 28-án éjszakai szuronyrohamra indultak Paplow mellett. Pokoli sötétségben vetik magukat az oroszra és elszántságuk az eget ostromolja, mert tudják, hogy az ő ezredük az egész hadtest elővédje. Megszállják a Paplowtól északra fekvő magaslatokat; hajnalig 12 orosz zászlóalj indul ellenük, de ők mindet megállítják és visszaverik. Az ezredesük Boerin János: katonái mindig az első vonalban látják. Nem áll földözék mögé, hanem odatárja mellét a golyóknak, a rohamban elől lovagol, revolveréből lövöldöz az ellenségre és ha elkiáltja, hogy: „Előre! . . .” a bakák mind mámorosán ordítják:

— Apánk után! . . .

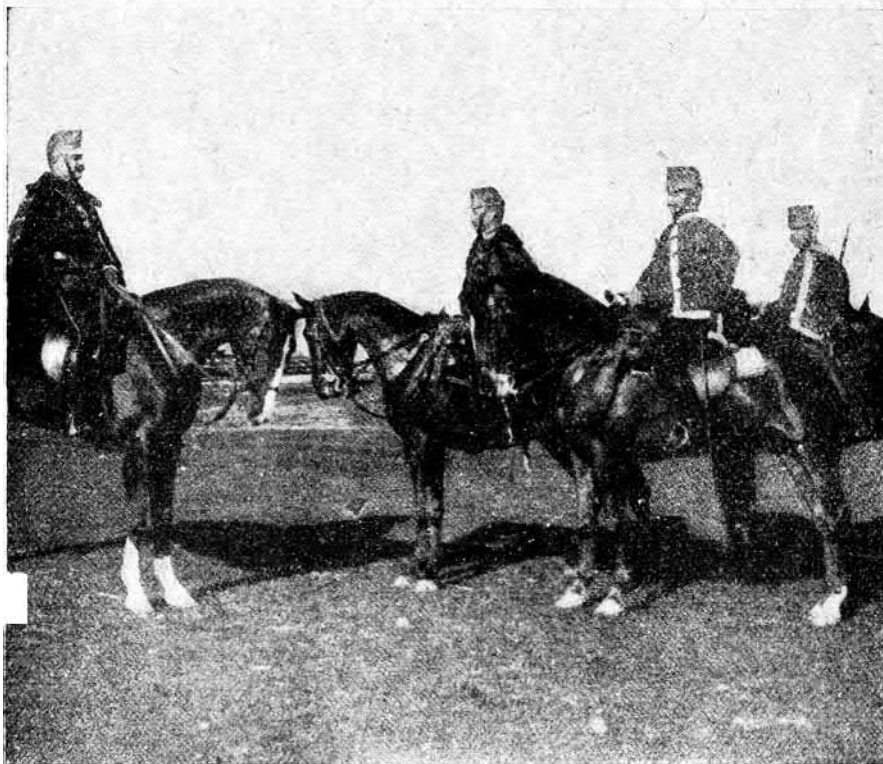
Mintha modern köntösben támadtak volna föl a klasszikus ókori hősei: vége-hossza nincs a páratlan vitézség példáinak ... A 31 -ik honvéd gyalogezred Zurovából menetelt Jaroslau felé. Az első éjszaka egy rongyos falu — Siedlicka — előtt érte a honvédeket. Itt kellett kipihenni a nagy mars fáradalmait. Az^alezredes bezörgetett az első házba, hogy megkérdezze: hol kaphat katonáinak megfelelő szállást. A zörgetésre nem felelt senki és csak nagysokára bújt ki a szomszéd házból egy öregasszony.

— Miért nem nyitják ki az ajtót? — fordult hozzá az alezredes.

— Nem merik, kérem.

— Miért nem? Hiszen mi nem bántunk senkit! Mondja meg nekik, hogy ne féljenek.

Az asszony beszólt a házba, mire csakhamar megnyílt az ajtó. Az alezredes lisztjei társaságában belépett és kézi villamos lámpása világánál — 16 fegyveres orosz katonát pillantott meg! Az alezredes

Magyar huszárok Galíciában őrzőjáratra indulnak. Az orosz sereg üldözésében és előcsapatainak föltartóztatásában nagy szerep jutott a huszároknak. A „vörös ördögök” elől hanyatt-homlok menekült az ellenség

meglepetésénél csak az oroszok rémülete volt nagyobb ... térdre borulva adták meg magukat. A honvédek ezalatt a következő házakban kerestek szállást és mindegyikben 10—15 orosz katonára bukkantak, akik szó nélkül megadták magukat. Vagy négyszázat szedtek össze ilyenformán s a helyükbe aztán nyugodtan lefeküdtek, és csak reggel tudták meg, hogy egy egész orosz ezreddel voltak egy szálláson! . . . De az oroszok annyira féltek már a honvédektől, hogy nem is merték őket

megtámadni; megvárlak, míg elalszanak s akkor szép csöndben elszöktek a faluból!

Ugyanennek az ezrednek Cseh Imre nevű tizedese valami módon harmadmagával elmaradt az ezredtől. A fiúk elszántan készültek a biztos halálra, mert a minden oldalról előrenyomuló orosz csapatok teljesen elvágták őket az ezredüktől. Ez Jadlovánál történt.

— Ha már meg kell halni — mondta cimboráinak a tizedes, — hát csináljunk még utoljára valami nagyot.

Fölmásztak cgv dombtetőre és meghúzódtak a fák között, ahonnan végig lehetett látni az egész vidéket. Az orosz sereg gyanútlanul közeledett az országúton. Elöl nagy csapat kozák lovagolt... A fiúk lényében viszkedett a puska s az egyik odasúgott a káplárnak:

— Lőhetünk, Imre? . . .

— Még nem. Majd csak, ha mondom.

A kozákok után néhányezer ulánus nyargalt,

— De szél lehetne őket ugrasztani! — vélte sóvárogva az egyik honvéd.

— Ne bánts, ha mondom! — intette le a káplár.

Félórája győzték már türelemmel a várakozást a honvédek s az úton átvonuló orosz gyalogságnak már nem látszott se a vége, se az eleje: de a „nagy dolog” véghezvitelére még mindig nem kínálkozott alkalom. Végre megpillant egy lépésben haladó automobilt a káplár.

— Most vigyázz! — figyelmezteti társait. Majd intek, ha löni kell.

Pár perc múlva alattuk megy a mély úton az automobil, amelyben hatalmas szál ember ül, aranygallérral, a balmelle tele érdemrendekkel.

— Generális! — súgja a tizedes. — Ezt lelőjjük. Lassan célozzatok . . . Tűz!

Három lövés dördült el egyszerre és a tiszt hangtalanul arcra bukott. Az oroszok soraiban örült pánik támadt. Fejvesztetten futkostak ide-oda. majd felfejlődtek a csapatok. Félóra hosszáig ropogtak a puskák s a honvédek a nagy kavarodásban kibújtak rejtekhelyükből s a bozótban kúszva elindultak ezredük után, melyet harmadnap reggel meg is találtak . . . Mikor aztán pár hét múlva ismét Jadlovára került az ezred, a tiszték érdeklődni kezdtek a „generális” iránt. És a falu tanítója elvezette őket a temetőbe egy frissen fölthantolt sírhoz, melynek lejfáján orosz felírás volt.

— Ki lehet ez a nagy úr? kérdezték a tiszték.

— Úgy hallottuk — mondta a tanító, — hogy Nikolájevics Dimitri nagyherceg, a cár unokaöccse. És azt is mondták, hogy vigyázzunk a sírra, mert sok pénzt kapunk, ha a háború után sértetlen lesz a sír . . .

„Bravó, Boné!“

„Szeptember 1-én érkezett meg a mi dandárunk 10 zászlóaljjal, 24 ágyúval és egy század huszárral — írja egy honvédszázados, — az avelinai terepre (Lublintól délre 18—20 km.). Tizenegy órai éjszakai menetelés után huszárjaink földértették az oroszok állásait s mi a dél-előtti órákban már szemben állottunk az ellenséggel. Elsáncoltuk magunkat, az ütegek is fölvonultak és elhelyezkedtek s izgatott várakozásban jött el a délután Ebédről szó se lehetett, bár még egyik részről se esett lövés. Az oroszok, szokásuk szerint, azt várták, hogy mi kezdjük: és délután öt órakor még is szereztük nekik ezt az örömet. Ahogy az első ágyúlövésünk eldördült, rögtön megkaptuk rá a feleletet az oroszoktól. Először csak gyöngéden tapogatózva lőttek, de mikor a mi tüzérségünk precíz lövései összelőtték az oroszok egyik ágyúját, lett olyan zenebona, hogy most is zúg bele a fülem. Minden oldalról jöttek az orosz srapnellek, mintha a pokol közepében lettünk volna. Dörgött az ágyú, ropogott a puska egész éjjel, kiscbb-nagyobb pauzákkal másnap délutánig.

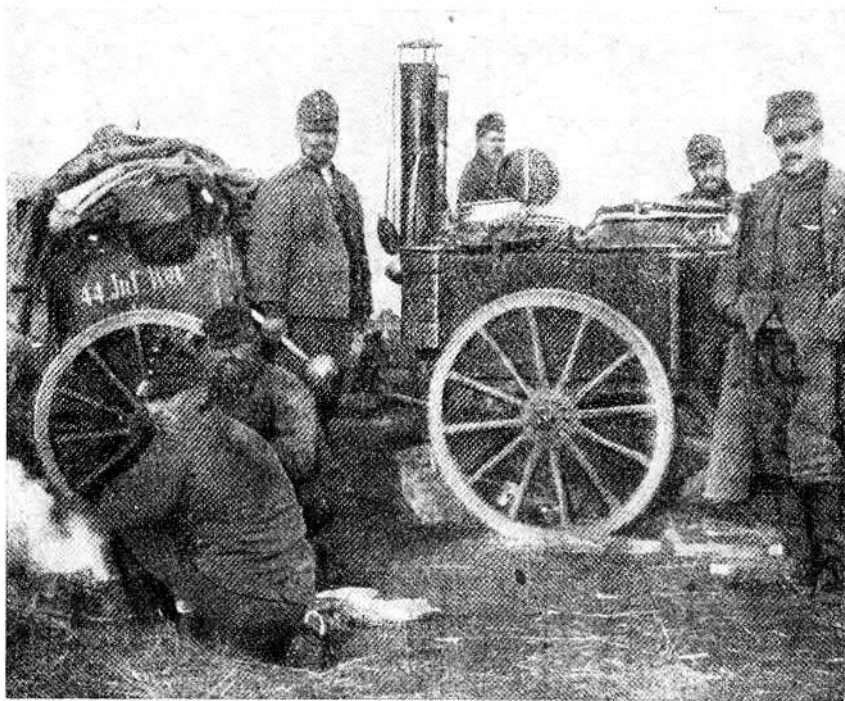
Ekkorára már meg is tudtunk egyet-mást. Megtudtuk, hogy ez a terep az orosz tüzérségnek az, ami nekünk Hajmáskér. Vagyis hogy ők itt minden bokrot ismernek s minden kavicsra pontosan be vannak löve. Továbbá, hogy a mi 10 zászlóaljunkkal szemben 30 orosz zászlóalj áll, a mi 24 ágyúnkat pedig vagy 50—60 orosz ágyú kerülgeti, melyek közt volt nehéz 15 cm.-es taracküteg is, még pedig erős betonépítménybe ágyazva. Hírt kaptunk még arról is, hogy Lublin felől vagy két hadtest jön ellenünk, gyors meneteléssel: míg a mi dandárunk balról egy másik dandárra, jobbról pedig egy hadosztályra támaszkodhatott csupán. Igaz, hogy a mi dandárunk csupa magyar legény volt: a magyar baka pedig megszokta, hogy túlerővel verekedjék, de azért a túlerő mégis csak túlerő. Egyelőre azonban keményen álltuk a tüzet. De mikor megtudtuk, hogy a mi tüzérségünkből 12 ágyút elkértek a jobboldali hadosztályhoz, kissé mégis aggódni kezdtünk, mert már csak 12 ágyúnk maradt s délutánra az oroszok 60 ágyúja (vagy még több is lehetett!) közelebb jöven, olyan erős, szakadatlan, vad tüzelésbe kezdett, hogy a rajvonat löni se tudott — mert már alig látott — az előtte és fölötte robbanó srapnellek füstjétől . . .

Borzasztó percek következtek. A kimerültség és az éhség lassanként megtörte szívós ellenállásunkat s elborzadtam a gondolatra, hogy mi történnék, ha itt most visszanyom bennünket az orosz? . . . Messze

benn jártunk Oroszországban, elszigetelve a főseregtől. . . Ennek a katasztrófának nem szabad megtörténnie! Én a tartalékszázlójnál álltam középen és izgatottan siettem parancsért tábornokunkhoz. A hős katona szemeit elfátyolozták a könnyek, amint egyre-másra érkeztek a jelentések, hogy a helyzet tarthatatlan és a csapatok vonulnak visszafelé. E rettentően kínos percek alatt hirtelen a dandártörzs fölött és mellett robbant föl néhány orosz srappell és gránát. A lovak megvadulnak, (száguldanak és elvágat a huszárezred is. Ezt a végzetes bombázást és zavart meglátják tartalékjaink is, a száguldozó lovak pánikot, keltenek, mire a sűrűben fekvő tartalékcsapatok is szedelőzködni kezdenek ... És a tábornok, látva a teljes fölfordulást, rekedt hangon kiadja a parancsot az általános visszavonulásra.

Úgy látszott, hogy mindennek vége, hacsak valami csoda nem történik!

Mikor a tábornok kiadta a parancsot a visszavonulásra, közvetlen mellette állott egy huszártiszt is : Boné Rudolf, tartalékos huszár-

A gulyás-ágyú, így nevezték e tréfásan a bakák a mozgó táborkonyhát, melynek kürtője felfelé fordított ágyúcsőhöz, főzőhelye és élelmiszeres kocsi pedig lőszerkocsihoz hasonlít a távolból

Huszárjárőr átkelése egy bukovinai folyócskán. Lovakat maguk mellett úsztatják át a túlsó partra. Huszárjárőrnek gyakran kell így átkelnie az útjába eső vizeken. Lovaik is hozzá vannak már szokva az ilyesmihez és ügyesen átúsznak a csónak mellett a túlsó partra

főhadnagy. A lesújtó parancs után halálsápadt lett a főhadnagy, majd hirtelen lángba borult az arca, a szemei lázas tűzben égtek. Egy dacos mozdulattal sarkon fordult, odaszaladt lovához, melyet 15—20 lépésnyire tartott az ordonánca, aztán nyeregbe ugrott és örült vág tatással nyargalt százada után az erdő felé ... Mi többiek ezalatt szintén lóra ültünk, hogy csatlakozzunk a visszavonulókhöz, amikor hirtelen kibukkan az erdőből Boné főhadnagy egy szakasz huszár élén. Ki tudja, milyen szavakkal vagy eszközökkel — mert a revolvere a kezében volt, — visszafordította a menekülő huszárok egy részét, az erdőszélen ílsorakoztatta őket, mire néhány harsány vezényszó hangzott el, a kardok kiröpültek tokjukból és a szakasz vágatában nyargal az ellenség felé!

A tábornok nyomban megértette, hogy mit akar a főhadnagy, mert égő arccal, könnyes szemekkel, a sapkáját lengetve kiáltott feléje: „Brávó Boné! . . .” majd önkéntelenül, szinte ösztönösen, utánanyargalt, követve a vezérkari tisztet, akik lelkesen éljenezték a huszáro-

kát. . . Eközben a vágató huszárok, folyton hurrázva, lelkesítve a menekülő bakákat, elérték a tartalékok vonalát. Ott megálltak egy pillanatra, mire az egész gyalogsági tartalék őrzőriadással ugrott talpra: „Előre! Éljenek a huszárok! Hurrá!” — s mint mikor a folyam áttöri a gátjait: nekilódult az egész vonal az ellenségnek, szuronyt szegezve rohant mindenütt a huszárok nyomában, mikor pedig ezek elérték az első rajvonalat, amely még állta az ellenség tüzét, a lelkesedés általános lett, a hurrá-kiáltás végigdübörgött az egész dandárfronton és a nagyszerű szuronyroham teljes, vad erejével megy előre!

A vakmerő rohamot készen fogadják az oroszok. Félelmetes gépfegyvereiket nekieresztik a huszároknak, akik legelőbb érték a muszka lövészárkokat, majd az ágyúk is tettek néhány lövést, de csak néhányat, mert többre már nem volt idő. Az irtózatos roham lökőereje úgy kilódította hadállásukból az oroszokat, hogy otthagytak fegyvert, muiciót, géppuskát az árokban s mint a megvadult csorda: hanyatt-homlok rohantak vissza, be az erdőbe. . . Ők már egyet se lőttek többé: csak a mieink küldtek utánuk néhány sorzűzet, hogy gyorsabban szaladjanak. Félnyolc se volt még és máris egészen a miénk volt a csatatér. Végig, a több kilométer széles fronton, fölharsantak a trombiták és megállást parancsoltak. Köröskörül égő házak, pajták vörös lángja mellett gyülekeztek a mámoros, elfulladt csapatok s a véres kardokkal visszatérő huszárokat olyan ünneplésben részesítette, aminőben csak egyszer lehet része annak, akit a szerencse kísér ... És ekkor Boné főhadnagy pár lelkes szóban megdicsérte a bakákat is, a huszárokat is egyaránt s miután a királyt éltették: az egész csatatér legénysége levett sípkával elénekelte a magyar himnuszt — százhusz kilométerre benn, az orosz földön! . . .”

Vidám és megható epizódok

Voltak aztán vidámabb epizódok is. A kraszniki csatában vagy 200 lépésnyire feküdt az egyik század rajvonala az oroszoktól. Azok sáncokban voltak, a mieink szabadon. Gyorstűz járta már, közvetlen megelőzője a szuronyrohamnak. A kemény őrmester mellett egy vékony kis baka feküdt a földön és lövöldözött az ellenségre. Szerény kis legény, csendes és szófogadó: legkedvesebb katonája a szigorú őrmesternek. Aztán fölharsant a trombita. — Rohamra! —, És szurony-szögezve rohan előre a csapat. Mingyárt az őrmester mellett a cingár, vékonydongájú baka... Egy-két pillanat és ott vannak az orosz sán-

cok előtt. Az őrmester ránéz a mellette rohanó kis katonára és megsajnálja. Fél, hogy belerohan az orosz szuronyokba; nyers hangon rárivall hát, hogy visszatartsa:

— Ne tolkodjál itt, öcskös! Maradj hátra! Nem vagy most villamos megállóhely előtt! . . .

Őrszem volt egy magyar baka Tyszovce határában s amikor leváltották, huszonegyed magával tért vissza: húsz orosz foglyot hozott egymaga! Volt nagy öröm és csodálkozás, mert ez valóban nem kis

A bukovinai határszéli harcokból. Tele voltak az utak hullákkal, elpusztult írnökocsik romjaival, amerre csapataink polgári és katonai tréningoszlopai jártak

dolog. Raportra viszik: hadd mondja el a kapitány úrnak is, hogyan gyűrt le húsz embert egyedül. És a baka szerényen, keresetlen szavakkal mondja el az esetet:

— Kapitány úrnak jelentem alássan, hogy poszton álltam s aztán egyszerre csak körülfogott húsz orosz katona. És vinni akartak magukkal.

— Te meg mentél?

— Hát egy darabig csak mentem . . . Hogyne mentem volna, mikor vittek? . . . Muszáj volt. De aztán elkezdtem velük diskurálni.

Mondok nekik: Gyerekek, ha tik engem elvisztek, huszan egyet, még csak egy jó szót se kaptok. Mert az nem virtus: húszán egyet. Hanem ha én viszlek el benneteket, az már más: húszat egy ember! Akkor veletek is jól bánnak, meg velem is. Kaptok jó kosztot és nem kell verekednetek; én pedig altiszt leszek . . .

— Na és? . . .

— Az oroszok tanakodtak egy darabig — vigyorgott a baka — s aztán jöttek velem.

Rengeteg sok megható epizódot is termelt a nagy galíciai háború. A ravaruskai és leMBERGI harcokban az orosz uralomtól rettegő lengyel-

zsidók a tűzvonalba hordtak ki frissítőket, eleséget a magyar katonáknak. És Lembergől Budapestre érkező sebesült katonák magukkal hozták a harcterről a kis ZENOH RÓZSIT, ezt a 12 esztendős kislányt, aki ott volt az öldöklő leMBERGI csatában és szintén „hadakozott” az oroszok ellen; nem ugyan fegyverrel, hanem éppen olyan hősiességgel. Friss vízzel üdítette föl az elfáradt és szomjazó katonákat, hogy harc képesek maradjanak és tovább is küzdhesse-

nek az oroszok ellen. Állandóan a tűzvonalban volt és hősi munkája folytatásában csak egy fölrobbant srappell szilánkja akadályozta meg, amely súlyosan megsebesítette a lábát, úgyhogy később le is kellett azt vágni. A király meglátogatta a hőslélekű leányt a kórházban és a koronás arany érdemkeresztel tüntette ki.

A könnyű sebesülteket, miután meggyógyultak, rendesen hazaszokták eresztetni pár napi lábbadozásra. Hazakerült egy ilyen öreg népfölkelő is és leszállván a vonatról szülőfaluja állomásán, lassan ballagott kifelé a sínek mentén. De megállította a bakter:

— Mikor jött vissza, Laci bácsi?

— Avagy három hete.'

— És visszamegy megint?

— Csak azt nem tudom, hogy mikor.

Zénóh Rózsi, a hős kisleány, akinek lábát amputálták. A király is meglátogatta a kórházban

- Úgy . . . De nem súlyos sebesülés?
- Nem a! Megrogyant a térdem egy sturmnál.
- Akkor hát sokat verekedtek?
- Verekedénk, verekedénk . . .

— Laci bátyám biztosan látta azt a fene kraszniki csatát, akiről annyit írtak az újságok. Hát már most mit gondol: megveri-e a magyar a muszkát?

Gyufasercintés: Laci bácsi pipára gyújt; aztán komoly meggyőződéssel mondja:

—Hogy megveri-e? Hiszen abból áll ki a háború! . . .

A lélek megenyhül, valami édes béke száll az ember szívére, mikor ezt hallja.

Galíciában és Lengyelországban 400 kilométeres, bős fronton dúl a háború. Az orosz túlerő pár a Kárpátok gerincének zúdul.

Az egész világ fegyverben áll!

Európa egén kitört a vad fergeteg!

Dörög az ég, reng a föld!

De a magyar nem veszti el önbizalmát.

Hisz a győzelemben.

Mert azért ment a háborúba, hogy győzzön.

Ekkora önbizalommal nem is lehet — nem győzni.

Csernovic is elesik

Remény és csiiggdés

Az orosz seregekkel való első összeütközések óta lázas izgalomban éli az egész ország. Mindenki érezte, mindenki tudta, hogy a rettenetes nagy orosz ármádia az igazi ellenség, hogy Galíciában, a Kárpátok elől dől el Magyarország háborús sorsa. Az ország szíve együtt dobogott a /magyar fiúk szívével, akik Lengyelország és Galícia sártengereiben, félelmetes erdőiben és komor hegyei között éjjel-nappal rendületlenül harcoltak a gigászi ellenséggel, a lehengető túlerővel: a magyar határ felé törő orosz hadsereggel . . .

Százezrek és milliók szorongva várták napról-napra a harctéri tudósításokat, melyekből hirtelen, szinte bevezetés nélkül alakult ki a többszáz kilométeres fronlon vívott titáni küzdelem képe. Mindaddig csak apró előcsatározásokról, kisebb méretű kozáktámadások visszaveréséről, csupa győzelemről, honvéd- és huszárbravurról, tudott csak a közvélemény, majd egyszerre óriási arányokban tárult eléje a milliós hadseregek küzdelme, a minden fantáziát meghaladó méreteken vívott, késhegyre menő harc, amelyben hadseregünk óriási túlerővel mérkőzött.

Fölűjjongott tehát a közvélemény, amidőn a Dankl- és Auffenberg-hadsereg fényes győzelmeiről értesült. A nagy diadalok híre, mint sebesszárnnyú madár, röpült haza és kitörő lelkesedésre ragadta a főváros közönségét. Amidőn augusztus 26-án Budapest székesfőváros polgármestere falragaszokon tudatta a közönséggel, a kraszniki győzelmet, az uccák megteltek diadalittas, lelkesedéstől mámoros tömegekkel és zajos tüntetések folytak le az uccákon. Egy csapásra elnémultak a kishitűek, az örökké aggódó vészmadarak és új remények keltek szárnyra.

De viharos lelkesedést kelteit a győzelem híre a császárvárosban is, ahol az aggodalom szintén nehezen ülte meg a bécsiek szívét: az orosz „feketesereg” az „északi nagy árnyék” ellen küzdő hadseregért remegett az egész város olt is. Hiába jöttek nagyszerű jelentések a

francia csatatérről, hogy a német előőrsök már Párizs előtt portyáznak, hiába közölte a sajtó Hindenburg fényes diadalait és a mazuri katasztrófát, az aggodalomtól megfeszült idegrendszer szorongása mégse csökkent csak Lemberg felé nézett minden szem és onnan várta a biztató ígét. Aztán, mikor megjött a híre Auffenberg és Dankl győzelmeinek, föllélekzett a császárváros lakossága is és lobogódszbe öltözve ünnepelte a monarchia hadseregének dicsőségét.

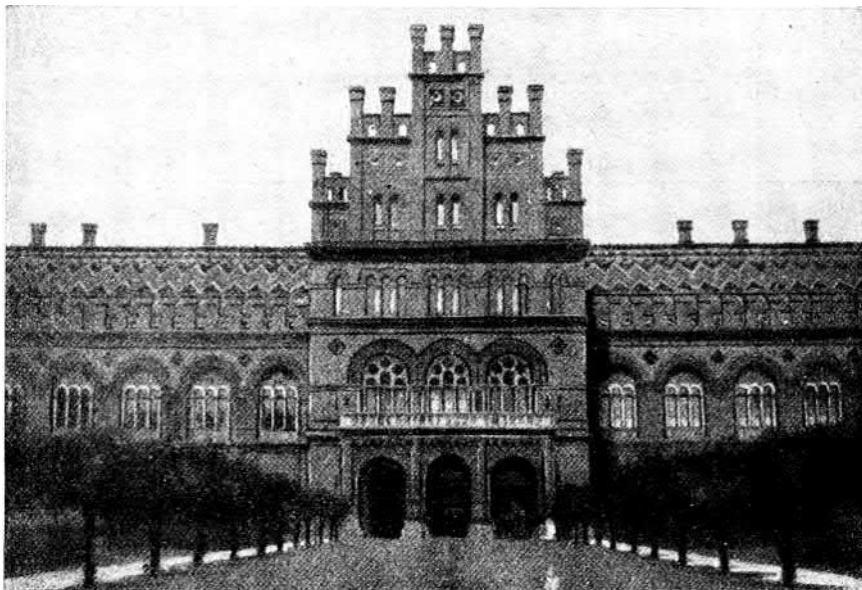
Fokozta a lelkesedést Ferenc József királynak Vilmos császárhoz, intézett távirata amely meleg szavakkal gratulált a német fegyverek franciaországi és lengyelországi diadalaihoz.

„Győzelem győzelemre — sürgönyözte Vilmos császárnak a magyar király. — Isten veletek van. Bennünket se fog elhagyni. Őszinte Szívből üdvözöllek téged, kedves barátom, az ifjú hőöket, kedves fiaidat, a trónörököst, Rupprecht bajor trónörököst és hasonlíthatatlanul vitéz hadseregedet. Nincs szó, amellyel kifejezni tudnám azt az érzést, amely engem és fegyveres erőmet e világtörténelmi napokban eltölt. Szívesen szorítja meg erős jobbodat — Ferenc József. . .”

Az általános örömet és reménykedést azonban csakhamar fölváltotta az aggodalom és a csüggedés. Ahogy a harctérről egymásután érkeztek a hírek az orosz hadsereg fokozatos előnyomulásáról, maid

A csernovici vasútállomás. Csodálatosképpen semmit sem szenvedett az oroszoktól. Úgy látszik, ezt azért kímélték, mert szükségük volt rá

A csernovici püspöki palota. Ezt szintén nem pusztították el az oroszok, de az épületben nagy károkat okoztak. A gyönyörű termekbe kozáksapatokat szállásoltak be

Lemberg kiürítéséről és csapataink fokozatos visszavonulásáról, a közhangulaton lassanként úrrá lott a szorongás, hogy az „orosz gőzhenger” valóban legázol útjában mindent és nem állíthatja meg semmi hatalom.

Bukovina fővárosa orosz kézen

Fokozta a közhangulat csüggedését az is, hogy csaknem egyidejűleg Lemberg megszállásával Csernovicot, Bukovina fővárosát is, elfoglalták az oroszok, ami úgy hatott a közvéleményre, mint a derült égből lesújtó villám. Mert Bukovináról a legutolsó hivatalos jelentést augusztus 23-án adták ki s ez a novosielicai győzelemről számolt be, amelyben csapataink egy orosz hadtestet megverték, a határtól több mint 25 km.-nyire visszavetették, több mint ezer foglyot ejtettek és még a diadal után is üldözték az oroszokat, akik óriási veszteségekkel, rendetlenül menekültek üldöző lovasságunk előtt ... És szeptember 3-án az oroszok mégis diadalmasan vonultak be Csernovicba!

Ennek a magyarázata az, hogy az oroszok a novosielicai vereség után, újabb erősítéseket kaptak. Ezek aztán, egyesülve a szétvert csapatokkal, Beszarábiából indultak, ismét Novosielicán át Csernovic

felé. A mi előőrseink már augusztus 27-én jelentették, hogy hatalmas orosz hadsereg közeledik a főváros felé, mire a katonai hatóság, a városi hatósággal együtt, tanácskozássra gyűlt össze a városháza épületében. A főparancsnok kijelentette, hogy az orosz erő sokkal nagyobb, semmint

Bukovina népe: a huzulok. Szeretettel támogatták Bukovinában harcoló csapatainkat

hogy föl lehetne vele venni a harcot. A város céltalan és kilátástalan védelme tehát csak veszedelmet hozhat, mert arra ingerelné, az ellenséget, hogy bombázza a várost. A lakosság a gyönyörű Ringplatzon, a városháza előtt várta a híreket. Feketéllett a tér az emberektől, akik, rémüldöző bizonytalanságukban, éhesen várták a tanácskozás eredményét. Amikor dr. Weisselberg polgármester megjelent a városháza lépcsőzetén, ezren és ezren rohanták meg a kérdések tömegével. . .

— A tanács — mondotta a polgármester — elhatározta, hogy Csernovic városát szabad városnak nyilvánítja, biz az egyetlen lehetősége annak, hogy városunkat a bombázástól megóvjuk. Senkisc aggódják, senkise legyen kishitű; fogadja a jövő eseményeit mindenki úgy, mint a sors rendelését.

De azért a nyugtalanság és a rémület úrrá lett a szerencsétlen

1.) cm.-es tarackjaink, lövésre készen, a hozzájuk való munícióval, Csernovic tájékán

városon. A bankok vasládákba zárták pénzüket és minden értéküket s aztán vasúton elszállították. A hivatalokat bezárták és a hivatalnokok mind elutaztak, csak a város polgármestere tartott ki a helyén. A vonatok zsúfolva indultak Ickany és Dornavatra felé; a lakosság tehetősebb része kétségbeesetten menekült. A lázas izgalom és rémület augusztus 31-én érte el tetőfokát, mert jelentések jöttek, hogy az orosz főszereg előőrsei megjelentek a Pruth túlsópartján fekvő városrészek előtt. Ezen

az éjszakán dermesztő rémülettel ébredt föl a város lakossága; éjfél tájban óriási robbanás rázta meg a várost; az ablakok csörömpölve törtek be, a házak tetőiről, mint a zápor, hullott le a darabokra tört fedőcserép. Kétségbeesve futott ki az uccára a lakosság; az asszonyok bontott hajjal, mezítláb futkostak, a gyerekek sivalkodtak, a férfiak szorongva kérdegették, mi történt? . . .

Csak hajnalban tudták meg, hogy visszavonuló csapataink fölrobbantották a két Pruth-hidat, hogy megnehezítsék az orosz sereg fölvonulását. Reggelre aztán valahogy visszatért a nyugalom a városba. A lakosság megtudta, hogy a katonaság az éjszaka elvonult Bukovina déli részébe, ahol kedvezőbb hadállásban és újabb csapatokkal kiegészítve, nagyobb reménnyel veheti föl a harcot az oroszok óriási tömegével.

A bizonytalanság nyomasztó súllyal feküdt rá a város lüktető életére. A forgalom és kereskedelem úgyszólván teljesen megszűnt, az uccukon alig jártak, mindenki bezárkózott a lakásába.

Az orosz sereg bevonul

Szeptember 2-án délben, orosz patrul jelent meg a Russische-Gassében, Csernovic egyik külvárosának uccáján s az éppen eiőtaláit polgárt — revolvert szőgezve a mellének — vallatni kezdték:

- Hol a magyar-osztrák katonaság?
- Elhagyta a várost.
- Egyetlen katona sincs benne?
- Egyetlen egy se.

A kozáktiszt kozákjaival együtt elvágatott. Ugyanezen a napon, délután egy óra tájban az orosz megszálló sereg parancsnoksága és Csernovic polgármestere között megtörtént a megállapodás a város átadására.

Az orosz parancsnok reményének adott kifejezést, hogy nem kell fegyveres hatalommal élnie.

— A sors az önök kezébe adta városunkat — felelte dr. Weisselberg polgármester, — Bízunk az önök lovagiasságában és hisszük, hogy nem akad egyetlen orosz katona se, aki visszaéljen a védtelen lakosság gyengeségével.

— Nem; ebben a seregben bizonyára egyetlen olyan katona se lesz. De figyelmeztetnem kell, polgármester úr, hogy: ha a város bármelyik polgára csak egyetlen lövést tenne is a bevonuló katonaságra, irgalmatlanul és nyomban rommá lövetjük egész Csernovicot,

— lettől nem kell tartani — felelte a polgármester. — A város lakossága nyugodtan viseli sorsát; én hát ismételen kérem számára a hadsereg jóindulatát.

Ezután a polgármester és az orosz hadnagy a következő pontokban állapodtak meg: „1. Az oroszok megkímélik a polgárok életét és javait. — 2. a polgármester és a városi tanács a helyén marad. — 3. Tűszokat az oroszok nem vesznek. — 4. A polgárórség megmarad és ellátja a rendőri szolgálatot. — 5. A városban csekélyszámú megszálló sereg marad. — ti. A vízvezeték azonnal helyreállítandó . . .”

Tíz perccel hat óra előtt (szeptember 2-ikán) kezdődött meg az oroszok bevonulása. A rendkívül izgatott és megrémült lakosság sorfalat állt kél felől az uccákon és nézte, hogyan üzönlik el a várost az orosz

Orosz kozák Csernovic egyik uccáján. Érdekes a kozák tipikus ruhája. Harcban hosszú lándzsája is volt, de nem sok hasznát vette a magyar huszár ellen, mert ez ügyes félrehajtással kikerülte a lándzsaszúrást, a gyalogos pedig szuronyával nyomta félre a lándzsát

csapatok. Legelsőnek több kozáksztotnya jött, mintegy 1200 lovas; élükön a zenekar, melyet egy kozákszásados ostorral dirigált. Majd egy ezred gyalogság következeit, énekkar az élén; ezek orosz katonadalokat fújtak, míg a banda az orosz himnuszt játszotta.

Esti kilenc órakor két tábornok jelent meg több tiszt társaságában, a városházán. Ott már várta őket Weisselberg polgármester meg a papság. Az egyik tábornok Arjutinov kozákgenerális volt, a másik Pavlov tábornok, az 1. Sándor cárról elnevezett gyalogezred parancsnoka. A kozákgenerális vad tekintetű, alacsony, zömök ember volt és tegezte a polgármestert meg az egész magisztrátust. Mikor a városháza dísztermében meglátta őfelsége, Ferenc József király arcképét, ráordított a polgármesterre:

— Akaszd le a falról azt a képet!

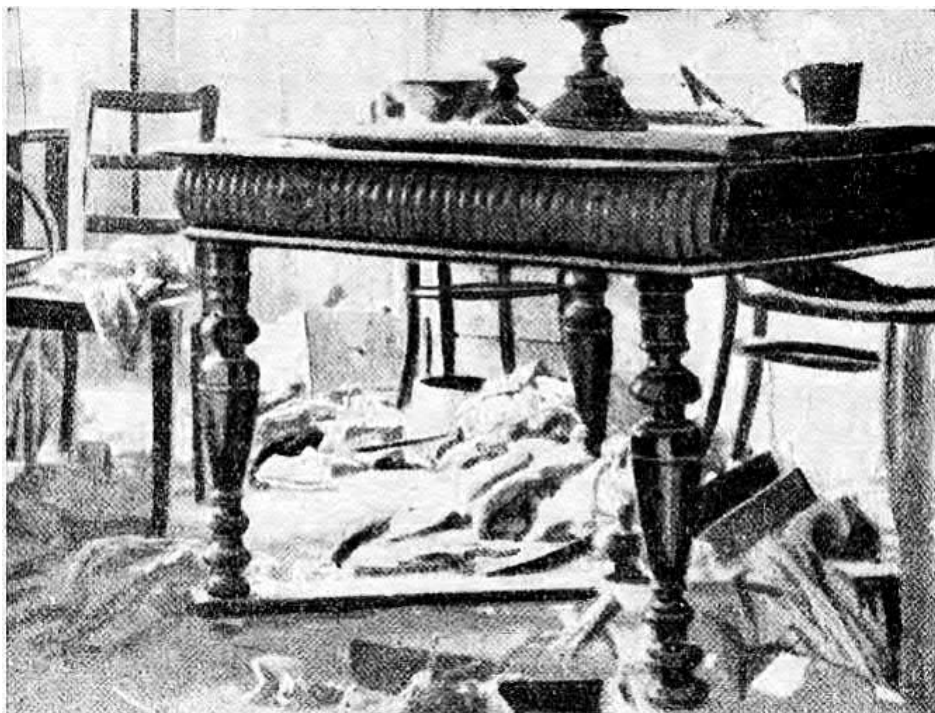
— Nem tehetem — felelte Weisselberg, — ő az én császárom.

Pavlov össze-vissza csapdosta lovaglóostorával az asztalt, szidta, fenyegette a polgármestert, de nem ment vele semmire. A tábornok végül is katonáival vétette le a festményt. Arjutinov intett a polgármesternek meg a magisztrátusnak és velük együtt kiment az erkélyre. Ott aztán dörgő hangon beszédet mondott a népnek.

— Isten segítségével ezennel az orosz birodalomba kebelezem Bukovinát. Ennek a történelmi cselekedetnek látható jeléül fölvonatom ezredzászlókat a városházára, és fölszólítom a polgármestert, hogy birodalmi zászlókat is azonnal húzássá föl. Az orosz katonák nem fognak fosztogatni és nem követnek el erőszakosságokat se. Én azonban követni fogom az osztrákok példáját és ugyanazt követelem én is, amit Baumann tábornok, mikor Kamenec-Podolszkiba bevonult. Ezennel 600 ezer rubelt vetek ki a városra hadi hozzájárulás címén és követelem, hogy ez az összeg készpénzben és pedig aranyban vagy ezüstben holnap reggeli öt óráig befizetessék. Ami, ha meg nem történik, akkor ágyúimat a városnak szögez tetem és a földdel egyenlővé teszem Csernovicot. . .

A papság és a magisztrátus, midőn Arjutinov visszavonult az erkélyről a tanácsterembe, legott könyörögni kezdett a tábornoknak, hogy szállítsa le a kívánt hadisarcot: hiszen a jómódú polgárok mind elmenekültek a városból és aki ottmaradt, az csupa szegény ember, úgyhogy ennyi pénznek az összeadására képtelen. A generális vadul fenyegetőzött és jó ideig hallani se akart semmi mérséklésről.

A csernovici érsek állhatatos könyörgése meg a polgármester józan magyarázatai végre mégis engedékenységre bírták a generálist. Belegyezett, hogy ne 600.000 rubel, hanem csak 300.000 korona legyen a

Itt oroszok laktak. A csernovlci orosz uralom napjaiból. Valósággal szenvedélyük volt az oroszoknak a rombolás. Azokban a lakásokban, amelyekben ideig-óráig tartózkodtak, kivonulásuk után leírhatatlan pusztulás maradt

hadisarc . . . Ennek a rengeteg summának a gyűjtését még aznap megkezdtek. A polgármester kiáltvánnyal szólította föl a lakosságot, hogy mentse meg a várost. Szeptember 3-án a lakosság a fenyegető veszedelem hatása alatt volt. Megindító jelenetek érték egymást. A legszegényebb emberek is a városházára hordták értékes holmijukat, ezüstjüket és pénzüket. Az asszonyok fülbevalóikkal, jeggyűrűikkel, ezüst evőkészletükkel siettek a városházára; a szegény orthodox-zsidók szombat esti gyertya tartójukat ajánlották föl: és nem akadt a városban egyetlen olyan ember se, aii valamivel hozzá ne járult volna a közadakozáshoz.

Mikor azonban elmúlt a határidő és a pénz mégse volt együtt: a bírósági hatóságok hozzájárulásával hivatalosan fölnyitották a bezárt ékszerboltokat és azok készleteiből egészítették ki az összeget. . . Délutáni öt óra volt, mire az egész hadisarc összegyűlt. Ekkor megjelent a generális és kijelentette, hogy — lemond a hadisarcról! Ő mindössze, meg akarta kóstitatni a cserrioviciakkal, hogy mit érzett Kamenec-Podolszki népe, mikor hadisarcot vetettek ki rá!

És megindult a városban az orosz élet. Minden napra esett legalább 1—5 letartóztatás, mert a városban lábrakapott az árulás, a kémkedés, a névtelen följelentés. Az orosz csendőrség és rendőrség állandóan résen volt; plakátok jelentek meg, hogy szigorúan tilos a politizálás, az uccán tilos a csoportosulás, a kávéházban csak három ember ülhet egy-egy asztalnál, csakis oroszországi lapokat szabad olvasni, stb. . . .

Külszínre nyüzsgő élet és forgalom volt Csernovicban az orosz uralom alatt. Már korán reggel százával jöttek a határon túlról az orosz parasztszekerek, eleséggel megrakottan. Csordultig telt tejeskannák, gyümölcsös kosarak, zöldséges ládák, csizmás sátrak, ruhás bódék a piacon. Kaftános muzsikók, nagyorosz pópák, muszka zsidók és szabadságot katonák hemzsegték az uccákon . . . Micsoda zsvaj! . . . Orosz rikkancsok futkostak a gyalogjárón és ordítva kínálgatták a „Novoje Vremját”. Autók száguldottak keresztüi-kasul a városon.

Lemberg és Csernovie urai

Egy szép napon megjelent díszhintóban és díszkísérettel a kinevezett polgári kormányzó, Evreimov, akinek Gerovszky Sándor volt a titkára, ugyanaz a Gerovszky, aki testvérével együtt főszereplője volt a rutén schizma-pörnek, melyet 1914 tavaszán tárgyaltak Lembergben. Crosz ágensek, részint pénzzel, részint vallási fanatizmusból fakadó bujtogatással izgatták a felvidék, Galícia és Bukovina rutén (kisorosz) lakosságát, hogy tagadja meg magyar és osztrák állampolgárságát, hogy térjen nagyorosz (pravoszláv) hitre és esküdjön hűséget a minden oroszok cárijának.

Ez a Gerovszky volt az új kormányzó titkára. Ugyanaz a Gerovszky, akinek — alig pár hónappal a háború kitörése előtt — sikerült megszöknie testvérével együtt a csernovici börtönből, ahol hazaárulás miatt volt lezárva. Akkor egyenesen Oroszországba szökött. Természetes, hogy az egész város rettegett tőle, de egyúttal gyűlölte és meg s vetette s ez a rettegés, gyűlölet és megvetés áthárult Evreimovra is, aki mindenben a titkára javaslatait hajtotta végre. Első dolga volt a kormányzónak, hogy mingyárt megérkezése éjszakáján elfogatta Weisselberg polgármestert és elhűreoltatta Oroszország belsejébe . . .

Ugyanekkor Lembergben, ahová az orosz hadsereg szeptember 3-án délután három órakor vonult be, a város katonai parancsnokául Rudzki generálist, polgári kormányzóvá pedig gróf Bobrinszky Vladimírt nevezte ki. Ez a Bobrinszky gróf volt a pravoszláv eszmének egyik legfanatikusabb apostola. Évek óta dolgozott azon, hogy megnyerje a

ruténeket a pánszláv eszmének. Elnöke volt a moszkvai pánszláv ligának és titokban Galíciában is alapított egy ilyenszövetséget, amelynek az volt a célja, hogy az orosz irredentizmust terjessze Galíciában.

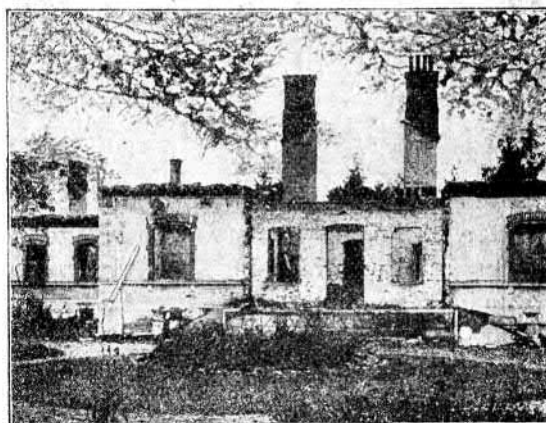
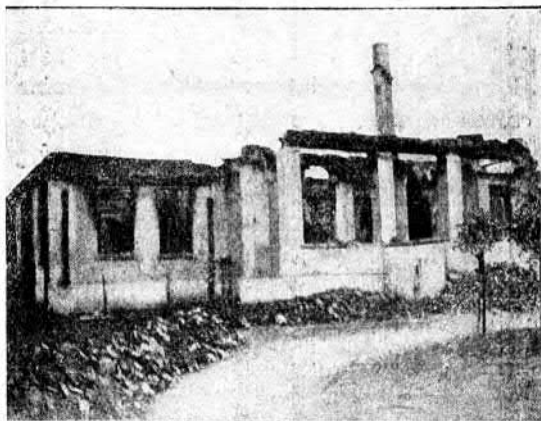
Pénzzel és pópákkal dolgozott ez az egyesület és Bobrinszky, — akit emiatt felségárulás címén el is ítélték Ausztriában, de büntetése elől Oroszországba szökött — személyesen járt Galíciában, ahol fanatikusan izgatott Ferenc József, a monarchia és a lengyelek ellen.

A máramarosszigeti rutén schizma-pörben — 1913 telén — mentőtanúnak jelentkezett a hazaáruló Bobrinszky és a magyar hatóságok megengedték, hogy az elítélt, de meg nem bűnhődött gróf menedéklevéllel Máramarosszigeten megjelenhes-

sen, sőt valósággal pánszláv védő-, és izgató beszédet mondhasson a fővádlott, Kabalyuk Elek atya mellett, akit vallási és politikai izgatásért ötödfél esztendei államfogházra télt a magyar bíróság.

Ezeket az érdemeket jutalmazta az orosz uralom, amikor Leffberg kormányzóává gróf Bobrinszkyt nevezte ki.

De így volt ez az egész vonalon. Az elfoglalt Galícia minden pozíciójába a pánszláv eszme egy-egy lelkes hívét, apostolát ültettek; hogy Nagy Péter cár politikai főelvét: az elorpszosilást az „elhódított” területeken minél alaposabban és minél gyorsabban megvalósíthassák . . .

Mintha földrengés dült volna rajta. Fönn egy lerombolt urasági kastély, lenn egy román részvénytársaság elpusztított gyárépülete látható

A dermesztő csend

A közhangulat, melyet már Lemberg és Csernovic kiürítése is erősen deprimált, még inkább szorongásra és aggodalomra hajlott, midőn köz tudomásra jutott, hogy hadseregünk — bár a grodeki csatában fényes diadalt aratott — mégis tovább folytatja a visszavonulást és Kelet-Galiciát, valamint Bukovina nagy részét, teljesen átengedi az oroszoknak ... A hadvezetőség ugyan igyekezett megmagyarázni a taktikai visszavonulás szükségességét, de száraz és szűkszavú jelentése, mellyel szeptember 13-án a hadsereg további visszavonulására elő akarta készíteni a közvéleményt, nem bírta lecsillapítani a nyugtalan kedélyeket.

„A leMBERGI csatában — írta ez a jelentés — a grodeki inút mentén és attól délre harcbevett haderőinknek sikerült az ellenséget ötnapi kemény küzdelem után visszaszorítania, miközben seregünk 10.000 oroszot elfogott és számos ágyút zsákmányolt. Ez az eredmény azonban nem volt teljesen kihasználható, mivel északi szárnyunkat Ravaruskánál nagy túlerő fenyegette és ezenkívül újabb erők nyomultak úgy a Dankl-hadsereg ellen, mint az ezen hadsereg és a leMBERGI csatater közli területre. Tekintettel az ellenség nagyon jelentékeny túlerejére, ajánlatos volt, hogy három hét óta majdnem szakadatlanul, hősiesen harcoló hadseregeinket kedvező terepszakaszban gyülekeztessük és a további hadműveletekre készen tartsuk”.

Ez a jelentés eléggé világosan és őszintén megmondja, hogy a Lemberg felé tervezett előretörést azért kellett abbahagyni, mert többszörös orosz túlerővel kerültünk szembehadállásainkat pedig azért nem tarthattuk meg, mert a Dankl-hadsereget az a veszedelem fenyegette, hogy a Lublin (észak) felől támadó és a Leniberget északnyugatról átkaroló orosz hadseregek két tűz közé fogva megsemmisítik vagy elfogják. Aminek a magyarázata az, hogy az Auffenberg-hadsereg — melynek a Dankl-hadsereg jobbszárnyát védve kellett volna fölvonulnia Lembergtől nyugatra a délnyugati irányból támadó orosz hadsereg ellen — a terep nehézségei és egyéb akadályok miatt elkésett, úgyhogy a grodeki diadal nem volt kihasználható és a Dankl-hadsereg is csak óriási erőfeszítésekkel és nagy veszteségekkel tudta elérni azt a visszavonulási vonalat, melyet a hadvezetőség az utolsó, válságos pillanatban kijelölt. Így aztán a Dankl-hadsereg szerencsésen kivágta magát, de az Auffenberg-hadsereg késedelme miatt föl kellett adni ezt a kedvező hadállást, hogy új védelmi vonal mögött pihentetve, ismét átcsoport-

tosíthassuk haderőnket. . . E késelem miatt Ferenc József nem sokkal utóbb rendelkezési állományba helyezte lovag Auffenberg Móric volt hadügyminisztert.

Szeptember 15-én hivatalosan jelentette a sajtóhadiszállás, hogy; a „hadsereg főparancsnoksága ezentúl is arra törekszik, hogy a hadi-

Hötzenedorfi Conrad báró, vezérkari főnök, a tisztikarával

eseményekről a nyilvánosságot értesítse és semmit el ne titkoljon. Egyelőre azonban teljesen lehetetlen részletes híreket adni, mert maga a hadseregparancsnokság sincs még az összes részletekről tájékoztatva. A három hétig tartó harcok alatt majdnem szakadatlanul az ellenséggel szemben álló csapatoknak és magasabb parancsnokságoknak sem idejük, sem alkalmuk nem volt arra, hogy harci jelentéseket küldjenek, de még csak arra se, hogy a kitüntetések iránt javaslatokat terjesszenek elő. Mindezt később fogjuk pótolni... Ez a hivatalos közlés burkolt

formában ugyan, de mégis eléggé érthetően jelentette be, hogy a haditudósítások egyelőre szünetelni fognak. Magasabb katonai szempontok követelték ugyanis, hogy a szeptember 13-án kiadott jelentésben jelzett átcsoportosítás és a kedvezőbb hadállás elfoglalása a legnagyobb titokban történjék. Ám a hadvezetőségnek ez a titkolózása még inkább leverte a kedélyeket, sőt szinte pánikot is keltett.

Hiába írta Höfer vezérőrnagy szeptember 15-iki összefoglaló jelentésében, hogy: „derékcsapataink, mint az összes eddigi csatákban és ütközetekben, úgy Lemberg előtt is a legnagyobb mértékben kitétek magukért és bravúrjukat és kiválóságukat ismét beigazolták”: A rémlátókat ez nem nyugtatta meg . . . Ők csak azt tudták, hogy hadseregünk visszavonul; és ebből, valamint a hadvezetőség titkolózásából arra következtettek, hogy az oroszok döntő módon megverték hadseregünket és most már akadálytalanul törhetnek előre Bécs, Budapest és Berlin felé! Hiába jelentette Höfer, hogy 41.000 orosz foglyot és több, mint 300 tábori ágyút zsákmányoltunk: a megriadt közvélemény ezzel szemben Csernovic és Lemberg kiürítésére, valamint hadseregünk visszavonulására hivatkozott.

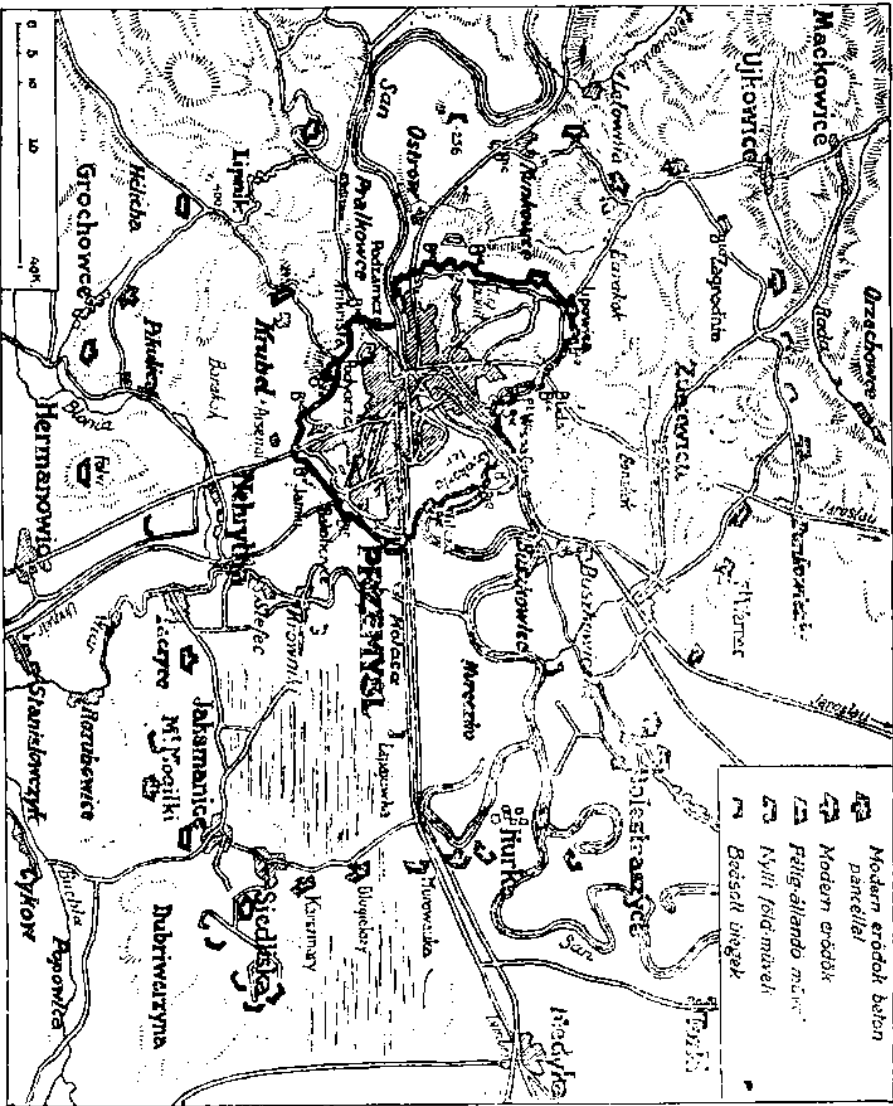
Przemysl körülzárása

A monarchia seregei — új fronton

A monarchia és Németország annak az egysége; haditervnek az alapján indult a háborúba, melyet Hötzendorfi Conrád vezérkari főnök dolgozott ki s amelyet Vilmos császár és Ferenc Ferdinánd trónörökös, a szarajevói orgyilkosság előtt pár hónappal a konopisti kastélyban megvitattak. E haditerv alapján Németország föladata az volt, hogy egész erejével ráveti magát a franciákra (és ezek szövetségeseire: a belgákra és angolokra) s a lehető legrövidebb idő alatt végez nyugati ellenségeivel. Hogy azonban Németország ezt a sok sikert ígérő, de merész haditervet végrehajthassa, szüksége volt arra, hogy a monarchia mindaddig tartóztassa föl Oroszország támadását keleten, míg Németország a maga föladatát meg nem oldotta.

A két föladatnak ebből a szembeállításából nyilvánvaló, hogy a monarchia vállalkozása katonai szempontból igen nagy és igen nehéz feladat volt egyrészt az orosz túlerőre való tekintettel, másrészt mert seregeink igen jelentős részét a déli harctéren tartotta lekötve a szerb és montenegrói háború. A monarchiának végtelen hosszú, hatalmas határvonalon kellett föllállania Oroszországgal szemben és föl kellett tartóztatnia Európa legnagyobb vagy legalább is legnépesebb katonai hatalmasságát, mely többszörös túlerővel, koncentrikus irányban támadott és minden erejét megfeszítette a győzelemért.

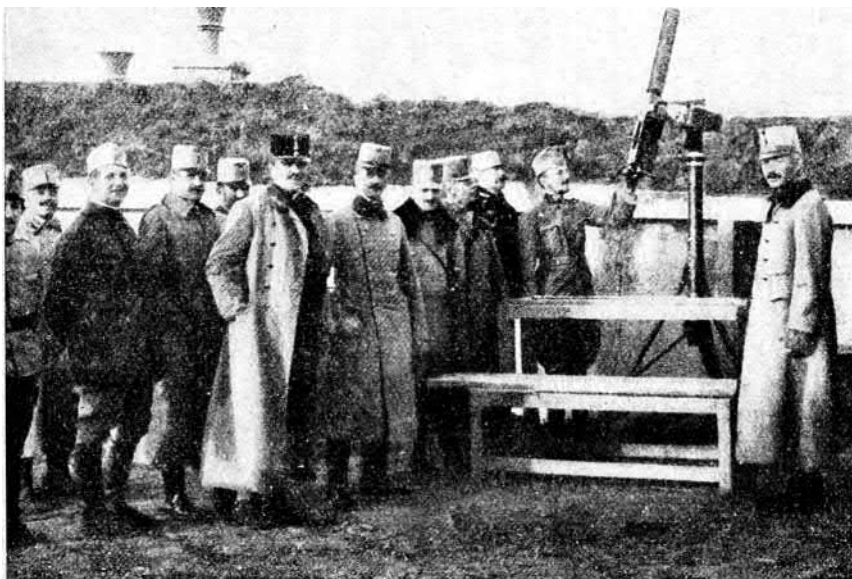
A francia-orosz haditerv épp olyan villámgyors offenzívát írt elő az orosz hadseregnek, mint aminőtői Franciaországot féltették: s éppen ezért fordult az orosz roham egész dühe a mi hadseregünk ellen. Az entente-hatalmak azt remélték, hogy az orosz túlerő egyetlen, borzalmasan erős támadással megsemmisítheti a dunai monarchiát, de ez a várakozás nem teljesült. Szétverni ugyan nem bírtuk ezt az irtózatos támadást, de föltartóztattuk. És szeptember 15-ike — a kraszniki és lublini, a zamosci és lemergi, a ravaruskai és grodeki győzelmek, — után szó se lehetett többé arról a tervről, hogy az oroszok „villám-

Przemysel területén a folyó és helyén erődíszvevények

gyorsan“ előrenyomuljanak Berlin felé és győzelmes betörésükkel visszakényszerítsék Franciaországból és Belgiumból a diadalmas német csapatokat!

Hadseregünknek hősies küzdelmei nemcsak Németországot mentették meg az orosz invázió veszedelmétől, hanem siettették Belgium

A körülzárt Przemyslben. Tisztek egy repülőgép-lövő ágyú körül, melyet az egyik erőd mellett állítottak fel. Érdekes, hogy ezt az ágyút egy orosz csapatból zsákmányolták vitéz honvédaink s azóta az orosz katonai repülőgépek réme lett. Könnyen irányítható és a golyója igen nagy távolságba feljut

katasztrófáját is. Sőt Franciaország is hiába kiáltott segítségért Oroszországhoz, mert az oroszok főerejét lekötötte a mi hadseregünk. A Narev- és Njemen-hadsereget, mely betört Kelet-Poroszországba, azért tudta megverni Hindenburg a porosz Landwehr- és népfőlkelő-formációkkal, melyeket később odavont sorkatonaság is támogatott: mert az orosz főhaderő, az elit-csapatok és a híres tüzérség a galíciai alföldön vérzett!...

A túlerővel vívott rettenetes küzdelmek azonban kifárasztották

hősi seregeinket, melyeket meg kellett védeni a kegyetlen túlerő legázolása elől. Harcra készen, épségben kellett kivonni a nagy csatából a magyar-osztrák hadsereget, hogy azután biztos, új pozíciókban tartóztathassa fel a cári seregek további előretörését. Megkezdődött a nagy taktikai visszavonulás, visszavonulás az új hadállásokba, amelyeknek fekvését a hadvezetőség egyelőre gondosan eltitkolta. A csapatoknak ez az új átcsoportosítása körülbelül szeptember 20-ig tartott és csak időnként zavarták meg jelentősebb hadműveletek. Így szeptember

Amikor az oroszok körülzártak Przemyslt, Lehnhat József tüzemester felszállt egy megfigyelő léghajón s az ellenséges hadállásokról értékes jelentéseket adott a várparancsnokságának

17-én egy orosz gyalogos hadosztály igyekezett hátbatámadni a visszavonuló sereget, de a támadást véresen verték vissza csapataink. Ugyancsak véres összeütközésre került a sor a sieniavai hídfőnél is, ahol visszavonuló seregünk a San-folyón átkelt. A hídfőnek keleti partját földhányásokkal erősítették meg s ezekből a sáncközből födőzte egy kis csapat a sereghátvédjének az átkeletését. A lassan előrenyomuló oroszokat három napig tartóztatta föl ez a kis csapat és oly hősiezen védekezett, hogy az oroszok kénytelenek voltak két egész hadtestet fölvonultatni és nehéz ütegeiket is fölvonultatni a kis hídfő ellen. Ekkorra azonban már seregünk egész hát-

védje átkelt a folyón, sőt már új állásaiban is elhelyezkedett. mire a csekély helyőrség önként kiürítette a sieniavai hídfőt és követte a hátvédet.

Az új hadállásokról a hivatalos jelentés csak annyit közölt, hogy ott az orosz túlerő nyomása kevésbé lesz már érezhető és hogy az egyes seregtestek összeköttetései, valamint az érintkezés a hadseregellátó állomásokkal teljesen biztosítva vannak. „Ezeknek a hadállásoknak megtámadása — folytatta a hivatalos jelentés—lehetetlen földadat bármily nagy túlerő részéről is és csakis véres kudarccal

végződhetnek, annál inkább is, mert az oroszok roppant veszteségeket szenvedtek és csakis folytonos utánpótlásokkal tartatják magukat.”

Ezek a kitűnő, megtámadhatatlannak látszó hadállások a kárpáti hágók voltak. Ez volt a visszavonulás útja és a borzalmas háború így egyre jobban közeledett a magyar határ felé . . .

Kusmanek Hermann tábornok, Przemysl hős parancsnoka. Bámulatos hidegvérrel és okos előrelátással vezette a vár védelmét

Przemyslt bekerítik az oroszok

A magyar-osztrák hadsereg új hadállásai már Przemysl erősség mögött húzódtak s ekképpen a galíciai országvédelemnek ezt a legjelentősebb támaszpontját az a veszedelem fenyegette, hogy az oroszok megostromolják. Az oroszok, tudván azt, hogy Galícia birtokát csakis úgy biztosíthatják tartósan, ha Przemyslt elfoglalták, óriási erőkifejtéssel készültek a város ostromára. Egyidejűleg, föl akarván használni az előnyt, hogy a hadszerencse kezükre juttatta Lemberget és Kelet-

Galiciát, meg akarták lepni a világot egy új, sikeres vállalkozással és elhatározták, hogy a Kárpátokon keresztül betörnek Magyarországra is. Kedvezett ennek a tervnek az is, hogy Csernovic és Bukovina nagy része ekkor már szintén az oroszok kezében volts így az észak-keleti és keleti Kárpátok frontján mindenütt egyszerre kísérlethették meg a betörést.

Ez a két vállalkozás — Przemysl ostroma és a Kárpáti hágók birtokbavétele — stratégiai szempontból egyébként is szorosan egybe függött, mert Nyugat-Galiciának, tehát Przemyslnek a megtartása is csak úgy volt biztosítható, ha Magyarország felől minden fölmentési kísérletnek útját vágják. Másrészt pedig, mivel az eleségben és marhában szegény Galicia nem bírta eltartani a milliós oroszeregeket, a csapatok élelmezése szempontjából is fontos volt, hogy az orosz hadsereg utat törjön a gazdag és termékeny Magyarország felé, ahonnan sokkal könnyebben láthatta volna cl magát, mint Lembergen át a távoli Oroszországból. Politikai szempontból pedig óriási jelentősége lett volna, ha az orosz hadseregnek sikerül a Kárpáti betörés, mert ez az eredmény a legvakmerőbb erőfeszítésekre sarkalta volna Szerbiái a déli fronton, a lesben álló semlegeseket pedig gyors beavatkozásra bírhatta volna. Olaszország az irredenta Dél-Tirolt, Isztriát és Triesztet, Románia pedig Erdélyt és Dél-Magyarország román vármegyéit követelte volna rögtön magának.

Az orosz hadsereg megfontolt óvatossággal követte a visszavonuló magyar-osztrák csapatokat s ez az óvatosság bizonyára a lembergi véres tapasztalatokban gyökerezett. Przemyslnek tehát több napi ideje volt, hogy megtehesse az utolsó védelmi intézkedéseket és elkészülhessen az ostrom visszaverésére. És erre annál nagyobb szükség volt, mert Redl ezredes, aki 1913 nyarán hirtelen öngyilkos lett egy bécsi fogadóban, ahol a katonai hatóság letartóztatta és vállalóra fogta, éppen Przemysl erősítési terveit árulta és adta el az orosz hadvezetőségnek.

Przemysl jelentősége

Maga Przemysl városa valósággal középpontja egész Galiciának. Körülbelül éppen a felén fekszik annak a fő-vasútvonalnak, mely Krakótól Lembérgig nyugat-keleti irányban átszeli Galiciát. A San-folyó, a Felső-Visztulának a Kárpátokban eredő legnagyobb mellékfolyója, nagyot kanyarodik itten, mihelyt a hegyes dombvidékről a galíciai alföldre ér: és ebben a széles völgyben Przemysl a gócpontja a mindenfelől ide torkolló közlekedési vonaloknak. Nagyon érthető tehát, hogy ezt a

várost választották a galíciai országvédelem stratégiai támaszpontjának, sőt egyenesen meglepő, hogy már régebben nem tették ezt. Mert modern erődjait csak 1874-ben kezdték építeni, amikor Przemysl még épp oly csöndes, piszkos és szegény galíciai község volt, mint a többiek. Ekkor azonban rengeteg katona került a városba, akik élénkséget villek aszomorii, poros uccákra, megváltoztatták a város egész életét.

Ettől fogva Przemysl lakossága rohamosan szaporodott, mert a katonaság, a hadsereg körül rengeteg ember talált megélhetést. Lassanként fényes körút keletkezett, emeletes házakkal, pompás fogadókkal és palotákkal. Fényes üzletek és kávéházak nyíltak meg, majd polgári és tisztikaszinók, közkönyvtárak, múzeumok és nyilvános épületek. Egészen új, modern város fejlődött ki.

Ma régi-csataképek nyomán hatalmas várnak képzeljük Przemysll, komor bástyákkal, gigászi falakkal és a lőrésen kikandikáló csata-kígyókkal, ugyancsak csalatkozunk. Mert Przemyslnek nincsenek falai. A város tömötten üli meg egymásra halmozott házaival a San völgyét. Minden bejárata szabadnak látszik és hullámos környéke, mely könnyen

áttekinthető, mivel se fa, se' bokor nem zavarja, szinte kopárnak, üresnek tetszik. Ámde a lágy vonalak, a pázsi-tos emelkedések alatta pokol minden borzalma ólálkodik. Mert Przemysl nem „vár” volt, a szó elavult értelmében, mint például Komárom, hanem igazi vártelep, modern sánclábor. A védelemre berendezett térség 75 kilométernyi területét páncelvédőművek osztották apró részekre s ezek a „Werk”-ek nem hivalkodtak magasba törő bástyatornyokkal, hanem megbújtak a

Tamásy Árpád altábornagy, akitől reszkettek a oroszok, mert ő vezette az őrség vakmerő kirohanásait

domb hajtások mögött. Kifelé nem mutatták magukból jóformán semmit. Ezt az erődöt, a világ egyik legerősebb várát, készült megostromolni az orosz sereg, mely nyomon követte a San-íolyó vonala mögé visszavonuló csapatainkat. Przemysl vasúti összeköttetése a külvilággal 1911 szeptember 17-én szakadt meg; az utolsó vonat a lengyel vasutasokat vitte el. A postát megpróbálták még automobilon küldeni néhány napig, de az oroszok rálöttek; ettől fogva csak drótnélküli szikratávíró közvetítette az érintkezést a külvilággal és pedig csakis a várparancsnokság számára, mely siffírozott táviratokban beszélgetett a főhadiszállással. Ekkor már égtek egyes tanyák és falvak a város körül, melyeket azért gyújtottak föl, mert útjában állottak az ágyúk kilövésének . . . És aztán később hetekig nem volt éjszaka Przemyslben, hanem a tűzfény izzó vörössége gúnyolta a holdat és csillagokat. Égtek sorban a falvak és az erdők, a majorok és a tanyák, melyek a kilövést akadályozták vagy menedéket adhattak az oroszoknak.

Az orosz áradat körülözönlötte a vár vidékét.

Megkezdődtek Przemysl legendás, hősi napjai.

A vár parancsnoka Kusmanek Hérmann tábornok, a várőrség parancsnoka Tamássy Árpád altábornagy volt. A várőrség pedig kilentized részben magyar honvédekből, magyar népfőlkől állott.

És október 13-ától, a körülzárás szomorú napjától kezdve az egész világ szeme odaszegződött Przemysl várára, amelyet körülözönlött az orosz fegyveráradat, de amelyet mindent felülmúló hősiességgel védett a körülzárt sereg.

Przemysl a Galíciát előzőnlő orosz áradat tengerében kiugró szirtfok volt, amely dacolt a viharral, szembenézett a minden irányban rárohanó, ellenséges, vad hullámok erejével.

Megkezdődtek Przemysl legendás, hősi napjai.

Megkezdődött a világháború legszebb hőskölteménye.

Következő, harmadik kötetünk beszámol Przemysl ostromának, az oroszok kárpáti betörésének drámai részleteiről, valamint a nyugati és déli harctér nagy őszi eseményeiről.

TARTALOM

	Oldal		Oldal
<i>Belgium leigázása</i>		<i>A német sereg Párizs alatt</i>	
Brüsszel után Gent	3	A francia kormány menekül	
Elesik Namur is	4	— Maubeuge elesik	76
Linde hadnagy bravúrja	7	Párizs — az ostromállapot	
Namur eleste	8	idején	77
A citadella pusztulása	11	Az igazi pokol	79
<i>Japán a háborúban</i>		Német lovasok Párizs halá-	
Hadüzenet a távoli keletről	15	rában	82
Kiucsau	18	A francia kormány menekül	
Csingtau ostroma	20	Párizsból	86
Az ostrom legirtózatosabb		Ostromállapot!	89
nappja	22	Német „Taubé”-k Párizs	
Felröppen a fehér zászló	24	fő előtt	90
<i>Megindul az orosz kotlosszus</i>		Reims elfoglalása — Mau-	
Nagy Péter cár hódító poli-		beuge ostroma	93
likája	26	Nagy angol vereség Mau-	
Veszedelembe jut a porosz		beugenél	96
halál	28	A diadalmos ostrom	101
Az oroszok előzönlik Kelet-		<i>A világháború második nagy esetája</i>	
Poroszországot	31	A marneparti sorsdöntő csata	105
A német hadsereg kritikás		A francia „Hindenburg”	106
helyzete	33	Megindul a nagy csata	109
Hindenburg!	35	A német visszavonulás	111
A tannenbergi csata	37	Párizs felszabadul	112
Hindenburg zseniális hadi-		A marneparti csata leírása	114
terve	39	<i>A nagy német visszavonulás után</i>	
Kelet-Poroszország felszaba-		Kialakul a nagy nyugati	
dítása	43	front	117
A mazuri csata	44	Reims bombázása	119
Hindenburg „bogara”	47	Az argonnei halálcserdő	122
<i>A német sereg betör Franciaországba</i>		Verdun	126
A francia haditerv bukása	50	Ahol Cézár légioi táboroztak	128
Véres eseták a határvonalon	52	A Camp des Romains német	
A metzi győzelem	56	kézen	130
Uj Sedan előtt?	58	A nagy lendület véget ér	133
Az első francia vár német		<i>A szerbiai harcok</i>	
kézen	62	Sabác elfoglalása	136
Párizs felé!	65	A sabáci nagy harc lefolyása	137
A francia főváros kritikás		Tovább bombázzuk Bel-	
helyzete	68	grádót	142
Pánik és ostromállapot Pá-		Véres harcok a Drina vonalán	147
rizsban	71	Obrenovac megszállása	152

	Oldal		Oldal
Valjevo felé	153	A kraszniki csata lefolyása	233
A montenegrói háború	155	A komarovi győzelem	238
Megáll az offenzíva a dőli harcúterén	157	<i>Lemberg kiűrtlése</i>	
A visszavonulás oka	159	Az első nagy galíciai csata	242
<i>Belgium katasztrófája</i>		Tíznapos véres ütközet	
Antwerpen felől — A löweni csata	162	Lemberg birtokáeri	245
Löwen: a borzalmak városa	164	Összefoglaló jelentés	247
A rettenetes megtorlás	166	Halottbarrikád a leMBERGI csatában	250
Antwerpen felkészül az ostromra	168	Bevonul az orosz Lembergbe	252
Ágyútűz pusztítja el Mechelen városát	171	<i>Kelet-Galícia menthetetlen!</i>	
A világ legnagyobb erődje	174	A második leMBERGI csata	255
Antwerpen városége kirohan	177	A grodeki ütközet	257
Megindul a nagy ostrom	180	Kelet-Galícia feladása	261
Elesik az első erőd	183	<i>A Kárpátok felé!</i>	
Pánik Antwerpenben	186	Az orosz se. eg. kémszolgálat	267
Átkelés a Schelde folyón	190	A pápa és a földesúr	269
Antwerpen bombázása	192	A kalfános ember és a kukorékoló kakas	272
A legvéresebb nap	195	A pusztuló Galícia	274
Fehér zászló a város tornyán	197	Magyar virtus Galícia poklátán	276
A német sereg bevonulása	200	„Szorítsd, honvéd!”	280
<i>Munkában az „orosz gőzhenger”</i>		A felemás mondat	283
A milliós sereg felvonulása	204	„Rajta, magyar! Rajta!”	285
Orosz betörés Galiciába	207	„Brávó, Bóné!”	290
A „vörös ördögök”	209	Vidám és megható epizódok	293
A satanovi véres csata	209	<i>Csernovic is elesik</i>	
A megzavart fürdés	212	Remény és esőggedés	297
Határszéll harcok Galiciában	214	Bukovina fővárosa orosz kézen	299
Lágha borul az orosz- osztrák határ	216	Az orosz sereg bevonul	302
Megindul az orosz Bukovina ellen is	218	Lemberg és Csernovic urai	306
Galiciát előzönl az orosz áradat	222	A dermesztő esend	308
<i>A kraszniki diadal</i>		<i>Przemysl körüztársa</i>	
Fegyverbe! Fegyverbe!	225	A monarchia seregei — új fronton	311
Berlin helyett Budapest: az oroszok célja	228	Przemysl bekerítik az oroszok	315
Dankl serege Lublin felé tör	232	Przemysl jelentősége	316